K stolětnemu wopomnjeću narodźenja wulkeho Serba-Łužičana Jana Arnošta Smolerja

poswjećił

Josef Páta.

Na Kral. Vinohrodach w Čechach, w juliju 1915.

Z čěskeho listowanja Jana Arnošta Smolerja.

Přinošk k stawiznam čěsko-serbskich poćahow.

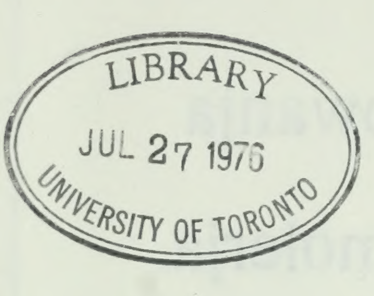
Spisał

prof. dr. Josef Páta.

W Budyšinje.

Z nakładom towafstwa „Adolf Černý“.

1919.


LIBRARY
JUL 27 1976
UNIVERSITY OF TORONTO

Z čěskeho listowanja Jana Arnošta Smolerja

Přinošk k stawiznam čěsko-serbskich poćahow

.....

Spisał

prof. dr. Josef Páta

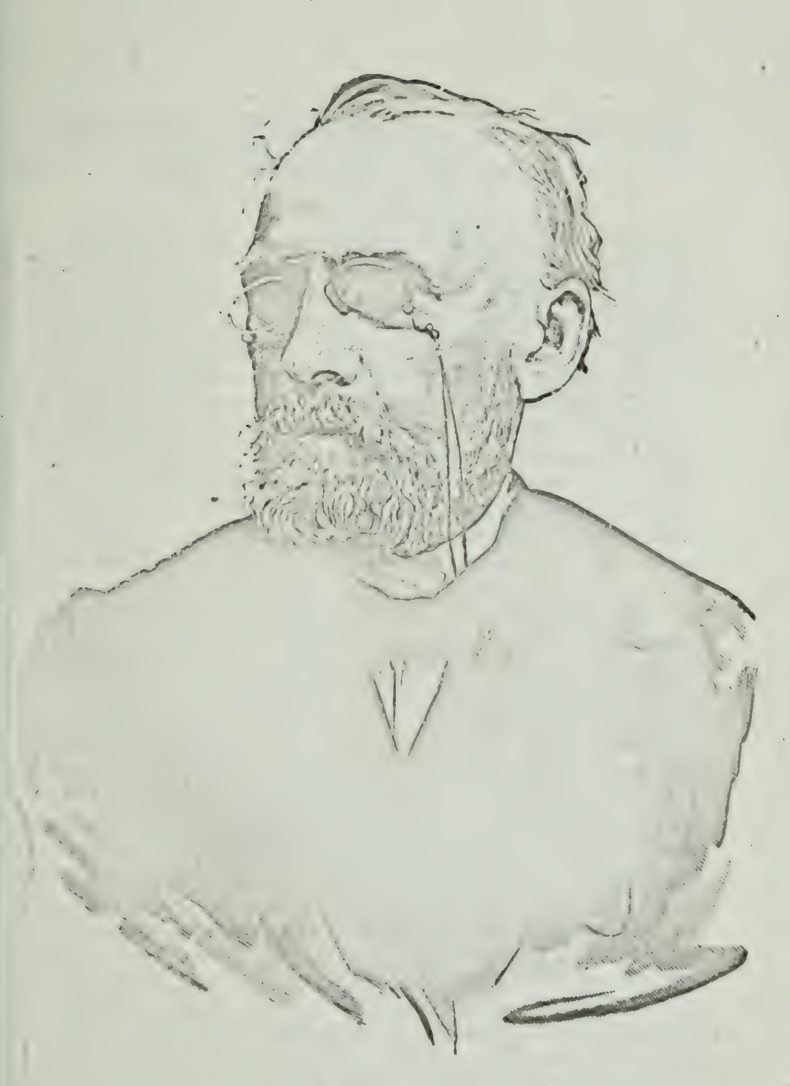


Z 2 přilohomaj

W Budyšinje

Z nakładom čěskoserbskeho towařstwa „Adolf Černý“ w Praze

1919



J. E. Smoleř.

Z čěskeho listowanja J. E. Smolerja.

Přinošk k stawiznam čěsko-serbskich poćahow.

Podał dr. Josef Páta.

Pomjenowach swoje wudaće listow Jana Arnošta Smolerja: „Z čěskeho listowanja . . .“ Njeměnju wšak z tym čěski pisane listy Smolerjowe, ale jeho listy do Čech abo Čecham pósłane a wot njeho z Čech abo wot Čechow t. j. Čechosłowjanow dóstate. A dach napismo: „Z čěskeho . . .“ a nic „Čěske listowanje“, dokelž nimam dźěło wo čěskej korrespondency Smolerjowej za dokonjane, ně nawopak, — sym přeswědčeny, zo so z časom hišće druhe njeznate, sem słušace Smolerjowe dopisy nańdu. Tohodla je moje wudaće jenož pokazka „Z čěskeje korrespondency Jana Arnošta Smolerja“, ke kotrejž so zawěsće hišće mnohe dopjelnjenki a dodawki přizamknu. Dawam z tym serbskej literaturje prěni přinošk tejele družiny a zdobom tež nastork k tomu, zo by so we tajkim dźěle pokročowało. Njehodźi dźěn so prěć, zo so w dopisach jako w hladałku wotraža duša spisowaćelowa, zo z dopisow zhonimy husto wěcy, bjez kotrychž njebychmy někotryžkuli skutk toho abo tamneho muža abo žony sebi móhli wuswětlić. Kelko ćěmnych dypkow by w žiwjenjopisach wuznamnych wosobow wšěch lětstotkow a narodow wostało, njebychmy-li jich listowanja měli! Tu rěči k nam jich najwosebićiše přeswědčenje, jich wutroba. Serbske pismowstwo ma drje hižo tójšto ćišćanych dopisow, rozpróšenych po Časopisu Maćicy Serbskeje, po Łužičanu a po Łužicy, ale wšě paruja potrěbneho kommentara abo wułožka. A bjez wułožka njemóža teje jasnosće a kulturneje hódnosće měć, kajkuž trjebaja a sebi zasłužcju. Tohodla spytam kóždy Smolerjowy dopis do jemu słušaceho wobłučka zasadźić, zo byštej jeho genetiski zwisk a přičina jasnej abo znajmjeńša wobjasnjenej byłoj. Z tym pak so z wotpohladom rozeznawa moje wudaće wot wšěch dotalnych wudaćow korrespondencow, w kotrychž bywaju po wjetšinje dopisy jednorje woćišćane a jenož najmjeńše přispomnjenja přidate a to pak pod smužku pak na kóncu dźěła. Du tak swój puć zawěsće k wuspěchej wěcy sameje. Postup dźěła je chronologiski, dokelž je najpřihódniši — t. r. dopisy su tak zarjadowane, kaž po času za sobu sćěhowachu.

Na mysličku, zo bych tute dopisy wudał, přiwjedźe mje zběrka korrespondency znateho pražskeho lěkarja a narodowca dra. V. Staňka. W tej korrespondency, lubosćiwje mi wot přećela knjeza Ivana Šetlika požčenej, nańdźech mjenujcy nimo ruskich, pólskich, serbo-chorwatskich a bołhaŕskich listow tež dwaj łužisko-serbskej. Běštaj to listaj Jana Arnošta Smolerja, w kotrymajž so Smoleŕ Staňkej za jeho pražske hospodowanje dźakuje a hdźež jemu drobne rozprawy wo Łužicy podawa. Chcych wobaj listaj jednorje woćišćeć dać, ale tu mi přińdźe myslička, zo byštaj so runje tak zabyłoj, kaž wšě druhe dotal woćišćane Smolerjowe listy. Wotmyslich sebi potajkim, zo radšo wšě dotal znate Smolerjowe dopisy Čecham připósłane k systematiskemu wudaću hromadźe zestajam a z tym wěcy bóle a khmańšo přispěju. Dach so z radosću do dźěła a hlej, dobytk bě njenadźicy bohaty: nic jenož, zo zhromadźich 36 dotal znatych t. j. hižo woćišćanych dopisow, ale poradźi so mi tež, zo 13 docyła nowych a dotal njeznatych listow namakach, z kotrychž maju předewšěm Douchej posyłane njewšědneje wuznamnosće a wažnosće. Dale prócu na so wzach, zo jenotliwe woćišćane listy po móžnosći z originalemi přirunach a tu a tam někotre zmylki porjedźich abo prawy tekst zwěsćich, kaž dźěn to skónčnje čitaŕ póznaje.

Ze 49 tu woćišćanych dopisow je jenož pjeć Smolerjej pisanych, wšě druhe je Smoleŕ sam pisał a to: Čelakovskemu šěsć, Douchej dźesać, Hancy dwanaće, Jezberje wosom, Purkynjej pjeć, Staňkej dwaj a Vinařickemu jedyn. Smoler z cyła 35 dopisow hornjoserbscy (z nich sydom w kyrilicy), dwaj listaj delnjołužiscy, pjeć hornjołužiscy a němscy, jedyn ruscy a jedyn čěscy napisa.

Wšě dopisy su pisane z jasnym, derje čitajomnym pismom. Woćišćane su tu swěru ze wšěmi Smolerjowymi wosebitosćemi prawopisa a rěče. Mała ličba listow Smolerjej pósłanych so z tym wujasni, zo buchu tajke z jeho zawostajenstwa zwjetša zničene — k wulkemu našemu wobžarowanju a ke škodźe słowjanskeje filologije. Zakhowane dopisy khowaju so z dźěla w „Serbskim Museju“ w Budyšinje, wjetšina pak — z wuwzaćom dweju dopisow drej. Staňkej — we „Čěskim Museju“ w Prazy.

Wuprajam tu wutrobny dźak přećelej knjezej Ivanej Šetlikej za požčenje listow Staňkej pósłaneju, dale dźakuju so česćenemu zarjadnistwu Musea Království Českého za dowolenje woćišćenja dopisow Douchej pósłanych a za wu[illegible]iwanje wšěch druhich, předewšěm pak słuša dźak knjezej [illegible]rof. drej. Č. Zibrtej, direktorej musejneje kni-

howpje, za jeho wulku přećelnosć, z kotrejž je mje při mojim dźěle w musejnej knihowni podpjerał.

Smolerjowe dopisy tu woćišćane wudawamy k stolětnemu wopomnjeću jeho narodninow (* 3. III. 1816) jako přinošk k systematiskemu žiwjenjopisu Smolerja a zdobom jako ważny přinošk k stawiznam čěsko-serbskich poćahow. Přinošk je woprawdźe ważny, dokelž so we Smolerjowej wosobje mjez Serbami nanajlěpje ideja wzajemnosće (poćahow) pokazuje, nic jenož čěsko-serbskeje, ale tež słowjanskeje docyła. Jeho pućowanja do słowjanskich krajow kaž tež cyłe jeho zmyslenje a prócowanje nas wo tom najlěpje přeswědčuje. A přeswědča nas wo tom přesćěhanje Smolerja ze Słowjanam njepřećelskeje strony, kaž je to z jeho žiwjenjopisa hač nadosć znate. „Smoleř byl prvním vytrvalým a uvědomělým Slovanem mezi Lužičany (Smoleř bě prěni wutrajny a wědomy Słowjan mjez Serbam)", napisa wo nim sławny Smolerjowy krajan Michał Hórnik w nekrologu Jelínkoweho Slovanskeho Sbornika (w Prazy, lěta 1884, str. 445—447). Najwjacy so přispominaju mnohe Smolerjowe ruske poćahi, ale runje tak ważne, haj skónčnje wjele ważniše su Smolerjowe čěske poćahi. Běchu dźěn zdźěla krućiše, zdźěla měјachu nimo měry ważny wliw na cyłe wuwiće Smolerjoweje powahi a jeho dźěła. Zo bych přispěł k póznaću toho, to njech je nadawk tohole wudaća.

Nimam tu w mysli, podeńdźenja Smolerjoweho žiwjenja wopisować, přetož to so zawěsće stanje w podrobnej wosebitej biografiji, kotruž je nam hižo lěta 1910 najwjetši dotalny pěstowař čěskoserbskich poćahow Adolf Černý we Slovanskim Přehledźe 12, 1910 str. 212 při wudaću „Vlastního životupisu" Jana Arnošta Smolerja slubił a kotraž so woprawdźe tež po zdźělenju we dopisu dnja 5. meje 1915 přihotuje — njedźiwajo na to přispomnju tu znajmjeńša bibliografiscy dźěła, kotrež wo Smolerju jednaju a w kotrychž čitař wo žiwjeńskich wosudach a žiwjeńskim dźěle Smolerjowym zhoni. Žiwjenjopisne přinoški we wudaću samym trěbne pak podam na přisłušnym měsće.

Prěni žiwjenjopisny naćisk wo Smolerju poda Polak Bronisław Grabowski wokoło połojcy šěsćdźesatych lět zańdźeneho lětstotka. Dalši žiwjenjopis napisa Michał Hórnik do čěskeho Riegroweho časopisa „Květy" 1868 str. 150 a do Slovníka Naučného w lěće 1870 we 8. zwjazku str. 706—707. Wobšěrniši nastawk pak wěnowaše Smolerjej hakle Polak A. I. Parczewski w pólskich Kłosach 1881, kotryž potom lěta 1883 we Waršawje jako wosebitu knižku wuda pod napismom: „Jan Ernst Smoleř. Ustep z historiji

narodowego źrodzenia gornych Łužyc." Też pólski „Tygodnik" přinjese l. 1881 č. 275 krótki žiwjenjopis a tohorunja „Łužičan" 1880—81 č. 13. Lěto Smolerjoweje smjerće 1884 přinjese tójšto nastawkow a nastawčkow wo J. A. Smolerju. Ze serbskich běchu to wot dra. Kalicha: „Žiwjenjopis njeboh Jana E. Smolerja", wot dra. E. Muki we Łužicy 56—57, 66—67 a wosebje wot K. A. Jenča w Časopisu Mać. serbsk. 37, 1884, 172—185. Z čěskich přinjese Jelinkowy Slovanský Sborník nastawk M. Hórnika w 3. zwj. 1884, 445—447, Osvěta 1884, 755—758, Ruch 297, Humoristiske listy atd. Ruski nekrolog napisa N. J. Jančuk do žurnala ministerstwa nar. prosv. 1885, august, 25—42. Němski nastawk wo Smolerju napisa J. B. Pjech do Brockhaus-oweho Konversationslexik-a 418—419 a H. J. Imiš we brožurcy „Der Panslavismus unter den sächsischen Wenden. Anhang II. Aus Joh. E. Schmalers eigener Biographie." Leipzig 1884. — Z druhich nastawkow móžu tu naspomnić pólske rozprawy W. Bogusławskeho we protycy „Gwiazda" we Pětrohrodźe 1882, 60—68 a samostatny spisk wo Smolerju we „Bibliothece Warszawskej" 1885, ruski nastawk V. Vasiljeva „Jan Smolef i duchovnoe vozroždenie łužickoserbskago naroda" w Blagověst-u 1897 čo. 47 kaž też krótku biografiju Smolerja we ruskim Encykl. słowarju w Pětrohrodźe 30, 1900, 577—578, wosebje pak wobšěrny nastawk Ad. Černého w čěskim Ottowym „Slovníku naučném" 23, 1905, 527—530 a wudaće: „Vlastního životopisu J. A. Smolefa" we Slovanskim Přehledźe 12, 1910, str. 6 a sć. Skónčnje hladaj jubilejnej nastawkaj Ad. Černého w Čěskim Swěće 1916 č. 29 a mój w Narodnej Politicy 1916 23. měrca.

Hewak wo Smolerju zhonimy nimale we wšěch rozprawach a spisach, wo Łužicy a serbskim narodźe jednacych, hdźež so wosoba Smolerjowa wuwostajić njehodźi. Tak na př. w Hórnikowym hesle: „Srbové lužičtí" we čěskim Riegrowym Slovniku naučném 8, 1870 str. 921 sl., w pólskej Encyklopaediji powszechnej S. Orgelbranda we Waršawje 11, 1878, 212 sl. Wo Smolerju jednaju H. Máchal we swojim nastawku „O znovuzrození národnosti a písemnictví lužických Srbů" we Koledźe 1880, 260 sl., dale Pypin-Spasović we swojich stawiznach II, 1881 [2], 1081 sl. (čěski přełožk Kotikowy II 1882, 504 sl., serbski přełožk Smolerjowy 1881, němski J. B. Pjecha 1884), dale Bogusławski-Michał Hórnik we „Historiji serbskeho naroda" (Budyšin 1884) na str. 118 sl., Ed. Jelínek we swojej „Lužické pomněnce" we „Slovanském Sborníku" 3, 1884, 608, Ad. Černý we nastawku: „Matice Srbská v Budyšíně" we samsnym „Sbor-

niku" 4, 1885, 198 sl. a druhdźe. Wosebje bohaće piše wo Smolerju Ad. Černý nimale we wšěch swojich nastawkach, najwjacy pak we swojim pojednanju „Srbové Lužičtí" we čěskim Ottowym Slovniku Naučném 23, 1905, 931 a dale tu a tam, we literarnym wotrězku 944 a dale, kaž tež we porjedźenym tutym nastawku we knižcy: „Lužice a Lužičtí Srbové", wudatej w Prazy l. 1912. Podobnje jednach tež ja wo Smolerju we swojim nastawku „Z dějin Lužických Srbů v Lipsku" we Slovanskim Přehledźe 12, 1910 (wosebiteho woćišća str. 9 sl.) kaž tež w rozprawje „O Lužických Srbech" we Vlčkowej Osvěće 1911, 187 sl., 357 sl. we literarnym wotrězku. Krótku kharakteristiku J. A. Smolerja napisa tež V. Jagić we swojej „Istorii slavjanskoj filologii" (Pětrohród 1910) na str. 730—731. Drobne přispomnjenja čitamy tež we čěskim dźěle „Slovanstvo" wudatym w Prazy 1912, na str. 496, 683. Druhe nastawčki spomnju w dźěle samym.

Wo Smolerju dyrbjachu wšitcy pisać, kotřiž so wo Serbow zajimowachu: Wuwostajimy-li Smolerja, zhubimy zdobom najważniši čas serbskeho narodneho wozrodźenja a rozwića. Ze Smolerjowej wosobu je njerozdźělomnje zjednoćeny tež wosud serbskeho naroda. A to so najjasnišo pokazuje we jeho listowanju — a wěsće tež w jeho čěskim. Čitamy-li we nim, wěje k nam duch zańdźenych lět, rěči k nam minjeny lětstotk, znowa přežiwamy cyłe słowjanske wozrodźenje, rozmołwjamy so z čěskimi budźićelemi a serbskimi narodowcami, pozběhujemy so z jich mysličkami, radujemy so nad póznatej kmjenowej přibuznosći a wopytujemy z nimi jednory wjesny lud, wjeselimy so pře jich wuspěchi a posylnjujemy so we swojich nadźijach. — — — Slědujemy napjeće, kak tež najmjeńši słowjanski narod — skoro zhubjene Serbstwo — stawa ze swojeho zakleća a wożiwja, dokelž widźi, zo njeje wopušćeny, zepjera so na sylnišeho čěskeho bratra zamołwjejo so wo město a prawo mjez druhimi narodami. A čitamy-li Jana Arnošta Smolerjowe dopisy a slědujemy-li Smolerja na jeho studijach w Budyšinje a we Wrótsławju, widźimy, kak horliwje dźěła k spomoženju swojeho naroda, kak pućuje po serbskim kraju, kak zbudźa lud a sam so při tom zdźěłuje, kak zwjazuje přećelske poćahi ze Słowjanami, kak porjedźa serbski prawopis a wudawa narodne pěsnje, kak je basnik, wučenc, redaktor a wudawař, kajki je staćan we lěće 1848, kak dawa swojemu narodej Maćicu Serbsku a Serbski dom, kak je we wšěm njewustawacy a wšudźom na swojim městnje, přecy woporniwy narodowc a **při tom dobry přećel, čłowjek, nadobny a zahorjeny Słowjan.**

Ale njech rěči k nam ze swojimi dopisami. Wobroćam z poswjatnym počesćowanjom te zežołtnjene łopjena, swědki minjenych časow, dokłady prócowanja a začuwanja wulkeho čłowjeka. Tak wotewrjam nětko Smolerjowu čěsku korrespondencu.

* * *

Z dopisow Smolerjowych stoji po časa na prěnim měsće list, pisany z Łaza professorej Janej Ew. Purkynjej do Wrótsławja 11. dec. 1839. Dopis, kotrehož original so khowa w Čěskim Museju, bu woćišćany w l. 1884 we Slovanském Sborníku 3, 444—445.

Njeje zawěsće bjez zajima, zo runje dopis Purkynjej začina naše wudaće Smolerjoweje čěskeje korrespondency. Bě dźě Purkyně prěni, kiž młodemu Smolerjej pokaza šěrše wuhlady do słowjanskeho swěta, kiž jeho wučeše čěsku rěč a přez kotrohož bu Smoler pozdźiši hobr Smoleř. Je dospołnje z Purkynjoweho žiwjenjopisa znate, zo bě nic jenož sławny fysiolog, ale tež horliwy Čech a Słowjan a zo podpjeraše kóžde hibanje měrjace k zlěpšenju wosuda Słowjanstwa. Dla wubjerneje wědomosće we swojim předmjeće bu w lěće 1823 za professora fysiologije na Wrótsławskej universiće pomjenowany, hdźež Němcam prěni samostatny fysiologiski wustaw da a hdźež hač do lěta 1849 wosta, tehdy pak so zaso wróći do wótcneho kraja na Pražsku universitu. We Wrótsławju nimo swojeje wědomostneje dźěławosće rad wobkhadźowaše ze Słowjanami tam na studijach přebywacymi a we swojim bydlenju zjednoćeše wšo Wrótsławske słowjanske hibanje. Bě dźěn sam basnik a literat, wubjerny přełožowař z cuzych rěčow do čěšćiny a referent wo słowjanskim pismowstwje do němskich časopisow. Do Wrótsławja přinjese sebi žiwu Pražsku tradiciju, we kotrejž chcyše pokročować. Hižo lěta 1819 nasta mjenujcy w Prazy samostatne słowjanske čitařske towařstwo; jeho duša bě hłownje Purkyně z Josefom Jungmannom, ke kotrymajž so pozdźišo tež Presl, Hanka, Šafařík a Palacký přizamknychu. We Wrótsławju móžeše Purkyně wězo jenož w mjeńšej měrje zajim wo słowjanske wěcy a poćahi hajić, wón pak njewoliwkny, ale pytaše najradšo Wrótsławskich słowjanskich studentow dobywać, zo by jich čěski wučił. A mjez tutymi wusłyša tež mjeno łužiskeho Serba Jana Arnošta Smolerja.

Jan Arnošt Smoleř, syn wjesneho evangelskeho wučerja we Łuću we pruskej Hornjej Łužicy, hdźež so 3. měrca 1816 narodźi, měješe hižo tón čas wjele wótčinskich planow a skónčnje tež kruch wótčinskeho skutkowanja za sobu. Čini na nas njewšědny začišć, hdyž čitamy w jeho samsnym

žiwjenjopisu, kak hižo jako štyrnaćelětny gymnasiasta w Budyšinje, hdźež bě wot nana lěta 1830 pósłany, w započatku šulskeho lěta 1831 rektora poprosy wo dowolenje, zo by směł swojich krajinow dwójcy wob tydźeń we swojej maćeršćinje wuwučować.. Smoleŕ chcyše z tym dospołnemu wotrodźenstwu swojich krajanow wot němcowstwa jim hrožacemu zadźěwać, a hačrunjež měješe rektor tutu prócu za njetrěbnu a runjež Serbjo wjele do toho njedźeržachu, poda so tola Smoleŕ z lubosću do dźěła a žnjeješe woprawdźity wuspěch. Čitaše ze swojimi krajanami serbsku bibliju, pospytowaše so we literarnych drobnosćach a spěwaše z nimi serbske narodne pěsnje. Ani w prózdninach njepopřa sebi měra: pućowaše po serbskim wótcnym kraju, zezna serbski lud a jeho wašnja, narodnu drastu a narodne pěsnje, a tak móžeše wón snadź jako prěni mjez Serbami póznać nadobnosć serbskeje zemje. Tajki přińdźe Smoleŕ w lěće 1836 po jutrach do Wrótsławja na bohosłowske studije. W Budyšinje zawostaji po sebi derje zdźěłanu rolu, kotraž přinjese w lěće 1839 płody ze założenjom serbskeho towařstwa „*Societas slavica Budissinensis*". We Wrótsławju měješe wulke dźěło před sobu a wón so jeho njeboješe. Hačrunjež běše po prawom chcył bohusłowstwo studować w Lipsku, hdźež jeho „Serbske prědaŕske towařstwo" założene hižo 1716, wabješe, běše so tola rady podał do Wrótsławja, wo kotrymž běše jemu wěsty přećel pisał, zo tam wjele Polakow studuje, kotřiž maju tam swój zwjazk. Smoleŕ so z nimi hnydom po swojim přijězdźe zezna a złoži so horliwje na wuknjenje pólšćiny, prěnjeje ze słowjanskich rěčow, kotruž wuknješe. Při tom pak swoje dźěło z mysli njepušći. Lědma bě so přeswědčił, zo we Wrótsławju rjana ličba Serbow studuje, předewza sebi, zo założi serbske towařstwo, kotrehož sobustawy mějachu so wučić serbscy přednošować a pisać. Łužiskim Serbam so tuto jeho wotmyslenje též lubješe a horliwje so k njemu přizamknychu.

Tak nasta l. 1838 we Wrótsławju přez Smolerjowe prócowanje „Towařstwo za łužiske rěče a stawizny", ze serbskim a němskim wotdźělenjom, kotrež měješe zbožowny wliw na rozwiće serbskeje narodnosće. Dnja 13. augusta 1838 započa so skutkowanje towařstwa z prěnjej zhromadźiznu pod Smolerjowym předsydstwom. A Smoleŕ měješe jako prěni předsyda towařstwa zawodny přednošk wo swojim zalubjenym themaće: Łužisko-serbske narodne pěsnje".

Bě to wěsće pozběhowacy wokomik za dwajadwacyćilětneho Smolerja, hdyž móžeše před starymi professorami a młodostnymi towařšemi přednošować wo krasy a wuznamje

serbskeje ludoweje poesije. A zawěsće zawostaji tež hłubši zaćišć we wutrobach wšěch posłucharjow — wosebje młódšich. Běše to woprawdźity Wrótsławski podawk, wo kotrymž so horliwje rěčeše, a w kotrymž Smolerjowe mjeno njehraješe poslednju rólu. Tak so sta, zo tež Purkyně wo młodym narodowcu zasłyša a jeho k sebi přeprosy. Smoleř tam rad dźěše a dyrbješe Purkynjej wo existency swojeho luda powědać, wón nasćini jeho stawizny a wosudy a ze swojim přednoškom so Purkynjej tak zalubi, zo jeho tón nic jenož na swoje njedźelske čěske hodźiny přeprosy, ale zo jeho docyła tež k sebi přija do swójby za wučerja swojeju dweju synow Emanuela a Karla a za swojeho hnihownika. A tu so Smolerjej wotewri docyła nowy swět.

Móžemy rjec, zo měješe wobkhad z Purkynju na zahorjenu mysl młodostneho Smolerja njewšědny wliw. Tu so počina nowa epocha w jeho žiwjenju: přez Purkynju zezna Smoleř čěske žiwjenje a čěsku kulturu; wo Polakach zhoni wot swojich pólskich přećelow, a wjele noweho nazhoni dale wot mnohich słowjanskich Purkynjowych wopytowarjow a wězo tez z Purkynjowych knihow. Purkyně pohnuwaše jeho w jeho činosći k systematiskemu dźěłu a bě jemu we wšěm přećelnje k pomocy. Smoleř bě sebi toho přeco wědomy a sam spomina dźakownje na to we swojim nastawku wo Purkynji w „Tydźeńskich Nowinach“ 8, 1849, 428—429, w kotrymž posłowje praji, zo „zezna k. Purkynju we Wrótsławju a ma so jemu nimo wjele druhich dobrotow za prěnje powšitkomne rozpokazanje w Słowjanstwu dźakować“. Tohodla tež při kóždej składnosći na Purkynju spomina a z nowa jeho zasłužby wuzběhuje. Wo tom swědča mnohe připóznaća sławy na hłownej zhromadźiznje Maćicy Serbskeje l. 1863 Purkyni jako wubudźerjej Słowjanstwa we Wrótsławju wěnowane. (Přir. Łužičana 4, 1863, str. 62). Čitamy to tež w Smolerjowym listowanju, w jeho dopisu Vinařickemu l. 1844 atd. pósłanym.



Nowozałožene serbske towarstwo we Wrótsławju založi tež prěnju Smolerjowu sławu. Towarstwo měješe nimo měry wulki wuznam za zbudźenje serbskeje narodnosće a hraje ważnu rólu w stawiznach serbskeho zdźěłanja. Smoleř sam poda stawizny jeho nastaća we swojim nastawku „Wrótsławske serbske towarstwo“ w „Jutničcy“ 1842 w č. 16 a 17 a najposledy Michał Šewčik w třečim stawje swojich „Stawiznow serbskeho studentstwa“ we Łužicy 11, 1892 str. 26—27. Najlěpje wšak wutrjechi jeho wuznam basnik Jakub Bart-Ćišinski we swojej rozprawje „Narodni snahy studentstva lužickosrbského“, pósłanej do čěskeho časopisa „Ruch“ l. 1881 na

str. 91 sl. Ćišinski pokazuje tu wosebje na to, kajki wliw měješe Wrótsławske towarstwo na serbski narod. Rěči wo tom, zo z Purkynjowej a potom wězo tež z Čelakowskeho pomocu Smoleŕ tu wutwori nowy analogiski prawopis, Serbow zjednoćacy; tu nasta Smolerjowe prócowanje wo wudaće ludoweje tradicionalneje literatury, tu přińdže tež Smolerjej prěni króć mysličcka, po wašuju Čěskeje Maćicy podobne serbske towarstwo wutworić atd. A Ćišinski praji na kóncu: „Pobyt ve Vratislavi pusobil na Smoleŕa tak, že tvrditi si troufam: Smoleŕ se stal ve Vratislavi tim, čim jest. Smoleŕem stal se Vratislavsky spolek kolébkou nejen nové literatury lužické, nybrž tak duševně znovuzrozeného naroda. Smoleŕ prvni ukazal lužickému narodu nejvhodnějši drahu a pravy cil, on prvy hlasal, by Lužičané úžeji přilnuli k ostatnim kmenum slovanskym“ t. j. po serbskim: Přebywanje we Wrótsławju skutkowaše na Smolerja tak, zo sebi zwažu prajić: Smoleŕ bu we Wrótsławju tón, kotryž je. Přez Smolerja bu Wrótsławske towarstwo kolebka nic jenož noweje serbskeje literatury, ale tež duchownje wozrodźeneho naroda. Smoleŕ pokaza prěni serbskemu ludej najpřihodniši puć a prawy zaměr, wón prěni wozjewješe, zo bychu so Serbja wužšo druhim słowjanskim narodam přizamknyli. — Njebych mohł sam lěpšeje kharakteristiki napisać — podach ju tohodla z erta Ćišinskeho.

Kaž sym hižo spomnił, zajimowachu Smolerja w tym času wosebje narodne pěsnje, kotrež sebi w prózdninach zapisowaše a do zběrki hromadźeše, zo by ju snadź po času w ćišću wudał. A lěta 1838 měješe jich hižo wulku ličbu, tak zo je němskemu „Hornjołužiskemu towarstwu wědomosćow“ w Zhorjelcu pósła, kotrež bě tón čas za najlěpšu zběrku hornjołužiskich a delnjołužiskich narodnych pěsni myto wupisało. Smoleŕ dósta myto, wotpokaza jo pak a wza swoju zběrku wróćo, hdyž sebi Zhorjelske towarstwo prawo činješe na wudaće zběrki. Pokročowaše we njej horliwje dale a wudospołnješe ju na wšě móžne wašnje. Njespokoji so jenož ze słowami serbskeho teksta, ale pytaše tež za němskimi a słowjanskimi variantami, zo by kóždu serbsku pěseń do přisłušneho wobłuka zasadźił a z tym ju tež z dobom wuswětlił. Smoleŕ slědźeše po druhosłowjanskich zběrkach, zo by dosć maćizny k rucy měł. A najzwólniwiši pomocnik we tom běše jemu runje professor Purkyně. K njemu přikhadźeše Smoleŕ wosobnje, na njeho so tež wobroći, hdyž po połštwórtym lěće Wrótsław wopušći, zo by so k bohosłowskim pruhowanjam přihotował. A do toho časa słuša runje prěni tu woćišćany

Smolerjowy list, pisany Purkynjej do Wrótsławja z Łaza, hdźež bě Smolerjowy nan hižo wot lěta 1821 jako cyrkwinski wučeř přesadźeny.

Smoleř tu piše:

Łazu, 11ty Dec. 1339.

Welě čescěny kńěže.
Wosebny kněz professor!

Po dowoleńu Wašeje Wosebnoscje pši mojim wotendźeńu z Wratsława wozmu dźeńsa składnosc, zo by na Was pisał a Wam nješto teho, štož Serbskej zemi w Slowenskich wjecach dźełam, rozpowědał.

To prjene, na čo Łužicach moju prócu złožich, bje to, zo stawy Budišinského a Lipčanského Serbskeho towarstwa pšemohł sym, zo nowu orthografiju pšiwzać a tejž nadom spoznać chcychu, zo so Serbowstwo hinak zdźěržeć němože, dyžli pšěz zjednoćenje z druhimi Słowanami, k najměnšemu tola z Čechami a z Pólskimi. Po tym su Budišenjo a Lipčenjo, kaž tejž někotsi duchowni a nješto kandidatow a wučeřow, wewšim to snadź 30, slubili, zo budźa z tutej orthografiju pisać, a ja myslu sej, zo tak prjeńu kročel pšibližeńa k našim dalokim bratram zkročili smy. Dale sym ja to założił, zo my kandidaći po nowym ljeći „Kwěty“ a „Tygodnik Poznański“ čitamy, a so tak dale, bóle w Čjeskej a Pólskej ryči wobtwjerdźimy. Kněz Maciejowski je mi Zholercu slubił, zo chce mi tejž njekajku Róssisku nowinu hač do Wratsława pósłać a wón praješe, zo dyrbał so tejle wjecy dla Was prašeć, dokelž ju z Wami zryčeć chcył. Je so to stało a je wón snano što do Wratsława pósłał, da chcyła mi Waša Wosebnosć pšećelne zjewić, kak so tale wjec ma. Nedawno sym Kollarowe „Zpěwanky Slowaku“ pšečitał a w nich 3 romancy namekał, kotrež my Serbjo tejž mamy, cf. Kollár I. p. 7, 5; I. 12, 7; a II. 5, 3. Serske pak su wele dljehše a dokońanše, a Wy so snadź na ne dopomniće, dyž Wam kójždeje zpočatk praju:

1. Wuherowskej zemi atd. 2. Jydlenki su rubali atd.
3. Maruška pjesačku hraješe atd.

Jara rady by ja pširunańa dla tejž druhich Słowanow narodne pjesnje pšečitał, ale dokelž so to skoro stać dyrbi, něwjem, wotsał je wzał by. Pola nas nichton ńeje, kiž by nješto tejelě literatury mjeł a predy hač što pšěz kniheřow krydnu, mam dołho čekać. Pšetož hižom w Septembru sym sej njekotre knihi Prazy žadał, ale hač dotal mi hišće ničo pósłali ńejsu a ja sej žaneje druheje rady ńewjem, dyžli zo by Was z prostwami wobćěžił. Móhli mi snadź

Wy na X. njekotrě ńedźelje to, štož wy Čjeskich a Pólskich narodnych pjesničkow maće, poščič? Mi by to jara lubo było a ja by Wam wšytko za 2—3 Nědźelje z najluboznejšim dźakom zasy posłał. Studios. Theolog. kathol. Warnać Łužičan a Serb, kiž Wam tonle list pšiněse, budźe mi te knihi pšěz pósty do Zholěrca wobstarać. Něda so pak tole Wašich knihownich prawiznow dla wuwěsc, da němjejće mi moju prostwu za zło, ale za wopokaztwo, zo sej mojej samotnosci a dalokosci Čjeskeje a Polskeje literatury w narodnych pjesńach hinak pomhać ńemožach. — Prostwu, kiž Wy wjesci dopelnić možece, hišće mam, a ta je, zo by mi Waša Wosebnosć jedyn mały Čjeski a tejž jedyn tajki Pólski słownik poměnowała, tola dyrbitej wšje nowe słowa wopřiječ, pšetož „Karl Ignat Tham Prag 1805", kotrehož ja mam, mi nihdźe ńedosaha, dokelž žane nowe słowa nima. — Dale chcyli Wy tejž tón pisany Serski słownik, kotryž ja k Wam přińesł sym, Warnaćej dać, hejzo jón tutón hižom nima, pšetož my jeho Łazu k wudźełańu słownika, kiž snano jutry 1840 na swjetło wońć budźe, třěbamy. Tola čim wjacy Wam pisam, ćim bole Was wobćežim. Bydźće strowi.

Ja sym a wostańu, moj kněz professor,
Wašeje Wosebnocje
najswjerniši
J. E. Smoleŕ
cand. theol.

Z dopisa je widźeć, zo Smoleŕ hižo w tych lětach horliwje so prócowaše wo zjednoćenjo Serbow w prawopisu. Hdyž Purkyni wo tom powěsće podawa, zo su sobustawy budyšskeho a lipsčanskeho towaŕstwa nowy prawopis přijeli, je to zawěsće wuspěch radow Purkynjowych podatych k spěchowanju literarneho zjednoćenja Serbow.

Prawopisne prašenje zawěsće njeje móličke w stawiznach wuwića literaturow, a słyšimy wo nim we wěstym času pola wšěch słowjanskich narodow. A wěmy, zo druhdy woprawdźe k literarnej revoluciji wjedźeše: tak předewšěm pola Čechow, Słowincow a južnych Serbow —; pola Bołharow je dźensa hišće w žiwym wuwiwanju, runje kaž pola Rusow a Polakow, pola kotrychž skónčnje hakle dokhadźa a dóńdźe k prawopisnym rozpominanjam. Njedźiwamy so potajkim, zo dyrbjachu „Łužiscy Serbja" sebi na tuto prašenie wotmołwić, zo by najwjetše skalisko z dróhi serbskeje literatury wotwalene było. Hižo Čelakovský skorži lěta 1830 w Časopisu Českého Musea we swojich pokazkach „Prostonárodních písní Slovanů v Lužici Dolní" na hubjeny serb-

ski prawopis a radźi k reformje. Z počinacym wuwiwanjom serbskeje literatury bu tuto prašenje jene z najhłownišich. Smoleŕ we Wrótsławju a we tom samym času Jordan we Prazy wo sebi ani njewědźo prócowaštaj so wo reformu serbskeho prawopisa. Nowy prawopis, wutworjeny analogiscy po čěsko-ilirskim a z dźěla tež po pólskim, bu najprjedy zawjedźeny wot Smolerja w l. 1838 we Wrótsławskim serbskim towaŕstwje, potom w Budyšskim, Lipsčanskim atd. We swojim „Małym Serbu" Smoleŕ swoju reformu zdźěla přewjedźe, ale we dospołnje nowym prawopisu woćišća hakle swoje „Pjesnički". W l. 1843 wułoži swoju theoriju we swojim „Njemsko-Serskim słowniku", znowa pak we Tydźenskich Nowinach l. 1845, 77—78 a hłownje w prěnim zwjazku Časopisa Maćicy Serbskeje 1848, 36 sl. a potom hakle w 9—10, 178—188, hdźež bě hižo Kř. B. Pful ważnu rozprawu: „Hornjołužiski serbski prawopis z krótkim rěčničnym přehladom" na str. 65 sć. napisał. Jordan zaso haješe we swojej „Jutničcy" l. 1842, 8—9 swoje zasady, hdźež str. 26—27 same Čechow k prawopisnej přezjenosći pohonja. —

Smoleŕ pózna w analogiskim prawopisu wuznamnu kročel k přibliženju Serbow k druhim Słowjanam, předewšěm k Čecham a Polakam a tohodla dźiwaše na přewjedźenje swojich prócowanjow jako na zjew słowjanskeje wzajomnosće. Pozdźišo wšak swój nahlad radikalnje změni a bě za rusku cyrilicu, kotruž by był rady pola wšěch Słowjanow zawjedźenu widźał! Ale Smoleŕ njeměješe l. 1834 hišće wo swojich přichodnych ruskich poćahach ani zdaća. Za tym jenož pokročowaše we studiju čěskeje a pólskeje rěče, z radosću piše Purkyni, zo je kandidatow bohosłowstwa a druhich za to dobył a zo maja nimo Pospišilowych čěskich „Květů" a pólskeho „Tygodnika Poznańskeho" wot Waršawskeho prof. W. Alex. Maciejowskeho někajke ruske nowiny.

A zaso so Smoleŕ wróća k swojemu najważnišemu dźěłu — k zběrcy serbskich ludowych pěsni. Dósta Kollárowe „Narodnie zpiewanky čili Písně swětské Slowaků w Uhrách", kotrež hižo l. 1834 a 1835 we dwěmaj zwjazkomaj w Budimje we Wuhrach wuńdźechu; w nich nańdźe varianty třoch serbskich romancow. Běchu to: 1. „Wujerowskej zemi", kotruž Smoleŕ pozdźišo we swojej zběrcy na str. 40 pod čisł. XI woćišća podawajo k njej na str. 334—335 parallely ze słowakskeje pěsnje, woćišćaneje w druhim zwjazku Kollároweje zběrki na str. 7 pod č. 5 „Rakowce". — 2. Jědlenki su rubali" t. j. pěseń „Rubežnicy", woćišćana w Pjesničkach II 29, wotpowědaca Kollárowemu „Zelenemu zámkej" w zpiewankach II 12 č. 7 — a 3. „Zasonamakana sotra", wo-

ćišćana w Pjesnićkach I, 33, č. V a wotpowědaca pěsni Kollárowej II, 5, č. 3 „Syn a dcera Dinděsic krále". (Wšě tři pěsnje su w druhim zwjazku Kollárowych zpiewankow; Smoleŕ cituje mylnje prěni zwjazk).

Smoleŕ póznawa prawje poměr serbskich pěsni k słowakskim: „Serbske su bóle cyłe a dospołniše." Ale přirunowanje tutych pěsni zbudźi we nim žadosć, zo by je tež z pěsnjemi druhich słowjanskich narodow přirunać mohł. Tohodla skorži Purkyni, zo nima tajkich zběrkow a zo je podarmo wo nje do Prahi — najskerje serbskim seminaristam na Małej Stronje — pisał. Prosy potajkim Purkynju, zo by znajmjeńša wón jemu někajke zběrki čěskich a pólskich ludowych pěsni požčił. Při tej składnosći prosy tež wo někajki mały pólski a čěski słownik, zo by lěpje wobsah zrozumił. Měješe drje tehdy powšitkownje wužiwany Thamowy: Ausführliches „deutsch-böhmisches synonymisch phraseologisches Lexikon", ale njedosahaše jemu. A pólskeho słownika docyła njeměješe.

Smoleŕ trjebaše žadanaj słownikaj k čitanju čěskich a pólskich pěsni, ale při tym měješe tež hišće druhe wotpohlady. Wědźeše, kak nuznje trěbny je dobry němsko-serbski słownik a tohodla zdobom z pěsnjemi tež na nim dźěłaše. Serbja mějachu drje łaćonsko-serbski słownik, wudaty wot J. H. Swětlika l. 1621, ale nowiše dźěła w tom předmjeće wostachu pak njedokónčene pak w rukopisu. Tak J. B. Schmutzowy hornjoserbski słownik kaž tež „Vocabularium germanoserbicum" Prokopa Hančki w 2. połojcy 18. lětstotka. Runje tak wosta njećisćany serbsko-němski słownik Handrija Lubjenskeho a basnika Handrija Zejlerja. Njebě potajkim woprawdźe ćišćaneho serbsko-němskeho a němsko-serbskeho słownika, kiž by dobre służby wukonjeć mohł nic jenož cuzym, ale tež Słowjanam a skónčnje snadź tež Serbam samym. Tohodla Smoleŕ na nim dźěłaše. Mały tón słownik bu zawěsće hižo dokónčeny w času Smolerjoweho přebywanja we Wrotsławju, dokelž tu wo nim praji, zo je jón pola Purkynje wostajił a zo ma wotpohlad, jón čišćeć dać.

* * *

Widźimy hnydom z prěnjeho Smolerjoweho dopisa, zo před nami stoji dźěłaćeŕ z wěstymi wotpohladami a snadź zdźěla tež hižo hotowym dźěłom. Ma zběrku serbskich narodnych pěsni, kotruž dopjelnjuje a přirunawa ze słowjanskimi parallelemi, chce wudać słownik a horliwje čita słowjanske časopisy, zo by we sebi wupěstował póznaće słowjanskeho swěta, słowjanskich bratrow, znajmjeńša najbližšich, z Čěskeje a Pólskeje, a złožuje swojej woči hižo

do Ruskeje. Zajima nas tu, zo Smoleŕ swój puć žiwjenja na cyle wotpowědace wašnje započina, kaž druzy słowjanscy horliwcy a prócowarjo: zběra pěsnje a płody ludoweje literatury, runje kaž to činješe pola južnych Serbow Karadźić, pola Khorwatow Stanko Vraz, pola Słowakow Kollár, pola Čechow Čelakovský atd Smoleŕ we swojich třiadwaceći lětach je hižo nic jenož serbski narodowc, ale tež horliwy Słowjan. A njekhowa sebi tutu zahorjenosć jenož za sebje. Na swojich pućowanjach w prózdninach zbudźowaše, hdźež móžeše, duše swojich krajanow k narodnemu wědomju, bě prědaŕ a japoštoł wótčinskeje mysle a blizkich poćahow słowjanskich narodow mjez sobu.

Rjanu wopomnjeńku na tuto skutkowanje młodeho Smolerja zakhowa nam Radyserb we swojim dźěle „Moje pomnjeńki" we wotrězku „Naš sławny wótčinc Jan E. Smoleŕ w Hućinje w korčmje", woćišćanym we Łužicy 19, 1900, 69—71. Radyserb tu spomina, kak Smoleŕ do korčmy zastupi, kak so jim předstaji prajicy, zo je Wrótsławske universitne studije skónčił a zo so wróća k swojimaj staršimaj do Łaza. Radyserb spomina, kak bjesadowachu wo serbskej literaturje, tehdy khudej, a zo wo słowjanskich wěcach ani zdaća njeměјachu: „Słowjanski swět nam njebě ničo hač hoła pusćina." A tu poča nadobo Smoleŕ powědać — — „Smoleŕ nětk při nami sedźo nam wotewri nic jenož serbski, ale tež cylički słowjanski swět. Nam zwonjachu do wušow mjena Šafařík, Kollár, Mickiewicz, Puškin a druhe, nam tehdy wšě do cyła cuze, a dźensa w ludach ze sławu znate. — A při tajkich rozprawach doby naš nowy, tak wjeleswědomny přećel na wobliču žiweje barby, a zerničcy buštej jemu jako jasnje pruhatej hwězdźičcy — — —."

Hlej, kak wulkotna kharakteristika je tu zakhowana na wšě časy! Tak so zjewi Smoleŕ we swojim serbskim a słowjanskim zahorjenju, tak wosta při nim cyłe swoje žiwjenje.

Z Radyserboweje spomnjeńki je widźeć, zo Smoleŕ nic jenož Kollára znaješe, ale tež Šafaříka, Mickiewicza, Puškina a druhich. Znaješe jich zawěsće wot Purkynje. W tom hłownje je wuznam wliwa Purkynjoweho. Předewšěm **Jan Kollár**, wulki prědaŕ słowjanskeje wzajimnosće a spěwaŕ „Slávy dcery" bě wěsće Smolerjej derje znaty, měješe dźě w tym času hižo bohate literarne skutkowanje za sobu a jeho mjeno měješe dobry klink pola wšěch Słowjanow. Rodźeny Słowak (1793—1852), evangelski, bě wot lěta 1819 wučeŕ w Prešburku we Wuhrach, wot lěta 1849 professor

słowjanskeje archaeologije na Wideńskej universiće, ale při tym basnik a literat. Na studijach w Jenje po lěće 1817 zbudźi so we nim ideja słowjanskeje wzajomnosće, kotrejž wosta cyłe swoje žiwjenje swěrny. Lěta 1821 wuda swoju prěnju zběrku basni, z kotrychž wuńdźe tři lěta pozdźišo „Slávy dcera", kotraž tež sławu Kollárowu załoži. Jako wučeř staraše so wo wukubłowanje swojeho luda a wuda lěta 1825 słowaksku „Čitanku" jako pomocnu knižku k wuwučowanju, na kotruž sćěhowaše słowakski Abejcej. We spočatku třicetych lět wuda z nowa swoju „Slávy dceru", swoje „Slovenské spiewanky", a lěta 1836 napisa prěnje nastawki wo słowjanskej wzajomnosći, kotrež potom zestaja w němskim spisku „Über die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slawischen Nation", wudatym w Pěsće lěta 1837. „Slávy dcera a spisk wo literarnej wzajomnosći słowjanskej zbudźłštaj mócnu zahorjenosć w cyłym słowjanskim swěće wot połdnja k połnocy, wot ranja k wječoru — — —. Pola južńych Słowjanow wjedźechu k iliriskemu hibanju, kotrež na zjednoćenje znajmjeńša wšěch južnych Słowjanow dźěłaše, hibanje, kiž dr. Ljudevit Gaj (1809—1872) wjedźeše, kotrež měješe swoje srjedźišćo w „Nowinach chorvatskich" z literarnej přiłohu „Danica Chorvatska, Slavonska i Dalmatinska", wot lěta 1836 mjenowana „Danica Ilirska". Stanko Vraz (1810—1851) bě najwuznamniši zastupjeř tutoho hibanja a jeho najhorliwiši prědař.

Njemóžemy so tohodla dźiwać, zo měješe tež Smoleř nadobne měnjenje wo Kolláru a zo jeho ideju znaješe. Bě dźě Kollár hižo tehdom serbskej młodźinje znaty, kaž póznawamy ze zakhowaneje Kollároweje korrespondency z Budyšskim serbskim gymnasialnym towařstwom. Budyšinscy zahorjeni młodźencojo napisachu po załoženju swojeho towařstwa lěta 1838 Kollárej wutrobny list (woćišćany w čěskich „Květach" 1839 str. 168), na kotryž Kollár załožerjej Kłosopólskemu runje tak wutrobnje wotmołwi 22. meje 1839.

„Jak se raduje živý bratr nad domněle zemřelým, avšak zase vzkříšenym a novrácenym bratrem: tak já jsem se radoval a se mnou i jiní mnozí moji přátelé a Slavové nad tím novým Vaším životem, bratři Lužičané*, tak započa Kollár swój dopis a pósła Budyšinskim gymnasiastam swoje

* Kaž so raduje žiwy bratr nad po zdaću zemrětym, ale zaso z mortwych stanjenym a nawróćenym bratrom: tak sym ja so radował a ze mnu mnozy druzy moji přećeljo nad tym nowym Wašim žiwjenjom, bratřa Serbja . . ."

spisy. Njezaby wšak ani tu program swojeho žiwjenja, skónča dźě swój dopis ze słowami: „Jenom prosím Vás, zamilujte vzájemnost, která sama nás a Vás spasiti může...“* Haj, Kollár so skónčnje jako narodowski přibuzny Serbow zamołwja, dokelž měnješe, zo je jeho mandźelska Friederika Schmidtowa, wot njeho we spěwach sławjena jako Mina, rodźena Serbowka. Tak znajmjeńša piše w samsnym lisće Kłosopólskemu a lubi jemu, zo za dwě, tři lěta do Sakskeje pohladać přińdźe —, „odkudź potom — kaž praji — vyběhnu i k Vám do Lužic. Ach jak se budu těšiti, vida, že bratři Lužičané svou řeč a narodnost milují a že k novému všeslavskému životu povstali!“**

Tutón zajimawy dopis kaž tež list Renčej a Pfulej wozćišća M. Hórnik lěta 1861 w Časopisu Čěskeho Musea str. 361—371 w nastawku „Listy Jana Kollára do Lužic“. M. Hórnik so z nowa k tutomu themaće wróći w nastawčku „Jan Kollár a Łužiscy Serbja“ we Widenskim spisu: „Jan Kollár“ 1893, na str. 249—251. Łužica lěta 1895, 50—51 tón nastawk po słowje woćišća.

Jan Kollár potajkim derje wo Serbach wjedźeše. Zajimowaše so wo nich poprawym hižo wjele prjedy, hdyž chcyše někajku rěčnicu serbskeho jazyka měć. Znajmjeńša so w dopisu na Hanku 2. decembra 1833 (Č. Čěsk. Musea 1897, str. 236) praša: „Dobrovský měl prý mluviuci Lužického nářečí vydati; kde jest rukopis čili snad dilo to už tištěno?“*** Wěmy dźensa, zo je Dobrovský swoje dźěło w khwili duchowneje khorowatosće zničił. Podarmo potajkim Kollár tu rěčnicu pytaše. Ale Kollár slědźeše tež po serbskich pěsnjach. Zhoni z dopisa Budyšinskich gymnasiastow wo přihotowanej zběrcy Smolerjowej a tohodla prosy w lisće na Renča samsneho lěta 1839 wo připósłanje pěsni, hdyž wuńdu.

Smoleŕ najskerje wo tutym Kollárowym prašenju zhoni a napisa jemu cyle sam wot sebje dopis 16. decembra 1839, dotal njewozjewjeny, w kotrymž jemu najskeršo wo swojich studijach, wo swojim dźěle we serbskich wěcach, wo přihotowanym wudaću serbskich ludowych pěsni a druhim pisaše. Kollár, dokelž měješe tón čas wjele dźěła, wot-

* „Jenož Was prošu, pěstujće wzajomnosć, kotraž móže jenička nas a Was wumožić . . .“

** „z wotkel sej potom wuběhnu k Wam do Łužicow. Ach, kak budu so wjeselić, widźo, zo serbscy bratřa swoju rěč a narodnosć lubuja a zo su k nowemu, wšosłowjanskemu žiwjenju so pozběhnyli!“

*** „Dobrovsky měješe pječa rěčnicu serbskeje narěče wudać; hdźe je rukopis abo je snadź dźěło hižo ćišćane?“

mołwi jemu hakle za dwaj měsacaj jara přećelnje a pohonjujcy. Tutón dopis bu hižo lěta 1875 w 16. lětniku Łužičana na str. 183—187 woćišćany. Podawam jón tu ze serbskim přełožkom:

Přemilý příteli!

Wy sobě budete nepochybně mysliti, že ten Kollár, kterému ste Wy tak dlauhý a pěkny list geště minulého léta, dne 16. prosiuce, psali, giž cele na Was zapomenul, anebo tak nezdvořilým se stal, že mladým přátelům ani gen odpovědi dati nechce. Bůh uchoweg! mýljte se, gestli byste na takowé myšlenky přišli. Přjčina tohoto protaženj odpowedi mé nenj moge srdce, ale moge okolostognosti a můg auřad. Okolo Nowého Roku gá mám za několik týdnůw pořád s cjrkwnjmi matrikami, a na to potom spět s počatkem Unora se školnjmi exameny tolik práce, že wšecko giné na stranu odložiti musjm a teprw pozděgi, co zanedbáno ze saukromnjch důležitosti, wynahraditi mohu. Od Wánoc a Nowého Leta gsau toto prwnj mé listy, které ku přatelům pjši.

Těšilo mne welice Waše Srownawánj našich Zpěwanek z Wašimi Lužickými. To jest oprawdu pozoru hodná wěc. Giž professor Kucharský, Polak a nynj we Waršawě, genž před několika roky u Was i u nas cestowal, pozorna mne učinil na tuto podobnost, a nobrž rownost mnohých pjsnj, slow a způsobůw mluwenj, Slowakům a Lužičanům wlastných. Dobře bude, gestli w Předmluwě wygjti magjcjch Lužickosrbských Zpěwanek obšjrnějšj Pogednánj o tom tisknauti date a pjsně sobě přjbuzné tam wedle sebe postawjte. Gá s welikau dychtiwostj očekáwám auplné Sebránj a Wudánj Lužických národnjch zpěwůw od rozeného Srba učiněné w nowěgšjm wšeslawském duchu. Nebo co posawad w této wěci pracowano, gest bud' německým duchem zcízoložené, bud' samo sebau slabé a nemotorné.

Rád bych měl nějaké kratké a gádrné Pogednánj o nynějšjm stawu Serbůw Lužických, gmenowitě pak kolik gich gest asi geště w obogjch Lužicach? Která města a wesnice gsau geště cele čisté a které giž pomjšené a poněmčené? Gako naklada nyněgšj wlada s gazykem srbským? Kteři gsau mezi školmistry a kazateli horliwěgšj wlastenci a národnjci? Kterého naboženstwa wyznawači wjce swůg národ a gazyk milugj, Katholjci či Ewangelici; kolik jest oněch, kolik těchto? Naleze li se geště někde w Saském Starohradsku (Altenburg) aspoň gedna wes, kde se srbský gazyk mluwj? Ga, když gsem tady putowal, widěl gsem twáře a oděwy slawenské, ale řěči sem neslyšel.

Hdyž s wydánjm Wášich Zpěwanek národnjch hotowý budete, prosjm račte hned potom starati se o Sbjrku a Wydánj Srbských národnjch Přjslowj, Pořekadel, potom Powjdek a Rozprawek. Skrze slunce gen widjme slunce: tak i skrze národ a národnj poklady učinkugeme na národ. Poněwadž Waše panstwo a šlechta, tak gako i u nás, nedbá na národ anebo zaň se hanbj a ku cizincům se připoguge: tedy Wám, učitelé škol a kazatelé chramů, ta powinnost naležj, aby ste byli spolu i pěstitelé narodnosti a ochráncowé gazyka proti wšem nepřatelům.

Potřebugete-li geště exempláře Čjtanky, hotow gsem Wám poslati, anebo degte sobě z Prahy od knihkupce Neureuttera donesti na moge aučty z mogich u něho složených wytiskůw. Wůbec s Čechy a s Prahau musjte se do častého dopisowanj a tuhého swazku postawiti: dobře bude, gestli i cestu každého roku několik Serbůw tam před se wezmu, potom až sem k nám doskočiti mohau.

Že ste w Halle (Dobrosoli) studugjcj naše Slowáky, pana Štura, Červenáka a Zaborského nawštjwili, nepochybugi; gestli se nestalo, aspoň hleďte často listy gim psáti. Takowá wzágemnost, gakkoli obtjžna býwa, gest předce k našemu rozkwětu newyhnutě potřebná.

Připogugi zde dwa listy, geden panu Wanakowi, druhý panu Zaborskému; račte prosjm na oba zwláštnj obalky a adressy dati a pak na poštu ge zaslati. Činjm to pře uspořenj i času sobě i nahladku giným.

Se srdečnau žadostj, a by ste se na wšěm dobře měli, zustawam

Waš
upřjmný přjtel
J. Kollár.

W Pešti 1840, dne 12. Unora.*

---

* Přeluby přećelo!

Wy budźeće sebi bjezdwělnje myslić, zo je tón Kollár, kotremuž sće Wy tak dołhi a pěkny list hišće zańdźene lěto, dźeń 16. decembra, pisali, hižo cyle na Was zapomnił, abo tak njezdwórliwy nastał, zo młodym přećelam też ani wotmolwjenja dać nochce! Bóh wukhowaj! myliće so, je-li byšće na tajke myslički přišli. Přičina tuteho wotstorkowanja mojeho wotmolwjenja njeje moja wutroba, ale moje wobstejenja a moje zastojnstwo. Wokoło Noweho Lěta mam ja někotre tydźenje stajnje z cyrkwinymi matrikami, a na to potom wospjet z počatkom Februara ze šulskimi examinami telko dźěła, zo wšitko druhe na stronu złožić dyrbju a hakle pozdźišo, štož je skomdźene z privatnych naležnosćow, wurunać móžu. Wot Hód a Noweho Lěta su tole prěnje moje listy, kotrež přećelam pišu.

Zwjeseliło je mje wulcy Waše přirunanje našich „Spěwankow" z Wašimi Łužiskimi. To je woprawdźe kedźbnosće hódna wěc. Hižo

Kollara běše potajkim Smolerjowy list woprawdźe zwjeselił. Dopomni so při Smolerjowym spomnjenju wo słowacskich wariantach na pólskeho literata a pućowarja po słowjanskich krajach Andrzeja Kuchařskeho (1795—1862), kiž bě jemu wo njewšědnej jenajkosći mjeze słowacskej a serbskej ludowej literaturu powědał. Bě sebi tohodla přał, zo by Smoleř hłownje na to kedźbował a swój wudawk z tutymi wariantami rozjasnił. Čaka njesćeřpliwje na Smolerjowu serbsku zběrku jako na prěni teje drużiny. Žada wot Smolerja statistiku Serbow, wuwoprašujo so jeho wo skutkowanju katolskich a evangelskich duchownych a wučerjow mjez Serbami. Rad by wědźał, hač je w Starohródskej (Altenburku) serbski jazyk hišće žiwy, hdyž je so tam narodna drasta zakhowała. Pohonješe Smolerja k zezběranju ludowych přisłowow, prajidmow a powědančkow, štož wšitko, kaž wěmy, Smoleř dospołnje dopjelni we swojej zběrcy hnydom prěni króć. Pohonja jeho k bohatym poćaham słowjanskim. Złožuje jeho kedźbliwosć na Słowakow, we Halle (Halu-Dobrogorje) studowacych, předewšěm na Benjam. Prawosl. Červenaka (1816—1841), přezahe zemrěteho autora „Zrcadla Slovenska“, a na Jonáša Záborského (1812—1876) basnika a spisowaćela słowacskeho, znateho zakitowarja spisowneje čěšćiny we Słowacsku. Je to tón samy Záborský, kiž z protestanskeje na katolsku wěru přestupi, tón, kiž bu w času zběžkow we Wuhrach l. 1848 před nahłe wójnske sudnistwo

---

professor Kucharski, Polak a nětko we Waršawje, kiž před někotrymi lětami pola Was a nas pućowaše, je mje kedźbneho sčinił na tule podobnosć abo runosć mnohich pěsni, słowow a wašnjow rěčenja Słowakam a Łužičanam wosebitych. Derje budźe, je-ii w Předrěči wuńć mějacych Łužiskoserbskich Pěsničkow wobšěrniše wukładowanje wo tym ćišćeć daće a pěsnje sebi swójbne tam pódla sebje postajiće. Ja z wulkeju njesćerpliwosću wočakuju dospołne zhromadźenje a wudaće Łužiskich narodnych spěwow wot rodźeneho Serba sčinjene w nowišim wšesłowjanskim duchu. Přetož štož je hač dotal w tutej wěcy dźěłane, je pak z němskim duchom zanješwarnjene, pak samo sobu słabe a njelepe.

Rad bych měł někajke krótke a jadrojte rozestajenje wo nětčišim położenju Łužiskich Serbow, mjenujcy: kelko je jich něhdźe hišće we woběmaj Łužicomaj? Kotre města a wsy su hišće cyle čiste a kotre hižom poměšane a poněmčene? Kak wobkhadźa nětčiše knježeřstwo ze serbskej rěču? Kotři su mjez wučerjemi a prědarjemi horliwši wótčincy a narodowcy? Kotreho nabożeństwa wuznawarjo wjacy swój narod a rěč lubuja, katholscy abo evangelscy? kelko je tamnych, kelko tutych? Namakali so hišće něhdźe w sakskej Starohródskej z najmjeńša jena wjes, hdźež so serbska rěč rěči? Ja, hdyž sym tam pućował, sym słowjanske wobliča a drastu widźał, ale rěče sym njesłyšał.

Hdyž budźeće z wudaćom Wašich Narodnych Pěsničkow hotowy, starajće so potom hnydom wo zběrku a wudaće serbskich narodnych

stajeny jako tajny ruski agent a w poslednjej khwili wumoženy, zo by potom knježeństwowe słowacske nowiny we Widni redigował.

A naposled najwuznamniši z nich — Ludevit Štúr. K poćahej z nim njetrjebaše Kollar Smolerja hakle pohonjeć, dokelž Štúr njebě Smolerjej wjacy njeznaty. Hačruniž stawizny słowacskeje literatury dotal mjelča wo Štúrowych serbskich poćahach, njejsu tola jenož episoda, nawopak tworja zajimawy wotrězk w jeho žiwenjopisu. Dźensniši Štúrowi biografojo zapominaju dla wulkeje přikhilnosće Štúroweje k Rusam na Štúrowe serbske poćahi, kotrež běchu krućiše a mócnje na Štúrowe zahorjene słowjanske zmyslenje skutkowachu. Ale serbscy historikowje to spomnjeja. Tak Bart w „Ruchu" 1881, 95 sć. a J. Gólč we Almanachu na wopomn. 10. skhadź. 1884, 37 sć.

Štúr (1815—1856) studowaše w l. 1838—1840 w Halu a pućowaše nalěto l. 1839 do Łužicow. Zastaji so tež w Budyšinje, hdźež so z budyšinskimi serbskimi gymnasiastami skhadźowaše a jich za słowjansku ideju zahorješe, jich a sebje. A tu słyšeše tež wo Smolerju, kiž bě prěni króć organisował serbskich studentow w Budyšinje a nastork dał k założenju towaŕstwa. Štúr spomina na to we swojim pućopisnym nastawčku: „Cesta do Lužic", woćišćanym

---

přisłowow, porčćadłow, potom bajkow a powjesćow. Přez słónco jenož widźimy słónco: tak tež přez narod a narodne pokłady skutkujemy na narod. Dokelž Waše knjejstwo a zemjanstwo, tak kaž tež pola nas, swój narod kedźbu nima abo so za njón hańbuje a k cuznikam so přiwdawa: dha Wam wučerjam šulow a prědarjam cyrkwje ta přisłušnosć naleži, zo byšće byli z dobom podpjerarjo narodnosće a zakitowarjo rěče přećiwo wšěm njepřećelam.

Potrjebujeće hišće exemplary Čitanki, dha sym hotowy Wam pósłać, abo dajće sebi z Prahi wot knihikupca Neureuttera pósłać na moje zličbowanje z mojich pola njeho ležacych exemplarow. Z cyła maće so z Čechami a z Prahu do časteho dopisowanja a twjerdeho zwjazka postajić: derje budźe, je-li sebi tež kóžde lěto něšto Serbow pućowanje tam prjódkwozmje, potom móža hač sem k nam poskočić.

Zo sće w Hali (Dobrosoli) studowacych našich Słowakow, knjeza Štura, Čerwenaka a Zaborskeko wopytali, nad tym njedwěluju; je-li so to njestało, dha tola často listy pisajće. Tajka wzajomnosć, hač runje wobćežna, je přeco k našemu rozkćěwanju nuznje potrěbna.

Přidawam tu dwaj listaj, jedyn k. Wanakej, druhi k. Zaborskemu; prošu, zo byšće na wobeju wosebitu wobalku a adressu zhotowili a potom na pósł dali. Činju tak dla zlutowanja časa za sebje a dla nawjedźenja za druhich.

Z wutrobnej žadosću, zo byšće so na wšěm derje měli, wostawam

Waš

swěrny přećel

W Pešći 1840, dźeń 12. februara. J. Kollár.

l. 1839 w Čas. Čěsk. Museja 464—490. Praji tu po słowje: „Znik společnosti dal Ernest Šmaler (sic!), rodilý Srb, mladenec přičinlivý, jehož namahaní se poštěstilo již r. 1832, za čas jeho pobytu na zdejším gymnasiu, utvořiti malý srbský zbor . . . " * (str. 474). Štúr tež dale na to spomina, zo sobustawy towarstwa štyri słowjanske rěče wuknjechu: čěšćinu, pólšćinu, serbšćinu a rušćinu. Dale tu powěda na str. 484 wo přihotowanej Smolerjowej zběrcy serbskich narodnych pěsni a (487—488) wo swojim wopyće Smolerjoweju staršeju we Łazu. Tři Štúrowe dopisy, dokhowane w archivje budyšinskeho towarstwa, swědča wo tom, zo Štúr na budyšinskich Serbow njezaby.

Štúr potajkim Smolerja znaješe a wo nim wědźeše. A Smoleř jemu pisaše. Je móžno, zo so tež wosobnje zetkaštaj a sebi listowanje slubištaj, na kotrež drje Štúr někak pozaby, dyrbješe dźě jeho Smoleř z dopisom wot 18. januara 1840 — dźensa tež zhubjenym — pominać. Tu wotpowě Štúr skónčnje 17. měrca 1840 z Halle z listom (kiž .bu wućišćany z někotrymi wuwostajenjemi we Łužičanu 17, 1871, 11—15 ze serbskim přełožkom), hdźež piše:

Předrahý bratře Slowanský!

S welikau radostj přigal sem Twug list ode dne 18ho ledna, w němž sy mi tolik milých zpraw o Wašjch Lužicech, gako také důkazy Twé činliwosti a pracowitosti podal.

Pjšeš mi, že sy si myslil, že ga giž snad zabudnul na Was: ale, bratře, možnoli wřelému Slowanu zabudnauti na bratry swé, teď prawě z dlauhého sna se probuzugecj? My a Was mluwili sme, psali sme, kde ste geště spali: čjm tedy wjce nynj mysljme na Was, naděgeplné Lužice syny, genž žiwot nowý wzbuzngete w nešťastném kragi Wašem a sbratřugete se s welikym Slywanstwem! Ne, bratře, my nezabudneme na Was, třebas bychom dlauhé roky se sebau slowa nepromluwili! Přičinau dlauhého mlčenj hledeg negwíce w mých mnohých pracech a zanaškach.

Srdečně sme se těšili wšickni zdegšj Slowané widauce, že ste se odhodlali přigati latinska pjsmena a český prawopis na město dosawadnjho poněmčilého. Twůg nawrh k tomuto prawopisu ga wůbec schwalugi, některa wšak poznamenanj přidawam k tomu zaměru, abyste od českého welice neodstaupili.

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

* Nastaće da towarstwu Ernest Šmaler, rodźeny Serb, młodźenc, kotrehož prócowanju so hižo l. 1832, za čas jeho přebywanja na budyšim gymnasiju, poradźi, małe serbske towarstwo wutworić . . . *

Poštěstj-li se Ti tento prawopis obnowený uwesti, mnohé zasluhy sobě i o Lužice i o Slowanstwo wůbec nadobudneš.

Té naděje gsem, že knihy w Praze pro gednotu Budešjnskou sebrané giž w Budešjně se nalezagj, poněwadž mi z Prahy giž 2ho února psali, že knihy giž gsan poslany...

... Mezitjm piš gim, milý bratře! aby činliwými byli, s bratry swými Slowany pilně dopisowali, a tak naděgi o sobě po Slowanstwu wzbuzenau upewnowali a rozhognowali. Činliwost musj gjch hlawnjm heslem býti, nebo gen wůle gegjch dobře ničeho nepořjdj . . . Nedawno mi Waš pracowitý Boleslaw Klasopolský psal, že gim poslal některé Slowanské knihy, a mezi ginými i weliký polský slownjk Trojanského, což na wlasteneckau i šlechetnau mysl Klasopolského ukazuge. Nechať gen bratři Budešjnštj ponžigj hodně takowých darů.

Welice se mi ljbj, že Wy tak wšestranně se Slowanskem se seznamiti chcete, čitagjce české, polské, ruské, ilirské knihy a časopisy. Degte sobě gen Danicu ilirskau donesti: gest wýborna! Rowně se Wam ljbiti budau i české časopisy a polský Tygodnik.

Děkugi Ti za wskazané pozdrawenj wýborného Maciejowského, gemuž se hotugi nynj do Waršawy psati. — Mezi knihami z Prahy naleznete snad i „Časopis", w němž gest opis cesty mé Lužické. — Prawdu maš, že by lépe bylo, kdybyste se zpraw o Slowanstwě z Wašeho Srbského časopisa doswjdati mohli; ale snad přigde čas, kde se to stane. W tomto ohledu my mame naděgi do Tebe, drahý bratře, a Tobě rowných: Seilera, Wanaka, Klasopolského, Welana, Markuše a bratrů Budešjnskych. Rozmnožugte se gen!

Mile nam zwlaště bylo, že sy našemu welikému Kollarowi poslal některé Waše Lužické zpěwy a že sy z mužem tjmto do dopisowanj wstaupil. Pisaweg mu gen a podaweg zprawy o Wašem narodnjm žiwotu. — Kdy wygde ta sbjrka Lužickych zpěwů?

Kragan naš Zaborský wskazuge Ti, že list od Kollara, Tebau mu poslaný přigal. Za hotowost Twau bratrskau upřjmně Ti děkuge.

Nedawno sem psal Klasopolskému, aby gména Srbskych osad sebral a mi odeslal. On mi psal, že o to požadal gednotu Budešjnskau. Stareg se i Ty, drahy bratře, abych to čjm rychlegi dostati mohl, poněwadž to musjm zaslati našemu welikému Šafařikowi, genž potřebuge zprawy ty pro swau ethnografiskau desku Slowan, genž nezadlauho

tiskem wygde. — Pozdrawugi upřjmně Seilera, Twé Rodiče a wšecky naše. Tebe pozdrawugj upřjmně zdegšj Slowané. S bohem! Piš

Twému upřjmnému bratru
Ludewjtu Šturu.

Prawě, gak gsem můg list napsal, přišlo mi psanj, podepsané Domaškem a Renčem.

V Halle, 17. brězna 1840.

Serbski přełožk lista;

Předrohi słowjanski bratře!

Z wulkej radosću sym Twój list wote dnja 18ho januara přijał, w kotrymž sy mi telko lubych powjesćow wo Wašich Łužicach, jako też dopokazma Twojeje dźěławosće podał.

Pišeš mi, zo sy sebi myslił, zo sym ja hižom snadź zabył na Was; ale, bratře, je-li horliwemu Słowjanej móžno zabyć na swojich bratrow, runje z dołheho spanja wocućowacych? My smy wo Was rěčeli, pisali, hdyž sće hišće spali: ćim wjacy nětko na Was myslimy, nadźije połnych Łužicy synow, kiž nowe žiwjenje wubudźujeće we Wašim kraju a so zbratrujeće z wulkim Słowjanstwom! Ně, bratře, my njezabudźemy na Was, hdyž bychmy też dołhe lěta ze sobu słowa njerěčeli. Přičinu dołheho mjelčenja wuhladaj najwjacy w mojich mnohich dźěłach a prócowanjach.

Wutrobnje smy so wšitcy tudomni Słowjenjo wjeselili widźo, zo sće wobzamkli, łaćanske pismiki a čěski prawopis přijeć na město dotalneho poněmčeneho. Twój naćisk k tutemu prawopisej ja w powšitkownym khwalu, někotre wšak přispomnjenja k temu wotpohladanju přidawam, zo byšće wot čěskeho wulcy njewotstupili — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —

Radźi-li so Ći tutón wobnowjeny prawopis zawjesć, mnohe zasłužby sebi kaž wo Łužicu tak wo Słowjanstwo nadobudźeš.

Teje nadźije ja sym, zo so knihy w Prazy za budyske towařstwo nahromadźene hižom w Budyšinje namakaju, dokelž su mi z Prahi hižom 2ho februara pisali, zo su knihi hižom pósłane . . .

. . . Mjez tym piš jim, luby bratře! zo bychu dźěławi byli, ze swojimi bratrami Słowjanami pilnje dopisowali, a tak nadźiju wosebje po Słowjanstwje zbudźenu wobtwjerdźili a přisporjeli. Dźěławosć dyrbi jich hłowne hesło być, přetož jenož wola ničo dobreho njedosahnje . . . Njedawno je mi Waš dźěławy Bolesław Kłosopolski pisał, zo je jim někotre słowjanske knihi pósłał, a mjez druhimi też wulki pólski słow-

nik Trojanskeho, štož na wótčinsku a šlachotnu mysl Kłosopolskeho pokazuje. Njech jenož budyscy bratřa tajke dary hódnje wužiwaja.

Wulcy so mi lubi, zo chceće so Wy tak wšostronscy ze Słowjanstwom zeznać, čitajo čěske, pólske, ruske, ilirske knihi a časopisy. Dajće sebi jenož Danicu ilirsku přinjesć: je wubjerna. Runje budźa so Wam lubić tež čěske časopisy a pólski Tygodnik.

Dźakuju so Ći za skazane postrowjenje wubjerneho Maciejowskeho, kotremuž so hotuju nětko do Waršawy pisać. — Mjez knihami z Prahi namakaće snadź tež „Časopis", w kotrymž je wopisanje mojeho łužiskeho pućowanja. — Prawdu maš, zo by lěpje było, hdy byšće rozprawy wo Słowjanstwje z Wašeho serbskeho časopisa nawjedźeć móhli; ale snadź přińdźe čas, hdźež so to stanje. W tym napohladu mamy nadźiju do Tebje, drohi bratře, a Tebi runych: Zejlerja, Wanaka, Kłosopolskeho, Welana, Markusa a budyskich bratrow. Rozmnožujće so jenož!

Lubo je nam wosebje było, zo sy našemu wulkemu Kollarej někotre Waše łužiske pěsnje pósłał a zo sy z tutym mužom do dopisowanja stupił. Pisaj jemu jenož a podawaj powjesće wo Wašim narodnym žiwjenju. — Hdy wuńdźe ta zběrka łužiskich pěsni?

Naš krajan Zaborski dawa Ći wjedźeć, zo je list wot Kollara, přez Tebje jemu pósłany, dostał. Za Twoju bratrowsku hotowosć so Ći pěknje dźakuje.

Njedawno sym Kłosopolskemu list pisał, zo by mjena serbskich wsow zhromadźił a mi pósłał. Wón je mi pisał, zo je wo to budyske towařstwo prosył. Staraj so tež Ty, drohi bratře, zo bych to ćim ručišo dostać mohł, dokelž dyrbju to pósłać našemu wulkemu Šafarikej, kiž tele rozprawy potrjebuje za swoju ethnografisku khartu Słowjanow, kotraž bórzy w ćišću wuńdźe. — Postrowuju wutrobnje Zejlerja, Twojeju staršeju a wšitkich našich. Tebje postrowuja wutrobnje tudomni Słowjenjo. Z Bohom! Piš

Twojemu swěrnemu bratrej
Ludewitej Šturej.

Runje, jako běch swój list napisał, dostach pismo, podpisane wot Domaški a Renča.

W Hali 17. měrca 1840.

W tutym energiskim dopisu je spóznać cyły Štúr, pozdźiši wojowař za samostatnosć Słowakow na polu rěče a literatury, horliwy politik a redaktor l. 1848, zapósłanc a delegat, zastupjeř Słowakow we wšěch narodnych prašenjach.

Zbudźi mnoho přećiwnych prócowanjow pola tych, kotřiž běchu za słowjansku wzajemnosć, dokelž kaž Kollar, tak so tež Šafařík a Palkovič a druzy přećiwo wotdźělenju słowakskeje literatury wot čěskeje wuprajichu, wotdźělenje, kotrež Štúr zastupowaše, ale Štúr wutra a doby. Reakcija po lěće 1849 tež jeho z prědka wótčinskeho hibanja zmjeće: w samoće spisa wón swój słowjanofilski spis: „Slavjanstvo i mír buduščago", wudaty l. 1853 jenož ruski. (Wo Štúru čitamy najlěpje w knizy Jar. Vlčka „Dějiny literatury slovenskej" 1890, 74 sć.)

Cyły tutón wichorojty čas a žołmjenje žiwjenja měješe tehdy Štúr hišće před sobu. Ale kruteho ducha měješe hižo we sebi. Lohko ironiscy wotmołwja Smolerjej, kak by mohł zabyć na zbudźowacych so serbskich bratrow, na kotrychž njeby zabył, hdy byštaj tež lěta dołho hromadźe njerěčałoj. Skhwaluje Smolerjowu prawopisnu reformu, radźi tež jako Kollar k pisomnym poćaham słowjanskim, pohonja k pilnemu dźěłu a khwali Kłosopólskeho, zo bě budyšinskemu towafstwu słowjanske knihi, hłownje pólski słownik Trojanskeho pósłał. Bě to tehdy powšitkownje wužiwany „Słownik polsko-niemiecki", wudaty wot pólskeho krakawskeho filologi J. K. Trojanskeho w Barlinju 1836. Štúrej so lubješe, zo běchu so Serbja tak horliwje słowjanskej wěcy přikhilili a pohnuwaše jich, zo bychu sebi „Danicu ilirsku" a čěske a pólske časopisy wobstarali. Přihłosuje Smolerjowemu měnjenju, zo by najlěpje było, zo bychu Serbja wosebity časopis měli, kiž by tež wo Słowjanstwu powěsće přinošał. Widźimy z toho, zo so hižo l. 1840 Smoleŕ z mysličku zaběraše, wosebity serbski časopis wudawać, ke kotremuž wón woprawdźe l. 1842 w „Tydźeńskej Nowinje" dóńdźe hromadźe z basnikom H. Zejlerjom.

Na kóncu so Štúr tež praša, hdy Smolerjowa zběrka serbskich narodnych pěsni wuńdźe a prosy wo serbske městne mjena za Šafaříkowu ethnografisku khartu. Smoleŕ je zawěsće na tutón list wotmołwił, runje kaž na Kollarowy dopis, ale wobaj listaj staj najskerje zhubjenaj. Z najmjeńša dotal njejstaj namakanaj.

Smoleŕ bě potajkim tón čas dospołnje zadźěwany nic jenož z přihotowanjom k theologiskemu pruhowanju, ale hłownje ze swojimi wosebitymi dźěłami. Zběrku hornjołužiskich narodnych pěsni měješe hižo hotowu, pytaše jenož nakładowarja. A tu so jemu poskići L. Haupt, tajnik němskeho: „Hornjołužiskeho Towafstwa Wědomosći" w Zhorjelcu, ze slubjenjom, zo k Smolerjowej zběrcy swoju při-

zamknje a zo so wo wudaće w ćišću postara. Smoleř, kiž chcyše zběrku skónčnje ćišćanu měć, hłownje, hdyž jeho ze wšěch stronow nućachu, zo by pěsnje skónčnje wudał, Hauptowy namje' přiwza. Ale Haupt jeho wobšudźi: njemóžeše ani derje serbski a njestaraše so wo nakładowarja. Smoleř nańdźe sebi jeho skónčnje sam w knihikupcu Gebhardtu w sakskim městačku Grimmje (Křemjenju), zhotowi cyłu zběrku sam, dokelž běchu Hauptowe přinoški bjezwuznamne, a tak wuńdźe l. 1840 prěni zwjazk „Pěsničkow hornych a delnych łužiskich Serbow" — napinace to dźěło wosebje Smolerjowe. Haupt porjedźi pódla jenož rythmiscy němski přełožk pěsni a přełoži Smolerjowy zawód do němšćiny. Njeje potajkim prawje, zo so jeho mjeno błyšći pódla Smolerjoweho.

Mjez tym bě Smoleř swoje theologiske studije hižo skónčił a pytaše město domjaceho wučerja pola někajkeho němskeho šlechćica, jako nahłe přeměnjenje w jeho žiwjenju nasta. Zezna so mjenujcy w Zhorjelcu, hdźež najskerje swoju zběrku narodnych pěsni z Hauptom k ćišću přihotowaše, z wyššim ceremoniarom noweho pruskeho krala Bjedricha Wylema IV., z baronom Stillfriedom, předsydu zhorjelskeho wučeneho towařstwa. Baron Stillfried, potomk stareho čěskeho rodu Stojmirow-Stillfriedow, žběraše za swój swójbny archiv čěske dokumenty, kotrež Smolerjej do Wrótsławja sćeleše, zo by je do němšćiny přełožił. Při hołdowacej swjatočnosći pruskeho krala we Wrótsławju baron sam Smolerja wopyta a radźeše jemu, zo njeby město domjaceho wučerja přijał, ale radšo słowjanske rěče studował při nowozałoženej wučeřni słowjanskich rěčow na Wrótsławskej universiće. Smoleř tu radu jara rad słyšeše, ale njeměješe dosć pjenježnych srědkow. Tomu njedostatkej baron Stillfried z tym wotpomha, zo Smolerjej stipendium pola krala Bjedricha Wylema IV. samoho wumože a to lětnje 400 toleri — z tym wuměnjenjom, zo ma kóžde lěto wo swojich studijach rozprawu podać, zo ma słowjanske kraje wopytować a potom po připadźe słowjanski rěčespyt na někajkej pruskej universiće přednošować. Němske pruske knježeřstwo hižo tehdy jara derje wuznam studija słowjanskich rěčow spózna! Podobne rozsudźenje dźě so w Ruskej jenož wo šěsć lět prjedy — lěta 1835 sta!

Smoleř wuměnjenja zwólniwje podpisa — kak by je njepodpisał tak zahorjeny, horliwy Słowjan — a hotowaše so srjedź l. 1841 znowa do Wrótsławja. W tym času, t. j. 1841, wuda w Budyšinje w ćišću wažnu knižku: „Mały Serb aby serske a njemske rozmołwjenja", wobsahowacu

nastawčk wo serbskim wurjekowanju a prawopisu (tež wosebje wudaty), rozmołwjenja a předewšěm serbskoněmski a němskoserbski słowničk, kaž tež němskoserbski zapis městnych mjenow. Swoju praktisku knižku serbskeho rozmołwjenja pósła wězo najprjedy swojemu najlěpšemu přećelej a pomocnikej prof. Purkynjej do Wrótsławja, hdźež so po prawym sam hižo měrješe. Zastaji so zasy w Zhorjelcu, zo by na zběrcy pěsni dźěłał. Wottam napisa Purkynjej list, woćišćany l. 1904 w Časopisu Maćicy Serbskeje 95—97 w nastawkach Vl. Franceva a Jakuba Ćišinskeho „Listy serbskich wótčincow z časow serbskeho wozrodźenja". Piše tu:

W Zhorjelcu, 10. smažnika 1841.

Sławny knježe;

Wjelečesćeny knjez professoro!

Hdyž wěm, kak wy lubosć kóždemužkuli Słowjanej wobswědčujeće, a hdyž spominam na wšitku dobrotu, kotruž sće mi we Wrótsławju a tež pozdźišo wopokazował, so kruće dowěrjam, zo móžu tež tón króć na Wašu miłosć dźiwać a tak tónle lisćik a knižki, kotrež připołožich, bjeze stracha podać do Wašeju rukow. Dajće sebi tohodla tutón njenahladny mój płód literariski a khuduški dar mojeho počesćowanja spodobać a popřejće Małemu Serbej też małe městačko we swojej knihowni! Po ćišćenju napisma běše mje runje Boža ručka zajała, běch na smjerć khory, zo ničo njemóžach porjedźeć, a tež nikoho njeměјach, kiž běše to mohł mi wobstarać, a tak wšelake zmylki w knizy wostachu. Štož ortografiju nastupa, kotruž nałožich, pola nakładnika ničo wuskutkować njemóžach, hač jeno to, zo smědźach z łaćanskimi pismikami dać ćišćeć a „cž, cź" za: č, ć stajić; myslu pak sebi, zo sym tola zaso mału kročelku sčinił k dospołnišej ortografiji a zo móža tute knižki jako překhod ze stareho do noweho prawopisa płaćić, kajkiž w serbskich ludowych pěsnjach nadeńdźeće; hač dotal hišće serbskich knihow nimamy, kotrež bychu byłe ćišćane z łaćanskimi pismikami.

Njebyšće snadź Wy, nadobny knježe, tak dobry był a mału recensiju tutych knihow do Tygodnika Póznańskeho abo tež do druhich słowjanskich nowin stajił abo stajić dał? My Serbja hač dotal hišće žanych nowin nimamy, kotrež bychu našim słowjanskim bratram mohłe přizjewić, što je pola nas wušło, a tola je trěbna wěc, zo tež wukrajni Słowjenjo wědźa, što so pola nas piše, zo bychu serbske knihi kupowali a tak našej literaturje k pozběhnjenju a k rozšěrjenju připomhali, hdyž ma w Serbach samych, w 130 000

hornich a 115000 delnich, přez měru małe kniharske wiki. Starajće so tež tohodla za to, zo by so na tute knižki nic jich ważnosće, ale skerje jich žadnosće dla w nowinach spominało.

Pjeć listnow mojich serbskich ludowych pěsni je ćišćanych a za štyri njedźele drje budźe so prěni zwjazk wuposłać móc. Za šěsć abo sydom njedźeli sam do Wrótsławja přińdu a chcu tam lěto abo dlěje wostać. Hač do toho časa, najskerje pak wokoło Michała, budźe drje stoł słowjanskich rěči wobsadźeny? My tu čisće rjenje ničo njewěmy, štó budźe tam słowjanšćinu wučić. — Naše Budyšske serbske towařstwo dale bóle rosće, a hdyž bych wědźał, zo bychu powěsće jeho założenja, rosćenja atd. w někajkich nowinach namakało městačka, bych so dał do jich spisanja. My smy so wšitcy wulcy zwjeselili, hdyž čitachmy, zo sće našich Wrótsławskich Serbow tak dobroćiwje a přećelniwje rozwučował; mějće naš najwutrobniši dźak!

Knjez Sreznewski je mi we spočatku wulkeho róžka z Prahi pisał, sym jemu potom list přez knjeza Šafařika pósłał, kotremuž khartu našeho serbskeho kraja pósłach, dokelž njewědźach, hdźe přebywa, štož pak tola wěsće Praženjo budźa wědźeć.

Připołoženych 6 serbskich pěsničkow wuwzach z „Lausitzer Magazin", kotrehož ćišćeŕnja hišće serbskich pismikow njeměješe, bórzy pak dóstanje; tohodla su w němskim přełožku ćišćane.

Maće-li Wy žane pólske narodne pěsnje w swojej knihowni, byšće so snadź dał naprosyć a mi je pósłał, zo bych je z našimi serbskimi mohł přirunać; z dźakom Wam je wróću, hdyž do Wrótsławja přińdu. Serbske, słowacske, čěske, morawske, tež něšto ruskich, a němske sym přirunował, ale pólskich nihdźe dóstać njemóžach.

Budźće Božemje a, je-li móžno, dźiwajće na próstwy
Wašeho najswěrnišeho Smolerja.

Ponižnje Smoleŕ swojeho „Małeho Serba" přewodźa a hnydom kritiscy našu kedźbnosć na jeho njedostatki złožuje. Je sebi toho wědomy, zo we swojej prawopisnej reformje njeje hišće dospołny, zdźěla bě sam ćežko khory, zdźěla nochcyše nakładnik cyle k jeho reformje přistupić, dokelž so najskerje potom snadneho wotbytka boješe. Ale při wšěm tym woznamjenja tež tak jeho knižka postup a Smoleŕ sam kharakterisuje ju najlěpje prajicy, zo je na překhodźe ze stareho prawopisa k nowemu, kotryž měješe so přewjesć a woprawdźe tež bu dospołnje přewjedźeny we

„Pjesničkach". Spomnjenja tež to zasłuža, zo sebi Smoleŕ za předłohu swojeho „Małeho Serba" wza Fröhlichoweho khorwatskeho „Maleho Jlira" z l. 1840, z kotrehož někotre dialogi njeposrědnje do serbšćiny přełoži. Smoleŕ znowa skorži, zo Serbja žanych swojich nowin nimaja, w kotrychž bychu wo sebi druhim Słowjanam móhli rozprawy podawać, a prosy tohodla Purkynju, zo by wo nowej knižcy něšto słowow do słowjanskich časopisow napisał. Zawěsće by so z tym małemu serbskemu narodej — Smoleŕ hižo znaje ličbu 130 tysac Hornich- a 115 tysac Delnich Serbow (potajkim wo 15 tysac wjacy hač ma jich pozdźišo Šafařík we swojim „Slovanskim narodopisu") — jara pomhało.

Smoleŕ tu tež wozjewja, zo budźe za štyri njedźele prěni zwjazk „Pjesničkow" hotowy. Potom přijědźe do Wrótsławja, zo by tam wostał. Praša so hižo, budźe-li so na Wrótsławskej universiće slavistika přednošować? Wěsće so wo to zajima. Připołoža Purkynjej šěsć pokazkowych pěsni z „Lausitzer Magazina" a prosy jeho, zo by jemu někajke pólske narodne pěsnje požčił, kotrež nuznje k přirunanju ze swojej zběrku serbskich pěsni trjeba.

Z toho dopisa tež zhonimy, zo měješe Smoleŕ hižo tehdy tež poćahi k najwjetšemu slavistej tehdyšeho časa, k Pawołej Józefej Šafaříkej. Wědźešе najskerje wo Šafaříkowych dźěłach wot Purkynje a ze Štúroweho dopisa dósta nastork, zo by njeposrědnje Šafaříkej khartu Hornjeje Łužicy wobstarał. Pisaše jemu něhdy w nalěću 1841, najskerje po wudaću „Małeho Serba", kotrohož tež připołoži. Tutón dopis njebu dotal wozjewjeny.

Pawoł Józef Šafařík, rodźeny Słowak (1795—1861), měješe w tym času hižo sławne mjeno. Započa z basnjemi, zběraše tohorunja ludowe pěsnje, ale potom so docyła wědomosći wěnowaše. Wot l. 1819 bě professor w Nowym Sadźe, zwotkal l. 1833 do Prahi přińdźe, zo by tu hač do kónca swojeho žiwjenja wostał. Šafařík znaješe Łužiskich Serbow jara derje, dyrbješe dźě so z nimi při swojich studijach wo słowjanskich rěčach a literaturje, kaž tež wo słowjanskich starožitnosćach a narodopisu zaběrać. Hižo lěta 1826 wоćišća we swojej: „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten" (Ofen) w druhim dźěle 4. wotdźělenju na str. 479—490 „Geschichte der Sprache und Literatur der Sorben oder Wenden in den Lausitzen". Tu napisa rjadu historiskoethnografiskich přispomnjenjow, kharakterisowaše rěč a literaturu we woběmaj Łužicomaj a na kóncu přida něšto słowčkow wo rěčnych powostankach połobšćiny. Podobnje napisa serbski wotdźěl do swojich

„Slovanskich starožitnosćow“, ćišćanych l. 1837, kotrež l. 1843—1844 Serb Mosak Kłosopólski (Mosig von Aehrenfeld) do němšćiny přełoži. Předewšěm pak wěnowaše Šafařík rjany nastawk Serbam we swojim „Slovanskim narodopisu“ (1841, 1842, 101—108), hdźež w druhim wotdźělu tež pokazki dweju hornjołužiskeju pěsni „Dobry wječor, maćeřka“ a „Hołbik dwej běłej nóžcy ma“ ze Smolerjoweje zběrki woćišća. Delnjołužisku pěseń „Přejšłej stej dwa młożeńca“ wza ze zběrki Kuchařskeho, wozjewjeneje hižo přez Čelakovskeho l. 1830 w Časopisu Čěskeho Museja str. 379 sl.

Smoleř potajkim ze Šafaříkom listowaše a pósła jemu w tym času khartu Hornjeje Łužicy za „Slovansky narodopis“. Šafařík podźakowa so z listom dnja 12. julija 1841. Tutón list je so nam jenož we wućahu zakhował we zawostajenych spisach Smolerja, wo kotrychž Adolf Černy rozprawu poda we Łužicy 14, 1895, 41—43 w nastawčku „Pawoł Józef Šafařík“. Šafařík so dźakowaše za darjeneho „Małeho Serba“ a předewšěm za hornjołužisku khartu. Zdobom pak Smolerja prošeše, zo by jemu hišće delnjołužisku khartu pósłał. Tež tu próstwu Smoleř dopjelni, kaž čitamy w dopisu na Hanku, dnja 6. okt. 1841, dale delkach woćišćanym.

Złožuju kedźbliwosć wosebje na tute Šafaříkowe poměry k Łužicy, dokelž so runje kaž pola Štúra pola čěskich literarnych stawiznarjow na nje njekedźbowaše. Jeničcki Adolf Černy w mjenowanym nastawku we Łužicy 1895 z krótka je naspomni.

A hišće z druhim slawistu so w tych lětach Smoleř zezna. Piše mjenujcy Purkynjej we horjeka spomnjenym dopisu: „Knjez Sreznewski je mi we spočatku wulkeho róžka z Prahi pisał, sym jemu potom list přez knjeza Šafaříka pósłał . . .“ Bě to pozdźiši professor Charkowskeje university Izmail Ivanovič Sreznevskij, jenož wo štyri lěta starši hač Smoleř (1812—1880). Sreznevskij bě nimo Bodjanskeho a Čecha Preisa mjez tymi, kotrychž ruske knježeřstwo za hranicy pósła, na pućowanja do słowjanskich krajow, zo bychu so za karieru universitnych pofessorow słowjanskich rěčow a literaturow w Ruskej přihotowali. Tež wón započa z basnjemi a zběrkami ludoweje literatury kaž druzy słowjanofilscy romantikowje. Jako dwacećilětny młodźenc wuda hižo zběrku słowacskich pěsni z małym słownikom a ruskim přełožkom, a znaješe nawječorne a južnonawječorne słowjanske rěče. Wot l. 1833—1838 wudawaše zběrku małoruskich narodnych pěsni, najwjetšu a najlěpšu swojeho časa. Přez tute a druhe dźěła bu adjunkt Charkovskeje university a tute dźěła dachu jemu tež prawo na

studijny stipendij. Wotjědźe 20. novembra 1839 a přebywaše skoro tři lěta za hranicami; přepućowa wšě wjećorne a južnowječorne słowjanske kraje, zajimaše so horliwje za ludowu literaturu, wo rěč a z cyła wo zdźěłanosć jednotliwych Słowjanow. W septembru l. 1842 wróći so do Charkowa a započa swoje skutkowanje jako professor słowjanskich stawiznow a literaturow. Ze swojimi dźěłami na polu starosłowjanskeje, staroruskeje, staročěskeje a druhich literaturow položi zakład k wulkotnemu wuwiću slawistiki we Ruskej. (Hlej poradźenu jeho kharakteristiku w čěskim „Ottowym Słowniku Nawučnym“ 27, 1905, 998—1000 wot Jurja Polivki).

Na swojim pućowanju zajědźe sebi tež do Łužicow, wězo z Prahi, hdźež so wšitcy Słowjenjo najprjedy podachu. Nochcu tu šěršo wo tutych wěcach rozpisować, dokelž te słušeju do cyle druheho dźěła, do Smolerjowych ruskich pоćahow a do jeho ruskeje korrespondency, dźěło, kotrež ma so tež napisać a wudać, ale njemóžu sebi tola zarjec, zo bych so jich znajmjeńša cyle skrótka dótknył, hižo tohodla, zo Smoleŕ tu wustupuje we njewšědnje krasnym swětle — tak jako Serb, kaž jako Słowjan.

Sreznevskij powěda wo swojim łužiskim pućowanju we „Sprawje 9. ministra Narodnago prosvěščenija iz Věny (Wina) ot 8 (20) Fevralja 1841 goda“ w Žurnale Minister. Narodn. prosvěšč. 1841, 31, IV. str. 9—36. Ta rozprawa bu přełožena tež do němskeho časopisa „Das Ausland“ 1842, Nr. 117, zwotkel ju J. L. Haupt přewza do swojeho „Neues Lausitzisches Magazin“ 20, 1842 str. 130 sć. Po tych rozprawach přijědźe Sreznevskij najprjedy do Wrótsławja, hdźež so z Purkynju zezna, načož do Zhorjelca wotjědźe, hdźež z Hauptom wobknadźowaše a hdźež so zezna tež ze Smolerjom „wubjernym znajerjom serbskich narěčow“. A Smoleŕ bu jemu swěrny přewodźowaŕ na jeho jězdnym a pěšim pućowanju po Łužicomaj. Wěmy to dźensa z pućowanskeje korrespondency Sreznevskeho, kotruž swojej maćeri sćeleše. Ta bu wudata w ruskim časopisu „Živaja Starina“ l. 1890, 84—102 pod napismom: Putevyja pisma i zamětki Sreznevskago v Serbo-Łužičanech“ a zdźěla přełožena wot J. M. Holana do Łužicy 1895, 13 sć. w nastawku „Listy z pućowanja J. J. Sreznewskeho.“ Tu so z kóždeho lista Sreznevskeho přeswědčamy, zo bě jemu Smoleŕ swěrny a nazhonity pomocnik. Smoleŕ wšo wo swojim ludu znaješe, měješe zajimanje za wšo a wědźeše jo tež zbudźeć. Njedźiwamy so potajkim, zo Sreznevskij swojej maćeri 29. sept. 1840 wo Smolerju napisa: „Mój smój ze Smolerjom žiwaj kaž bratraj.

Je to dobry čłowjek.“ Hromadźe zaměrištaj so do Budyšina, hromadźe wobhladowaštaj wokolinu, hromadźe pušćištaj so do Kamjenca, Rakec, wopytaštaj Łaz a tam Zejlerja, potom so zaso do Budyšina wróćiwši pućowaštaj do Delnjeje Łužicy a něhdźe 17. okt. 1840 so rozžohnowaštaj. Sreznevskij hižo do Prahi spěchowaše. Ale na Smolerja njezaby. Z Drježdźan napisa 1. nov. 1840 dołhi list knihownikej Čěskeho Museja Hancy, kiž z nimo měry wulkotnym khwalospěwom na Smolerja wuklinči:

„Tomu mužej — t. j. Smolerjej — wostanu wěčnje dołžnik a wěčny česćowar. Je z přikładom za tych, kotřiž so lubowarjo a znajerjo narodnosće mjenuja.“ Zreznevskij Smolerjowe wótčinske prócowanje wulcy khwali: Smoleŕ „ze sebje dospołnje narodneho čłowjeka sčini“, kiž tak derje znaje swój lud a kraj, kiž z dušu a ćěłom je žiwy swojej narodnosći, słyšo powědaŕčko druhe hnydom powěda, rejuje z wjesničanku, spěwa jej pěseń wot njeje zabytu, po zastarskim wašnju nic přihladowaŕ, ale wukonjeŕ — z krótka, dobywa so do narodneho žiwjenja, sam wot njeho dobyty.“

A Sreznevskij woła zahorjeny: „O, hdy by kóždy europiski narod měł po jenym Smolerju na telko ludźi, kaž je we Łužicomaj, hdy by wězo srědki měł swět sebi zarjadować po swojich nazhonjenjach, hinaša dróha by so wotewriła europskim stawiznam, europskej filologiji a filosofiji —“ A na kónc:: „Narodnosć sym přeco rad študował, sym sebi ju wažił, ale móžu z rozsudźenosću prajić: Smoleŕ mi to prěni žiwje dopokaza! A što móžemy wot njeho hišće wočakać! Wón je hišće młody, započina hakle swoju dróhu. „Dajće mje pućować“, praji wón sam, „da-li Bóh žiwjenje a strowosć, popřeje tež sćeŕpnosć k wědomostnym dźěłam“ —.“

Tajki bě Smoleŕ woprawdźe — horliwy a zahorjeny serbski młodźenc a Słowjan! Tu je jeho Sreznevskij najlěpje kharakterisował ze słowami, kotrež buchu zahe Smolerjej a jeho rowjeńkam znate, dokelž Hanka dopis hnydom we Čas. Čes. Mus. 1840, 403—412 po słowje w čěskim přełožku woćišća (original bu znowa wudaty wot Vl. Frauceva we Haukowej korrespondency 1905, 949—953) Sreznevskij wospjetowaše swoju Smolerjowu kharakteristiku znowa we swojim wobrazku łužisko-serbskeje literatury w „Žurnale Minister. Nar. Prosvěšč“ 1844, 43, wotdź. II 26—66, zwotkal ju tež potom M. Hórnik do swojeho nastawka „Michał K. Bobrowskij a Izmail J. Sreznewskij wo Serbach“ w Čas. Mać. Serb. 42, 1889, 45 sć. přewza.

Njehodźi so prěć, zo so z tym Smolerjowe mjeno rozšěri po wšěch słowjanskich krajach, hdźež čěski Musejník

t. j. Časopis Čěského Musea dokhadźeše. Ze Smolerjowym mjenom rosćeše pak tež póznaće serbskeje literatury. Za to so staraše tón čas tež druhi wuznamny — hižo prjedy mjenowany prócowar wo serbske wozrodźenje, dwě lěće młódši rowjeńk Smolerja, Jan Pětr Jordan (1818—1891), kiž tehdy w Prazy studowaše a hižo jako student Serbam přikhilnosće a póznaća doby ze swojimi nastawkami do časopisa „Ost und West". Jordan zběraše tež serbske ludowe pěsnje a wuda jich dźesać w lěće 1841 pod pseudonymom Wićazec Pětra w Budyšinje, prócowaše so tež wo reformu serbskeho prawopisa a napisa: „Grammatiku der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz", wudatu tohorunja w l. 1841.

Jordan wobkhadźowaše w Prazy jako khowanc serbskeho seminara z Hanku a druhimi čěskimi wótčincami a skutkowaše pola nich k wužitkej serbskeje wěcy. A tu so jemu njenadźicy poradźi muža dobyć, kiž z pjerom poča dźěłać k wuspěchej małeho serbskeho naroda. Njezezna so z nim w Prazy, ale w Liebwerdskich kupjelach. Bě to František Doucha (1810—1884), wubjerny čěski bibliograf a lexikograf, basnik a přełožowar z něhdźe 14 europskich rěčow, kiž l. 1838 na płuca skhoriwši dyrbješe duchownske powołanje złožić a so cyle literaturje přiwobroći. Doucha so lěkowaše w Liebwerdźe l. 1839 a tu so prěni króć z Jordanom zezna. Jordan powědaše jemu wo łužiskich Serbach a wo swojich dźěłach, wo swojich zběrkach serbskich pěsni, wo přihotowanej rěčnicy — a Douchu dospołnje za serbsku wěc doby. Doucha sej hnydom někotre pěsnje z Jordanoweje zběrki žadaše a, zo by swoje woprawdźite zajimowanje wo serbsku wěc wopokazał, da z nich sydom w Čas. Čes. Mus. 1840, 215—231 w nastawku: „Lužické národní písně", woćišćeć a to w originale a z parallelnym čěskim přełožkom. Doucha rěči w krótkim předsłowje z radosću wo nadobnym wobrazu, kajkiž woprawdźe rjenje rozkćěwace pismowstwo pola wšěch jednotliwych słowjanskich narodow poskića, najbóle pak so nad serbskim wozrodźenjom wjeseli, nad wothłosom łužiskich Serbow, kotřiž njedźiwajcy na zadźěwki, měrjace k dospołnemu wuhubjenju jich narodnosće, za to so zmužiće zasadźeju, zo bychu swoje po wótcach namrěte kubła zakhowali a we swojim narodźe nowe žiwjenje zbudźili a młódneho kćenja a nadobnych płodow dospěli. Doucha so njewobmjezowa na jednore woćišćenje texta, ale přida tež parallely z druhich serbskich, čěskich a južnoserbskich pěsni z filologiskim wujasnjenjom. Přirunamy-li woćišćane pěsnje z małej Jordanowej zběrku, widźimy, zo so jenož tři trjechja (č. 1 Duchowe = č. 7.

Jordanowe, č. 4 = 3, č. 5 = 8). Zajima nas tu, zo Doucha tohorunja staja mamjet k reformje serbskeho prawopisa a sam namjetuje, zo by město çi lěpje było tsi (tři) pisać, město mloçjom lěpje młodsjom atd.

Jeho blizkemu poćahej k Jordanej mamy so dźakować, zo Doucha hnydom prěni króć tak wuspěšnje a z tak jasnym rozhladom we serbskej wěcy wustupi. A njewobmjezowa so jenož na jenički nastawk. Nawopak — wosta swojemu serbskemu zajimanju swěrny, též hdyž Jordan z Prahi woteńdźe. W tym času dóńdźe hižo do Prahi powěsć wo prěnim ćišćanym zešiwku Smolerjowych „Pjesničkow" a wo programje cyłeje zběrki. L. Š. (najskerje Ludevit Štúr) napisa wo programje cyłeje zběrki krótke přispomnjenje do „Květow" 1840 w přiłozy na str. 74. Tehdy sebi Doucha — najskeršo wot Čelakovskeho — cyły program wuprosy a pojedna wo nim sam podrobnje we „Květach" 1841 w přiłozy na str. 42—44 w nastawku: „O vydání Lužicko-srbských narodních písní."

Smolerja tutón njenadźity pomocnik w Čechach nimo měry zwjeseli. Njech jemu mjenowanej nastawkaj Doucha sam připósła abo něchtó druhi, Smoleŕ wobaj přečita a njekomdźeše so, swój dźak we wobšěrnym dopisu wuprajić. Tehdy — běše to 6. okt. 1841 — přebywaše zaso we Wrótsławju pola Purkynje a radostnje Douchej w nutrnym lisće literarne poćahi poskićeše. Dopis je zakhowany w „Čěskim Museu" w Douchowych zawostajenych spisach a njebu dotal woćišćany. Smoleŕ tu piše:

Wele česćenemu knezej, knezej Fr. Doucha.

Wratsławi 6. dźeń Oktobra 1841.

Wele česćeny kneže!

Pši pšečitanju časopisa Českeho museum a nowinow, kiž maja napismo „Kwěty", sym ja z wulkej wesełosću nawedžił, zo je Serbowstwo Čechach jara ważneho pšećela nadobyło. Ja pak widžich, zo sće Wy, nadobny kneže, nic jenož njekotre Serbske pjesnički do Čjeskeho pšełožili, ale so též wo to starali, zo bychu Češi atd. zhonili, zo budža naše Serbske narodne pjesnički bórzy ćišćane. To pak je znamjo krasneje pšećelnosćje pšećiwo Serbam, to je nas wulcy zweseliło a ja praju Wam swój najlubozniši dźak za to. Njet pak wuńdže tych'lej dnjach prjeni zwjazk hižom pomnenych pjesničkow a dyž Wy nam bez próstwy, jenož pšez horliwosć za Słowjanstwo 'nućeny, dobrotu wopokazašće, da budžeće nam dre též njetko, dyž Was wo to prosymy, z Wašej pomocu podperać. To je moja kruta na-

džija a so na tu spušćawši prošu Was lubje, zo byšće tak dobry byli a do Wašich nowinow powesć wot teho dali, zo je Serskich narodnych pjesničkow prjeni zwjazk tych'lej dnjach na swjetło wujšoł. Dokelž pak dre do Čech hišće žane exemplary dójšli nejsu, da pósćelu Wam ja sam swój exemplar „Aushängebogen", zo byšće bórzy spisać mó'li, štož snano treba je. 'Zmiće jón lubje horje a dopelnće moju próstwu, pšetož jenož pšez to, zo ći wukrajni Słowenjo Sersku literaturu podperaja, móže tuta we swojim wobnowenju zrosć a zakćjewać a naš Serski lud so we swojej narodnosći wukhować.

Štož pak tute Serske pjesnički nastupa, da sym je skoro 'šitke sam zezbjerał a to na tajke wašnje, zo po Łužicach wokoło khodžach a je ludu ze-rta napisowach. Haupt je tesame po mojim wodženju pšełožował, dokelž sam wele Serskeho nerozemi. Čisło hornych Serskich pjesničkow je nješto pšez 300, delnych nješto pšez 200. 'Šitko druhe budžeće we predyryči namakać. Druhi zwjazk mó'ł za 6 nedžel hotowy być.

Ja pósćelu Wam džensa 6 Serskich basničkow, kotrež we „Neues Lausitzisches Magazin" — zur Probe — z Hauptom po Njemskej ryči wotćišćeć dachmoj a ja dam Wam bórzy poslenju, każ so we swojej Serskej ryči ma. Wy móžeće ju snano nje'dže do Čjeskeho pšełožić: 6. Nutyrni zjewarjo. Sta so pak, zo Knez Khrystus a swjaty Pjetyr po swjeći khodžeštaj. A wonaj pšiňdžeštaj do weski, džež we jenym domi tak renje spjewachu. A knez Khrystus wosta stejo, zo by poskał, swjaty Pjetyr pak dale džješe. A jako wón kusk dale pšindže, powóladny so, a knez Khrystus tam hišće steješe. Swjaty Pjetyr pak pšeco dale džješe. A jako won kusk dale pšindže, powóladny so zasy, a knez Khrystus tam pšeco steješe. Swjaty Pjetyr pak tola hišće pšeco dale džješe. A jako wón kusk dale pšindže, powóladny so hišće zasy a knez Khrystus tam hišće pšeco steješe a poskaše. Duž wob'roći so swjaty Pjetyr a pšindže zasy k tej khježi a tam jara renje pjesnički spjewachu. A jako bještaj khwilu poskałoj, džještaj dale a pšindžeštaj k druhemu domu. Tam tež spjewachu. A swjaty Pjetyr wosta stejo, zo by poskał, knez Khrystus pak pšeco dale džješe. Duž džješe swjaty Pjetyr tež dale a dźiwaše so wulcyšnje. A knez Khrystus praji: što dźiwaš so tak wulcyšnje? Swjaty Pjetyr pak dźeše: Ja so tak wulcyšnje dźiwam, zo ty tam stejo wosta, dźež pjesnički spjewachu a tu nimo dźež, dźež khyrlušje (geistliche Lieder) spjewaja. Duž rekny knez Khrystus: Mój luby swjaty Pjetro! Tam spjewachu

pjesnički, ale to ze-wšej nutyrnosću; tu spjewaja khyrlušje, ale to be-wšeje nutyrnosćje. — Tutu basničku słyšiš cyłym Serskim kraju, pšetož dyž štó tym, kiž pjesnički spjewaja, to porukuje a praji, zo mó'h tola radšje khyrlušje spjewać, da počinaja nydom tu'lej basničku powedać a zamolja so tak. — Serske basnički džjela so do tajkich, kotrež po prawym (eigentlich) basnički menujemy, a do tajkich, kotrež bamžički rjekaja. Bamžički (wot: bamž, Papst) su pak legendy a tajku sym runje napisał. Njetko 'cu pak hišće prawu basničku podać. 4. Bity nebiteho nese. Bješe pak rjany čas a mjesačk jasnje swjećeše a liška a welk na dyrdomdejach wokoło khodźeštaj. Duž pšindźeštaj k małej studnićcy a welk praji: Štoha to? A liška praji: Džeda? Welk rekny: Tu'lej studničcy. A mjesačk tak renje do studnički swjećeše a bješe połny. A liška praješe: To je sydrešk. Welk pak praji: Ja sydreška žałosnje rady jjem, och, dy bych tón sydrešk mjeł! Liška džeše: Mi so jeho necha, ja sym so kalenow najjedła. A welk rekny: Dy bych tola tón sydrešk mjeł! Duž praji liška: Wulapaj wodu. A welk poča tu wodu lapać a liška zasadži jemu khjetsy čopik. A wón tu cyłu studničku hač do dna wužrje, ale tam nebje žadyn sydrešk. A wonaj sebi praještaj, zo je jón dre njechtón 'zał. Potom džještaj do pšazy. A tam pšindžechu tež druzy hólcy a sebi zradžichu, zo 'cedžu pšazu hotować. A liška pytny, zo su stwicy dobre kołbasy. A wona sebi pomysli: Ja kołbasy tola žałosnje rady jjem; och dy bych te kołbasy mjeła! Ale pšed stwicu ležeše žałosny rećaznik, jeje stary nepšećel, a tón so wot duri nehibny. Duž wotstorči liška welkej tón čopik a wón powodži cyłu 'stwu a woda dale, bóle pšibywaše, zo dyrbjachu na ławy ćjekać. A liška wali so do stwicy do kołbasow. Nutskach počachu so pak hadrować a na welka swareć, hać so z pukami do neho dachu. A woni pšemłóćichu jeho žałosnje a ćisnychu jeho na posledku ze-jstwy won, zo na smećach ležo wosta. Liška bješe pak 'šitke kołbasy zežrała a so tak natykała, zo ljedy bježeše. A pši kołbasach stejachu prusnicy, z tymi womaza so wona, a zdaše so tak, kaž by krawa była. A wona pšiljeze k welkej a stonaše pospóchi. A welk tež jara stonaše a skoržeše lišcy, kak bjechu z nim zakhadźeli. A wón staže a poča khodžić. A liška praji: Aw, jaw, jaw! mi je so hišće wele hóre zejšło, ja newjem, kak domoj pšindu. Newidžiš, kaha ja krawju? A wona postaže, a so tam pšeco zas wali. Duž praješe wona: Mój luby welko, ja će prošu, zo by me domoj dones'. A tón welk wozny ju na khribet. A dyž wonaj kusk dale pšindžeštaj, šepny

liška: Bity nebiteho nese! A welk praji: Štoha šepoceš? A liška praji: Och, ja newjem, što z bolosću a bjednosću rječu. Duž ju wón dale nesešc. A dyž wonaj kusk dale pšindžeštaj, šepny liška zasy: Bity nebiteho nesy! A welk praji: Štoha šepoceš? A liška praji: Och, ja newjem što z bolosću a bjednosću ryču. Duž ju wón zasy dale nesešc. A jako wonaj hišće kusk dale pšindžeštaj šepny liška pšeco zasy: Bity nebiteho nese! Welk pak zrozemi jeje słowa a rozłobi so jara a dokelž ju runje pšez jenu ławku nesešc, da ćisny ju pšecy do rebje delje a džješe swoju stronu. To pak lišku jara merzaše. — — Ja sym Wam tu'lej tej dwje najkrótsišej basničcy napisał, dokelž by mi za dlješe snano papera nedosahała. Ja 'cu Wam pak pšichodnje hewak tež hišće nješto pšisłowow pósłać a njekotre Delne Serske pjesnički, jeli zo je k nadobizni našeho Słowjanstwa pšetrebać móžeće. Pisajće mi tehodla pšećelniwje swoju wolu. — Štoha mjeniće, — budźe snano k tutym pjesničkam žadyn słownik treba? Dokelž hišće žaneho dobreho słownika nimamy, da dre wóše był neby. Ja bych 'cył, zo byšće Wašich nowinach prajili, hać dyrbju Sersko-Njemski słownik pjesničkam pšiwdać. Wón by za horne Serske pjesnički 10 listnow (Bogen) a za delne tež telko wopšijeć mó'ł. To by dosć było. Tola ja widźu, zo mam hišće wele prózneje papery, duž 'cu Wam njekotre delne S. pjesnički napisać:

I.

1. Za Kameńcom na gorami
Hinter Kamenz auf den Bergen
Te welike snẽgi su.
Der grosse Schnee (pl.) ist.
Słyńco na ne nepśižo,
Die Sonne auf ihn nicht kommt,
Mjasec jim nic' neškoži.
Der Mond ihm nichts schadet.

2. Žo bse 'zebi śople wẽtśi,
Woher sollen sich nehmen
[warme Winde,
Aby snẽgi roztajali.
Damit sie den Schnee zer-
[thauen.
Snẽgi te su wottajali,
Der Schnee ist aufgethaut,
A welike wody su.
Und gross Wasser ist.

3. Chtóž ma lubku za wodu,
Wer hat das Liebchen jenseit
[des Wassers,
Njamóžo k nej pšez wodu
Kann nicht zu ihr übers
[Wasser.
Gólc ma lubku za wodu,
Der Bursch hat s. L. j. d. W.,
Njamóžo k nej pśez wodu.
Kann nicht z. i. ü. W.

4. Gólc pśez wodu plẽjašo,
Bursch ü. W. schwimmt,
Žówčo jomu swẽśašo;
Das Mädchen ihm leuchtete.
Swẽcka chopi gasowaś,
Das Licht fing an auszulöschen
Gólc se chopi zalẽwaś.
Der Bursch fing an unter-
[zusinken.

II.

Šykna rola podworana,
Naša hyšćer pusta:
Šykne źówča hužcnjone,
Naša hyšćer doma.

Alles Feld ist umgeackert,
Unsers noch wüste:
Alle Mädchen sind verheira-
Unsers noch daheim. [tet,

III.

Jaskoliska, šnigalicka,
Żo maš twoje gnězdko?
Na werašku, na kerašku,
Tam mam moje gnězdko.

Schwälbchen, Schwätzerin,
Wo hast du dein Nestchen?
Auf dem Gipfel, auf dem
[Sträuchlein,
Dort habe ich mein Nestchen.

Delne Łužiske ź je = hornołužiskemu: dž = Čjeskemu: ď a wupraji so jako Pólske: ź. D. Ł. ś je naše: ć a = Wašemu ť a wupraji so kaž Pólske: ś. Tola pak je so naše hornołužiske š a Waše ř, dyž pšed: e, i a zady p, k steji do ś pšemjeniło; na pšikład: přez = pšez = pśez; křiwy = kšiwy = kśiwy. Č pšemjeni so pšeco do: c, na pš. ručka = rucka, čerstwy = cerstwy, jenož za š a s wostane č stejo. Tola to 'šitko druhe budžeće we predyryči k delnym Serskim pjesničkam namakać.

Wy budžeće mi wjesćje pisać, što so Wam našeho Serbowstwa dla potrjebne zda, dyž najprjedy wo lisćik prošu, kiž mi praji, zo je Wam 'šitko, štož Wam pósłach, do rukow pšišło, da wuprošu sebi dale, zo byšće khróblje 'šitko wote-mne žadali, štož ja Wam k woli ščinić móžu. Najposledy a najpredy, stajnje a pšeco prošu pak wo to, zo byšće naše Serbstwo dale, bóle lubo mjeli a jemu pšez to tež druhich lubosć a pšećelnosć wubudžili.

Na kóncu cyłeho lista prošu pak, zo byšće mi moju khrobłosć, kiž Was z tajkimi wjecami wobćežuje, wodali, pšetož ja so nadžiju, zo sće, kaž cyłeho Serbowstwa, tak tež samych Serbow pšećel.

Bydžće z bohom a wostańće strowy!

Waš wjerny słužomnik
J. E. Smoleŕ nem.: Schmaler
kand. theol.

Breitestrasse No. 29
pola k. prof. Purkinja.

To je mi nelubo, zo móžu jenož hač na Čjeske mezy listy a knihi frankjerować. Nemóžeće mi we Wašim pšichodnym lisće Prasy kniheŕnju pomenować, kotraž by na Was addresjerowane wjecy wobstarała. Ja prošu tehodla wo Wašu cyłu adresu. S.

Tak so započa Smolerjowa korrespondenca z „druhim ćichim genijom čěskeje literatury", z Františkom Douchu. Smoleŕ so za wobaj Douchowej nastawkaj dźakuje a wozjewja, zo je prěni dźěl jeho „Pjesničkow" wušoł. Dokelž wě, zo exemplary hišće rozesłane njeběchu, sćele Douchej znajmjeńša wupowěšne listna („Aushängebogen"), zo by so z tym khětřišo powěsć wo nowej zběrcy rozšěriła a podawa hišće na kóncu tři delnjołužiske pěsnje z prawopisnym wujasnjenjom — wšitko najskerje tohodla, zo by Douchej maćiznu za nowy nastawk podał. Wosebje prosy Douchu, zo by w čěskim nastawku potrěbnosć serbskoněmskeho słownika za pěsnički wuzběhnył. Z tym drje chcyše Smoleŕ dokument za nakładnika dobyć.

Njewěmy, što Doucha na rjany a wobšěrny Smolerjowy list wotmołwi — bohužel, dopisy Smolerjej pósłane buchu skoro wšě zničene!! —, ale Smolerjowu próstwu zwólniwje dopjelni. Dopokaz toho je nastawk hišće w samsnym lětniku „Kwětow" 1841 w přiłozy 86 a 89—92 „Zprava o vyšlých již narodních písních Srbův Lužických", hdźež Doucha podawa swědomiće wobsah předrěče Smolerjowych „Pjesničkow" a cyłeho prěnjeho zwjazka, wozjewja dwě pěsni „Zrudny kwas" a „Jenajke spodobanje" — zaso we serbskim originalu z čěskim přełožkom (dalše pokazki wo-ćišća na samsne wašnje w „České Včele" 9, 1842, str. 25, 93, 145 a druhdźe) a na zakładźe prjedawšeho dopisa podawa hižo rozprawu wo (druhim) zwjazku delnjołužiskich pěsni. Doucha podawa k zbudźenju wyššeho zajimanja Smolerjowe słowa wo podpjeranju serbskeje literatury ze strony druhich Słowjanow po słowje (str. 92). Tež Smolerjowu próstwu słownik nastupacu Doucha dopjelni. Žadaše dźě sam naležnje dobry serbsko-němski słownik. Měšćanski Lipsčanski knihownik Ernst Bose bě drje w Grimmje l. 1840 „Wendisch-deutsches Wörterbuch nach dem Oberlausitzer Dialekte" pola Gebhardta wudał, ale to bě poprawym jenož přećišć stareho a njedospołneho rukopisneho Schmutzoweho słownika z l. 1743! Bose skónčnje ani derje serbski njemóžeše a jeho wudaće bě njedospolne, njewěste a połne zmylkow. Ćim nuzniši bě nowy serbsko-němski słownik.

Njetrjebam tu šěroko wukładować, zo Doucha z ćežka ze swojeho nazhonjenja k tutomu nahladej přińdźe. Telko tehdy ani hišće serbscy njemóžeše, dokelž sebi — kaž je z dalšich Smolerjowych dopisow widźeć — najskerje sam Smolerjowy parallelny němski text žadaše, zo by wobsah lěpje zrozymił. Ale tutón rozsudk měješe w předrěči k Smo-

lerjowemu „Małemu Serbej", kotryž wěsće — hač runjež so wo tom ničo njepřispomina — z druhimi wěcami dósta. A někotre rozjasnjenja móžeše jemu tež Jordan podać. — Smolerjowu posyłku za Douchu wobstara musejny knihownik Václav Hanka, na kotrohož so wšitcy Słowjenjo do Prahi wobroćachu. Tež z nim bě Smoleŕ w pisomnym poćahu, kaž dokhowane listy dopokazuja.

Václav Hanka (1791—1861), čěski slawista, sławjeny hłownje dla „namakanja" kralodwórskeho rukopisa, překroči tón čas pjećdźesate lěto swojeho žiwjenja. Muž, powšitkomnje ważeny, kotremuž Słowjenjo ze wšěch kónčin dopisy sćelechu, kaž to dźensa dopokazuje hobrski foliant „Pisma k Vjačeslavu Gankě iz slavjanskich zemel", wudaty wot V. A. Frauceva we Waršawje 1905, w kotrychž z Łužicy nimo Smolerjowych dopisow tež Jordanowe a Hórnikowe čitamy. Hanka bě tehdy na wjeršku swojeje sławy. Wědźeše sebi ju dobyć nic tak ze swojimi wědomosćemi, kaž skerje ze swojimi poćahami a swojim wosobinskim jednanjom. Muž, kotrehož žiwjenje bě połne potajenstwow a njedorozumjenjow! Muž, kotrehož na jenej stronje do njebjes wuzběhowachu a na druhej dla jeho falšowanjow staročěskeje literatury tamachu. Muž, kiž pječa skutkowaše ze swojej žadnej powahu a tola jemu přisłodźenja na čěskich rowjeńkow pola ruskeho knježeŕstwa připisuja. Muž, kotrehož žiwjenje je połne kontrastow a wobšudow — wobšudźeše nic jenož druhich, ale tež sebje samoho. Tragiski zmylk žiwjenja čłowjeka, kiž móžeše za čěsku literaturu a čěsku kulturu wjacy skutkować hač štó druhi. Doucha měješe prawje, hdyž sebi po swojim wopyće pola mrějaceho Hanki l. 1861 na kusk papjery (zakhowaneje w Čěskim Museju) napisa: „pohlada na mnje wobšudźeŕ z poslednim pohladnjenjom — — " Wobšudźeŕ? Snadź so to jenož pócćiwemu duchownemu Douchej zdaše — a Hanka njeby snadź sam to wěrił?! Štó wě? Přichod je to wobkrućił.

Hanku přiwjedźe k studiju slawistiki poćah k Dobrovskemu l. 1813. Wot tam wukhadźa tež žórlo jeho poćahow k łužiskim Serbam. Je dźě znate, zo Dobrovský łužiskich Serbow w pražskim seminarje wopytowaše, zo serbsku rěčnicu spisa, kotruž bohužel zniči, a zo přeco pokazowaše zajimowanje wo serbske wěcy. (Přirunaj moje přispomnjenja wo tom w Čas. Čes. Mus. 1914, str. 202.) Z Dobrovskim přikhadźeše do seminara tež Hanka. Po Dobrovskeho smjerći přewza Hanka starosć wo Serbow sam (hlej Vit. Halka w nastawku wo Hancy w Nar. Listech 1861, 16.—23. jan.) a wuwučowaše jich nic jenož w čěšćinje, ale tež w staro-

słowjanšćinje. Na jeho zasłužby wo serbski seminar spominaju dźakownje wšitcy Serbja, kotřiž wo serbskim seminarje pisachu. Z nastawka Filipa Rězaka wo „Serbowcy“ w Almanachu 10. skhadź. serbsk. stud. młodosće (Budyšin 1884, 28—35) zhonimy, zo so Hanka wo załoženje „Serbowki“ prócowaše a wulcy k jeje wobstaću přispě. Dučman to wosławi z basnju l. 1871, w kotrejž dźakownje spěwa, zo małostronscy serbscy studenća „na radu wzachu Hanku sej, wšak Hanka radu dawać wě. A Hanka je jim wuradźił, zo dyrbja stupić hromadźe atd.“ (Hlej „Almanach“ str. 28 sć.) We tom Dučman njeje łhał, dokelž tak organisatoriskeho ducha, kaž Hanka, měješe lědma štó z tehdyšich čěskich wótčincow. Hanka pak bjerješe tež Douchu sobu do serbskeho seminara a tón bě tam bórzy jako doma. Tohodla připołoži Smoleŕ swój dopis a swoju posyłku za Douchu do posyłki a lista Haukoweho, kotryž samsneho dnja 6. okt. 1841 napisa. Tón list bu woćišćany we Łužicy 1898, 44 sć. a znowa we naspomnjenej Haukowej korrespondency 924 hač 928. List rěka:

We Wrótsławi, 6. dźeń oktobra 1841.

Wysoko česćenemu Knjezej, Knjezej W. Hancy, knihownikej Čěsk. mus., ryćerjej rjadu sw. Wlad. atd.

Wysoko česćeny Knježe:

Přez knjeza Šafařika sće Wy wěsće mój list na Knjeza Sreznewskeko dostał a dale wobstarał, za čož Wam swój najlubozniši dźak praju. Při tym prošu Was pak wutrobnje, zo byšće tež 'šitko, štož dźensa sobu sćelu, po napisanej adresy miłosćiwje přepodać 'cył. Přetož njewěm, kak bych hinak što do Prahi pósłać mó'ł, dyžli na póstach, a dokelž wosebje knjeza Douchi njeznaju, d'a sebi hinašeje rady njewědźach, hač zo lisćik na njeho tutomu pismej připołožich. A nadźějam so, zo Wy, kotrehož dobroćiwosć napřećiwo słowjanskim bratram sławotna je, tež špatnemu słowjanskemu čłowjekej, kaž ja sym, swoju dobrotu a miłosć wopokazaće. Mój dźak za to budź Wam nic jeno we słowach, ale tež w skutkach!

Ale, 'dyž je tež móžno, zo swoje dźakomne słowo praju, d'a tola dotal njewěm, kak bych skutk sčinił, kiž by so Wam dźaka hódny zdał! Tola, snadź mó'ło so Wam lubić, 'dyž Wam pěsničku napisam, kotraž je na Wašu z napismom „Kozák“ jara podobna a kaž so praji, wot njeboh' knjeza Lubjeńskeho znjesena. Tuta pěseń spěwa so po 'łosu Małorósynskeho: Jicha kozak na Dunaj atd. atd. a je hižom tam a sem do sameho serbskeho ludu přešła. Lubjeński je ju

wěsće po němskim: Schöne Minka, ich muss scheiden atd. złožił, přetož rósynski wón njerozumješe. Jeje napismo a słowa maja so pak takle:

Wojak a jeho Hanka.

Wojak: Budź tu bož'mje, Hanka rjana,
Wjetša zrudźba njeje žana,
Hač dom swojoh' luboh' nana
A će wopušćić.
Ach, ja budu 'šědnje zrudny,
Budu khodźić jako błudny
Na horach a přez haj khłódny,
Budu žałosćić!
Zabyć nochcu tebje ženje!
Stajnje budźe dopomnjenje
Na tebje mi wokřewjenje
Prečku we cuzbje.
'Dy drje přińdźe, w myslach nošu,
Čas, zo tebje zaso košu.
Wo to jeničke će prošu:
Wostań swěrna mi!

Hanka: Ach, kak sym ja wurudźena,
Zo wot tebje wopušćena
B'du nětk 'šeho porubjena,
Štož je lubo mi.
Moju tyšnosć, kiž mje rudźi,
'Cu ja zrudnje skoržić 'šudźi
A so prašeć 'šitkich ludźi,
Luby po tebi.
Zrudnu nětk mje budźa widźić; —
Ale 'šón stysk 'cu ja hidźić,
Budu-li će zaso widźić
A być při tebi.
Njech tež 'jacy njeb'dźeš rjany,
Njech će přikrywaja rany,
Tola maš mój lubowany
Wostać wobstajnje.

Knjez Šafařík je mi Štylfridowcje kroniki dla někotre powěsće pisał (mój wutrobny dźak za to!), ale ja bych hišće rad wědźał, kajke mjeno knihownja ma, w kotrejž tuteje kroniki rukopis leži, a kak stary so Wam zda, přetož z Jungmannowcje hist. lit. Česk. sebi to do syteje wole wułožić njemóžu. Němske knižki „Heinrich der Löwe" znaju kaž w prosy, tak tež w spěwu, ale te dźiwaja skoro we wšitkim jenož na Brunswikowu kroniku a mi by tohodla jara lubo było, 'dy bych z'onił, hač maće w Čeckach němske

knižki, kotrež su po słowach Štylfridoweje a Brunšwikoweje Čěskeje kroniki přełožene. Ja mam tu dwaj wudawkaj. W starym stoji mjeno: Štylfrid, w nowym: Stogmir, a mi so zda, zo je Stogmir jenož pozdźiše přełoženje. Ma so to tak? Budźće tak dobry, wjele hódny knježe, a wotmołwće mi na tute prašenja, a jeli zo je Wam što dru'he wo tutymaj kronikomaj wědome, d'a zdźělće mi dobroćiwje tež tole. Je Wam snano tež familia Štylfrid w historiskim nastupanju znajomna? Abo wěsće koho, kiž by mi historiske powěsće dać mó'ł, kak a hdy je familia Štylfrid w Awstrijach a w Čechach přebywała? Hájek praji něšto, je-li zo so njemylu, ale to mi dosć njeje, a radosna wěc by za mnje była, 'dy bych hišće 'jacy naz'onić mó'ł, dokelž mam nětko dźěło pod rukomaj, kotrehož dla 'šitko to wědźeć dyrbju. Ja dźełam pak to, zo bych pola wjeseleho kn. barona Štylfrida, kiž nět' we Łužicach bydli, dobru mysl za naše 'bohe, hišće jara wopušćene Serbowstwo dale, bóle zbudźił a tak za tosame dobreho přećela nadobył. Miły božo! na kajke 'šelake wašnje mamy za tym honić, zo by naše Serbske Słowjanstwo 'dys a 'dys twjerdšu podpjeru dóstało. A štož mje nastupa, d'a 'šak ja kóždu wobćežnosć rad njesu, jenož zo z toho našim Słowjanam někajki dobytk nastanje. Każ pak my wot toho dnja, zo zaso do krućišeho zwjazka ze swojimi bratrami stupichmy, na mocach přibjerachmy, tak budu drje po swojej swěrnej nadźiji tež dale dobru pomoc dostawać.

W Hornich Łužicach zakćěwa naše Serbstwo dźeń wote dnja rjeńšo, ale w Delnich knježi hišće stara pokornosć před němcowstwom, a cuzych železny spřah tłóči wšitko serbske do procha dele. Loni běch někotrych Delnich Serbow ze spanja jich wotročstwa zbudźił a myslach sebi, zo budźa na horliwosći za Słowjanstwo přibjerać, ale woni, bohužel! zaso drěmaja. To je mje jara zrudźiło. Ja pak tola hišće wšitku nadźiju njezłožuju, ale póńdu po hodach zaso khwilu do Delan, zo bych tam z nowa za Serbowstwo rěčał a dźěłał, snano so mi mój stutk tón króć lěpje radźi.

Hornja serbska studowaca młodosć ma nět' štyri słowjanske bjesady, a wšitkich wotpo'ladanje je wosebje Serbowstwa přisporjenje a zbudźowanje horliwšeho słowjanskeho ducha. A byrnjež dla małeje ličby našeho ludu mało Serbow studowało, dha założuja mi tući tola ćim wjetšu radosć a podawaja ćim rjeńšu nadźiju, dokelž žadyn mjez nimi njeje, kiž by horliwy Serb njebył. We Wrócławi studuje nětkole pjeć Serbow, a ći su stawy serbskeje sekcije Wrócławskeho Łužiskeho towaŕstwa. Jich protektor je knjez

professor Purkyně. W Lipsku studuje 9 Serbow. Z tych su štyrjo serbskeho prědařskeho towařstwa stawy, ći druzy pjećo su pak lětsa nowe serbske towařstwo załožili. We wyšših klasach Budyšskeho gymnasija je dźesać Serbow, a tući su stawy Budyšskeho towařstwa. Mjez wšitkimi towařstwami je Budyšske najważniše, přetož tuto je srjedźa mjez Serbami, a wšitcy horliwi Serbjo, kiž so z akademijow zaso do wótcneho kraja 'róća, zastupuja z tym, zo při knihowni Budyšskeho towařstwa „Serbske čitelstwo" załožić móžachmy, do zwjazka mjez sobu, přibywaja tak sami we słowjanskich wědźeństwach a podpjeraja swojich młódšich Budyšskich bratrow w jich horliwosći.

'Šitke stawy tutychle towařstwow su hač dotal jenož wuknyli, budźa pak w swojim času wěsće na polu serbskeje literatury ćim krasniše płody płodźić, čim wjetšu prócu nětk' na swoju wunawědźitosć waža a čim 'jacy słowjanskich wěcow naz'onja. Ja pak sym w spočatku tohole lěta knižki, kotrež maja napismo: „Mały Serb", ćišćeć dał, kotrež swojeho nakładnika dla hišće ze starej, ale trochu porjedźenej, poněmčenej orthografiju, tola pak, kaž so nadźiju, w dobrym słowjanskim duchu spisach. Sym exemplary do Čech pósłał, ale ni'dźe na nje njespomnichu, runjež maja nowiny, 'dźež by tež krótke spomnjenje tychle špatnych, ale tola słowjanskich knižkow město dostać mó'ło. We tutych dnjach wuńdźe prěni zwjazk mojich z'romadźenych „Serbskich Narodnych Pěsničkow", kotrež je kn. Hawpt přełožił, na swětło, a nakładnik je tutoho zwjazka prěnje štyri listna w někotrych exemplarach wosebje ćišćeć dał, zo bych je rozpósłał a snano tak skerje kupcow nadobył. Tež tutomu listej sym tři exemplary připołožił, a prošu Was, zo byšće 1 exemplar sam za so 'zał, 1 knjezej Šafařikej, 1 knjezej Čelakowskemu podał. Hewak sym pak knjezej Fr. Douchej swój cyły exemplar „Aushängebogen", kiž 10 listnow wopřija, sobu dał a prošu Was, zo byšće jemu jón z listom, kotryž je na njeho adresowany, tak bórzy hač móžno pósłał. Čehodla wón to dóstanje, a što wón z tym, kaž ja prošu, činić ma, widźiće z mojeho lista na njeho a myslu sebi, zo moju próstwu dopjelni, dokelž so tola hižom dotal w „Časopisu Českeho Museum" a w „Kwětach" wo wozjewjenje Serbskich Pěsničkow staraše.

Wy pak, wulcy ważeny knježe, kotrehož mjeno přeze wšitke Słowjanstwo płaći, starajće so tež miłosćiwje wo to, zo by serbska literatura prawje wjele přećelow namakała a 'ladajće, zo bychu Słowjenjo 'šitkich krajow tónle prěni płód našeho, na nowiše, wobšěrniše wašnje założeneho

pismowstwa derje přijeli a pilnje kupuwali. Přetož, budźa-li so tute knihi derje předawać, d'a budźe tež naša literatura wěsće dale bóle zakćěwać; njeradźi-li so pak tónle prěni ważniši knižny nakład w serbskej literaturje, d'a je tejsamej tež na dołhi čas žałostnje zadźewane, dokelž 'šitcy naši kniherjo po dobrym abo złym předawanju tychle pěsničkow swoju dobru abo złu mysl přećiwo serbskemu pismowstwu złoža. Tola dosć! Wy so hižo bjez próstwy za nas staraće. Njehóršće So jenož na mój list a na moje bjezskónčne prošenje. Ale, 'dyž domach mocy njedosahaja, 'dźe d'a móžu sej pomoc pytać, dyžli pola dobreho, mócneho susoda! Štó pak w nětčišim času hišće 'jacy pomocy potrjeba, jako Serbjo? A štó móže nam skeřšo pomhać, a štó stoji nam bliže, jako Wy?

Tuž 'zmiće 'šitko z miłosćiwym duchom, štož dźensa sćelu a wo čož prošu. Waša dobrota budźe nam zawěrno wjele dobreho płodźić.

Prajće wote mnje wjele dobreho knjezej Šafařikej a zo khartu Delnich Serbow bórzy dóstanje — tohorunja knjezej Čelakowskemu, a zo by so tež wo serbske pismowstwo lubje starać chcył.

Budźće božemje! Budźće strowy!

Waš swěrny słužomnik
J. E. Smoleř njem. Schmaler
kand. theol.

Breitestrasse Nr. 29,
pola k. prof. Purkynja.

Tutón dopis přeradźa, zo to njebě prěni króć, zo so Smoleř na Hanku wobroći, hewak by swój dopis hinak započał. Smoleř jemu mjenujcy piše jako staremu přećelej, wobćežuje Hanku skónčnje bjez próstwy z wobstaranjom listow Sreznevskemu a cyłeje posyłki. Je přeswědčeny, zo Hanka we swojej znatej lubosći k słowjanskim bratram to k woli sčini „špatnému Slovanu, jakým je Smoleř". Zo by so někak dźakowny wopokazał — znaješe mjenujcy Hankowu zajimawosć wo ludowu poesiju — připołoži jemu Lubjińskeho baseń, zludowjenu pěseń „Wojak a jeho Hanka", wotpowědujcu Hankowej basni „Kozák".

Z dopisa dale zhonimy, zo Šafařík Smolerjej (w dopisu dźensa zhubjenym) někotre trěbne rozprawy wo Stillfriedowej krónicy poda. Smoleř to trjebaše za archiv swojeho dobroćerja barona Stillfrieda. Prosy Hanku, kiž bě hižo l. 1827 „Staré pověsti o Stojmírovi" wudał, wo někotre wuswětlenja a přinoški za swoje dźěło wo stawiznach čěskeho rodu Stojmirow-Stillfriedow, z kotrymž so jenož tohodla zaběraše, zo by přikhilnosć barona za „naše 'bohe, hišće

jara wopušćene Serbowstwo" zdźerżał. Kak krasnje so tu zasy Smolerjowe wótčinstwo zjewi, kiž kóždc brěmjo rad na so wza, hdyž jenož swojej domowinje pomhaše. Jenož tohodla zaběraše so z dźěłom za barona Stillfrieda, a tomu mamy so dźakować, zo čitaše w Jungmanowych stawiznach čěskeje literatury, zo čitaše Hájkowu króniku a druhe stare čěske spisy.

Jima nas Smolerjowa ćicha radosć nad rozkćěwanjom Serbowstwa w Hornjej Łužicy a na druhe woprawdźitc jeho rudźenje nad tym, zo „w Delnich Serbach knježi hišće pokornosć před Němcowstwom a zo cuzych železny spřah tłóči wšitko serbske do procha dele". Smoleŕ rozšěri tehdy swoje prócowanje do Delnjeje Łužicy, kotruž zawěsće ze swojich studentskich wulětow a pućowanjow za narodnym pěsnjeŕstwom znaješe a do kotrejež tež Rusu Sreznevskeho zawjedźe. Runje w towaŕšnosći Sreznevskeho so jemu poradźi tam někajku škrěčku zapalić, kotraž pak bohužel bórzy zaso hasny. Ale Smoleŕ njespušći nadźije, nawopak — ćim bóle sebi wotmysli, zo sebi zajědźe do Delnjeje Łužicy, zo by tam znowa „za Serbstwo rěčał a dźěłał", zo snadź lěpši wuspěch změje!

Kak žadny přikład dawa tu Smoleŕ nic jenož wšěm swojim krajanam wšěch časow, ale tež wšěm słowjanskim prócowarjam! Z połnym prawom přispomnja prof. V. A. Francev k tomu dopisej we Łužicy 1898, str. 44, zo je za nas „wosebje drohotny", dokelž we nim „so jasnje wobrazuje jeho (Smolerjowa) wysocy nadobna powaha." A cyle prawa je tu kharakteristika Smolerja jako „rozsudźeneho a energiskeho" muža, kiž je „khrobły napřećiwo wšěm přećiwnikam jducy k wotmyslenemu kóncej, hotowy wšitku ćežu na so wzać, jenož zo by z tym někajki wužitk nastał „za našich Serbow" — a tajkeho my jeho znajemy w jeho cyłej njesebičnej dołholětnej dźěławosći".

Smoleŕ rozprawja Hankej wo serbskich studentskich towaŕstwach we Wrótsławju, Lipsku a Budyšinje, skorži, zo je do Čech „Małeho Serba" pósłał, ale zo w nowinach so nihdźe na njeho njespomni a na kóncu wozjewja wuńdźenje prěnjeho cyłeho zwjazka „Serbskich Narodnych Pěsničkow", z kotrehož pokazkowe listna do Čech zdobom sćele. Smoleŕ Hanku naležnje prosy, zo by jeho literarne prócowanja podpjerał, zo by so starał wo rozpředaće noweho dźěła — pěsni, dokelž na nim zaleži dalše wuwiće. Njerozpředadźa-li so pěsnje, njenańdźe přichodna serbska kniha nakładnika a z tym budźe wuwiće na dołhi čas zadźěwane. Smoleŕ so na Hanku spušća, dokelž jeho poćahi a jeho

wliw znaje. Na zbožo so Smolerjowe strachi njedopjelnichu. Jeho wudaće pěsni bě tak wulkotne a ważne, zo powšitkownu kedźbnosć na so sćeže hnydom l. 1841 z prěnim zwjazkom, zo přetrjechi wšě tehdyše zběrki słowjanskich narodnych pěsni a zo bu cyle rozpředate. Tola — na to spomnju we zwisku při druhim zwjazku.

W samsnym lisće Smoleŕ nimo Šafařika též Čelakovskeho postrowja, též jemu posyła pokazku serbskich pěsni a prosy jeho posrědkownje přez Hanku — „zo by so též wo serbske pismowstwo lubje starać chcył“.

František Ladislav Čelakovský (1799—1852) bě tón čas hižo namjetowany za professora slavistiki na Wrótsławskej universiće. Čelakovský pódla Kollára dotal najpopularniši čěski basnik ze staršeho časa, kiž bě so w zrudnych poměrach swojich štyrceći lět žiwił, wěnowaše so tehdy studiju rěčow a literaturow, bě wukubłaŕ, redaktor a knihownik, wojowaše ze žiwjenjom jako zmužity wojowaŕ, ale njeměješe zboža. Podarmo so prócowaše wo profesuru we Ruskej, podarmo též w Rakuskej, doniž jeho l. 1841 njepowoła — Pruska (!) na Wrótsławsku universitu. Znajemy dźensa dopodrobna cyłu historiju pomjenowanja Čelakovskeho z jeho „korrespondency a zapiskow“, wudatych wot Fr. Bílého w Prazy 1910 w dwěmaj zwjazkomaj (Bílý je též pisał wo „Čelakovském na universitě vratislavské“ w Rozprawach wěnowanych Gebauerej 1898, 18—20). A tola měješe Čelakovský hižo sławne mjeno přez swój „Ohlas písní ruských“ (1829), „Ohlas písní českých“ (1839), „Růži stolistou“, „Smíšené básně“ přez swoje prosaiske dźěła, kaž zabawne tak wědomostne. Ale najbóle bě znaty w tehdyšim času słowjanskeho romantisma přez swoje zběrki „Slovanských národnich pisni“, kotrež w třoch dźělach l. 1822, 1825 a 1827 wuńdźechu.

Čelakovský znaješe hałožku łužisku jara derje, dokelž sebi wot l. 1827 ze Zejlerjom dopisowaše. (Hlej: Bílý, Korr. a zápisky L. Čelakovského I 1907 II 1910). Ale hižo před tym w druhim zwjazčiku swojich „Slovanských národnich pisni“ l. 1825 woćišća jenu „starovendickou“ t. j. łužiskoserbsku pěseń, kotruž bě so jemu poradźiło zehnać. Wjacy jich tehdy njemóžeše wuslědźić. Ale jeho poćah k Potakej Kucharskemu doby jemu nowych přinoškow k serbskim pěsnjam a dobytych 11 čisłow woćišća l. 1830 w Čas. Čes. Musea 379—406 we nastawku „Prostonárodni pisně Slovanů v Łužici Dolni“. Čelakovský sebi z woćišćenjom małeje zběrki Kucharskeho njewšědnych zasłužbow doby, dokelž z tym Serbam docyła prěnju ćišćanu zběrku narodnych pěsni

4*

poskići. M. Hórnik wěnowaše jej nastawk w Čas. Mać. Serb. 1885, 181—185, w kotrymž parallele ze Smolerjoweje zběrki přida. Čelakovský potajkim derje wo Serbach wědźeše a jeho dźěła w tym nastajenju su ważene też we wopisanju jeho dźěławosće. Rěči wo tom hłownje Jan Máchal we swojej studiji „O básnické činnosti L. Čelakovského“ z l. 1899 na str. 36 a najposledy Zd. Broman w nastawku „Fr. L. Čelakovský a slovanská vzajemnost“ we „Slovanském Přehledě“ 1912, str. 14—15.

Ale z tym njeběchu Čelakovského dźěła wo łužiskej serbšćinje dokónčene. Z jeho korrespondency widźimy, zo so wosebje w lětach 1831 a 1832 horliwje ze serbskej rěču a serbskimi narěčemi zaběraše. Piše mjenujcy 14. měrca 1832 swojemu přećelej a sobuzběrarjej J. Vl. Kamarýtej (Korr. a zápis. II č. 171): „S lužickým slovnikem (dle kořenů) jsem již do polovice hotov“ — a w jeho zawostajenych spisach bu zapis delnjołužiskeje literatury namakany. W tym času pak, hdyž bě professor we Wrótsławju, so wězo najbóle studiju serbšćiny wěnowaše, dokelž běchu jeho posłucharjo zwjetša Polacy a Serbja.

Smoleŕ potajkim Čelakovskeho wosebje prosyć njetrjebaše, zo by so Łužiskim Serbam přikhilił — bě dźěn to tak hižo wjele prjedy sčinił a mjezy Čechami poprawym prěni! Čelakovský přijědźe do Wrótsławja něhdźe srjedź meje lěta 1842. Z Prahi wotjědźe 7. meje 1842. Mjez prěnimi jeho wopytarjemi a posłucharjemi bě — slavista Smoleŕ, nic bohosłowc, ale zaso student. A Smoleŕ bě rady student! Rad posłuchaše Čelakovského wułožkam a rad so skhadźowaše z Čelakovskim też zwonka posłucharnje. W Čelakovskim doby druheho mócneho spěchowarja we swojim prócowanju a noweho wučerja pódla Purkynja. Hižo prjedy spomnich Smolerjowe wosobne wuprajenje, po kotrymž Purkyně Smolerjej prěnje powěsće wo Słowjanach da, a po kotrymž „wón dalšu wučbu dósta wot Čelakovského“. Ale nic jenož Smoleŕ, też druzy Wrótsławscy Serbja mějachu w Čelakovskim přeco zwólniweho radźićela a přećela. Cyle prawje twjerdźi M. Andricki we swojim jubilejnym nastawku wo „Fr. L. Čelakovskim“ we Łužicy 1899, 25 sć., zo lěta přebywanja Čelakovského we Wrótsławju „su też za nas njemało ważne . . .“, dokelž „bě tutón wulki duch też našej snadnej słowjanskej hałożcy z wutrobu přikhileny. Jeho přećelstwo a radne słowo bě pohnuwace a pozbudźowace za našich serbskich mužow znowanarodźenja. Ći so z dowěru k njemu znajachu.“ —

Smoleŕ wšak dyrbješe hnydom, hdyž bě Čelakovský započał přednošować, z Wrótsławja wotjěć. Zda so, zo z Rusom Osipom Maksimowičom Bodjanskim (1808—1877) wotjědźe, kiž bu tehorunja l. 1837 za hranicy pósłany a srjedź meje 1842 do Łužicy přińdźe, hdźež něhdźe 6—7 njedźel přebywaše, dokelž bě započatk julija zaso w Prazy. Bodjanskij, pozdźiši professor Moskowskeje university, bě tež zběraŕ ludoweje literatury, basnik a słowjanofil. Ale Smolerja wotwoła z Wrótsławja tež hišće druha naležnosć: dokončenje wudaća Pjesničkow. Tohodla wosta w Zhorjelcu, zwotkelž so wozjewja Pyrkynjej dnja 31. julija 1842 z delnołužiskim dopisom (wućišćanym we Łužicy 1899, 34—35) w kotrymž piše:

Zgorelcu, 31. pražnika 1842.

Wele cesćony Knjez profesaŕ,
Mój nejważńejšy pśijaśel!

Wy sćo se wjesći welgin źiwali, až ten Smolaŕ, kenž po njěkótarych tyźenjach zasej do Wratsławja pśiś kśješo, daniž se ńewróśi, daniž teke nic wot seбe słyšaś ńedašo, lec rowno se hužor dwa mjaseca minuštej. Ja pak se ńewróśich, dokulaž kńez Bodjanski, každ Wy wjesćo, dlej we Serbach zawosta, ako ṕeŕej hucynjone bješo, a ja ńepisach, dokulaž kśjech ned k weźenju daś, dyga zasej do Wratsławja pśiś mógał. Ja pak som njent teje mysli, až se ṕeŕej ńewrośim, ńežli som ze wšyknym gotowy, což hyšćer z wudawanjom pjesnickow źjełaś mam. To mógało pak znaś do połojcy Septembra traš. Pśijdu-li togo dla we tutym casu listy atd. na mńe, ga mjejśo tu dobroś a dajśo je pak Waŕkej, pak Redej, aby je ku mnjo hobstarali. Nedawno jo mi Reda dwa lista, kótarej hu Was wotedatej bještej, pósłał a wón pisa mje, až hyšćer jeden wot kniglarja Gebhardta Wratsławju laży. Tuten bych ja tek raźi mjeł, pśeto ja som sebe wot Gebhardta žadał, aby mje pisał, kakemu kniglaŕoju wón do Morawskeje knigły sćelo, a to jo mje wjesći tutom lisci pisał. Pśepowdajśo jón togo dla, joli se to južo ńestało, Redej a pśiwdajśo mje teker hysći kn. prof. Šemberowu addresu, dokulanž mam tomu pisaś. — Což na swojej podroży z kn. Bodjanskom wiźeł som, ga zdaja se mje te Čjeske rukopisy, kenž Żytawe, Herrnhuće a Budešyńe zmakachmej, mjazy šyknym za to ńejważńejše. Żytawske je hužo Dobrowský wiźeł a Budeske ze Sreznewskeho hopisanja znaješo, ale což ja wjem, ga wón ten rukopis: Memoriae civitatis Pragensis, a potom drugi, kótaryž ma welgin wele listow a diplomow Karla, Wacława, Sigismunda-Jiřika atd., wiźeł neje. Herrnhuće maja 13 welikich folian,

tow, kenž pěrwe časy Husytskich bratšow nastupaja. Ako ja z Budešyna do Zgorelca jjeżech, zmakach ja Herrnhutskego archywara Barona Schweinitz. Tensamy pšošešo mńe, aby jomu njekótare kusy pšełożył. Ja som to zlubił, joli až mje te knigły do Wratsławja pósćelo, aby je teke Wy wiżeś mógli.

Ja som źinsa po dołojcnej Serbskej rjece pisał, aby pokazał, až som tam teke njeco nahuknuł. Dla D. Łużycow a nowych wot Seilerja hudatych nowinow pisam drugi raz. Byźćo tak dobry a pśipoweźćo Immanueloju a Karloju wele dobrego wote mnjo, tak teke kn. prof. Čelakowskemu. Mi jo welgin luto, az ńejsom jogo kollegium słyšał, ale togo dla budu teke pśichodnu zymu pšawe pilńe na ńego poschaś. Byźćo strowy a wostańšo z bogom!

Waš ńejswjernejšy cesćiśel
Smoleŕ.

Smoleŕ piše delnjoserbski, zo by swojemu wučerjej a přećelej Purkynjej dopokazał, zo njeje tón čas, hdyž we Wrótsławju njepřebywaše, lěnjeho pasł, zo bě něšto nawuknył, hačrunjež měješe nadosć dźěła ze swojej zběrku delnjoserbskich pěsni. Zamołwja so, zo dołho njeje pisał a zo so njeje do Wrótsławja wróćił, dokelž bě Bodjanskij dlěje we Łužicy přebywał, hač bě postajene. Hižo z toho móžemy sudźić, zo bě Smoleŕ Bodjanskemu tajki přewodźeŕ kaž połdra lěta prjedy Sreznevskemu. A ze słowow „Což na swojej podroży z kn. Bodjanskim wiżeł som" je to jasne. — Ale z pěsnjemi bě telko dźěła, zo w Zhorjelcu hač do srjedź septembra wosta. Prošeše tohodla Purkynju, zo by jemu korrespondencu po Serbomaj Wańku a Rjedźe pósłał. Prosy též wo adressu Wołmuckeho professora, Čecha Aloisa Vojtěcha Šembery (1807—1882), kiž bě wot lěta 1849 professor čěskeje rěče a literatury při Wideńskej universiće. Smoleŕ chcyše jemu najskerje někotre rozwučowanja wo Łužiskich Serbach podać, njech za literarne přednoški abo za jeho pozdźiše dźěło: „Západni Slované v pravěku", kotrež bu hakle l. 1868 ćišćane. Šembera so zawěsće ze Smolerjom wosebje zeńdźe, dokelž sam pozdźišo z tym wotpohladom Łužicu wopyta. (Hlej Jos. Bartocha „Alois Vojtěch Šembera." 1907 str. 21 w 2. přispomnjenju. Pokazuju při tom na Jordanowy dopis, napisany Šemberje 10. hapryla 1846, zakhowany w Čěskim Museju.) —

Tutón dopis je nowy dopokaz, kak Smoleŕ na wšěch stronach skutkowaše k spomoženju swojeho naroda, kak zjawnosć doma a za hranicami powučowaše a při tom stajnje

pilnje dźěłaše. Ani z Bodjanskim njepućowaše ze zawrjenymaj wočomaj, ale jewješe za wšo zajimanje. Zajimowaše so za čěske rukopisy w Žitawje, w Herrnhuće („Ochranowje") a w Budyšinje. Wědźeše, zo bě Dobrovsky wo Žitawskich pisał a znaješe tež rozprawy Sreznevskeho wo Budyšinskich, čim skerje wědźeše, zo njebuchu wot wobeju wobkedźbowane *Memoriae civitatis Pragensis* a mnohe listy čěskich knježerjow Karla IV., Wjacsława IV. atd. Smoleŕ nas čini kedźbnych na spisy husitske, t. j. čěskobratrske w Herrnhuće, z kotrychž měješe někotre dokłady za barona Schweinitza přełožić. Snadź tež Purkyně je wohlada, dokelž sebi je Smoleŕ da do Wrótsławja pósłać.

Na kóncu lista lubi Smoleŕ rozprawy wo Delnjej Łužicy a wo nowych Zejlerjowych nowinach. Mjez tym mjenujcy běchu so dalše kročele stałe k wudospołnjenju a rozwiću serbskeje literatury. Jordan wozjewi hižo l. 1841, zo budźe wot započatka lěta 1842 serbski tydźenik „Jutničku" wudawać a rozesła słowjanskim přećelam němski program swojeho časopisa: „Ankündigungen einer neuen Serbisch-Wendischen Zeitschrift". Bě to prěni nowinaŕski pospyt we Łužicy po 30 lětach wot časa Dejkoweho „Serbskeho Powědaŕa a Kurěra" (1806—1812) a tohodla bu z wulkej radosću powitany, a to tež w Čechach. Doucha dostawši program (hlej Jordanowy dopis w Hankowej korr. 17. 12. 1841) napisa hnydom wozjewjenje do přiłohi „Květů" lěta 1841, 99—100 w nastawku „Novy časopis slovansky v nářeči lužicko-srbském", w kotrymž Jordanowy pospyt nutrnje doporučeše. Ale Jordanowy časopis so dołho njedźeržeše: njedostatk předpłaćerjow, kotrychž zlěpšeny Jordanowy prawopis t. j. zestajany z katolskeho, evangelskeho a analogiskeho, wotdźeržowaše, hrožeše, zo łopjeno zańdźe. Smoleŕ, kiž do „Jutnički" přinošeše, zhoniwši wo tom wot Jordana — kaž sam we swojim žiwjenjopisu powěda — pytaše časopis zdźeržeć, ale podarmo. Tola njedźiwajcy toho so Smoleŕ nochcyše serbskich nowin wzdać. Pytaše někoho, kiž by časopis bjez myta redigował, a namaka jeho we swojim druhim rodźišću, we Łazu — w fararju Zejlerju. Handrij Zejleŕ (1804—1872), wubjerny serbski basnik, měješe tón čas hižo wjele dźěła k spomoženju Serbowstwa zady sebje, bě serbsku rěčnicu wudał (l. 1830), dźěłaše na serbskim słowniku, ale nadobo poča w dźěle khabłować a wustawać. Hdyž pak l. 1835 do Łaza přińdźe, dósta sylny nastork k nowej basniskej dźěławosći a k dźěłu z cyła wot zahorjeneho J. E. Smolerja. Hlej, što zamóže woprawdźite zahorjenje a prócowanje za swjatu wěc!

A tak přija tež tehdy lěta 1842, hdyž bě „Jutnička" zašła, Zejleŕ Smolerjowy namjet a z pomocu sobudźěłaćeri, mjez nimi wosebje Smolerja samcho, kaž tež jeho nana, spyta wudawać časopis „Tydźeńska Nowina aby sserske Poweszje sa hornych Łužičžanow", kotrež wjedźeše hač do l. 1848. Prěnje čisło, wězo w starym njedospołnym evangelskim prawopisu ćišćane, wuńdźe 2. julija 1842. Rozprawu wo tom, slubjenu w dopisu dnja 31. julija, napisa Smoleŕ Purkynjej — hišće ze Zhorjelca, w lisće (woćišćanym we Łužicy 1899, 35):

Zgorelcu, 27. Oktobra 1842.

Welgin cesćony Knjez,
Rozmilony dobrośel!

Zyma se južor pśibližujo a ja deru hyšćer Łužycach pśebywaś. Bóg wje, až som rad swojim wóšcnym kšaju, ale lubo jo mje teker welgin, až krótkim casu zasej do Wratsławja pśijdu, pśeto, což mjejach cyniś, to bužo skóro hotowo.

Pjety zešyt mójich próznickow po njekótarych tyźenjach wujźo, ja sćołu Wam pak źinsa stwórty již z kn. Rädu, dokulanž móžo snaź hyšćer mjasec traś, ṕeŕej až Was wiźu. Naš ẃelikomócny kral je dobromyslńe pobwólił, až jemu naše Serske próznicki posẃeśimy, a ja sebje myslu, až tajka pśijazń swojim casu Serskemu ludoju k ljepšemu bužo.

Pśecer njeco, lec rowno mało, se stańe, což nam naźeju dalšego wobstaśa našeje narodnosći powdawa a wobkruśi. Wy wjesćo, až Seileŕ Serske nowiny po stareju orthografiju hudawa, dla cegož su se njekótare zwjerne pśijaśeli našego ludu tužyli, dokulaž mjejachu za to, zo je stara orthografija weliki zaźjewk nowemu zakwiśenju našeje literatury. To jo teker mója mysl; ale to jo tek wjerno, až se lud nikul hinace až pomału k nowej wjecy pśihucyś da. Dla tego bje welgin deŕe, až Seileŕ swóju „Tydžensku nowinu" hudawaś zachopišo, pśeto Jórdanowe nowiny se nikomu pšaẃe ńelubichu, dokulanž daniž z noweju daniž ze stareju orthografiju ńepisašo. Seileŕ bužo pak teker swojim casu nowu orthografiju nałožyś, ale njent to hužor mjazy prostym ludom se huwjasć ńegoźi. — My smy dłujko radu składowali, coby Jórdan ze swójeju Jutnicku cynił, až nejposlezy to za nejljepše spoznachmy, až ma ju we wšym po nowej orthografiji a z Łatańskimi pismikami na swjetło huchadaś daś. Tak su pśijaśeli dotalnego pisanja swóje casowe pismo, pśijaśeli noweje orthografije tek swóje nowiny dostali; — a to jo derje.

Což pak jo rowno tak ważno, ga zachopiju se njent tek wjecej wo šulsku hucbu staraś. Seileŕ jo wóndano: Šulske khyrlušje a spjewančka" wudał, a druge faraŕe a hucabniki pśigotuju druge knigły.

Mojego Njemsko-Serskego słownika su se we Kamjeńcskim welikim hogenju 6 listna spalili a śišćańe welgin pomału pśib'era, dokulaž su se śišćaroju mloge litery we hogenju zeškreli. Až Śreźńewskego a Bodjanskego wiźeł ńejsym, to jo mje welgin luto. Jo-li Śreźńewski žedne rukopisy hu Was wostawil? Ja som jemu njekótare pożycył, nejwosebnejšy bje weliki rukopisny Serski słownik. — Dubrowskemu bych rad njeco pósłał, ale ja jego pšawu addressu ńewjem. Byźćo tak dobry a dajśo kń. Rädoju Dobrowskego addressu a to tek we Pólskej rjecy, ja Was hutšobńe wo to pšošu. Räda buźo mje wšykno pósłaś.

Pśipoweźćo wele dobrego Manueloju a Karloju! Wostańśo z bogom a byźćo strowy!

To sebje stawńe żada Waš zwjerny służabnik
Smoleŕ.

Smoleŕ pisaše zaso delnjoserbscy. Bě hižo oktober a wón bě přeco hišće w Zhorjelcu při „pěsničkach". Z radosću wozjewja, zo je pruski kral Bjedrich Wylem IV. wěnowanje zběrki přijał a zo so zběrka bórzy dokónči. Zdobom rozprawja wo Zejlerjowej „Tydźeńskej Nowinje" a wułožuje přičiny Jordanoweho njezboža. Budźeše rad Jordanowu „Jutničku" wobkhował a tohodla radźeše, zo by ju Jordan za přećelow swojeho prawopisa dale wudawał. Jordan woprawdźe jeho radu přija a poča w Lipsku „Serbsku Jutničku" wudawać, tak rjec prěni serbski literariski přehlad, ale ta zańdźe docyła hižo z druhim zešiwkom. Jordan pak přesta serbski pisać a započa wot l. 1843 jako wučeŕ słowjanskich rěčow a literaturow na lipsčanskej uniwersiće „Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft" wudawać, kotrež wjedźeše hač do l. 1848, doniž do Prahi njewoteńdźe.

Za to pak so Zejlerjowej „Tydźeńskej Nowinje" derje wjedźeše. Rychle so rozšěri do serbskich a słowjanskich rukow a wšěm so lubješe — njedźiwajcy njepraktiskeho prawopisa, kiž Smoleŕ jenož pomałku a njenapadnje wotstronjeć pytaše. W Prazy wohladachu prěnje čisło jara zahe, dokelž je Bodjanskij z Łužicy sobu přinjese. „Boďanskij nám přinesl prvni arch nového časopisa lužického „Tydźenská Nowina", — tak pisaše dr. Staněk Čelakovskemu do Wrótsławja dnja 8. julija 1842 (Korr. a záp. III. 1. Ar. 26).

Tydźeńska Nowina so daloko rozpřestrě bjez dźiwanja na to, zo bě politika z njeje hamtscy wuzamknjena. Ale wotběrarjam to w započatku njewadźeše a w lětach 48-tych dóńdźe tež na politiku. Zwědomjenje rosćeše a žołmy narodneho wozrodźenja so wyše zběhachu. Duchowni a wučerjo buchu sebi pomału wědomi, zo słušeju k słowjanskemu splahej a pytachu tež w šuli tuto zwědomjenje rozšěrjeć. Zejleŕ wuda w Budyšinje 1842 šulski spěwnik „Krótke khyrlušje a spjewančka za serske šulje" a wosebje w Tydźeńskej Nowinje budźeše z pomocu Smolerja wutroby a mysle k nowemu žiwjenju. K. A. Jenč je w jubilejnym nastawku „Prěnje pjeć a dwaceći lět našich serbskich nowinow" w 20. lětniku Čas. Mać. Serb. 1867, 586—604 rjenje raz a wažnosć tutych Nowin rysował.

A Smoleŕ njewustawaše. Horliwje dźěłaše nic jenož na dokončenju zběrki pěsni, ale tež na němsko-serbskim słowniku, z kotrehož měješe hłowny zakład hižo w Wrótsławju hotowy. Wudospołnješe swoje dźěło a njedaše so wot wosuda zatrašić, kiž jemu zadźěwki do puća staješe. Słownik bě tehdy hižo w šěsćoch listnach dospołnje hotowy w Kamjenskej ćišćeŕni (S. Krausche), hdźež bu lěto prjedy tež „Mały Serb" ćišćany. Tu wudyri wulki woheń w Kamjencu, w kotrymž so tež ćišćeŕnja spali a z njej šěsć hižo hotowych listnow Smolerjoweho słownika. Hačrunjež wšak to njemóžemy tak prawje přirunać, ćišći so nam tola do myslow zajimawa historiska spomnjeńka ze žiwjenja wulkeho čěskeho paedagoga a wučerja Jana Amosa Komenskeho. Tež jeho hobrski słownik „Poklad jazyka českého", kajkiž Čěša hišće dźensa nimaju, zniči so w połojcy XVII. lětstotka w Lešenskim wohnju w rukopisu hižo w ćišćeŕni ležacy. Smolerjowe dźěło njebě tak dołholětne a wobšěrne, tola pak měješe za Serbow nimoměry wulku wažnosć. Měješe dźě to być prěni tajki słownik, kajkiž Serbja nuznje trjebachu. Smoleŕ jón tola zbožownje dokónči a w Budyšinje wuda l. 1843 jako: Njemsko-serski słownik. Z wułoženjom powšitkownoho Serskeho prawjepisanja. Wuda z tym pomocnu knihu, serbskemu womłodźenju nanajbóle trěbnu. Rukopisne słowniki drje Serbja mějachu, ale te běchu dosć njepřistupne a jenož jenotliwcy mějachu wotpisy. Mjez nimi bě tež najskerje wotpis, wot Smolerja Sreznevskemu požčeny, na kotryž Purkyně w dopisu spomni.

Kak Smoleŕ na wšěch stronach poćahi pytaše, za to je nowy dopokaz próstwa wo adressu ruskopólskeho spisowaćela Petra Pavloviča Dubrovskeho (1812—1882), kiž w samsnym lěće 1842 poča wudawać ruskopólske łopjeno

k pěstowanju słowjanskeje wzajemnosće „Jutrzenka — Dennica" a kiž je tež spisaćel znateho pólskoruskeho a ruskopólskeho słownika. Dubrovskij dopisowaše sej z Hanku, Šafařikom a Purkynju; tohodla chcyše tež Smoleŕ wot njeho jeho adressu. Pozdźišo sebi woprawdźe dopisowaštaj, kaž widźimy z dopisow Dubrovskeho Purkynjej 12. junija 1842, 5. januara 1843 a 23. novembra 1843. (Hlej Francev „Očerki po istorii češkago vozroždenija" 1902, str. LII, LIV a „Korr. a záp. F. L. Čelakovskeho III 72). Mjez tym tola swoje dźěła w Zhorjelcu skónči a wróći so do Wrótsławja k dalšim studijam. Wottam so hakle 13. augusta 1843 Douchej wozjewi z dotal njećišćanym listom, khowanym w Čěskim Museju.

Wrótsławju, 13. dźeń Awgusta 1843.

Wele česćeny kneže,
Mój wusocy waženy přećelo!

Přez Neureutterowu knihernju sće Wy w tychhlej dnjach wěsćje Serbsku (?) wote mńe wudatu knižku dóstali. Ta pak je „Němsko-Serbski słownik". Ja pišu „słownik", ale wo prawdźje móžu jenož „słowničk" rjeknuć, přetož po założerjowym žadanju směďžach jeno dźesać listnow spisać, jeli zo so cyła wěc zaso rozłožić ńedyrbeše. Dokelž so pak tola ṕeča z kóždych knihow něšto nawuknuć može, dha ma so to snadź tež z tutym słownikom takhlej, a we tutej nadźiji ja jón zjawnosći pšepodach. Ja sebi myslu, zo tola najnuzniše dach a zo budźe sej wosebnje někotryžkuliž mojich, na Němskich šulach wot swojeje maćeŕneje rečje zdalenych krajanow z ńeho wuradźić móc. Tež to, zo krótke wułoženje powšitkomneho prawjepisanja pšiwdach, změje drje swój wužitk, pšetož my hišće ničo nimamy, z čohož by so

Durch Neureutters Buchhandlung haben Sie in diesen Tagen gewiss ein von mir herausgegebenes Büchlein erhalten. Es ist dieses ein „Deutsch-Wendisches Wörterbuch". Ich schreibe „Wörterbuch", aber in der Tat kann ich nur „Wörterbüchlein" sagen, denn nach des Verlegers Verlangen durfte ich nur 10 Bogen verfassen, wenn sich die ganze Angelegenheit nicht wieder zerschlagen sollte. Weil man aber doch, wie man sagt, aus einem jeden Buche etwas lernen kann, so verhält sich dies vielleicht auch mit diesem Wörterbuch so, und in dieser Zuversicht habe ich es der Öffentlichkeit übergeben. Ich denke, daß ich doch das Nothwendigste gegeben habe und daß sich besonders mancher meiner Landsleute, der auf deutsch. Schulen seiner Muttersprache entfremdet wurde, wird Raths daraus holen können. Auch das, daß ich eine

štó nowu orthografiju nawučić móhł. Wopomńće tehodla tuto pšećelnje, hdyž tónhlej mój wudźěłk rozsudźiće.

kurze Darstellung der allgemeinen Rechtschreibung beigefügt habe, wird wohl seinen Nutzen haben, denn wir besitzen noch Nichts, woraus Jemand über die neue Orthografie Belehrung schöpfen könnte. Ziehen Sie daher dies freundlichst in Erwägung, wenn Sie diese meine Arbeit beurteilen.

Štož hewak moje skutkowanje w Serbskej literaturje nastupa, dha poslenim času dale ničo činić ńemožach, hač zo dys a dys něšto do našich nowinow „Tydźeńska nowina“ dach. Tydźeńska nowina dobywa sebi dźeń wote dnja wjacy čitarjow a to, kaž my žadamy, bez ratařemi. Pšetož to je nam wulcy ważna wěc, zo my naš lud tež k čitanju druhich, dyžli jenož nabožnych pismow pšiwučimy. Nowiny so najlěpe hodźa k wubudźenju a wukhowanju narodneho ducha.

Was außerdem meine Thätigkeit in der wend. Literatur betrifft, so konnte ich in der letzten Zeit weiter Nichts thun, als daß ich von Zeit zu Zeit Etwas in unsre Zeitschrift „Tydźeńska nowina“ gab. Die „Tydźeńska nowina“ gewinnt von Tage zu Tage mehr Leser und zwar, wie dies unser Wunsch ist, unter den Landleuten. Denn das ist für uns eine höchst wichtige Angelegenheit, daß wir unser Volk auch zum Lesen anderer, als einzig nur religiöser Schriften gewöhnen. Zeitschriften dienen am Besten zur Weckung und Erhaltung des Nationalgeistes.

Kńez prof. Čelakowský čitaše w zańdźenym póllěći, kaž snano wěsće, Kralodwórski rukopis. Ja a mój krajan Wařko smój jón do Serbskeho pšełožiłoj a chcemoj jón hišće lětsa wudać. Ja so nadźiju, zo je naju pšełoženje swěru wudźěłane, dokelž je též kń. Čelakowský pšehladaše. Podźiwna je pšejenosć našeje rěčje ze starej Čěskej! — Kń. Jórdan w Lipsku, kiž běše započał „Serbsku Jutničku“

Herr Prof. Čelakowský las im vergangenem Halbjahre, wie Sie wohl wissen, über die Königinhofer Handschrift. Ich und mein Landsmann Wařko haben sie ins Wendische übersetzt und wollen sie noch heuer herausgeben. Ich hoffe, daß wir eine genaue Übersetzung zu Stande gebracht haben, da sie auch Herr Čelakowský einer Durchsicht unterwarf. Auffällig ist die Übereinstimmung unser Spra-

po powšitkomnym prawjepisanju wudawać, ńeje w tutym hižom khetry čas ničo dale činił. Ja sym tehodla na ńeho pisał a ńewudawali ju wón wjacy, dha chcu dalše wedźenje na so wzać, zo bychmy tak nowiny za nižši lud a za nawedžitych měli.

che mit der altčechischen! — H. Jordan in Leipz,g, der angefangen hatte die „Serbska jutnička" mit Anwendung der allgemeinen Rechtschreibung herauszugeben, hat hierin schon geraume Zeit Nichts mehr gethan. Ich habe deswegen an ihn geschrieben u. will er sie nicht weiter herausgeben, so werde ich die Redaction übernehmen, damit wir so eine Zeitschrift für das niedere Volk und eine andre für die Gebildeten haben.

Pši spočatku Septembra pšińdu z kń. prof. Čelakowskym do Čech a pši tym tež do Prahi. Ja weselu so wulcy jara na to, wosebje tehodla, dokelž tak wšitkich, z kotrymiž hižom dlějši čas pšećelnosć žiwju, po wobleču wohladam a z nimi ze rta dó rta poreču.

Anfangs September komme ich mit Herrn Prof. Čelakowský nach Böhmen u. hiebei auch nach Prag. Ich freue mich ganz außerordentlich darauf, vorzüg. deswegen, weil ich so Alle, mit denen ich schon längere Zeit freundschafliche Beziehungen pflegte, von Angesicht kennen lernen und mit ihnen mündlich conversiren werde.

Waše pšełoženje Thomsonowych počasow sym pola kń. Purkyńeho zeznał. Ja Čěsku rěč dosć ńežnaju, zo bych rozsudženje wo nich dać móhł, ale kń. Purkyńemu lubjachu so jara.

Ihre Uebersetzung von Thomsons Jahreszeiten habe ich beim H. Prof. Purkyně kennen gelernt. Ich bin nicht genug Kenner des Čechischen, um darüber ein Urtheil abgeben zu können, dem Herrn Purkyně gefielen sie aber ganz vorzüglich.

Kń. Purkyně a kń. Čelakowský dataj Was luboznje postrowić! Wote wšitkeho druheho štož mi we Wašim lisći pisašće, chcemoj w Prazy rozšěrnišo rěčeć. Wodajće jenož mi, zo sym Was tak dołho bez wotmołwenja wostajił a postrowće wšitkich, kiž me znaju n. p. kń. Palackého, kń. Šafařika, kń. Hanku . . ! !

Waš najswěrniši
Smoleŕ.

Z dopisa widźimy, zo bě Smoleŕ stajnje pilny. Nimo pěsničkow" a wudateho „słownička" přinošowaše horliwje do "Tydźeńskeje Nowiny". A woprawdźe, wotewrjamy-li jednotliwe čisła Tydźeńskeje Nowiny, komu hewak bychmy mohli jednotliwe zduchownjene nastawki a pojednanja připisować, hač runje Smolerjej. Tak n. př. hnydom w prěnim čisle druheho lětnika 1843, str. 2—4 zajimawe pojednanje „Serbja abo Němcy?" Abo zawódny nastawk „Što so we swěće podawa? w 2. čisle na str. 85—87. Spisaćel rěči tu wo jednotliwych splahach narodow a pódla germanskeho a romanskeho mjenuje tu tež słowjanski splah.

„K Słowjanam słušeju pak: Rusojo, Bołharjo, Ilirscy, Serbjo, Polacy, Češi a Łužiscy Serbjo a wšěch hromadźe je přez 80 milijonow" — tak piše słowjanofil Smoleŕ a raznje pokročuje, zo drje su Łužiscy Serbja najmjeńši narod, ale zo maju to same prawo na swoju rěč, jenož hdy bychu so wučerjo horliwišo wo swoju maćeŕšćinu prócowali, a porokujo skónči:

„Što hańbuje so tam a sem jedyn swojeho serbskeho naroda? Dajće sebi prajić, zo tón, kiž swoje Serbowstwo zacpiwa, tež swojich staršich hani . . ." Kak wuznamne to memento, kiž so z časom hišće stupnjowaše, kaž dźě to skónčnje dale ze Smolerjowych dopisow samych widźimy! Tu hakle zrozymjamy, čohodla sebi Smoleŕ serbski časopis tak přeješe, čohodla chcyše nowy Jordanowy pospyt zdźeržeć: nowiny dźě su najlěpši srědk k zdźěłanju luda, dokelž — po jeho słowach — „nowiny so najlěpje hodźa k budźenju a wukhowanju narodoweho ducha!"

Smoleŕ rozprawja Douchej, zo je Čelakovský w lětnym semestrje Kralodvorský rukopis čitał, kiž je wón hromadźe z krajanom Janom Augustom Wańkom (1821—1862), pozdźišim fararjom w Jabłońcu pola Mužakova, do serbšćiny přełožił pod wjedźenjom Čelakovskeho. Wotmyslištaj sebi jón wudać, ale njedóńdźe k tomu, doniž hakle lěta 1852, Smolerjowy přełožk Hanka w Prazy sam wuda a z druhimi přełožkami zjednoći we swojej: „Polyglottě kralodvorského rukopisu" na str. 463—522, z pokazku dweju pěsni w delnjo-serbskim přełožku 523—524. Mjez tym bě sobustaw Pražskeje „Serbowki", Jakub Buk (1825—1895), druhi redaktor Časopisa Maćicy Serbskeje w l. 1853—1867 a znaty dźěłaćeŕ wo serbskich přisłowach, w Prazy štyri basnje kralodwórskeho rukopisa přełožił, kotrež woćišća Fr. Doucha w Čas. Česk. Musea 21, 1847, str. 225 sć.: „Některé básně rkp. kralodvorského v překladu łužickosrbském." Jordan přinjese tehdy wo tom rozprawu, a to najskerje Smolerjowu

we swojich „Slavische Jahrbücher“ 5, 1847, 356. Jordan so wo wěc zajimowaše, dokelž bě do mnohorěčneho wudaća kralodworskeho rukopisa l. 1843 někotre přełožki podał. Pful wočišća w Jutničcy 1842, 31 sć. přełožk „Jaroslava“, tež Tydźeńska Nowina přinjese hnydom w prěnim čisle Pfulowy přełožk basnje R. K. „Wopušćena“ a tak pytaše Smoleř tehdy najskerje podarmo nakładnika. Přełožk wosta potajkim njećišćany a jenož Dubrovskij wočišća we swojej „Jutrzence-Dźenicy“ přełožk basnje „Ludiša a Lubor“. Njepřekhwata nas, zo so hnydom telko přełožowarjow namaka: mějachu kralodwórski rukopis tehdy hišće za prawy a jeho „namakaŕ“ Hanka staraše so na wšě móžne wašnje wo rozšěrjenje jeho sławy. Jeho poćah k Serbam tohorunja k tomu wjele přispěwaše. (Pokazuju tu na dobru a poradźenu knižku J. Hanuša „Rukopisové Zelenohorský a Králodvorský. Praha, 1911. Přełožki rkp. kral. do cuzych rěčow mjenuje Jan Jakubec w „Dějinách české literatury“ 1911, 466 sć.).

Smoleř spomina tež na rjany Douchowy přełožk Thomsonowych „Ročnych časow“, wudaty jako kniha w Prazy 1842. Purkynjowa khwalba njebě přehnata; bě dźě Doucha za swój čas najlěpši přełožowaŕ z jendźelšćiny: čěski Shakespeare na jewišću rěčeše z Douchowymi słowami. Douchowych přełožkow je jara wjele a njejsu dotal ani wšě hromadu zestajane, ćim mjenje posudźene. Tež w tym nastupanju Doucha na swojeho historika čaka.

Po Smolerjowych słowach k Douchej je jasne, zo so do Prahi hotowaše. Čelakovský, kiž chcyše sebi do swojeje ródneje zemje dojěć, měješe w myslach jeho sobu wzać. Smoleř so nad tym wutrobnje radowaše, nic jenož tohodla, dokelž bě to w programje jeho studijow, ale wosebje tohodla, zo móžeše so ze wšěmi, z kotrymiž sebi dopisowaše, zeznać a wosobinscy z nimi porěčeć. Tohodla tež njewotmołwja na wšě dypki snadź zhubjeneho Douchoweho dopisa, ale jenož na kóncu swojeho lista praji, zo sebi ertnje wo wšěm wobšěrnišo porěčitaj.

Čelakovský so hotowaše l. 1843 na wopyt do lubeje domizny, — do Prahi! Njebě rady we Wrótsławju a njetyješe tam ani jeho swójbje ani jeho strowoći. Styskaše so jemu po Prazy, kaž je widźeć z cyłeje jeho čěskeje korrespondency, dotal wot Fr. Bílého wudawaneje, a wosebje z jeho korrespondency z Pražskim lěkarjom, wótčincom a zahorjenym słowjanofilom drom. Wjacławom Stańkom, kiž bu wot l. 1845 tež Čelakowskeho swak. W tutej korrespondency, wočišćanej hižo l. 1871 a 1872 w Čas. Česk. Musea, čitamy cyłu historiju Čelakovskeho pućowanja do Čech we

l. 1843. Čitamy tam tež krótke přispomnjenja wo Smolerju z připadnymi epithetemi. Čelakovský n. př. w lisće Stańkej dnja 22. junija 1843 wo swojim wotmyslenym pućowanju do Čech pisa a přispomina: „Za společnika bychom si vzali z Vratislavi pana Smolera, hódného Srba a v Lužicích agitatora neboli budička (!)"* A w dopisu 17. aug. 1843 piše znowa: „Pan Smoleř Lužičan, jak jsem již podotknul, pojede se mnou."** — Tu je rysowany tež program cyłeho pućowanja Čelakovskeho.

Tak bě zahorjeny student slavistiki Smoleř nadobo w počatku sept. l. 1843 w złotej słowjanskej Prazy, po kotrejž žedźachu duše wšěch čěskich a słowjanskich wótčincow, blizkich a zdalenych přećelow Čechow, po kotrejž žedźeše tež jeho duša. Doucha bě připadnje skhorjeł. Tej přičinje mamy so za jeničk čěski pisany Smolerjowy dopis dźakować, w kotrymž swój wopyt wozjewja. Zakhowany je jako wšě Smolerjowe dopisy Douchej pisane w Čěskim Museju. Smoleř piše powšitkownje prawje čěski telko:

W Praze, 11. IX. 1843.

Můj nejmiłejši přiteli!

Bůh dej Wám stástné dobré jitro i předce ne jedno to, ale taky dobry den. Ja nepochybnji, že se z Wašim krkem tak polepšilo, že bychom mohli spolu mluwili i to a ono sobě powidali. Račte mně přijemni odpowěd dati a ja Was zejtra do poledne naštiwim.

Waš nejupřimnejši přitel
Smoleř.

Na pasyrské ulice
u pana dra. Staňka No. 719.

Wysoko ctěnému
panovi Douchowi, cerkewnimu knězu
w Praze.***

Smolerjowy čěski dopis je ważny historiski dokument za jeho žiwjenjopis. Je mjenujcy w swojim žiwjenjopisu napisał, zo jeho Čelakovský wza do Čech l. 1842. W tom pak so Smoleř wo cyłe lěto zamyli, a tutón zmylk přeńdźe

* „Za towařša bychmy sebi wzali z Wrótsławja knjeza Smolerja, hódneho Serba a we Łužicach agitatora abo budźerja."

** Knjez Smoleř, Serb, přijědźe, kaž sym hižo přispomnił, ze mnu. —

*** Mój najlubši přećelo! Bóh daj Wam zbožowne dobre ranjo a tola nic jenož to, ale tež dobry dźeń Ja njedwěluju, zo je so z Wašej šiju tak polěpšiło, zo bychmoj mohłoj hromadźe rěčeć a to a tamne sebi powědać. Dajće mi, prošu, dobru wotmołwu a ja Was jutře dopołdnja wopytam. Waš najswěrniši přećel Smoleř.

Na pasyrskej wulicy pola knj. Dra. Stańka No. 719.

Wysoko česćenemu knjezej Douchej, duchownemu w Prazy.

potom do wšěch Smolerjowych biografijow. Hakle Broman w citowanej rozprawje „o Čelakovském a slovanske vzajemnosti“ we Słowj. Přehledźe 1912 na str. 15 mjenuje prawje lěto 1843. Zawěsće na zakładźe citowanych sadow z korrespondency Čelakovskeho. Ale tu mamy słowa Smolerja sameho, z dnja 11. sept. lěta 1843, kiž rěča najjasnišo.

Smoleŕ bydleše pola dra. Staňka „Na pasyrské ulici No. 719“, w domje staršeju mandźelskeje najwjetšeho čěskeho historika Fr. Palackeho — w nětčišej Palackeho wulicy w Prazy II.

Dr. Václav Staněk (1804—1871), lěkaŕ a spisowaćel, bě we wšěch wótčinskich worštach jako horliwy podpěraŕ kóždeho narodneho hibanja znaty. We swojim domje hosćeše słowjanskich wopytowarjow Prahi, zwólniwje jich po Prazy přewodźowaše, čěskim wótčincam bě tak rjec komissionaŕ čěskich a słowjanskich knihow a přińdźe tak do poćaha ze wšěmi wuznamnymi mužemi swojeho časa. Z jeho mjenom so zetkawamy w stawiznach čěskeho słowjanofilskeho hibanja wšudźom, njech so jedna wo Rusa abo Polaka, wo Serba abo Bołhara, wo Khorwata abo Łužiskeho Serba, a wšitcy radostnje a dźakownje na njeho spominaju. Wobšernišo sym so wo tom změnił we swojim nastawku „Neue Beiträge zur čechischen Korrespondenz des Stanko Vraz“ w Archivu f. slav. Phil. 36, 1916 484 sć. Často měješe dla swojich słowjanskich poćahow tež njeluboznosćow z policiju, často so tež pjenježnje wobćeži, ale tola njewusta. Bě wšudźom, hdźež so wo čěsku abo słowjansku wěc jednaše a tež lěta 1848 so horliwje wobdźěli na wšěch wuradźowanjach słowjanskeho zjězda. Dyrbimy wobdźiwać zahorjenje tuteho wótčinskeho lěkarja, kotremuž dźěchu wótčinske zajimy nad wosobinske, kiž jako zapósłanc haješe zajimy čěskeho luda a kiž měješe při tom hišće dosć časa za Słowjanstwo a słowjanskich hosći. Dźiwać dyrbimy so jeho hač dotal njećišćanej słowjanskej korrespondency, kotruž tak derje rozumješe a tež zastawaše. Kak krasnje tehdy słowjansku wzajomnosć pěstowachu, hdyž kóždy we swojej maćeŕnej rěči pisaše a tola sebi wšitcy derje rozymjachu! Snadź bě słowo njezwučene, ale wóčko rěčeše a wutroba rozymješe. O, zahorjenje, swjate płomjo . . . ! V. Jagić trjechi we swojej klassiskej „Istorii slavjanskoj filologii“ (Pětrohród 1910) prawje Pražsku rólu a prawy wuznam Staňka při žiwjenjopisu J. J. Sreznevskeho (str. 321) z jenej sadu: „Staněk znakomil ego s pročimi češskimi patriotami.“ Haj, to dźě bě Staňkowy nadawk w Prazy, wón činješe słowjanskich hosći znatych z najprěnišimi wótčincami“, z ko-

trymiž so derje znaješe a kotrychž wšěch lubowaše ze swojej dobrej, njesebićnej wutrobu. A najbóle měještaj so radaj z Čelakovskim. Prěni dopis, kiž Čelakovsky z Wrótsławja napisa 15. meje 1842, słušeše Staňkej: „Prvni psaní do Čech piši k Vam, důkaz to, jak rad Vas mam." (Bily. Korr. Čel. III str. 11.) Přiwuzny poćah pak jeju hišće bóle zjednoći. Tohodla snadź tež čěske literarne towařstwo Svatobor postaji Staňkej pomnik na třećim Wolšanskim pohrjebnišću blizko pomnika Čelakovskeho: zo byštaj sebi tež po smjerći po móžnosći najbliže byłoj!

Čelakovský sćeleše wšěch swojich słowjanskich hosći k Staňkej, kiž měješe přeco jenu jstwičku za nich prózdnu. Tak so k njemu tež Smoleř dósta. Nimamy bohužel Smolerjoweho dźenika z toho časa, ale zawěsće by jara zajimawy był. Njedwělujemy, zo so Smolerjowe přeće dopjelni, zo so wěsće ze wšěmi najprěnišimi Čechami zetka, zo by sej z nimi „ze rta do rta" powědał. A njedwělujemy tež, zo měješe pražski wopyt na Smolerja wuznamny wliw. Tu bě w prawym wohnju wótčinskeho a słowjanskeho zmyslenja, tu bě we wutrobje wšeho Słowjarstwa! Njedwělujemy, zo dyrbješe tehdyša Praha štyrcetych lět, kotruž je tak plastiscy Arne Novák w swojim wotrězku w „Literatuře čěské XIX. století" w III. zwjazku l. 1905 na str. 189 sć. wopisał, w Smolerjowej duši njezapomnity začišć zawostajić! Ale Smoleř jako čłowjek wótčinskeho dźěła a wótčinskeje mysle kedźbowaše jeničcy na narodne žiwjenje. Hač do poslednich lět wosta jemu w pomjatku prócowanje Čechow wo narodnu kulturu, čěska literatura, čěske towařstwa a cyłe čěske žiwjenje. Haj, wón sam na to spomina hišće po štyrceći lětach před swojej smjerću w nastawku „Čechojo a jich narodne dźiwadło" we Łužicy 2. 1883, 95—96. To wšo bě so jemu ćim krućišo do myslow zakorjeniło, dokelž stajnje analogije mjez čěskim a serbskim žiwjenjom pytaše, dokelž chcyše podobne žiwjenje we swojej domiznje wupěstować. A poradźi so jemu to derje, kaž to z cyłeho jeho žiwjenja a ze stawiznow serbskeho naroda wot pjećdźesatych lět minjeneho lětstotka wěmy. Z mnohimi začišćemi a z bohatymi nazhonjenjemi wotjědźe z Prahi zaso z Čelakovskim, zo byštaj čěskich wótčincow a přećelow Čelakovskeho na wsach wopytałoj.

Smoleř sam přispomina w mjenowanym nastawku, zo běštaj z Čelakovskim na čěskim dźiwadłownym předstajenju w Turnowje z dobom z Libuňskim fararjom Markom a z Kovaňskim dekanom Vinařickim. Dźiwadło, koncert w narodnej rěči — haj, to dźě bě něšto k posylnjenju

narodneho ducha a žiwjenja! To so Smolerjej ze wšeho zawěsće najlěpje spodobaše. Hnydom je nam jasne, z wokel sej Smoleŕ mysličku łužiskoserbskich spěwanskich koncertow, dźiwadłow a bjesadow přinjese.

Smoleŕ nańdźe potajkim tež na kraju mjez Čechami nowych přećelow. Předewšěm Antonina Marka (1785—1877), čěskeho spisowaćela a budźićela, horliweho wótčinca a Słowjana, kotrehož žiwjenje je nam napinawje a dopodrobna wopisał Jan Jakubec w monografiji „Antonín Marek", wudatej w Prazy 1896. Antonín Marek, wot l. 1824 Libuński faraŕ, bě zahorjeny lubowaŕ wšeho Słowjanstwa — a jeho nastawk „Slovan" w časopisu „Jindy a nyní" l. 1833, 165 je poprawom předkhódnik Kollárowskeje słowjanskeje ideje, w ćišću wuprajeneje. Nas zajima tu hłownje jena sada:

„Mezi ostatnimi Slovany pamětliv zůstanu na Srba Lužického, kterýž blizkým chýlen Teutonem nesměle se ve svém domácim hlaholu pronáši — — —."*

Antonin Marek znaješe potajkim wšěch Słowjanow, znaješe hižo tež najmjeńšeho mjez nimi — łužiskeho Serba. Njepřekwapja nas to, dokelž bě pěstowarjow słowjanskich naležnosćow na prjozy 19. lětstotka w Prazy hižo mnoho. Wosebje rusofilske hibanje po Napoleonskich wójnach bě njewšědnje sylne. Tež Marek přińdźe na te mysle jako přećel Jungmanna, Hanki, Šafaříka, Čelakovskeho a druhich čěskich wótčincow a da so wot nich rad zahorjeć. A hdyž přińdźe za přeco na kraj, wutwori bórzy wokoło sebje w Libuni wótčinski literarny wěnčk, do kotrehož ćopła radźi sebi tež z Prahi dojězdźowachmy so wohrěć a na strowym powětře na wsy sebi wodychnyć. Słowjanscy pražcy hosćo činjachu porjadnje tón samy puć — kaž do Libunja k Markej, tak tež na Kovań k Vinařickemu. Sreznevský bě pola njeju a Smoleŕ dźěše z Čelakovskim k nimaj. Markowy přećel wučeŕ Fr. V. Zelinka powěda we swojej „Památce na duchovni a vlastenckou působnost Antonína Marka" (Praha 1896) po zapiskach Markowych (na str. 22), kak faraŕ Marek rad spominaše na swojich słowjanskich hosći, mjez kotrymajž běštaj tež Smoleŕ a Michał Hórnik „aby se nejsu s Markem potešili, ale í pro swou „Matici" od něho si podpory vyprosili". Docyła přezjenje powěda tež Jakubec w monografiji wo Marku na str. 53.

Je bjez dwěla, zo Smoleŕ potom Markej pisaše a zo Marek jemu tež wotmołwješe, ale wo tych dopisach njeje

* „Mjez druhimi Słowjanami budu spominać na Serba, kotryž poćišćowany wot blizkeho Teutona bojaznje swoju domjacu rěč rěči."

hač do dźensnišeho dnja ničo znate. Znata je jenož wosławjaca baseń, kiž Smoleř l. 1858 k Markowemu połstalětnemu měšniskemu jubilejej napisa a kotruž w „Serbskich Nowinach" l. 1858 w 36. čisle dnja 4. septembra woćišća. Wozjewjamy znajmjeńša ju, dokelž je dopokaz za to, zo bě Smoleř z Markom w poćahu. Wona rěka:

„Wysokodostojnemu knjezej, knjezej kanonikej
Antonínej Markej
dekanej Libuňskemu, biskopskemu vikarej wokrjesa Turnowskeho, swěrnemu a wěrnemu Słowjanej při jeho 50lětnym měšniskim jubjelskim swjedźenju 5. septembra 1858.

Wjeseli so dźensa cyrkeẃ swjata
Nad Tobu, nad swojim synom swěrnym,
Zo je wot Boha Ći miłosć data.
Dołho pastyř być we duchu wěrnym.
Każ sy swěru Swoje wowcy hladał,
A je pasł na pastwje dobrokrasnej,
Tak sy dočakał, štož sy Ty žadał,
Přiwjedł sy je k přichodnosći jasnej.
Zraduje so narod z wutrobnosću,
Zo so złoty dźeń Ći dźensa błyska;
Zo sy za njón dźěłał ze swěrnosću,
Twój lud z dźakownosću Tebi wyska.
A hdyž ze wšěch stron Ći podawaja
Zbožopřeća, lubosć wuznawace:
Z Łužic, hdźež tež Tebje lubo maja
Wzmi dźens słowo serbske počesćace.
J. E. Smoleř."

Smoleř njerěčeše tu jenož za Łužicy, ale hłownje sam za sebje. Antonin Marek we swojim njesebičnym słowjanskim zahorjenju móžeše z pokojom być! —

Wotměnjenje Markoweje libuňskeje ćišiny čěskich wótčincow a słowjanskich hosći bě w samnym času Kovańska fara pola Młodeje Bolesławy. Tu kralowaše Karel Alois Vinařický (1803—1869), wěrny přećel Čelakovskeho, basnik a archaeologiski romantik, šulski organisator runje tak kaž Marek. Z Markom a druhimi wótčincami zbliži jeho lubosć k čěskej knizy, k čěskej wótčinje a k wšemu słowjanskemu. To widźimy z jeho korrespondency, wudatej „na památku stych jeho narozenin" wot V. Ot. Slavika w Prazy we 2 zwjazkomaj 1903 a 1909.

Tež Vinařickemu běchu łužiscy Serbja derje znaći. Měješe dźě so skónčnje stać z praesesom serbskeho seminara w Prazy. Čitamy mjenujcy w dopisu čěskeho bajkarja

Vincenca Zahradnika, pisanym Vinařickemu 24. awg. 1830 (Kor. I. 151): „Těšilo by mne, hdybyste se jakožto protej do Vendického seminarium dostati mohl."* A Staněk ličeše jeho přeco k porjadnym woteběrarjam swojich jemu zwěrjenych knihow, wězo tež łužiskich abo na Łužicu so poćahowacych. Lěta 1841 17. meje (Kor. II. 372) pósła Staněk Vinařickemu Jordanowu w Prazy wudatu hornjołužisku rěčnicu. Vinařický ju najskerje znaješe z khwalaceho nastawka w „Kwětach" 1841, 33—34, kotryž čěski basnik, přełožowař a literarny stawiznař V. B. Nebeský (1818—1882) napisa. Tak ruče hač Vinařický knihu dósta, so hnydom 1. julija 1841 (Kor. II. 377) za nju podźakowa, wozjewi, zo so jemu lubi a slubi přiležnu rozprawu wo njej do Musejnika. A tak bychmy hišće druhe přispomnjenja Serbow nastupace móhli čitać. Vinařický wědźeše tohorunja wo přijězdźe Serba Smolerja, dokelž to Čelakovský tež jemu wozjewi 17. awg. 1843 (Kor. II č. 508): „Pan Smoleř, Lužičan, pojede se mnou". Smoleř bu pola Vinařickeho přećelnje přijaty. Z jeju korrespondency je so jenički Smolerjowy list wot 5. julija 1844 zakhował, kiž dale deleka wozjewju. —

Wróćiwši so do Wrótsławja, wěnowaše so Smoleř horliwje swojemu studiju, dopisowanju do Tydźeńskeje Nowiny a dokónčenju „Pjesničkow". Tohodla so hakle l. 1844 wozjewi swojim čěskim přećelam. Najprjedy swojemu pražskemu hosćowarjej drej. Stańkej, kotremuž 4. julija krótku dźakowacu wopomnjeńku pósła z postrowom jeho mandźelskej, swakowej — knježni Bohusławje Rajskej, wot lěta 1845 druhej mandźelskej Čelakovskeho (prěnja zemrě we Wrótsławju 1844) — a druhim domjacym. Smolerjowy připis na debjenej papjerje je kaž wšě druhe dopisy Smolerja skoro kaligrafiscy pisany. Je we wobsedźeństwje knj. Ivana Šetlika a njebu dotal ćišćany. Smoleř piše:

Wjelečesćenemu knjezej Stańkej, doktorej lěkařstwa, jeho knjeni mandźelskej, knježnje swakowej Bohusławě, knježničcy Boženě, knježkej Jozefej a wšitkim domjacym poruča so najluboznišo w dźakownym wopomnjenju něhduši

We Wrótsławju, serbski hósć
4. dźeń julija 1844. J. E. Smoleř.

* * *

Samsneho dnja napisa Smoleř list Douchej, na kotrehož bě někak pozabył. Též jemu njebě wot swojeho

---

* Wjeseliło by mje, hdy byšće so jako předsyda do serbskeho seminara dostać móhł.

wotjězda z Čech ničo wjacy pisał. Zamołwja so potajkim najprjedy:

Wrótsławju, 4. dźeń julija 1844.

Mój najlubši přećelo!

We swojim poslenim lisće Wy wo zamołwjenje prosyće, dokelž mje tak dołho na pismo čakać dašće, a ja dźensa tosame činju, přetož Waš luby list bě wěsće rychliwšeho wotmołwjenja hódny. Ja sym Wam Waše dlićje z wutroby wodał a nadźiju so teho sameho tež z Wašeje strony. Tuteje nadźije dla na to wšitko dale njedźiwam, ale wobroću so k druhemu.

In Ihrem letzten Briefe baten Sie um Entschuldigung, weil Sie mich so lange auf ein Schreiben warten liessen, heute nun thue ich dasselbe, denn Ihr lieber Brief war gewiss einer schnellen Beantwortung werth. Ich habe Ihnen Ihre Verzögerung von Herzen verziehen und hoffe ein gleiches von Ihrer Seite. Dieser Hoffnung wegen nehme ich auf alles dieses weiter keine Rücksicht, sondern wende mich zu etwas Anderem.

Z tutych prěnich rynčkow bórzy spóznajeće, zo runje kaž w Čechach, tak tež pola nas orthografiskeho přeměnjenja hišće kónca nima. A na tym sym pak ja, kaž so wuznać dyrbju, trochu wina. Jako ja našu nowu orthografiju założich, stejach ja sam a nichtó mi radźić njewjedźeše. Nazhonjenja pak, kotrež při swojej łońšej podrozy po Čechach sčinich, a pozdźišo tež pola knjeza Čelakovskeho nawjedźich, přeswědčichu mje, zo ma so do serbskeje orthografije hišće ř, ě (město je) a: je (město ·'e) přijeć.

Aus diesen ersten Zeilen werden Sie bald erkennen, dass eben wie in Böhmen, so auch bei uns die orthographischen Veränderungen noch kein Ende haben. Und daran bin aber ich, wie ich bekennen muss, ein wenig Schuld. Als ich unsre neue Orthographie einführte, stand ich allein und Niemand wusste mir zu rathen. Erfahrungen aber, die ich bei meiner vorjährigen Reise durch Böhmen machte und später beim Herrn Čelakovský einsammelte, überzeugten mich, dass in die wendische Schreibung noch: ř, ě (statt: -je) und: je (stat 'e) aufzunehmen wären.

Jutničku prjedy z nowa wudawać nochcu, hač je Lužan-Pfuhl-Jordanowy słownik wušoł. Přetož kak móža druzy

Den „Morgenstern" will ich nicht eher von Neuem herausgeben, bis das Pfuhl-Jordansche Wörterbuch erschienen

Słowjenjo serbske nowiny čitać, hdyž nimaja serbski słownik. Pfuhl po prawym tutón słownik dźěła, Jórdan je jenož swoje mjeno přiwdał.

ist. Denn wie können die übrigen Slaven wendische Zeitschriften lesen, wenn sie hierzu kein wendisches Lexikon haben. Eigentlich arbeitet Pfuhl allein an dem Wörterbuche, Jordans Name ist nur so hinzugekommen.

Kralodwórski rukopis hišće wudać njemóžach, dokelž hišće žaneho praweho nakładnika njenamakach.

Die Königinhofer Handschrift habe ich noch nicht herausgeben können, weil ich noch keinen rechten Verleger fand.

Před někotrym časom z Wafkom přełoženje Čelakowskeho „Ohlas písní Ruských" dokonjach, to rěka do hornjoserbskeje rěče. Z Markusom přełožuju jón nětko tež do delnjo-serbskeje rěče.

Vor einiger Zeit vollendete ich mit Wafko die Übersetzung von Čelakowský's „Nachhall russischer Volkslieder", das heißt in die oberwendische Sprache. Mit Markus übersetze ich ihn jetzt auch in die niederwendische Sprache.

Posleni zešiwk serbskich pěsničkow wuńdźe, kaž so nadźiju, w bližšich dnjach. Přiwdate su 5 tablicy. Ja Was prošu, zo byšće tak dobry być chcyli a, jeli móžno, na cyłe dźěło w čěskich nowinach spomnili, tak bórzy hač posleni zešiwk w rucy maće.

Das letzte Heft wendischer Volkslieder wird, wie ich hoffe, in den nächsten Tagen erscheinen. Beigegeben sind 5 Tafeln mit Abbildungen. Ich bitte, die Güte haben zu wollen und, so fern es möglich, auf das ganze Werk in böhmischen Zeitschriften hinzuweisen, sobald es in Ihrer Hand ist.

Narodny duch hewak dale bóle serbski lud přejima. Wo tym pak a wo wšelakim druhim Wam w přichodnym lišće powjedam.

Die nationelle Gesinnung durchdringt übrigens mehr und mehr das wendische Volk. Hierüber aber und über manch Anderes in meinem nächsten Briefe.

Neumarkt No. 38,
2 Stiegen.

Waš
najswěrniši přećel
J. E. Smolef.

Prawopisne prašenja njebě potajkim přeco hišće wujasnjene. Smolef dale polěpšowaše a wuzna za trěbne, hišće tři nowe pismiki zawjesć: ř, ě (město je) a je (město

-'e). Zamołwja so tohodla, zo prawopisnych reformow njeje kónca a wěrnje připóznawa, zo je to jeho wina. A připóznawa tež, zo je jeho k tomu přiwjedło jeho čěske wopytanje a wosebje poradźowanje z Čelakowskim. Jordan so njemyleše, pisaše-li Hankej 6. junija 1846 (Francev 425—426), zo bě jenož Čelakovský jemu wšě te nowoty narěčał. Jordan ironisowaše tehdy Smolerjowe ř a pytaše dalšim nowotam zadźěwać ze swojej „Denkschrift an die wendisch-serbischen Geistlichen und Schullehrer in der Oberlausitz, die wendisch-serbische Orthographie betreffend". Ale Smoleř bě dosłědny (konsequentny), doniž trajacych wuspěchow njedospě.

Tež prašenje serbskeho (t. j. serbsko-němskeho słownika) njebě hišće skónčene, mjez tym zo so hižo prjedy spomnjeny Bosowy słownik skoro njehodźeše trjebać. Tohodla dźěłaše Jordan na tajkim słowniku (hlej rozprawu wo nim w přiłozy čěskich „Květow" 1843, str. 10), ale w cyłku jara lěnjo; njepomhaše ani, hdyž doby za horliweho sobudźěłaćerja dźewjatnaćelětneho Křesćana B. Pfula (1825—1889), pozdźišeho łužiskeho rěčespytnika (filologa), z kotrymž wuda l. 1844 pokazku wědomostnje załoženeho łužisko-serbskeho słownika. Pful pisaše słownik poprawym sam, kaž to ze Smolerjoweho dopisa zhonichmy. Smoleř nochcyše we wudawanju Jordanoweje „Jutnički" pokročować, doniž Pfulowy słownik njebě cyły wušoł. Ale do toho bě hišće dołha noha. Hakle w l. 1855 so z nowa wo tutym prašenju jedna w „Serbskich Nowinach" na str. 389 a prosy so wo podpjeranje ważneho dźěła, kotrež skónčnje Pful z pomocu M. Hórnika a na zakładźe Zejlerjoweho materiala zbožownje skónči l. 1866.

Nimo Kralodwórskeho rukopisa přełožowaše Smoleř tón čas z Wařkom tež Čelakovskeho „Ohlas písní ruských". Tón přełožk — časnje pozdźiši hač Kralodwórski rukopis — wuńdźe hižo l. 1846 w Prazy: „Fr. Lad. Čelakowskeho Wothłós ruskich pěsni. Do łužisko-serbskeje rěče přełožištaj J. E. Smoleř a J. A. Wařko." Smoleř poča tehdy wothłós tež do delnjeje serbšćiny přełožować z Bohakhwalom Markusom, z tym samym, wot kotrehož Sreznevskij we Wrótsławju delnjoserbski wuknješe a kotrehož zběrku delnjołužiskich narodnych pěsni hakle po jeho smjerći M. Hórnik w Časopisu Maćicy Serbskeje 1881 wuda. K ćišću delnjołužiskeho wothłósa njedóńdźe. Je móžno, zo Smoleř druhich dźěłow dla to wostaji, spokojiwši so z hornjołužiskim přełožkom. Dokónčeše w tym času tež hižo swoju zběrku „Pěsničkow" w zešiwkowym wudaću.

Lědma bě Smoleŕ swój dźakowny připis Stańkej a literarne rozprawy Douchej wotbył, hnydom druheho dnja swojemu čěskemu přećelej Vinařickemu napisa. Dopis je zakhowany w korrespondency Vinařickeho a bu wudaty wot V. O. Slavíka w II. zwj. č. 541, str. 526—528. Rěka:

Wjele česćeny knježe,
Mój luby přećelo!

Hdyž je wěrno, zo „obě i Lužice nowa zoře budí", dha so tež prěć njeda, zo maja lubi Čechojo přede wšitkim tu krasnu zasłužbu, zo Serbscy Łužičenjo dale bóle ze spanja wotcućuja. Přetož při swojim hotowanju na přikhadźacy Słowjanski dźeń njezacpichu naši Čěscy susodźjo swojeho Serbskeho bratřička jako małuškeho a po tajkim njekmaneho, ale pozběžechu dys a dys swój hłós, zo bychu jeho na zakhadźacu nóc kedźbliweho sčinili. A zawěsće, jara ważne je to, zo Štur Łužicy wopytaše a zo Čěske nowiny na Serbow spominać počachu a hišće spominaja, zo so w Wrótsławju z knjezom Purkinju a z knjezom Čelakowskim zeznach a zo Lipsku studujči Serbjo ze Słowakami, Hali přebywacymi, so skhadźowachu. Při tym spóznachu Serbjo tež bjez druhim, zo woni, byrně njemnozy, tola jako hódny a wukhowanja dostojny lud płaća a počachu so jako Słowjenjo čuć, jako njewotdźělne stawy cyłeho Słowjanstwa. Hdyž hewak najdźěławišich a najhorliwšich Serbow we jich prócowanju wo Serbstwo ta mysl, zo je wšo wojowanje dla přemocy Němcow podarmo, dušeše a studźeše, dha je to nětko po zeznaću našich wukrajnych bratrow wšo hinak, dokelž so prawić da, zo njejsmy jenož Serbjo, ale tež Słowjenjo.

Najnuzniša wěc je, zo by so našich šulach skerje lěpje wšelake wědomnosćě z pomocu Serbskeje rečě wučiłe. K přeswědčenju tuteje nuznosćě našich duchomnych a wučerjow dowjesć, to je nětkohlej moja najwjetša starosć. Khětra ličba hižom prawdu zezna a zbytkni drě tež, każ so nadźiju, k njej přistupja.

Dobre je tež, zo so horliwi Serbjo dwójcy za lěto zjawně Budešině zeńdu, zo študenty a gymnasiasty prózninach po kraju wokoło ćahaja a proselitow nahanjeja, a zo so Serbskemu spěwej přeco wjacy česće bjez Łužičanami dóstawa.

Knjez Krouski, kotrehož wjele króć wote mnje postrowić prošu, da mi loni na pomjatku spěw a tón bě: Píseň Husitská. Hłós so někotrym Serbam tak derě spodobaše, zo wuznachu, zo bychu jon tež radźi spěwali, hdy bychu

přistojny Serbski tekst k njemu měli. Ja sym jim tajki po tym, štož so Serbam nětčišeho časa prawić hodźi, zestajał a njedawno do Łužicy pósłał, hdźež drě jón hižom kaž so nadźiju, pilnĕ spĕwaja. Ja jón tudy z Wašim dowolenjom napisam:

Prawa Serbskosć.

I.

Njespušćmy nadźiju rjanu,
Zo so wróća złoty časy:
Hdźež narodnosć wukhowanu
Mamy Serbskim kraju zasy.
Njech so pěknĕ Serbski rěči,
Serbowstwo to njech so haji,
Z cuzym njech so cuzy daji!
My pak Serbski:
Lubujmy so, njedajmy so,
Wubijmy so, napijmy so,
Lubujmy, napijmy so,
Potom wubijmy so!
Hameń, daj to, miły wótce!
Njezapomń na nas,
Na swój Serbski lud,
Knježe Božo njebjesach!
Lubujmy so, njedajmy atd.

II.

Serbska ruta nam njezwjadnje,
Serbske myslĕ njekhabłaja;
Serbska lipa nam njespadnje,
Serbske mocy njezapraja.
Ničeho so njebojimy!
Za prawo my prawujemy,
Za Serbowstwo serbujemy!
Duž spĕwajmy:
Lubujmy so, njedajmy so atd.

Pomnju-li ja na swoju łonšu podrohu po lubych Čechach, dha pomnju na stajnu radosć a wutrobu wokřewjenje, a nihdy so te rjane dny z mojeho pomjatka njezminu, kotrychž pola knjeza duchomneho Vinařickeho přebywach.

Moje pokłony Wašemu cyłemu domej, moje pokłony wusokodostojnemu knjezej Prohazcy na Skałsku a wšim druhim znatym, starym a młodym, wulkim a małym!

Wam pak, kiž při kóždej składnosći lěpše swojeje droheje narodnosćě wobkedźbować wěsće, moje najwuše česćenje!

Bydźće strowy, bydźće w božemje!

Wrótsławju, Waš najswěrniši

5. dźeń julija 1844. Smoleŕ.

Tutón list je zajimawy nic jenož, dokelž wobsahuje krótku Smolerjowu kharakteristiku wuwića łužisko-serbskeje narodnosće a wuznaće čěskich wliwow, ale tež, dokelž swědči wo nastaću Smolerjoweje, dźensa docyła znarodnjeneje pěsnje „Njespušćmy nadźiju rjanu . . .“ Pěseń, kotraž zaklinča zohorjenje a radostnje na prěnim serbskim spěwanskim swjedźenju w Budyšinje dnja 17. oktobra 1845, kotraž so pozdźišo při wšěch dalšich swjedźenjach spěwaše a hač do dźensnišeho dnja zaspěwa při kóždej přiležnosći, we Smolerjowej duši nasta při zanjesenju čěskeje „Pisně husitské“, kotruž jemu dari swak Vinařickeho, wubjerny čěski rólnik a horliwy wótčinc Jan Krouský.* Tu je napisane prěni króć Smolerjowe *kredo* z rjanym słowom a nazynkom k čěskej melodiji, kotraž so hnydom rozšěri po serbskim kraju a serbskich honach. Smoleŕ njemóžeše při tej přiležnosći hinak, hač so dopomnić na wšě te puće „po lubych Čechach“, znowa w duchu přežiwić tu radosć, kotraž jeho cyle wočerstwi a womłódni. Tež na Skalskeho fararja Jurija Procházku so dopomni!

Čelakovský bu tón čas wot ćežkeho njezboža domapytany. Zemrě jemu jeho luba mandźelska, a wón wotjědźe w juliju 1844 ze swojim synkom Ladisławom do Prahi, zo by so trochu wuswobodźił ze swojeje tyšnosće. Tu pola Staňka pózna druhu swoju mandźelsku a maćeŕ swojich dźěći, Bohusławu Rajsku, z kotrejž so tež za lěto woženi. Smolerja zawostaji we Wrótsławju jako dohladowarja a žadaše sebi wot njeho rozprawy do Prahi. Smoleŕ to radlubje činješe a pósła jemu 23. julija 1844 list. Tón bu wozišćany we Łužicy 1898, str. 110—111 a z nowa we korr. Čelakovského (Bílý III. str. 154—155):

---

* Hlej tež mój nastawk „Husitská piseň w Lužici“ w Pražskim „Času“ 7. 8. 1915. — Wo Krouskim je najwjacy a najlěpje pisał J. Šafranek w samostatnej knižcy hižo l. 1878 a z nowa w „Agrarnym archivu“ IV, 1917 a w „Osvěće“ 1919. Tu je tež spomnjeńka wo łužiskoserbskich wěcach.

Wrótsławju, 23. julija 1844.

Wjele česćeny knjez professoro,

Mój luby přećelo!

Po Wašej poručnosći sćełu Wam tudy někotre powjesćě z Wrótsławja. Waše najlubše dźówki kotrež Was tysac króć najluboznišo postrowić dadźa, su wšitke strowe a čerstwe a z knjenju hospodařku spokojom a wona z nimi, wosebně z Ludmiłu, kotraž hižo sama derě dosć na swojej sotřiččy kedźbuje. Mařka běše, kaž dźě to mólčke dźěći činja, wo prědka druhdy trochu wobužna, ale jako běch jej prajił, zo wot Was, hdyž domoj přińdźeće, žadyn dar z podrohi njedóstanje, dha je so tak přewobroćiła, zo je nětko tak posłušna, kaž móže sebi jenož štó žadać. — Bórzy po Wašim wotjědźenjom běše jedyn knjez, kaž mi knjeni hospodařka powjedaše, přijšoł, zo by Was wopytał. Wón je pječa z Čech był, ale kak je rěkał, to ja njewěm, přetož k. hospodařka je na jeho mjeno zapomniła a Ludmiła je tež wjacy njewjedźiše. — Z Barlina je lisćik přijšoł wot: „Societät für wissenschaftliche Kritik“ a z Medzerzec(y) Wojwodstwa Poznańskehó tež list z přiłožku, kotraž wopřija 1 listno starodawneho słowjanskeho rukopisa a to, kaž so z napisma zda, cyrillskeho. Tutaj dwaj listaj Wam hišće njesćełu, dokelž njewěm hač chceće jeju měć. Dale dóstał so pak sem wulki list z ministerstwa kralowskeho a tutón tu připódla sćełu, dokelž móhło snadź něšto we nim być, štož ma so bórzy dokonjeć. Wono je móžno, zo mje sameho nastupa. Přetož ja běch přez barona Štyllfrida, kiž je „Viceoberceremonienmeister“ na kralowskim dworě, ministerej Eichhornej prošenje wo podpjerowanje mojich słowjanskich rěčnych studyjow pósłał a jeho we tym prosył, zo by chcyła „Jeho Excell. mir Behufs Fortsetzung und resp. Beendigung meiner slavischen Sprachstudien gnädigst eine Unterstützung aus Staatsfonds auf den Zeitraum von 1—1 ½ Jahren zu gewähren.“

Knjez baron Štyllfrid pósła mi zańdźeny tydźeń list, w kotrymž wón bjez druhim praji: Das Gesuch habe ich höhern Orts, wie ich hoffe, genügend bevorwortet und der Herr Minister ist durchaus geneigt, Ihnen eine Unterstützung zu gewähren. Da er aber darüber, ob Sie einer solchen würdig sind, nicht sofort entscheiden kann, indem Sie keine Zeugnisse beigelegt haben, so wird er bei Herrn Professor Čelakovský, den Sie als Ihren Lehrer erwähnen, anfragen und es wird wohl nun von diesem Herrn abhängen, was und ob Sie überhaupt Etwas erhalten. Suchen

Sie nun mit ihm Rücksprache zu nehmen und bitten Sie ihn im Vertrauen, daß er Sie empfiehlt und für Sie eine anständige Summe erlangt, denn es ist ja bei uns möglicher Weise auch so, wie anderwärts, d. h. Wer um Viel bittet, bekommt meist doch Etwas. Uebrigens werden Sie von diesen meinen Rathschlägen gegen einen Dritten keinen Gebrauch machen, denn atd.

Ale dokelž Wy Wrótsławju njejsće, dha sebi ja pomhać njemóžu, hač zo Wam tutón zleńk z kn. b. Styllfridoweho lista sobudźelu a — jeli zo tón připołoženy list mje nastupa — Was najluboznišo prošu, zo byšće tak dobry być chcyli a mi pola knjeza ministra něšto hódneho wobstarali. Móže-li so to bórzy stać, dha budźe mi to ćim lubšo, přetož ja so nadźiju, zo je Wam dźě tež spodobne, z Prahi list do Barlina pósłać.

Z Móskwy sym přez wěsteho kn. Hawlička, Čecha, kotrehož tychhlej dnjach Prazy widźeć budźeće, dobre nowiny Jutnički dla dóstał. Wón Wam to sam wšitko wupowjeda.

Mějće so derě a bydźće božemje! Postrowće wšitkich znatych wjele króć wot

Neumarkt No. 38, Wašeho najswěrnišeho
2 Stiegen. Smolerja.

* * *

Młodźenc Smoleŕ dyrbješe tu hrać rólu starosćiweho nana. Derje jemu snadź přistoješe, bě dźě hewak přeco khutniši a měrny. Tohodla so tež docyła njedźiwamy, hdyž tu khutnje rozprawja swojemu dobroćerjej a přećelej, zo su Čelakovskeho hospoza a dźowčički strowe a spokojene. Haj, Ludmila hižo sama dohladuje, ale Mańka je njeměrna a wobužna! Ale skónčnje da so tež wona nakazać, hdyž Smoleŕ — nanowy zastupjeŕ — jej pohrozy, zo jej nan ničo z Prahi sobu njepřiwjeze!

W samsnym dopisu Smoleŕ woznamjuje, zo je so hnydom po jeho wotjězdźe pola Čelakovskeho někajki čěski wopytowaŕ zamołwjał, kotrehož mjeno njezhoni. Fr. Bílý w korrespondency Čelakovskeho (III, str. 154) přispomnja, zo bě to najskerje Havlíček, kiž běše na dompuću z Ruskeje do Čech, dokelž bě pola Purkynja był a Čelakovskeho doma njetrjechi. Bě to woprawdźe Karel Havlíček Borovsky (1821—1856), pozdźiši wuznamny čěski nowinaŕ a spisowaćel, tworićel čěskeho epigramma, hłowny zastupjeŕ čěskeho hibanja w narodno-swobodnym duchu lěta 1848 a skónčnje Brixenski martraŕ, kiž Purkynju a Čelakovskeho

we Wrótsławju w juliju lěta 1844 wopyta. Třiadwacećilětny Havlíček chcyše wuznamnych čěskich mužow za hranicami zeznać a tohodla sebi wotmysli, zo so na dompuću z Ruskeje (bě w Móskwje přez lěto był domjacy wučeř na Šafaříkowe doporučenje) we Wrótsławju zastaji. Pisaše wo tom swojemu čěskemu přećelej stawiznarjej K. Vl. Zapej dnja 22. meje 1844 z Moskwy, zo chce so we Wrótsławju zastajić, zo by so z Čelakovskim zeznał, kotrehož njeznaješe. Z ćežka by so jemu hdy tajka přiležnosć poskićiła; tak wukładowaše swój wotpohlad (hlej Fr. Lad. Quis, korrespondence Karla Havlíčka, Praha 1903 na str. 140). Ale njeměješe zboža. Čelakovský bě wujěł. Havlíček pisaše wo tom zaso Zapej 16. julija z Waršawy (tež tam 151), zo bě we Wrótsławju pola Purkynja, ale „Čelakovský byl již w Čechách".

Havlíček a Łužiscy Serbja — to dźě je nastawk, kotryž dyrbi pěstowař čěskoserbskeje wzajomnosće hakle napisać. A budźe to nastawk zawěsće zajimawy a dźakowny. Dotalni literarni stawiznarjo jeho nimaju. Fr. L. Quis njeznaje we wudaću Havlíčkoweje korrespondency ani jenoho Havlíčkoweho lista z Łužicy. Dźensa móžu čitarjow na tři Jordanowe dopisy z lěta 1848, pisane Havlíčkej a skhowane w „Museu Království Českého" kedźbliwych sčinić. A hižo prjedy znaješe Havlíček Łužiskich Serbow runje kaž druzy čěscy wótčincowje. Dyrbješe jich znać, dokelž čitaše čěske nowiny a we nich so — za čož mamy so wosebje Douchej dźakować — hižo husćišo rozprawy wo Serbach pokazowachu. W dopisu k swojemu bratrej Františkej pisaše Havlíček dnja 11. julija 1843 z Moskwy mjez druhim: „Jordan pracuje na obšírném (lužicko)-srbském slovniku" (str. 53 Quisoweho wudaća). A w dopisu K. Vl. Zapej dnja 24. okt. 1843 naspomnja Jordanowe „Slavische Jahrbücher". Havlíček potom z Jordanom w Prazy wosobnje wobkhadźowaše a najskerje sebi derje rozymještaj — běštaj dźě wobaj powalefscy założeneje powahi. Havlíček bě ze swojim žiwjenjom a dźěłom znaty pola wšěch Słowjanow jako Čech a Słowjan, a bě zawěsće derje znaty tež pola Łužiskich Serbow. Z nich so jeho dźěła wosebje lubjachu Janej Bohuwěrej Pjechej, prěnjemu serbskemu přełožowarjej Shakespeara a towařšnikej Smolerjoweho nakładnistwa wot lěta 1863, kiž tež prěni Serbam Havlíčkowe myslički a pěsnje w dobrych přełožkach přistupne sčini. A Pjechowa zahorjenosć pohnu T. G. Masaryka k spisanju wobšěrneho dźěła wo Havlíčku. **Hlej, što wuskutkowa serbska zahorjenosć za Havlíčka!**

Havličkowa wosoba je nas trochu wotwjedła wot Smolerja, kotrehož hišće druha należnosć k dopisej Čelakovskemu nućeše. Smoleŕ trjebaše jako *„studiosus rerum slavicarum“* zastupowacu próstwu Čelakovskeho, zo by so jemu słowjanske *stipendium* hišće na 1—1½ lěta přewostajiło. A tu zhonimy na kóncu lista, zo so z Havličkom zetka, kiž jemu z Ruskeje dobre powěsće přinjese. Smoleŕ so potajkim z Havličkom zezna, jemu tehdy hišće njeznatym. Ale pisomneho poćaha mjez nimaj najskerje njenasta: bě dźě zetkanje připadne a jara krótke, tak zo njemóžeše trajaceho začišća zawostajić. A w powazy bě mjez woběmaj mužomaj — Smoleŕ bě wo pjeć lět starši — wěsće wulki rozdźěl.

* * *

Skónčnje bě wušło zešiwkowe wudaće Smolerjoweje zběrki „Pjesničkow“, wulkotne dźěło w dwěmaj zwjazkomaj, datowanymaj z lětomaj 1841—1843, hačrunjež druhi zwjazk poprawom hakle lěta 1844 wuńdźe; přetož posledni zešiwk dóńdźe do rukow woteběrarjow hakle srjedź lěta 1844. Tak pisaše Vinařický dnja 11. sept. 1844 Čelakovskemu do Wrótsławja (hl. Vinařickeho korr. III č. 550 str. 532): „Panu Smoleřu vyřiďte mou uctu, právě mi knihkupec posledni svazek lužických pisni poslal, a já celý spis nyni vázati dám i těšim se na obsah, do něhož jsem posud jen povrchně mohl nahlédnouti, avšak jsem již cenu jeho poznal“.*

A wuznam Smolerjoweje zběrki bě njemały. Hišće dźensa wobdźiwamy dospołne dźěło, kotremuž so w tehdyšim času ani jena słowjanska zběrka narodnych pěsni runać njemóžeše. Smolerjowe „Pjesnički hornych a delnych Łužiskich Serbow“, wudate w Křemjenju (Grimma) su dźěło, kotrež same we sebi załoži a zawěsći Smolerjej njezahinite wopomnjeće. Prawje wo nich K. A. Jenč praji we swojim nastawku wo Smolerju w Časopisu Maćicy Serbskeje 37, 1844 na str. 175, zo „su epochu činjace za serbsku literaturu“, dokelž tuta zběrka je woprawdźe zakładny kamjeń wšěch dalšich dźěłow wo Łužicy a Serbach, njech literarnych abo historiskich, ethnografiskich abo filologiskich. Zběrka wobsahuje 331 hornjołužiskich a 200 delnjołužiskich pěsni, z wjetša z naspěwami (melodijemi), 18 bajkow a legendow, 199 přisłowow, podrobne pojednanje wo serb-

---

* Knjezej Smolerjej wuprajće moje počesćowanje; runje mi knihikupc posledni zešiwk serbskich pěsni připósła a ja dam cyły spis něťko wjazać a wjeselu so na wobsah, do kotrehož sym dotal jenož tak zwjeŕšnje pohladać móhł; jeho ważnosć wšak sym hižo spóznał.

skich nałožkach a ludowym žiwjenju, wo ludowych přiwěrkach a pohanskich wašnjach, kaž tež přispomnjenja wo serbskej rěči a jeje narěčach ze statistiku Łužiskich Serbow, z wopisanjom narodneje drasty a prěnjej nadrobnej narodopisnej khartu Hornjeje a Delnjeje Łužicy.

Ale Smoleř so njewobmjezowa jenož na wočišćenje pěsni. Hižo tehdy sebi sčini za nadawk to, štož je pola dźensnišeho moderneho wudawarja narodnych pěsni nuzne, t. j. wón přiruna pěsnje swojeje zběrki z ludowymi pěsnjemi jemu přistupnych zběrkow druhich narodow a to z jědnaće zběrkami druhich słowjanskich narodow a z dwaceći němskimi a druhimi zběrkami. Smoleř pokaza z tym wšěm pozdźišim wudawarjam ludowych pěsni puć, po kotrymž bychu měli kročić k lěpšemu zwěsćenju pokhoda a wuznama jednotliweje ludoweje pěsnje. Běše to hobrske dźěło, kotrež Smoleř swědomiće a spušćomnje wukonja. Słowjanskich ludowych pěsni bě w tym času w zběrkach wězo wjacy znatych, kaž widźimy ze Šafařikoweho zapisa, zestajeneho w Časopisu Českeho Musea l. 1838 (tu je mjenowanych z litwinskimi na 90 zběrkow słowjanskich narodnych pěsni!), njeběchu pak wšě Smolerjej přistupne, ale najhłowniše wón tola wuži. Čitali smy w hižo prjedy spomnjenych dopisach, kak ćežcy so jemu za druhimi zběrkami slědźeše a kak dyrbješe wo nje prosyć. Dosć, zo telko wukonja! A za tehdyši čas wuda wón epochalne dźěło, kotrehož wuznam so ženje njezmjeńši. Dopokaz za to su nic jenož posudźowanja rowjenkow, jara khwalace, kaž Jordanowe w „Slavische Jahrbücher" 3, 1845, 211 sć. a Sreznevskeho w „Žurnale minister. narodn. prosvěščenija" 1844, 43, 26 a sć. („Smolerjej dźakuja so Serbja a wšitcy słowjanscy lubowarjo narodnosće za jenu z najlěpšich zběrkow narodnych pěsni, kajkež Słowjenjo do toho časa měłachu"), ale tež posudźowanja nětčišich kritikow. Za mnohe podam tu hłós před druhimi, powołany a ważny rozsudk našeho nětčišeho patriarchi słowjanskeje filologije Vatroslava Jagića w jeho „Istorii slav. filologii" (1910) na str. 528: „eto bylo prevoschodnoe cěl'noe izdanie, kotoromu ničego ravnago ne zuščestovalo v to vremja ni v odnoj slavjanskoj literaturě".* Wuprajenje Sreznevskeho ma tu po poł lětstotku tu samu płaćiwosć. Smoleř sebi zawěsće złoteje medaille za swój wudawk zasłuži.

W Čechach napisa swěrny přećel Smolerja a wšěch Serbow, Fr. Doucha, tohorunja nastawčk do „Květow" 1844,

* To běše wubjerne čerstwe wudaće, kotremuž ničo runeho njewobstoješe tehdy ani w jenej słowjanskej literaturje.

str. 416 „Literatura lužickosrbská", w kotrymž z krótka spomina na dokónčenje Smolerjowych „Pjesničkow". Podrobnišu rozprawu skhowa sebi do dalšeho nastawka. Hnydom, hdyž bě Smoleŕ Douchowy nastawčk dóstał, njekomdźeše so w dopisu so podźakować a z dobom přizamkny hižo prjedy slubjeny nastawk wo rozwiću narodnosće Łužiskich Serbow. Dopis dnja 20. oktobra 1844 je potajkim poprawym sam wo sebi powučna rozprawa. Smoleŕ ju tohodla piše, zo by Douchej maćiznu k wobšěrnišemu čěskemu nastawkej podał:

Wrótsławju, dźeń 20. oktobra 1844.

Wjele česćeny knježe,
Mój luby přećelo!

Swój najluboznišì dźak prajicy za Waše přećelne a hódne spomnjenje na Serbske pěsnički w Kwětach, přiwdam bórzy po slubjenju rozprawy wo tym, kak so w hornych Łužicach Słowjanska narodnosć jako tajka začuwać a dale bóle pokazować počinaše a so w našich dnach pokazuje. — Jako wosebna ważnosć při woživjenju Łužisko-serbskeho Słowjanstwa nowšeho časa zda so nam Smolerjowe założenje Serbskeho towaŕstwa na Budeskim gymnasiju lěće 1832, kotrež Kłosopólski, Imiš a druzy w l. 1839 ponowichu a rozšěrichu: přetož tak dósta so wjele wjetšej ličbi Serbow, hač so to dotal stać móžeše, składnosć, bóle na swoju narodnosć kedźbować. Budešin je, kaž so wě, Sakske město a koło wokoło ze Serbami wobdaty a mnozy z nich, kiž pozdźišo wučene žiwjenje zaso wopušća, wužiwaja na Budeskim gymnasiju swoju wuššu wučbu. Ći pak wobroćichu so hač do lěta 1832

Indem ich meinen herzlichsten Dank sage für Ihr freundschaftliches und werthes Annonciren der wendischen Volkslieder in den Kwěty, füge ich meinem Versprechen gemäß auch bald die Auseinandersetzung davon bei, wie sich in der Oberlausitz die slavische Nationalität als solche zu fühlen und je weiter, je mehr zu zeigen begann und sich in unsern Tagen zeigt. — Als ein wichtiges Moment beim Aufleben des lausitzisch-serbischen Slaventhums neuerer Zeit erscheint uns Smoleŕ's Gründung des wendischen Vereins auf dem Budissiner Gymnasium im Jahre 1832, welchen v. Aehrenfeld, Imiš und Andere i. J. 1839 erneuerten und erweiterten: denn so erhielt eine weit größere Anzahl Serben, als dies bisher geschehen konnte, Gelegenheit, auf ihre Nationalität aufmerksam zu sein. Budešin ist bekanntlich eine sächsische Stadt und rings von Serben umgeben,

při woteńdźenju z gymnasija pak mjenje pak bóle ponĕmčeni k swojemu powołanju. Mało dobytka mĕješe tež Serbstwo ze studowacych Prusow, přetož na Wrótsławskim universiteći, na kotryž Pruscy Łužičenjo z wjetša khodźachu, Serb tež žaneho wabjenja k dźiwanju na swoju narodnosć njenamakowaše. Jako bĕ teho dla Smoleŕ do Wrótsławja přijšoł, poča so wón hnydom wo to starać, kak by so tajka njepřijemnosć za přichodny čas wotwobroćić dała, a najbóle na jeho nucenje bu w l. 1838 na Wrótsławskim universiteći tak mjenowane „Akademiske towaŕstwo za Łužiske stawizny a rĕče" z wosebnej Serbskej sekcyju założene. Hdyž prjedy jenož ći Sakscy Serbjo, kiž w Lipsku duchomstwo studowachu, poslenje tři lĕta swojeho wuknjenja we tej mĕri na Serbowstwo spominachu, zo jako stawy 1716 založeneho Łužiskeho prĕdaŕskeho towaŕstwa w Lipsku nĕkotre Serbske prĕdowanja dźeržachu, dha bĕ nĕtko, dokelž so we l. 1840 tež Słowjanske towaŕstwo za Lipšćanskich nicduchomnych założi, přez tuto, kaž tež přez Wrótsławske, wosebnĕ pak přez Budeske S. T. přenĕmčowanju tych Sakskich a Pruskich Serbow, kotřiž so srĕnim a wuššim studijam poswjećowachu, najkrućišo zahaćene. — Podźiwne je to, zo Serbjo tehdy skoro zewšim

von denen viele, welche später das gelehrte Leben wieder verlassen, auf dem Bud. Gymnasium ihre höhere Bildung erhalten. Diese aber wendeten sich bis zum J. 1832 bei ihrem Abgange vom Gymnasium weniger oder mehr germanisiert zu ihrem Berufe. Wenig Gewinn hatte das Serbenthum auch von den studierenden Preußen, denn auf der Universität Breslau, wohin die Preußischen Lausitzer meist gingen, fand der Serbe keine Anregung, den Blick seinem Volksthume zuzuwenden. Als daher Smoleŕ nach Breslau gekommen war, fing er an sofort dafür Sorge zu tragen, wie sich diese Unannehmlichkeit für die Zukunft heben ließe, und meist auf seine Veranlassung wurde i. J. 1838 auf der Breslauer Universität der sogenannte „Akademische Verein für lausitzische Geschichte und Sprache" mit einer besonderen serbischen Section gegründet. Wenn vorher nur diejenigen sächsischen Serben, welche in Leipzig Theologie studierten, in den letzten drei Jahren ihres Studiums an ihr Serbenthum in sofern gedachten, daß sie als Mitglieder der 1716 gegründeten lausitzischen Predigergesellschaft in Leipzig einige wendische Predigten hielten, so war jetzt, da im Jahre 1840 auch ein slavischer Verein für die Leipziger Nichttheologen errichtet wurde, durch

ničo wo druhich Słowjanach njewjedźachu. Jara, jara mało znajachu woni swojich łaćanscy pisacych sobuplažnikow, jara mało wjedźachu woni wo swojich grichiske pismiki nałožowacych přiwuznych: nimale wšón wulki Słowjanski swět ze wšej swojej mocu a krasnosću bě jim jako potajnstwo a wo jeho byću wjedźiše lědom tam a sem jedyn někajke ćěmne podanje powjedać. Při tajkejhlej njewědomnosći móžeše so pak tež jenož stać, zo załožerjo Wrótsławskeho towařstwa ani próšku wo Słowjanskim, wot kn. prof. Purkině Wrótsławju založenym zjednoćeństwu, njewjedźachu!!

Stawy wšitkich Serbskich towařstwow njewostachu, kaž bě so to dotak stało, při tym stejo, zo so jenož we Serbskej rěči wučachu, ale woni počachu so tež hewak po swojej narodnosći a literaturi prašeć. Dokelž pak bě poslenja na jenej stroni, to je jenož w naboženskim nastupanju, přibjerała, dha žadyn dźiw njeběše, zo Serbjo, jako běchu so bjez tym přez L. Štura z Čěskimi a Ilirskoserbskimi, wuše tych pak přez k. prof. Purkinju z Pólskimi a Ruskimi pobratrami spóznali, swoju kedźbliwosć na literaturu druhich Słowjanow wobroćichu a druhe Słowjanske rěče zeznawać a we nich pisane knihě čitawać pytachu. Zo by so jim to ručišo radźiło a druzy

diesen, sowie durch den Breslauer, vorzüglich aber durch den Bud. serbischen Verein überhaupt der Germanisation derjenigen sowohl sächsischen als auch preußischen Serben, welche sich den mittlern und höhern Studien widmen, wirksamst gesteuert. — Wunderbar ist es, daß die Serben damals beinahe gänzlich ohne alle Kenntnis der übrigen Slaven waren. Sie kannten gar sehr wenig ihre lateinisch-schreibenden Stammgenossen, sie wußten wenig von ihren der griechischen Schriftzeichen sich bedienenden Verwandten: beinahe die ganze große Slavenwelt mit all' ihrer Kraft und Herrlichkeit war ihnen wie ein Geheimnis und über dessen Dasein wußte auch nur hie und da Jemand eine dunkle Sage zu berichten. Bei einer solchen Unkenntnis konnte es aber freilich auch nur geschehen, daß die Gründer des Breslauer Vereins auch nicht das Geringste von dem durch Hr. Prof. Purkyně errichteten slavischen Verein zu Breslau wußten.

Die Mitglieder aller serbischen Vereine blieben nicht, wie dies bisher geschehen, dabei stehen, nur die serbische Sprache zu üben, sondern fingen an sich überhaupt mehr um ihre Nationalität und Literatur zu kümmern. Weil sich aber letztere nur einseitig, d. i. nur in religiöser Beziehung, fortgebildet hatte,

Słowjenjo tež lóžši přistup do Serbska měli, připrawješe Smoleŕ w l. 1838 tak mjenowanu analogisku orthografiju, kotruž hižom Čechojo a Ilirojo nałožowachu, za Serbsku reč a tutón prawopis* bu tež wot Bud. S. towaŕstwa a wote wšitkich Serbow, kiž rozwiwanje Serbskeje literatury žadachu, hnydom přijaty.

Kaž so nam zda, dha poča wot tuteho časa powšitkomniše Serbske žiwjenje nastawać a žadanje po Serbskim časopisu buwaše dźeń wote dnja wjetše. Duž wustupi na počatku lěta 1842 J. P. Jórdan ze swojim časopisom: Jutnička. Tuteje wukhadźeše kóždy tydźeń poł listna a wona podawaše tajke artykulě, kotrež so wosebně za lud hodźa, njewuzankaše pak při tym to, štož so nawjedźitym lubi. Jórdan bě Jutničku skoro stajně tak wupyšał, zo dyrbješe so jemu po našim zdaću spodobanje čitarjow dostać a tež wostać. Zo pak so to we tej měri, kaž so při spočatku zdaše, njesta, na tym njebě Jutničcyne wobpřijećje wina, ale drasta, w kotrejž přikhadźowaše. Jórdan chcyše mjenujcy nic jeno ewangelskemu, ale tež podjanskemu ludu, kotrejuž kóždy swoju wosebnu orthografiju nałožowaše, a wušše teho tež hišće přećelam analogiskeho prawopisa dosć činić, ale přez to, zo so kóždemu lubić pró-

so war es kein Wunder, daß die Serben, nachdem sie unterdes durch L. Štur mit den Čechischen und Illyrischserbischen, außerdem aber durch H. Prof. Purkyně mit den Polnischen und Russischen Brüdern bekannt geworden, ihre Aufmerksamkeit auf die Literatur der übrigen Slaven wendeten und die übrigen slavischen Sprachen kennen zu lernen und in ihnen geschriebene Bücher zu lesen suchten. Um dies möglichst zu erleichtern und den übrigen Slaven auch leichteren Zutritt in das Serbische zu verschaffen, richtete Smoleŕ im J. 1838 die sogenannte analogische Orthographie, welche bereits die Čechen und Illyrier anwendeten, für die Serbische Sprache ein und diese Rechtschreibung* wurde auch von dem Bud. S. Vereine und von allen Serben, denen die Erhaltung der Serbischen Literatur am Herzen lag, sofort angenommen.

Nach unserm Dafürhalten begann seit dieser Zeit das allgemeinere Serbische Leben zu erwachen und das Verlangen nach einer Serbischen Zeitschrift wurde von Tag zu Tag größer. Da trat zu Anfang des Jahres 1842 J. P. Jórdan auf mit seiner Zeitschrift: Der Morgenstern. Davon erschien wöchentlich ein halber Bogen und er brachte solche Artikel,

* Hlej druhu lětnu rozprawu tutoho towaŕstwa a „Nowy łužiski Magazin“ 1841.

cowaše, nasta jemu njepřijazń wšitkich; přetož žadyn ničo cyłeho njenamaka. A dokelž wón hewak we nawječornym, to je najhrubšim z mnohimi kontrakcyjami a apokopami zanjerodźenym dyalekći pisaše, dha jeho jedyn čitaŕ po druhim wopušći a Jutnička dyrbješe w měsacu Juniju teho sameho lěta pod tajkim wodźewom wukhadźeć zastać. Přinoški běchu dawali: Seiler, Łužan, Buk, Melda, Domaška, M. Kłosopólski a Smoleŕ. — Jórdan poča potom Jutničku měsačně a we analogiskej orthografiji wudawać a bě ju jenož nawjedźitym Słowjanam poswjećił. Dokelž jemu pak tychhlej ličba w Łužicach dosć wulka njeběše a druzy Słowjenjo ju tež mjenje wotebjerachu, hač bě so snadź nadźał, dha wostaji wón po rozpósłanju dweju zešiwkow dalše wudawanje.

die vorzüglich für das Volk geeignet sind, schloß aber das nicht aus, was den Gebildeten zusagt. Jórdan hatte den Morgenstern meist so ausgestattet, daß er sich unserer Meinung nach die Gunst der Leser erringen und sie sich auch erhalten mußte. Daß aber dies nicht in dem Maße geschah, wie es zu Anfange schien, an dem war nicht der Inhalt des Morgensterns schuld, sondern das Kleid, in welchem er erschien. Jórdan wollte nämlich nicht nur der evangelischen, sondern auch der katholischen Bevölkerung, deren jede ihre besondre Orthographie im Gebrauch hat, und außerdem auch noch den Freunden der analogischen Rechtschreibung Genüge leisten, aber dadurch, daß er Jedem gefallen wollte, entwickelte sich für ihn bei Allen Ungunst, denn keiner fand etwas Ganzes in der im Morgenstern angewendeten Schreibweise. Und weil er sonst auch in dem westlichen, das ist in dem rauhesten, durch viele Kontraktionen und Apokopen verunstalteten Dialekte schrieb, so verließ ihn ein Leser nach dem andern und der Morgenstern mußte im Monat Juni desselben Jahres im solchen Gewande zu erscheinen aufhören. Beiträge hatten geliefert: Seiler, Łužan, Buk, Melda, Domaška, M. Kłosopólski und Smoleŕ. — Jórdan begann dann den Morgenstern monatlich und in der analogischen Schreibweise herauszugeben und er hatte ihn vorzüglich den gebildeten Slawen gewidmet. Da ihm aber deren Anzahl in der Lausitz nicht genügte und die übrigen Slawen auch nicht so Antheil nahmen, wie er vielleicht gehofft hatte, so gab er nach Versendung zweier Hefte die weitere Herausgabe auf.

(Weil es mir an Platz mangeln dürfte, so gebe ich das Folgende nur in deutscher Sprache.)

Da aber unter dem serbischen Volke dennoch das Verlangen nach einer in der Nationalsprache erscheinenden Zeitschrift rege geblieben war, so unternahm es Seiler, eine solche seit Juli 1842, vorzüglich für das Volk berechnet, vorläufig in der evangelischen Orthographie herauszugeben, nämlich die: Tydźeńska Nowina (Die Wochenschrift). Sie erscheint sonst in gleicher Art wie der Morgenstern und in derselben Buchhandlung — der Wellerschen Buchhandlung in Budešin. Als Mitarbeiter finden sich außer mehreren Pseudonymen: Bjar, Kulman, Łužan, Smoleŕ I, Smoleŕ II, Wjela, Wjelan. — Provocationen der nationalen Gefühle findet man im Jahrgange 1842 kaum angedeutet, im Jahrgange 1843 fängt aber die Tydź. Nowina an, ihre Leser auf den Werth und bie Wichtigkeit der serbischen Nationalität unumwunden aufmerksam zu machen und sie zur Wahrung derselben nachdrücklich zu ermahnen. So wird unter Änderem in No. 22 gefordert, man solle eifriger dafür sorgen, daß in den Schulen mehr für die Ausbildung vermöge der serbischen Sprache gethan würde und darauf hingewiesen, welchen Nutzen sie auch sonst gewährt, da man sich durch ihre Hülfe mit allen slavischen Völkern, die ja gegen 80 Millionen Menschen betragen, verständigen könnte. — In No. 23 wird bei der Darstellung einer Feierlichkeit, welche die Diöcese Łaz wegen Einbringung ihrer neuen Glocken veranstaltete, mit sichtlicher Befriedigung erzählt, daß die Glocken serbische Inschriften gehabt hätten, daß bei dem Festzuge eine Fahne mit einem Spruche in serbischer Sprache vorangetragen wurde u. dergl. — In No. 33 erklärt ein Mitarbeiter, er habe nach mehrfachen Untersuchungen gefunden, daß die serbische Gesinnung und die Neigung, das Serbenthum und die Muttersprache zu bewahren und zu erhalten, noch in der Wurzel gut sei (serbska mysl a pokhilenje, swoje Serbstwo a maćeŕnu rěč zakhować a zdźeržeć, je hišće we swojim korjenju dobre), ermahnt dann nachdrücklich zur Achtung der serbischen Nationalität, zumal da jetzt Zeiten gekommen wären, wo die Serben frei und laut sagen dürften: Wir Serben sind auch da, ja ja wir sind auch da und nicht etwa aus Jemandes gnädiger Erlaubnis; wir sprechen serbisch und sind Serben, denn Niemand kann es uns verwehren oder uns deswegen verachten und unterdrücken. (Časy su přišłe, hdźež móžemy khróblě a wótřě zawołać: My Serbjo smy tež tudy, haj haj my tu tež smy a to nic něhdźe z něčeje miłosćiweje dowolnosćě; my rěčimy serbski a smy Serbjo, dokelž to nam nichtó wobarać a nas jako tajkich zacpić a

podćišćeć njemóže!), und indem er zugleich alle Mißachtung der deutschen oder jeder andern Sprache vermieden wissen will, schließt er mit den Worten: Schande sollen diejenigen unter den Serben ernten, die sich des Serbenthums je schämen oder dasselbe je verachten und verunehren könnten oder wollten! — In No. 40 wird den laugesinnten serbischen Schullehrern, so wie solchen, welche die serbische Sprache erlernten, um ein Schulamt unter den Serben zu bekommen und nun, nachdem sie ein solches erhalten, das Serbische hintenansetzen, gebührend der Text gelesen und es wird gefordert, dass sie ihrer Pflicht nachkommen sollen, es möge ihnen nun schwer fallen oder nicht. Es heißt da z. B. Mußt du auch, Freund, noch im Amte serbisch lernen, daß dir der Kopf brummt, was geht es uns an, hast du das nicht zuvor gewußt, oder ist es Unrecht zu lernen, wenn du schon im Amte sitzest? Muß nicht die serbische Sprache eben so gut und glatt aus dem Munde gehen, wie das serbische Brodt in den Mund? (Dyrbiš-li dha, přećelo, hišće zastojnstwi serbski wuknuć, zo ći hłowa brunči, što je to wo to; njejsy to prjedy wjedźił, aby je wuknuć nětko njeprawda, hdyž dostojnstwi sedźiš? Njedyrbi tebi serbska rěč runě tak derě a hładcy ze rta hić, kaž serbski khlěb dó rta?!) In No. 23 des Jahrganges 1844 wird über das an L. Štur von den Madjaren begangene Unrecht Unwillen und Bedauern ausgesprochen, und in derselben sowie in der vorhergehenden No. wird auch nachzuweisen versucht, daß es sehr gut möglich sei, sich der Germanisation zu erwehren und das Serbenthum für alle Zeiten zu erhalten, wenn man nur hierauf die rechte Mühe verwenden wolle. Seiler wendet sich hiebei vorzüglich an die Geistlichen. belobt die eifrigen und ermahnt die nachlässigen eindringlich, ihren Verpflichtungen gegen das Serbenthum gewissenhafter als bisher nachzukommen. Wollten sie das nicht, so sollten sie ihr Amt aufgeben und würdigere an ihre Stelle lassen. Denn, fügt er bei, unsre Berechtigung Serben zu sein und zu bleiben, ist so groß, daß sie von der Erde bis zum Himmel reicht, und wir haben eben so viel Recht, als solche hier zu sein und zu bleiben, als Gottes Sonne für ihren Wandel am Himmel (Naše prawo, Serbjo być a wostać, to je tak wulke, zo wot zemje hač do njebjes dosaha, a mamy jeno tež tak wjele, jako tajcy tu być a wostać, jako bože słónčko ma k swojemu khodźenju po njebjesach). Er schließt seinen Aufsatz mit dem Ausspruche: Pódla Boha wšitko za Serbstwo! to je moje hesło; i. e. nächst Gott alles für das Serbenthum! das ist meine Losung. — In No. 30

und 31 wird berichtet, daß der König v. Preußen bei seinem kurz vorher stattgefundenen Aufenthalt in der Lausitz eine serbische Hochzeit besucht, sich sehr beifällig über die serbische Tracht und Gebräuche ausgesprochen und sogar mit der Braut einen Ehrentanz gehalten habe; — und in No. 34, wo das Tschechische Attentat besprochen wird, wird auf den alten Erfahrungssatz hingewiesen, daß ein Deutscher, wenn er sich dem Slawenthum zuwendet, sich meist durch edle Taten auszeichnet, während ein germanisirter Slawe auch in der 2. und 3. Generation in moral. Hinsicht meist wenig tauge und daraus der wohlbegründete Schluß gezogen, wie Unrecht diejenigen täten, welche die Serben mit aller Gewalt germanisiren wollten.

Seit Anfang dieses Jahres erscheint auch unter Seilers Redaktion eine Missionszeitung für die Serben. Sie führt den Titel: Missionske powjesćě aby podawki z božeho kralestwa stareho a noweho časa. Wojerecach. i. e. Missionsnachrichten oder Begebenheiten aus dem Reiche Gottes alter und neuer Zeit. — Es erscheint hiervon zuvörderst monatlich nur ein Bogen und die Tendenz dieser Zeitschrift ist im Besondern: Belehrung der Serben über die Missionen unter den Heiden und Darlegung der Ausbreitung des Christentums von den Tagen der Apostel Jesu bis auf unsere Zeiten, im Allgemeinen aber: Fortbildung der Serben in religiösem Wissen.

Erfreulich ist es zu berichten, daß beide Zeitschriften immer mehr Käufer und Leser gewinnen und daß auch andrerseits der Anfangs fühlbare Mangel an Mitarbeitern gänzlich gehoben ist. Bei einer Anzahl von 92000 Serben, denn wir könnten hier nur die oberlausitzischen Serben in Anschlag bringen, da die niederlausitzer unsern Dialekt nicht genügend verstehen, mithin unsre Schriften nicht lesen, muß man mit den bisherigen Ergebnissen sehr zufrieden sein, zumal wenn man bedenkt, daß ausser 72 Geistlichen und 122 Lehrern fast die ganze serbische Bevölkerung dem Bauernstande angehört.

Um Sie nicht zu ermüden, mag es für dieses Mal genügen, gezeigt zu haben, auf wie einfache Weise es gelang, diejenigen, welche seit den letzten 6—8 Jahren in die Reihen der gebildeten Serben traten, von der Germanisation beschützt zu haben und wie das in ihnen geweckte Nationalbewustsein sie bewog, ihr Augenmerk darauf zu richten, daß hinfort die Nationalität zwar stets auf gesetzlichem Wege, aber in immer weiteren Kreisen gewahrt und befestigt werde. Wie dies Bestreben ausserhalb der Zeitschriften,

deren Verfahrungsweise wir in dieser Beziehung eben entwickelt haben, sich gestaltet hat, darüber soll im nächsten Briefe berichtet werden. Freilich können wir keine welterschütternden Ereignisse berichten, denn die Serben sind nur ein Völkchen unter den Völkern, aber es dürfte doch, sofern wir als Slawen eben an dem Slawischen den meisten Anteil nehmen, für Manchen nicht ganz uninteressant sein, zu erfahren, wie der scheinbar verlorene slawische Posten in der Lausitz sich der ringsum drängenden Übermacht immer kräftiger und erfolgreicher zu erwehren sucht.

Mój luby přećelo! Ja sym tak khróbły a přepodam Wam tutónhlej artikul k dobrowolnemu nałoženju. Ma-li wón tu hódnosć, zo móže so pak cyły, pak jenož předźěłany a přikrótčeny do Kwětow dać, dha budźeće to wěsće po Wašej znatej wubjernosći dokonjeć wjedźeć. Kn. kn. profes. Purkyně a Čelakovský staj strowaj a dataj Was najluboznišo postrowić.

Mein lieber Freund! Ich bin so frei und übergebe Ihnen diesen Artikel zur gefälligen Verwendung. Ist er wert, entweder ganz, oder überarbeitet und verkürzt in die „Kwěty" zu kommen, so werden Sie dies nach Ihrer bekannten Virtuosität auszuführen wissen. — Die H. Hr. Prof. Purkyně und Čelakovský sind wohl und lassen Sie freundlichst grüßen.

Heilige Geiststrasse
No: 3, 2 Stiegen

Waš najswěrniši
Smoleŕ.

* * *

Fr. Doucha wuži Smolerjowy dopis, t. j. jeho rozprawu swědomiće. L. 1845 čitamy w „Časopisu Čěskeho Musea" na str. 420—445 wobšěrny Douchowy nastawk: „O postupu národnosti Srbů Lužických". Doucha přełoži Smolerjowy nastawk po słowje, tola tu a tam někotre wěcy dopjelni, tak na př. k Smolerjowemu wułožkej wo prawopisnej reformje přida sprawne přispomnjenje wo samsnym Jordanowym reformnym prócowanju, k Smolerjowej powěsći wo zańdźenju „Jutnički" přizamkny porokowace přispomnjenje, zo Jordan swój časopis zastaji snadź jenož „na ten čas k želu přátel Slovanských", t. j. Doucha by sebi přał, zo by so we wudawanju pokročowało. Na samsnym městnje spomina Doucha na njedostatk serbskeho Słownika, pohonja Serba Pfulu k dalšemu słownikaŕskemu dźěłu a k dokónčenju słownika. A wot str. 435, hdźež Smolerjowy dopis skónči, pokročuje Doucha samostatnje dale, pohonja Łužiskich Serbow k zjednoćenju w prawopisu, wot str. 444 rěči wobšěrnišo wo Smo-

lerjowej zběrcy „Pjesničkow" a wot str. 446 znowa wo naležnej potrěbnosći dobreho serbskeho słownika, kaž tež wo Smolerjowym słowniku. Wažna wěc su jemu narodne časopisy a knihi a tohodla dawa někotre pokiwy a rady po čěskim přikładźe a po swojich nazhonjenjach.

Runjež měješe potajkim Doucha jadro swojeho nastawka wot Smolerja (štož nihdźe njepřispomnja), so tola jeho zasłužba njezmjeńšuje. Njehodźi so wězo dźensa, hdyž horjeka spomnjeny Smolerjowy dopis znajemy, šěroko wo tom rěčeć, kak Doucha na pomałke narodnostne wozrodźenje łužiskich Serbow ze stejnišća čěskeho wozrodźenja hlada (K. Hikl: Fr. Doucha, Jungmannovec. 1913, str. 11), dokelž tu poprawym Smoleř hlada a Doucha jenož přełožuje Smolerjowe słowa, a tola zasłuža Doucha připóznaće hižo za to, zo so tak horliwje za mysličku čěsko-serbskeje wzajomnosće zajimaše. Móžemy sprawnje rjec, zo je Doucha ze swojimi dźěłami we tom wotrjedźe jako prěni rozšěrjał woprawdźitu čěskoserbsku wzajomnosć. Jordan drje jemu k tomu da nastork, ale Smoleř jemu poskići trěbnu maćiznu. Ale Douchowe wosobinske zajimowanje bě při wšěm najważniše. Hanka dźě tež serbski seminar wopytowaše, dostawaše tež Smolerjowe rozprawy a tola njeje ničo z toho ani wužił ani woćišćał.

Hanka měješe na stajnosći dźěłać z kralodworskim rukopisom, ze słowjanskimi hosćemi, ze swojej słowjanskej korrespondencu a njemóžeše so potajkim wo Serbow starać tak kaž Doucha, kiž bě za ćichim žiwy a skoro z nikim njewobkhadźowaše. Smoleř drje to tež zrozymješe a to ani nježadaše. Pósyła tohodla Hankej zešiwk swojich pěsni jara pozdźe po jich wuńdźenju a to skónčnje hišće přez Stańka, kotrehož zwólniwosć po tej stronje bě spóznał. Chce tež Hankej swój přełožk kralodwórskeho rukopisa pósłać, njenańdźe-li hač do nazymy nakładnika. Smoleř mudrje zhóda, zo so Hanka najskerje sam wo wudaće přełožka postara. Tutón dopis, kiž Francev we Łužicy 1898, str. 110 zmylnje wuda jako na Čelakovskeho adresowany (Čelakovský bě tola we Wrótsławju!), je zakhowany w Čěskim Museju a ma na lěwej stronje Hankowu adresu, kotruž tu tohorunja přidawam:

Wrótsławju 12. dźeń małeho róžka 1845.
Wusoko wažený knježe!

„Tuze pozdě, milý drozde" móžeće rjec, hdyž pódla tuteho lisćika prěni zešiwk Serbskich pěsni wuhladaće. Ale wěřće mi, zo to ze wšim moja wina njeje, hdyž tak pozdě

dopjelnuju, štož běch hižom před dawnym časom polubił. Přetož nic jeno, zo tudy připołoženy kruch knihow tehodla, dokjelž je runě jenož kruch knihow, hakhlej po dołhim dopisowanju wot swojoho knihjerja dóstach, dha sta so hišće kje wšitkjemu njezbožu, zo jón jenej Wrótsławskjej knihjerni k wobstaranju do Prahi přepodach, a ta je jón hač do dźensnišeho dnja pola sebje ležo wostajiła. Nětko dóstanjeće jón po runym puću přez knjeza doktora Stańka.

Štož wudaćje Łužisko-Serbskjeho přełoženja Kralodwórskjeho rukopis nastupa, dha předco hišće žaneho nakładnika nadejšoł njejsym. Duž budu tosame, je-li zo je hač do Michała lětušeho lěta wudać njemóžu, k Wam pósłać, zo byšće Wy z nim činili, kaž so Wam najlěpje spodoba. Zo ze wšej swěrnosću a pilnosću přełožowach, na to móžeće so khróblě spušćeć.

Bydźće w bože mje, wjele česćeny knježe, a wodajće mi dobroćiwě wote mnje njezawinowane komdźenje. Bydźće strowy!

Waš najswěrniši słužomnik
Jan E. Smoleŕ

Wusoko waženemu Knjezej
Knjezej Wjacsławej Hankjej
Knihownikjej Čěskjeho narodneho museja,
ryćerjej rjadu swjateho Włodźiměrja atd. atd.
Prazy.

Při tym 1 zešiwk Serbsk. pěsni.

Smoleŕ pósła swój list Hankej přez Stańka. Hankej pósła jenož zešiwk pěsni, Stańkej pak wobaj dokónčenej zwjazkaj „Pjesničkow", zo by znajmjeńša někak swoju dźakownosć za hospodowanje w jeho domje wopokazał. W dopisu, khowanym w Stańkowej swójbje wot knj. Iv. Šetlíka a dotal njećišćanym, Smoleŕ piše:

Wrótsławju 14. dźeń małeho róžka 1845.
Wjele česćeny knježe!

Zo mje knjez professor Čelakowski do Čech sobu woznu, za to budu jemu stajně dźakomny, zo pak mje Prazy do Wašeho domu dowjedźiše, přez to je so mi jako najhódniši a najrozhladniši přećel wopokazał. Přetož hdźe móžach Čěskjeho Słowjanstwa wosebitnosćě lěpje zeznać, dyžli pola Was, hdźe Čěskich wótčinkow rjanosćě po słowach a skutkach najskładnišo pytnuć, hač we Wašim domi a we Wašej swójbi? Hdyž tehodla na Prahu pomnju, dha pomnju tež na dny, kotrež do najrjeńšich a najdróžšich swojeho žiwjenja

liču. Wšě tajkje spominanja pak mje kóždy čas k dźakowniwym začućam přećiwo Wam, swojemu wubjernĕ hospodliwemu hospodarjej, nawjeduja, a zo bych tesame tola nĕkak wobswědčić móhł, dha so zwažich, Wam tudy připołožene, zwjetša jenož wote mnje na zjawnosć swěta wobstarane „narodne Serbskje pěsnički" jako słabe dźakomne wopokazstwo Wašeho hosća ze Serbskich Łužic z tej próstwu připósłać, zo byšće jim w Swojej knihowni městačko popřeć chcyli.

Hižom połtřeća lěta w prječkach přebywajo njewěm runĕ, kajkje dróbne powjesće bych nĕtkohlej ze swojeje lubeje Serbskjeje wótčiny podawać móhł a duž wo tajkich mjelču; — ale tu wěstosć směm sebi wuprajić, zo so duch narodnosćě bjez Serbami dale bóle pohibuje. A přiňdźe-li nĕhdy čas, hdźež nĕtčiša horliwa Serbska młodosć do wšelakich duchomnych a swětnych słužbow našeho kraja zastupuje, dha tehdy Serbowstwo też wěsćě swoje domjace prawo dobydźe. Kak by so to najskjeršo stać móhło, to wuči nas najlěpje Čechowstwo, na kotrehož procowanja tehodla swěru kjedźbujemy.



Na nowy tydźeń snadź Wrótsław a jeho lube njedźelskje bjesady pola knjeza Čelakowskjeho a pola knjeza Purkinĕ wopušću, zo bych nĕkotre njedźelě do Łužic pohladał. Je drĕ to předco rozdźěl, hdyž Pražskje a Wrótsławskje bjesady přirunamy, ja pak móžu so tola wuznać, zo su mi Wrótsławskje, tak maličkje hač też běchu, tudy najwokřewjace hodźiny poskićowałe. Běchu-li pak naše bjesady hižom hač dotal pěkne, ćim pěkniše budu hakhlej po nĕkotrym času, k najmjeńšemu pola knjeza Čelakowskjeho.

Wo přećelne wobstaranje připołoženeho lisćika a 1. zešiwka Serbskich pěsni kje knjezej Hankjej lubozně prošu.

Bydźće w bože mje, wjele česćeny knježe, a postrowće najluboznišo a najwutrobnišo knjeni Staňkowu, knježnu Bohusławu a Boženu, knježka Jozefa, nadobnu Fryčec swójbu, knjeza Šumawskjeho, Riegera, Čejku atd. wot

Wašeho dźakomneho słužomnika
Jana E. Smolerja.

Hakle z tym dopisom so Smoleŕ poprawom podźakowa za Staňkowe hospodowanje. Wotstorkowaše to najskerje tohodla, zo by z dcbom swój dar pósłał jako znamjo dźaka. W tutym dopisu je też rjana kharakteristika Staňkoweho skutkowanja w Prazy podata: hdźe druhdźe móžeše Smoleŕ lěpje čěske Słowjanstwo zeznać dyžli w Staňkowym domje?! Hdźe druhdźe móžeše so zeznać ze słowami a skutkami

čěskich wótčinkow (wótčinskich žonow) hač runje pola njeho?

Smolerjowe słowa njeběchu hołe rěče. W Stańkowym domje a přez njeho so woprawdźe z mnohimi čěskimi wjednikami a wótčincami zezna. Dopokaz za to je, zo postrowja nic jenož Stańkowu swójbu, ale tež swójbu zemskeho advokata dra. Jos. Friča, Stańkoweho swaka (1798—1857), wučeneho lěkarja a wótčinca Josefa Čejku (1821—1852), wosebje pak Fr. Ładźisława Riegra (1818—1903), pozdźišeho politiskeho wjednika čěskeho naroda, wubjerneho rěčnika a narodneho prócowarja. Njewěmy, hač Staněk na Smolerjowy list wotpowě, přetož runje w tym času přija město wosobneho lěkarja pola serbskeho wjerćha Alexandra Karadžordževića w Běłohrodźe (wróći so hišće w sept. l. 1845 zas do Prahi ze swójbnych přičinow). Tež Smoleŕ so hotowaše z Wrótsławja do Łužicy. A Čelakovský, wjedźeny wot lubosće k Bohusławje Rajskej, hotowaše so tež w měrcu 1845 do Prahi, zo by sebi Bohusławu jako mandźelsku do Wrótsławja wotwjedł.

Mjez tym Smoleŕ we Łazu khorješe. Ale zo lěnjeho njepasešе, za to je z dopokazom list Čelakovskemu pisany do Wrótsławja 27. meje 1845, woćišćany w Čas. Mać. Serb. 1904, 86—89.

We Łazu, 27. meje 1845.

Wjelečesćeny knježe!

Mój luby přećelo a dobroćelo!

Dokelž přeco hišće njemóžu sam přińć, sćelu Wam připódla serbski přełožk Wašeho „Wothłosa ruskich pěsni“ a někotre serbske knižki. Tute serbske knižki su mjenje bóle wšitke wopokazma njekritiskeho ducha, kotryž nad tymi, kiž je spisachu, knježeše — wopokazma, kak jara móže so wěc skazyć, hdyž so za tym njepraša, kak je so što wuwjedło, ale jeno za tym, hač je so wuwjedło. To pak so tola dźakowano Bohu dźeń wote dnja polěpšuje; přetož našej młodosći nochce so tajke hubjene wašnje pisanja dale lubić.

Ja chcych so hewak při spočatku meje do Wrótsławja wróćić, ale dokelž běch na zymnicu skhorjeł, so to stać njemóžeše, a ja budu drje hišće dwě njedźeli abo tři domach wostać dyrbjeć, zo bych so po słužnosći wustrowił. Štož při tym wobžaruju, je wosebje to, zo takle dołho njemóžu być posłuchaŕ Wašeho čitanja, hdyž dźě ani słowčka z Wašich wučbow nochcył přepušćić. Spušćam pak so sylnje na Wašu dobroćiwosć a nadźijam so, zo mi we swojim času wšitko

daće přečitać, štož sym skomdźił; přetož jako Serbej je mi trjeba, hišće wjele wuknyć, štož pak so mi na cyłym swěće nihdźe lěpje njemóže dóstać, khiba jeničcy pola Was. Změju tehodla wjele prašenja, hdyž so k Wam wróću, přetož štož sebi domach njewěm sam wułožić, to mi jow tež nichtó druhi wułožić njewě. Bóh dał, zo bychmoj so bórzy strowaj a čerstwaj widźałoj! Mój dompuć běše žałostnje wobćežny, dokelž běchu wulke sněhi wšě puće zawěłe a skazyłe, k tomu mje hišće njekrasnje zuby bolachu.

We Łužicach je so w poslednich třoch lětach wjele k lěpšemu wobroćiło, přetož dale bóle nazhonjowachu, zo je so serbski narodny duch jara rjenje rozšěrił, wosebje mjez wučerjemi. Woni zaso swěrnišo po serbsku wuča a bychu to hišće hódnišo a dušnišo činili, hdy bychu měli trěbne knihi. Kak pak jim to wobstarać, so samoho sebje prašach, a kóždy króć mje na posledku mysl na to wjedźeše, zo pola nas njebudźe ničo praweho, doniž njezměłemy po přikładźe Čechow „Maćicu". Tuž so pola toho a tamoho wobhonjowach, kajke su we nim mysle, a mi so radźi, zo někotrych za tule wěc zahorich.

Srjedu po jutrach chcychu w Budyšinje założeński swjedźeń Budyskeho serbskeho towařstwa swjećić, ale dokelž běch ja khory, mi to k lubosći nimale cyły měsac wotstorčichu. A to běše derje; přetož w tutym času tež k. Zejlerja zamoch, zo mi wón slubi, při składnosći Bud. swjedźenja tu wěc přednjesć a za nju rěčeć. To so tež sta. Ja běch ze statutami po čěskich złoženymi hotowy, a přitomni su je nimale wšitke přijeli, jenož zo mi lětny přinošk na toleř ponižichu. To so mi z woprědka njelubješe, ale nětko sam widźu, zo so pola nas, hdźež budźa za nětčiši čas přede wšěm wučerjo přistupować, njehodźi wjacy žadać. Hač dotal, hač runje wěc hišće powšitkownje njeje znata, je jich hižo 37 přistupiło. Ja sym tehodla w tychle dnjach powołanje napisał, kotrež serbski a němski ćišćeć damy a do wšoho słowjanskeho swěta rozesćelemy. Bóh dał, zo by nam Słowjanstwo było k pomocy a našu wěc spěchowało. —

Štož přełožk Wašeho „Wothłosa" do serbskeje rěče wobstaraneho nastupa, smój jón ze Zejlerjom hišće raz přehladałoj. Zejleř skoro ničo wustajeć njeměješe.

Moje najwosebniše dźěło je cyły tón čas było, zo sym so pilnje prócował za serbski słownik.

K dobremu kóncej hišće dobru nowinu!

Superintendenta Wiedemann z Beverstädta njedaloko Bremjena (Bremen) bě loni we Łužicy pobył we Wujezdźe

pola swojich přiwuznych. Wón bě Wujezdźanskemu wučerjej Kulmanej prajił, zo su hišće Słowjenjo w Limborskej zemi. To je mi mój nan do Wrótsławja pisał a ja sym Wam tule powěsć zdźělił. Wróćiwši so domoj sym Kulmana prosył, zo by k. Wiedemannej pisał dališeho wobhonjowanja dla. To je so stało a tutón je jemu wotmołwił: „Um Erkundigungen über die Wenden einzuziehen, können Sie sich an den Superintendenten Klemm in Dannenberg und an den Probst und Superintendenten E. N. Eggers in Lüchow wenden.“ Wiedemann je wěsty, zo tam Słowjenjo bydla; ale tamni Słowjenjo su tola swoju drastu a swoje wašnja, kaž tež swoju rěč mjezy sobu wukhowali. To wón wobswědča prajicy: „Dieses Völkchen wohnt in der Lüneburger Heide und steht in kirchlicher Hinsicht unter den beiden obengenannten Superintendenten.“ Chcych k tymaj woběmaj knjezomaj pisać, ale wostajich so toho, dokelž mi Kulman prajić da, zo tam sam pojědźe. Hižo spomnich, zo Wiedemannowi přiwuzni we Wujezdźe bydla a tući maja dźowku w Beverstädtu. Jeje nan chcyše lětsa po nju dojěć; je pak skhorjeł a tohodla sebi z Kulmanom wučinił, zo by wón do Beverstädta wujěł. Ducy po pući wón tu krajinu wopyta, hdźež pječa Limborscy Słowjenjo bydla a mi po swojim wróćenju wobšěrnu rozprawu poda, zo byšće so Wy potom lěpje k Wašej podroži do tamneho kraja přihotowany měli.

W času, hdyž maju wjesni wučerjo, Lipsčanscy a Pražscy studenći prózdniny, chcedźa serbscy wučerjo w Budyšinje serbski spěwanski koncert wuhotować; jeho wunošk je za Maćicu wotkazany. Luboznje Was prošu, zo byšće tónle list tež k. prof. Purkyni, kotrehož z jeho swójbu tysac króć strowju, pak při Wrótsławskej čěskej bjesadźe, pak při druhej dobrej składnosći zdźělił.

Wašej wysokočesćenej knjeni mandźelskej mój najpokorniši pokłon, Wašim lubym dźowčičkam a Ładysławej moje najlubozniše postrowjenje!

Budźće Božemje a mějće so derje! Wašej dališej přikhilenosći so poruča J. E. Smoleř.

Smoleř měješe prawje, pisajo tu, zo „we Łužicach je so w poslednich třoch lětach wjele k lěpšemu wobroćiło“. Widźachmy ze wšeho, štož bu tu na zakładźe dopisow wułożene, zo narodne hibanje we Łužicach spokojnje rosćeše. Žołma myslow, kotraž přewza cyłu Europu a w njej tež měrnych Słowjanow, wosebje Čechow, skutkowaše wozrodźenje tež pola Serbow. Wot dwacetych lět dźewjatnateho

lětstotka počina so pola nich předobywać swětleško zwědomjenja, škrička, wot Smolerja zapalena, płodźi płomjeńko a rozžehla so w studentskich towaŕstwach evangelskich kaž katolskich, zo by w štyrcetych lětach z jasnym płomjenjom wudyriła, kotrež přećiwnicy serbskeho naroda hižo njemóžachu zhašeć. Mjez prěnimi pěstowarjemi tutoho narodneho wóhnja bě wosebje Smoleŕ sam. Ale njebě hižo sam. Rjada zahorjencow družeše so k njemu. Nimo Jordana běchu to Kłosopólski, Buk, Pful, Imiš a druzy, mjez nimi pak hłownje dr. Adolf Klin (1792—1855), w tym času hižo znaty ze swojim prócowanjom wo zawjedźenje serbšćiny do ludowych šulow. Z jeho prócowanjom so sta, zo bu sakski šulski zakoń z l. 1835 rozmnoženy wo drje mólički, ale ważny paragraf 28, po kotrymž so Serbam dowoli maćeŕšćinu rěčeć w ludowych šulach při čitanju a nabožinje.

Płomjo so swěćeše z jasnym swětłom: studentske towaŕstwa přihotowachu swojich sobustawow k budźićeŕskemu dźěłu, hižo wukhadźachu serbske nowiny a knihi, mjeno Serbow bu znate w słowjanskich krajach; pisaju wo nich Rusowje a Polacy, Serbowje a Khorwatowje, a najwjacy wězo Češa. Čechowje běchu Serbam z přikładom skoro we wšěm narodnym prócowanju. Najwyšši wuspěch prócowanja štyrcetych lět měješe być założenje „Maćicy Serbskeje" po přikładźe „Maćicy Čěskeje". Smoleŕ přinjese sebi wobraz „Maćicy Serbskeje" we swojej duši z Prahi. Wědźeše, zo je centralny organ trěbny, zo bychu so wšě mocy do jednoho zjednoćiłe, zo by so tak wjetši wuspěch zawěsćił. Přihotowa sebi plan (rozmjet). Ale skhori. Ale serbscy studenća a wótčincowje, znajicy jeho dobre rady a skutki, radšo pojutrownu skhadźowanku l. 1845 (Smoleŕ piše w swojim žiwjenjopisu mylnje l. 1843) wo měsac wotstorčichu. A sčinichu derje.

Běše to njezapomnita skhadźowanka dnja 18. hapryla 1845, w kotrejž Smoleŕ před wobdźělerjemi swój rozmjet (plan) rozwi a wustawki noweho „Towaŕstwa Maćicy Serbskeje", złožene po čěskim přikładźe předčita. Wšitcy za nje hłosowachu a přijachu Smolerjowy namjet ze zahorjenjom. Runjež njebě hišće dowolenje k założenju Maćicy date — to měješe prawnik dr. Klin wobstarać — zamołwi so do noweho towaŕstwa 37 sobustawow! Smoleŕ napisa hnydom serbskoněmske powołanje, kotrež chcyše ćišćeć dać a wšěm přećelam Serbow rozesłać. Běše wšak trjeba k tomu skhwalenje sakskeho ministerstwa dobyć. „Bóh dał, zo by nam Słowjanstwo było k pomocy a našu wěc spěchowało" Smoleŕ zahorjeny, ale přeco wěcnje přistaji.

Bě to njezapomnita skhadźowanka, a zda so nam dźensa, zo słyšimy někajku idylku, čitamy-li rozprawu wo njej, wot Smolerja samoho napisanu do „Tydźeńskeje Nowiny“ 1845 str. 81—83, 85—87 w nastawku: „Załožeŕski swedźen Budeskeho Serbskeho Towaŕstwa“. Haj, běše to idylla wótčinska, w stawiznach poddanych słowjanskich narodow telko króć wožiwjaca a přeco dojimaca!

W samsnym dopisu podawa Smoleŕ Čelakovskemu nimo spomnjenja na swoje pilne słownikaŕske dźěło zajimawu rozprawu wo tak mjenowanych limborskich Słowjanach (lüneburskich Wendach). Zejlerjowy sobudźěłaćeŕ a přećel, dolnjowujězdźanski wučeŕ Khr. Kulman, pósła „Tydźeńskej Nowinje“ 1845 č. 31, str. 122 dopis wo swojim pućowanju do Hamburka atd., při kotrymž chcyše tež limborskich Słowjanow wopytać. Njepřińdźe k nim, ale dosta někotre rozprawy wo jich existency a skónčnje wo existency jich serbskeje rěče. Jordan přełoži passus (kruch) wo tom do swojich „Slavische Jahrbücher“ 3, 1845, zeš. 6. str. 235 w nastawku: „Die Slaven im Lüneburgschen“. A na to poćahuje so „dobra nowina“ Smolerjowa, kotraž je zajimawa dopjelnjeńka a wuswětleńka Kulmanoweho dopisa.

Dźensa wězo zwěsta wěmy, zo bě to zmylk. Zmylk, kiž nasta z němskich wotkhilkow rěče, założowacych so na staršim słowjanskim podłožku, na rěči lüneburskich Słowjanow, kotraž hižo wokoło lěta 1750 zańdźe, runjež słowjanski raz w typje, sydlišćach a w powazy wobydleri skoro hač do dźensnišeho dnja wěrnje zakhowany wosta. Za wěrnosćiwe a wěste přepytowanje tohole předmjeta mamy so dźakować drej. Arnoštej Mucy. Dr. Muka po žadanju Krakowskeje Akademije Wědomosćow lüneburski kraj w l. 1901 přepućowawši wšo kedźbliwje přepyta a resultaty (wuslědki) swojeho přepytowanja wozjewi w „Materyałach a pracach komisyi językowej III.“ we wědomostnym dźěle „Szczątki języka połabkiego Wendów Lüneburskich“ w Krakowje 1903 kaž tež w dobrej a wuznamnej studiji „Slované ve vojvodství Lüneburském“, woćišćanej w 6. lětniku „Slovanského Přehleda“ 1904 a tež we wosebitej knizy (pola njeho na składźe). Tu je tež na str. 61 w přispomnjenju woćišćany sem słušacy passus (wotrězk) z horjeka spomnjeneho Smolerjoweho dopisa wo lüneburskich Słowjanach.

A hišće jenu zajimawu nowinku piše Smoleŕ Čelakovskemu: Budyšscy (t. j. hornjoserbscy) wučerjo su so zrěčeli, zo w času prózdninow wuhotuja spěwanski koncert, kotrehož čisty wunošk ma so nowemu „Towaŕstwu Maćicy Serbskeje“ wěnować.

Runjež so Smoleř direktnje na přihotach k mjenowanemu spěwanskemu koncertej njewobdźěli, njemóžemy dwělować, zo k njemu wěsće z radu přispě, spomnimy-li wosebje na jeho wopyt Turnowskeje bjesady w Čechach, kotraž jemu hač do staroby w pomjatku wosta. Ale hłowny tworićel a zarjadowař spěwařskich swjedźenjow bě młody wučeř a komponista Karl August Kocor (1822—1904). Tak čitamy wo Kocoru tež w nastawku w Almanachu 10 skhadź., str. 23—27 wot Jurija Libša a w nekrologu K. A. Fiedlerja Č. M. S. 1905, str. 138—162. Młody Kocor doby basnika Handrija Zejlerja za swój wotpohlad, a tón jemu dawaše texty za hudźbne składby. Dobyći bucbu tež młodźi wučerjo spěwarjo a započachu so ze zahorjenjom pruhowanja. Z daloka přikhadźachu k pruhowanjam, wšo pokračowaše hładcy a čile, lubosć k wěcy je pohonješe a posylnješe. Tak móžeše so skónčnje dźeń koncerta kruće postajić. „Tydźeńska Nowina" 1845 přinjese na str. 162—163 „Nawješk": Pjatk, 17. Dźeń Oktobra Popołdnju budźe so Serski spjewanski Swedźeń wotdźeržecž, na kotrymž so Serske spjewy, kaž tež Cžjeske, Pólske a Ruske Hłosy z podłoženym serskim Tekstom spjewacž budźa" atd. Tola słyšmy rozprawu Smolerja samoho, kajkuž Douchej do Prahi napisa z próstwu, zo by ju we čěskich nowinach woćišćał:

Łazu 26. dźeń Oktobra 1845.
(Lohsa b. Hoyerswerda i. d. Preussischen Lausitz.)

Mój wjele česćeny přećelo!

Wy budźeće prajić, hdyž mje trjebaja, da přikhadźeja, ale hejwak mi žadyn člowjek z Łužic njepiše. To je prawda, ale předco hišće zamolwna prawda, přetož što dyrbimy swojich přećelow bjez potrjeby z pismami wobćežować!? Wšak woni wjedźa, zo jich lubujemy, a my smy přeswědčeni, zo chcedźa nas we wšěch nadobnych wěcach spomožeć. — To pak njech je dźensa, mój lubowany Słowjanski přećelo, moje zamolwjenje teho dla, zo tak dołho pisał njejsym, přichodnje so to husćišo stawać budźe. Ja so nadźiju, zo mi moju njerodnosć wodaće, a w mjeni mojich krajanow, kotřiž Wašu dobroćiwu mysl přećiwo Serbam derje znaju, prošu Was nětkohlej luboznje, zo byšće z nastupjaceho po Němsku napisaneho referata tak ručje hač móžno artykulk za Waše „Kwěty" napisali a w tutych a snadź tež w druhich nowinach wotćišćeć dali. Ja mam za wěstosć, zo nam našu wutrobnu próstwu na najlěpje dopjelniće.

Aus der serbischen Lausitz*. Am 17. Oktober wurde auf dem Schießhause zu Budissin ein serbisches Gesangfest abgehalten. In demselben wurden sowohl lausitzisch-serbische Originalkompositionen, als auch böhmische, polnische und russische Melodien mit unterlegtem serbischen Texte vorgetragen. Die Leitung des Gesanges führte Herr Kocor, serbischer Lehrer in Stróža (zu deutsch: Warthe), einem in der sächsischen Oberlausitz unterhalb Budissin gelegenen Dorfe. Ihm, als einem höchst talentvollen jungen Komponisten, hat man es vorzüglich zu verdanken, daß das Gesangfest zu Stande kam, denn er legte die Idee hierzu am Stiftungsfeste des Budissiner serbischen Vereins, welches am 28. April d. J. gefeiert wurde, den versammelten Patrioten dar. Diese nahmen seinen Vorschlag sofort mit Enthusiasmus auf, und übertrugen das Weitere ihm und dem Pastor Seiler. Und da sich die serbische Lehrerschaft sehr willig dazu finden ließ, ein solches patriotisches Werk auf möglichst vollkommene Weise zur Ausführung bringen zu helfen, so ließ sich bereits im August festsetzen, daß das Gesangfest im heurigen Herbste stattfinden könne. Da es das erste seiner Art sein sollte, so waren die Befürchtungen und Hoffnungen um so größer, die man wegen des Mißlingens oder Gelingens desselben im ganzen Serbenlande hegte. Denn die Serben sollten vor sich selbst und noch viel mehr und ganz besonders vor den Deutschen öffentlich beweisen, daß sie auch in den schönen Wissenschaften keinem andern Volke nachzustehen brauchen. Wohl schien das Wagniß groß; sobald man aber den guten Willen der Lehrerschaft voraussetzen konnte, so war bei jetziger Bildung derselben zu erwarten, daß das Unternehmen mit dem schönsten Erfolge gekrönt werden würde. Und die serbischen Lehrer haben bei dieser Gelegenheit gezeigt, daß sie nicht Zeit noch Kosten scheuen, um ihre neuauflebende Nationalität immer fester zu gründen. Denn viele derselben hatten einen weiten Weg zu machen und die meisten von ihnen mußten in Budissin einen dreitägigen Aufenthalt auf ihre eigenen Kosten nehmen. Dies will aber bei dem kärglichen Einkommen so mancher Schulstelle viel sagen. Und dennoch hatten sich 68 Sänger aus dem serbischen Lehrerstande versammelt.

Die Gesangaufführung begann um 6 Uhr Abends vor einem sehr zahlreichen serbischen und deutschen Publicum und endete gegen 9 Uhr. Von den vorgetragnen 25 Ge-

* Tale rozprawa je z němskimi pismikami (we šwabachu) pisana.

sängen hatten 21 Text von Seiler, 2 von J. E. Smoleŕ, 1 von Wjela und 1 von einem Unbekannten. Hiervon waren 17 Kompositionen von Kocor, 2 von J. E. Smoleŕ, 1 von Seiler, 2 czechische, 1 polnische und 1 russische Melodie, sowie 1 serbische Volksmelodie. — Eröffnet wurde die Aufführung mit einer von Kocor komponierten Ouverture zu vier Händen, welche von Componisten und dem Lehrer Hatas gespielt wurde. Hierauf wurde der von J. E. Smoleŕ nach dem sogenannten czech. Hussitenliede eingerichtete Gesang „Prawa Serbskosć“ gesungen. Es dürfte vielleicht manchen Leser interessieren, Smoleŕs Bearbeitung kennen zu lernen, und wir theilen sie daher hier mit. Sie ist:

1.

Njespušćmy nadźiju rjanu,
Zo so wróća złote časy,
Hdźež narodnosć wukhowanu
Mamy w Serbskim kraju zasy.
Njech so pěknje Serbski rěči,
Serbowstwo fo njech so haji (pflegen).
Z cuzym njech so cuzy daji,
My pak serbski.

1. 2.

Lubujmy so, njedajmy so,
Hladajmy so, wubijmy so,
Lubujmy, hladajmy so,
Potom wubijmy so!
Hameń, daj to miły wótce!
Njezapomń na nas,
Na swój serbski lud,
Knježe Božo w njebjesach!

2.

Serbska ruta nam njezwjadnje,
Serbskje myslje njekhabłaja;
Serbska lipa nam njepadnje,
Serbskje mocy njezapraja (versagen).
Ničeho so njebojimy,
Za prawo my prawujemy,
Za Serbowstwo serbujemy,
Duž spěwajmy:

Darauf folgten unter immer steigendem Beifalle die übrigen Gesänge von denen No: 3 ebenfalls eine czechische Melodie hatte, nähmlich die des bekannten Liedes: Kde

domek můj?!, dem J. E. Smoleŕ folgenden Text nachgebildet hatte:

1.

Hdźe statok mój?!
Woda šuči po dolinach,
Lěsy šumja po skalinach,
Kwětki kćěja tu a tam,
Luboznosć, hdźež pohladam:
A to je ta rjana zemja,
Zemja Serbska, statok mój!

2.

Hdźe statok mój?!
Wěš-li w kraju bohumiłym
Dušje čerstwe w ćěli čiłym,
Myslje jasne, dźěławosć,
Pobóžnosć a wjesełosć:
To je hódny Serbski narod,
Bjez Serbami statok mój!

Die polnische Melodie war die des bekannten: Jeszcze Polska niezginęła und die russische die des Volksliedes: Šarafan . . ., zu denen beiden Seiler andere serbische Texte unterlegt hatte. Als Solosänger traten auf die Lehrer: Bekar, Beyer, Frencel, Hatas, Rada, Zwiefel, sowie der Dirigent selbst.

Der Referent, welcher doch bereits so manchem Conzerte und so mancher Gesangaufführung an verschiedenen Orten beiwohnte, weiß sich nicht zu erinnern, daß das Publicum jemals so allgemeine Zeichen des Wohlgefallens und der Befriedigung zu erkennen gegeben hätte, wie bei dem serbischen Gesangfeste. Als Krone aller Gesänge wurde die Kocorsche Composition „Serbska Meja“ (serbischer Maientanz), Text von Seiler, erkannt und mußte wiedesholt werden, worauf die Versammlung noch dem Componisten einstimmig ein donnerndes Lebehoch ausbrachte. Die übrigen Chor- und Sologesänge wurden fast ohne Ausnahme beklatscht.

Nach beendigtem Gesange, der übrigens durchaus in serbischer Sprache gehalten wurde, trat Herr Dr. Klin, stellvertretender Bürgermeister von Budyssin, aus der Versammlung hervor und sprach in einer kurzen wohlgesetzten Rede im Namen des Publicums dessen Beifall mit der ganzen Aufführung aus und erklärte zum Schlusse, daß gewiß Jeder der Anwesenden einstimmen werde, wenn er in Anerkenntniß der Leistungen der Sänger, Componisten, Textdichter

und Festordner* diesen Allen ein dankbares und wohlverdientes „Bravo"! ausbringe. Dieß geschah und wurde vom Publicum einstimmig dreimal wiederholt.

Bei dem nach der Aufführung gehaltenen Festmahle wurde beschlossen, künftiges Jahr wiederum ein solches Serbisches Gesangfest in Budyssin zu veranstalten und zwar, wo möglich, schon im Monat August, um so Solche, die sich in der Ferne für das Serbenthum interessiren, Gelegenheit zu geben, einen Besuch in der Lausitz in günstiger Jahreszeit abstatten zu können. Von böhmischen Compositionen wird jedenfalls Czelakowski's „Cikanová pištalka" gesungen werden und es sollen ausser poln. u. russischen auch einige ilirische Gesänge, an denen es für diesmal mangelte, vorgetragen werden. Das nächste Gesangfest wird übrigens einen Schmuck mehr besitzen, da an demselben auch mehrere serbische Damen singen wollen.

Wy chcyli z tutychhlej słowow, kaž hižom horjekach prošach, artykulk za Waše Čěskje nowiny wudźěłać a bórzy wotćišćeć dać. Dale prošu Was luboznje, zo byšće mi te nowinskje čisła, w kotrychž rozprawa wo našim Serbskim swjedźenju wotćišćana budźe, pósłali; ja budu je we swojim času ze wšim dźakom zapłaćić. Ja bych te same teho dla rad měł, dokjelž wěm, zo někotrehožkuliž Serba w jeho Serbowstwi jara mócnje potwjerdźa, hdyž jemu pokazać móžu, zo naši wukrajni Słowjanscy bratřa tež přećelniwje na Serbow spominaja a jich lubuja. Ja sym to najlěpje nazhonił, jako běch z Wašeho wubjerneho wudźěłka „O postupu národnosti Serbův", za kotryž Wam kóždy horliwy Serb swój najlubozniši dźak praji, krótki wućah sćinił a w Tydźeńskjej nowini zjawnosći přepodał. To je pola mnohjeho mnoho skutkowało. — Ja hewak wjele do Němskich nowinow njedźeržu; hdy by so pak w „Ost und West" něšto wo n. s. swjedźenju prajić móhło, da móhło to snadź za nas tež něšto wužitka měć. Ja přepodam pak to Wašemu zmyslenju.

K dobremu kóncej prošu Was hišće, zo byšće tak dobry być chcyli a mi adresu Stańka Vraza pósłali. Ja chcu tež do Ilir našeho lětušeho a přichodneho spěwanskjeho swjedźenja dla pisać a myslu sebi, zo by drje najlěpje było, hdy bych swój list tutemu knjezej připósłał. W mojim bližšim přichodnym lisći, kotryž chcu pisać, tak bórzy hač wot Was wotmołwjenje dóstanu, dam Wam wobšěrnu rozprawu wo Maćicy Serbskjej a wo nowych literarskich płodach.

---

* **Zu diesen gehören die Herren: Seiler, Smoler, Wanak, Pfuhl, Mosig-Kłosopólski und Bjar.**

Mějće so derje a dopjelńće po Wašej dotalnej přećelniwosći wšitke próstwy

Wašeho najswěrnišeho
J. E. Smolerja.

Wuspěch koncerta bě njewočakowanje wulki. Smoleŕ w ničim njepřehna, wopisujo zahorjenje serbskeho kaž němskeho posłuchaŕstwa. Běše woprawdźite. Kocor spomina dojaty hišće po lětach na tutón łužiski a swój „Prěni serbski spěwanski swjedźeń 17. okt. 1845“ we „Łužicy“ 1892, str. 90—91; spomina z něžnym humorom, kak bě so Zejleŕ njewuspěcha bojał, ale kak bě wot bohateho wopyta a wuspěcha překwapjeny. Njedźiwamy so, zo duchowny Jakub zahorjenje spěwaše wo koncerće w „Tydźeńskej Nowinje“ 1845, čo. 43, str. 171—172 khwalospěw, kotryž tu dla dopokazma po słowje podawamy (w nowym prawopisu):

Časo přichodny
W zakćěwanju sy.
Naša serbska Łužica
Nowe česće dobywa,
Sama Němčina ju khwali.

Młodźi Serbja tu
W našim měsće su
Měli swjedźeń spěwanski,
W rjanym bratrskim towaŕstwi,
Kiž je wšěm so derje lubił.

W spěwach luboznych,
W hłosach narodnych
Z hudźbu nowej, přihodnej
Spěwachu wot Serbstwa sej
Šije dobre wuspěwane.

Holu ćichownu,
Meju zelenu,
Łužičanski rjany kraj,
Serbow statok, haj o haj!
Cyłoh' luda pěkne wašnja:

To wšo khwalachu,
Z tym wšěm dobychu
Wulke bravo-wołanje
A do-rukow-kleskanje,
Samo česćace „Da capo!“

Němcy, Serbja tu
Znowa póznachu
Serbskej' rěče luboznosć,
Serbskoh' luda narodnosć;
Pytajmy ju wuzakhować!

Z Jakubowymi słowami bu koncert tež w hrónčkach zwěčnjeny, to so wě, we naivnych rjadkach, w kotrychž stej jednorje referat a parafraza spěwanych pěsni podatej a w kotrychž je wjacy radosće a dobreje wole dyžli wumjełstwa. A skónčnje: mysl wotpowěda rozprawje, kotruž Smoleŕ Douchej napisa.

Doucha zaso próstwu swojeho serbskeho přećela Smolerja dopjelni a napisa rozprawu „O zpěvní slavnosti Srbů Lužických“ do „Kwětow“ 1845, str. 522—524 z přispomnjenjom, zo to piše po dopisu. Wón přełoži tutón dopis po słowje. Smoleŕ napisa we nim za čěsku zjawnosć tež swoju baseń „Prawa Serbskosć“, znatu nam hižo z dopisa Vina-

řickemu, a pěseń „Hdźe statok mój?“ předźěłanu wot Smolerja po čěskej narodnej pěsni „Kde domov můj?“ (Smoleř piše mylnje „domek“ = khěžka, statok, mjez tym zo je „domov“ = wótcny kraj).

Ze spěwom słowjanskich pěsni so tu tež słowjanske zwědomjenje šěrješe. Tu bu tež prěni króć spěwana serbska hymna „Trać dyrbi Serbstwo zawostać“ z Kocorowej hudźbu na Zejlerjowe słowa. Njeje dźiwa, zo so wobzamkny hnydom přichodne lěto zaso tajki spěwanski swjedźeń wuhotować. Pokhwalne rozsudki wo prěnim koncertu běchu mnohe. Smoleř sam napisa nowy přeložk swojeho dopisa do „Tydźeńskeje Nowiny“ 1845, 169—171, 173—174. Jordanowe „Slavische Jahrbücher“ přinjesechu tež nastawčk „Erstes serbisches Gesangfest in der Lausitz“. Smoleř pósła rozprawu najskerje tež Stańkej Vrazej* a druhim swojim přećelam. Tekst bě wšěm přistupny, přetož bu k tomu mały spěwnik wudaty „Wjenz Sserskich Spjewow: Kranz serbischer Lieder gesungen am 17. Oktober 1845 in Bautzen.

Ćišćane rozprawy wo prěnim „swjedźenju“ zestaja Smoleř do někajkeho albuma a da je po Łužicomaj kołować. W „Tydźeńskej Nowinje“ 1846, str. 28 prosy wo khětřiše kołowanje. Swoju žadosć wospjetuje naležnje w č. 11, 14 a hišće 15. Tež pjenježny wuspěch bě dobry, kaž je widźeć z pokładneje rozprawy w „Tydźeńskej Nowinje“ 1846, str. 66 sć. Tu bu zdobom tež druhi koncert wothłosowany a na dźeń 7. aug. 1846 postajeny a to zaso w Budyšinje pod Kocorowym wjednistwom. Zo by so w prawym času zajimanje zbudźiło, wupraji hnydom w 1. čisle „Tydźeńskeje Nowiny“ 1846, str. 6 njepodpisany spisaćel w pojednanju „Z lista jenoho wučerja“ přeće, zo bychu so wučerjo hišće bohaćišo wobdźělili, zo bychu tež w šulach serbski spěw pěstowali atd. Rola bě potajkim derje přihotowana a wuspěch do prědka wěsty.

Smoleř napisa w tom zmysłu rozprawu tež Čelakovskemu w dopisu z Łaza dnja 8. nov. 1845, woćišćanym w Časopisu Mać. Serb. 1904, str. 89—90, w kotrymž najkrótšo wutrjechi wuspěch prěnjeho spěwanskeho swjedźenja: „swjedźeń je so wubjernje radźił a je nam česć pola Němcow a zahorjenje pola Serbow dobył“. Tu tež so nam zdźěluje, zo bě Smoleř wjele prócy z koncertom měł a zo w tym času tež wjele wo „Maćicy Serbskej“ dźěłaše, w čimž bě jemu prjedy Čelakovský tohorunja k pomocy był.

---

* Při tutej składnosći činju čitarjow kedźbnych na tutu korrespondencu, wo kotrejž mam přećelne zdźělenje wot koll. prof. K. Paula z Młodeje Bolesławy, kiž wo Vrazu dźěła.

Ale Smoleŕ měješe hišće swoje studijne starosće. Dźěłaše na serbskim słowniku kaž hornołužiskim tak delnołužiskim a trjebaše k tomu pjenježnu podpjeru. Piše wo tom Čelakovskemu do Wrótsławja takle:

We Łazu, 8. novembra 1875.

Wjelečesćeny knježe!
Mój wysokowaženy dobroćelo!

Wy tu dóstawaće list, wo kotrehož přečitanje a spomožowanje Was najluboznišo prošu. Přede wšěm a zawěsće najbóle na Waše poručace pismo běch ja pjenježnu pomoc wot k. ministra Eichhorna dóstał, zo bych so mohł pola Was we Wrótsławju přihotować na wudawanje serbskeho słownika. Kak je so w tym nastupanju ze mnu měło, wo tym rozprawu dach a k njej próstwu připisach, zo by mi k. minister k dopjelnjenju mojeho słowniskeho wotpohlada chcył dopomocy dodać. Ja swoje słownistwo na žane hinaše wašnje k dobremu kóncej dowjesć njemóžu, hač hdyž so z najmjeńša hišće na poł lěta do Delnich Łužic podam. Hižo před tydźenjom tohodla w tamnej krajinje pobych, zo bych sebi tam porjedźenje a wudospołnjenje swojeho delnjoserbskeho słownika na najlěpje wobstarał. Ale nětko tam ani bur ani wučeŕ žnjow dla khwile nima, pola duchownych pak čłowjek ničo hódneho nawědźić njemóže a tuž so bórzy zaso do Łaza wróćich. Moja mysl je nětko tale: Po nowym lěće, hdyž ma wšón lud khwile a we jstwje syda, z nowa do Delnich Łužic póńdu, najprjedy do Błótow (Spreewald). Tam chcu něhdźe dwaj měsacaj wostać, a) zo bych wšitke wurazy serbskeho łódźnistwa zezběrał, přetož to je ćim wažnišo, dokelž Horni Łužičenjo łódźnistwa nimaju a b) zo bych z k. wučerjom Komorom w Njabožkojcach, kiž derje serbski rěči, dźěl swojeho hižo zestajaneho delnjoserbskeho słownika přehladał. Potom póńdu do podholanskeho kraja zezady Picnja, dale chcu někotry čas wyše Khoćebuza a we wokolnosći Drjowka a Hródka přebywać a na kóncu so do Mužakowskeho wokrjesa podać, zo bych tam hórniske słowa zběrał, přetož jeničcy wokoło Mužakowa maju Serbja kruch hórnistwa. K tomu pak chcyłoj mi Wy a k. minister Eichhorn dopomhać, Wy z tym, zo mojej rozprawje pokhwalenje a potwjerdźenje daće a moju próstwu Jeho Excellency poručiće, k. minister pak z tym, zo mi skerje lěpje pjenježnu pomoc (něhdźe 100 toleŕ) wudźěli. Budźće přeswědčeny, zo Was njebych wobćežował, hdyž bych sebi wěc hinak zawjesć mohł a hdyž bych do prědka njewědźał, zo so z Berlina tola prjedy na Was wobroća, hač mi wotmołwja.

Radźi-li so wšitko po mojej mysli, ja bórzy z Delnich Łužic so wróćiwši do Wrótsławja přijědu. Hišće připominam, zo za Berlinskich hižo nětko we Wrótsławju přebywam.

Hižo kónc zašłeho měsaca chcych do Wrótsławja wotjěć, tola njeńdźeše a njeńdźe. Najprjedy mějach hłowne dźěło w rukomaj ze zarjadowanjom našeho serbskeho spěwanskeho swjedźenja, nětko pak je należnosć Maćicy Serbskeje najbóle na mojej ramjeni położena. Naš serbski swjedźeń běše 17. oktobra, je so wubjernje radźił a je nam čésć pola Němcow a zahorjenje pola Serbow dobył. Z wopředka drje mějach strach, tola jón přewinych a ze Zejlerjom a hudźbnym mištrom Kocorom z krutej ruku zapřimowachmy, wjedźechmy a wuwjedźechmy. 69 serbskich wučerjow je spěwało. Budyšska sala, najwjetša města, bě přepjelnjena a mnozy dyrbjachu so wróćić.

Spěwy su so powšitkownje tak derje lubiłe, zo sami najzabićiši Němcy ničo porokować njewědźachu, khiba zo we wšitkich spěwach jich słowjanski charakter na měsće so njehodźeše spóznać. Teksty přednjesenych spěwow z prěnjej składnosću pósćelu. K lětu chcemy koncert hižo w augusće hotować. Z čěskich spěwow budźe so Waša „Cyganowa pišćel" wěsće spěwać; lětsa dyrbjachmy ju wotłožić, dokelž běše spěwar skhorjeł, kotryž ju najlěpje spěwaše.

Wustawki towarstwa Maćicy Serbskeje, z Wašej pomocu zestajane, je wubjerk za dobre wuznał; nětko su wyšnosći zapósłane, zo by je potwjerdźiła, je-li potwjerdźenja trjeba.

Naše najpokorniše pokłony knjeni professorowej!

Najlubozniše strowjenja Ladysławej a dźowčičkam!

J. E. Smoleř.

* * *

Smoleř měješe woprawdźe dźěła hač nadosć. A tola ničo njezakomdźi, štož móžeše dobrej serbskej wěcy k wužitku być. Pisaše tež Šafařikej 2. jan. 1846 wo założenju Maćicy Serbskeje, přetož wědźeše, zo by Šafařík ze swojim wliwom a ważnosću mohł nowe towarstwo mjez Čechami podpjerować. Šafařík so zkrótka podźakowa z listom hnydom 22. febr. wočišćanym we Łužičanu 1875, str. 100—101:

Wysoce ctěný Pane! — Wzácné psaní Wašnosti ode dne 2. Ledna b. r. pořádně do mých rukan došlo. Děkuji Wam srdečně za ty potěšitelné zprávy z Waší milé Lužice. Jsau mi tím witanější a milejší, čím řídčeji nás z Wašich stran docházejí. Zdař sám Pán Bůh wšeliké blahodějné počínání Waše na poli národnosti a literatury. Ze psaní Wašeho podán wýtah we zdejši Wčele, bez jmena: daufáme, že stím

nebudete nespokojen. Wstauplli Waše Matice serbská do žiwota, pošlete nám zpráwu a wyzwání k aučastenstwí: nepochybuji, že se i zde aučastníci naleznau.

Přišlé pro Wás knížečky od p. Bodjanského (jest jich nemnoho) jsem již dawno poslal p. Čelakowskému do Wratislawi. Dostanete jich tehdy od něho. Na každé napsáno Waše jmeno od Bodjanského. Zásilku opatřil Dr. Staněk.

Welice mne těší, že s mau staročeskau Mluwnici spokojen jste. Jest to jen nástin a náwrh: doplnění a zdokonalení jiným zůstaweno buď. — Díky Bohu, že Prawopis Wáš srbský již jednau na pewnýck zásadach stawen a tím i důležité nářěči Waše ostatnímu Slowanstwu přistupnějšim činiti začináte. Setrwejte zmužile a dokončte štastně, což tak dobře započato jest.

Naše Matice česká znamenitě roste, knih wždy wětši hojnost wychází. Mnohé důležité spisy se chystaji. Než o těch dowite se z weřejných listůw a časopisůw našich.

Lasce Waši úctiwě poručena se čině jsem

W Praze Wašnosti oddaný ctitel
22. Února 1846 Šafařík.

To je po serbsku:

Wysocy česćeny Knježe! — Waše wažene pismo wote dnja 2. januara t. l. je porjadnje do mojich rukow došło. Dźakuju so Wam wutrobnje za te zwjeselace powjesće z Wašeje lubeje Łužicy. Su mi ćim witaniše a lubše, čim rědšo k nam z Wašich stron přikhadźeju. Žohnuj sam Bóh Knjez wšo dobrotne spočinanje Waše na poli narodnosće a literatury. Z Wašeho pisma je wućah do tudomneje „Pčoły" daty, bjez mjena, nadźijamy so, zo z tym njespokojny njebudźeće. — Stupi-li Waša Maćica Serbska do žiwjenja, póscelće nam powjesć a napominanje k wobdźělenju: njedwěluju, zo so tudy wobdźělerjo nadeńdu.

Ruske knižki, kiž su za Was wot k. Bodjanskeho přišłe, (je jich njewjele) sym hižom k. Čelakowskemu do Wrótsławja pósłał. Dostanjeće je potajkim wot njeho. Na kóždej je Waše mjeno wot Bodjanskeho napisane. Wotpósłanje je Dr. Staněk wobstarał.

Wulcy mje zwjeseluje, zo sće z mojej staročěskej rěčnicu spokojeny. Je to jenož nasćin a naćisk: dopjelnjenje a wudokonjenje budź druhim zawostajene. Dźak Bohu, zo je Waš „Serbski Prawopis" hižom jónu na twjerdych zasadach postajeny a zo z tym tež Wašu wažnu naréč druhemu Słowjanstwu přistupnišu činić počinaće. Wutrajće mužnje a dokonjejće zbožownje, štož je tak derje započate.

Naša „Maćica Čěska" znamjeniće rosće, knihow stajnje wjetša mnohosć wukhadźa. Mnohe ważne spisy so přihotuja. Ale wo tych zhoniće z našich nowinow a časopisow.

Wašej lubosći počestnje so poručejc

W Prazy
22. februara 1846.

Waš
podwólny česćowař
Šafařík.

Šafařík zajimaše so wo Maćicu Serbsku a žadaše wo njej nowe rozprawy; budźe-li założena, njech Smoleř pósćele namołwjenja k sobustawstwu. Šafařik njedwěluje, zo so tež w Čechach nańdu sobustawy. Woznamjenja, zo da w „České Včele" wućah ze Smolerjoweho dopisa woćišćeć (k woćišćenju najskerje došło njeje, dokelž w „České Včele" l. 1846 ničo podobneho njestoji). Wjeseli so, zo je Smoleř spokojeny z jeho „Počátkami staročeské mluvnice", napisanymi lěta 1845 k „Výboru z literatury české". Šafařik ponižnje přispomnja, zo je to jenož nasćin a pospyt: woprawdźe pak bě jeho kniha prěnja systematiska staročěska rěčnica, kotraž bu hakle za poł lětstotka přesćehnjena a wotměnjena wot Gebauerowych dźěłow.

Ani Šafařikowe přispomnjenje wo prawopisu njeje bjezwuznamne, hdyž radźi Smolerjej k jeho skónčnemu přewjedźenju we Łužicy. Měješe dźě tež Šafařik wjele prócy z prawopisnymi prašenjemi runje tak kaž druzy wótčincowje. Ani w Čechach njebě prawopisneje přezjenosće. A nimo Jungmanna bě to wosebje Šafařik, kiž so prócowaše wo ważnu reformu čěskeho prawopisa, kaž je jasne widźeć z jeho „Slova o českém pravopisu" w Čas. Čes. Musea 1843, str. 3—12. Hanka so wězo tež wo reformu čěskeho prawopisa staraše, ale činješe tak „ustavičnými opravami a proměnami orthografie a gramatiky české; nedostatek při tom důmyslu a důvtipu nahražoval pilnosti a zefrvačnosti —" tak kharakterisowaše Fr. Palacký klassiscy Hankowe prawopisne prócowanja we swojim Dosłowje k „Radhostu" l. 1872. Tute dosłowo bu z nowa woćišćane w Prazy 1912 jako „Poslední mé slovo". Tu čitamy tež na str. 11 sć. jara dobru kharakteristiku cyłeho čěskeho prawopisneho prašenja. Šafařik njehraješe we nim najposledníšu rólu. Čim ważniše su jeho słowa „Setrvejte zmužile a dokončte šťastně, což tak dobře započato jest" (Hlej tež Jos. Hanuš „Boje o pravopis" w Literatuře české XIX stol. I 1902, 687—696).

Smoleř bě so najskerje tež prašał, kak so Maćicy Čěskej wjedźe. Šafařik wozjewja, zo wubjernje přiběra a mnoho knihow wudawa abo přihotuje. We tom nastupanju

měješe Šafařik prawje. „Matice česká“ bě wurostła ze „Sboru k vědeckému vzdělání řeči a literatury české“ při „Společnosti českého musea“ l. 1829 hłownje ze zasłužbu Fr. Palackeho. W jeje nakładźe wuńdźechu woprawdźe ważne spisy kaž Jungmannowy słownik a Šafařikowe „Slovanské starožitnosti“. Smoleŕ měješe jeje wobraz a skutkowanje we mysli, hdyž w l. 1845 dawaše namjet k založenju „Maćicy Serbskeje“. W času Smolerjoweho dopisa njebě Maćica hišće potwjerdźena; buchu hakle srědki k tomu pytane.

Smoleŕ wotjědźe tehdy do Delnjeje Łužicy, zo by na swojim słowniku dale dźěłał, kaž bě to před hodami l. 1845 Čelakovskemu pisał. Podpjeru 100 toleŕ bě přez Čelakovskeho dostał, tak zo bě jemu pućowanje zmóžnjene. Rozprawu wo tom poda z Łaza, hdźež, dokelž bě swoje studije hižo l. 1844 skónčił, husćišo doma přebywaše, prof. Purkynjej do Wrótsławja w lisće dnja 22. měrca 1846. List je woćišćany we Łužicy 1896, str. 55—56:

Łazu, 22. dźeń měrca 1846.

Wjele česćeny knježe!

Mój wusocy waženy knjez dobroćelo!

Do najwosebnišich wustawow k wubudźowanju našeje Łužiskoserbskjeje narodnosćje liči so ze wšim prawom naš spěwanski swjedźeń, kaž jón róčnje swjećić chcemy. Přetož nic jenož, zo so nimalje cyłe naše wučeŕstwo jeho dla bóle wo Serbstwo starać započinawa, dha dyrbja tež naši Němcy Serbsku rěč wušše ważić, dokjelž kóžde lěto wopokazmo ad aures dostawaja, zo so Serbska rěč tež k wuwobraženju najrjeńšich a najkrasnišich začućow hodźi. Lud sam pak, kotremuž so hač dotal ze wšěch stronow prědowaše, zo jeho narodnosć ničo hódna njeje, dohladuje so nětko k swojej radosći, zo Serbstwo pola wosebnych ludźi dźeń wote dnja wuššu płaćiznu dostawa, a dźerži teho dla z ćim wjetšej lubosću na swojej narodnosći.

Duž myslu sebi, zo dyrbju so wo róčne wospjetowanje spěwanskjeho swjedźenja ze wšej pilnosću starać. Lětsa změjemy jón w měsacu Awgusta, a srjedu po jutrach chcemy so w Budyšini zhromadźić, zo bychmy postajili, kotry dźeń a na kajkje wašnje so měć dyrbi. Při tutej składnosći dyrbja so tež hižom te spěwy, kotrež spěwane budźa, předpołožić. Po wjetšej ličbi budźa to Serbskje, hjewak pak tež hłosy wšitkich druhich Słowjanskich splahow. Češi změja tři spěwy: Čelakowskjeho Cyganowu pišćel, Husytski spěw a za třeći bychmy něšto erotyskjeho wzali. Mi so zda, zo maja Hankowe: „Modré oči“ khětro pěkny hłós a my bychmy jón

teho dla tež spěwali, wosebje dokjelž je tón tekst hižo do Serbskjeje rečje přełoženy. Pola Was sym ja hudźbu k tejhlej pěsni widźał, a prošu Was luboznje, Wy chcyli tak dobry być a mi pomjenuwanu hudźbu k Hankowej pěsni: „Modré oči" dobrowólnje požčić. Kn. stud. Symank chce tu samu ke mni wobstarać a ja Wam ju, hdyž so naši studenći po jutrach do Wrótsławja wróća, z najwjetšim a najluboznišim dźakom naspjet pósćelu. Při tym dóstanjeće tež prěni zešiwk Jórdanowych Čěskich stawiznow a delnjoserbsku bibliju, kotrejž knizy hišće z Wašeje knihownje w rukomaj mam.

Wot prěnjeho dnja přichodneho měsaca chcu z někotrymi wot mojich krajanow Čěskje: „Kwěty" čitać a smy teho dla hižom předpłaćili; přetož ja widźu, zo njeje bjez wužitka, hdyž wukrajne Słowjanskje nowiny, wosebnje pak Čěskje, čitam, dokjelž dla našeho prócowanja wjele rozwučowanja podawaja. Zo bych pak wot teho časa, hdźež Wrotsław wopušćich, njewostał, skhróblu so, Was najluboznišo wo to prosyć, Wy chcyli mi „Kwěty 1845" wot čisła 120, a wot lětušeho lěta wšitko, štož je wujšło, přećelniwje k přečitanju požčić. Kn. Symank budźe te same kje mni a po jutrach zaso njewobškodźene k Wam wobstarać.

Ja strowju wutrobnje Manuela a Karia, postrowće tež kn. Čelakowskjeho a jeho cyłu swójbu z najluboznišim postrowjenjom wote mnje. Mi so druhdy, hdyž dyrbju njedźelu popołdnju tak sam sedźeć, njemóžnje po Wrótsławskich bjesadach styšće; ja pak so nadźiju, zo budźe tola kusk lěpje, hdyž budu přichodnje w tym samym času „Kwěty" čitać móc.

Kn. Šafarik piše mi, zo je přez kn. Dra. Staňka někotre knižki, kiž běše kn. Bodjanski pósłał, za mnje do Wrótsławja wobstarał. Su-li tute snano pola kn. Čelakowskjeho wotedane, da njech mi je přez kn. Symanka připósćele. — Pola kn. Staňka budu so w swojim času podźakować. — Chcył mi kn. Čelakowski tež „Čěsku wčelu", štož je jeje lětsa wujšło abo wulećało, k přečitanju požčić, da by mi to jara lubo było a ja ju hnyd po jutrach z najwutrobnišim dźakom naspjet pósćelu.

Ja so stajnje bohu dźakuju, zo je so mje z Wami a z kn. Čelakowskim zeznać dał; přetož, hdy by so to njestało, da z našim Serbstwom nihdy tak pospěchowało njeby, kaž sebi to nětko khwalić móžemy. Teho dla dyrbju so wuznać: Našu mudrosć mamy z Čech a najwubjerniša pomoc so nam wot Čechow dóstawa. — Najnowše swědčenje wo tym je, hdyž praju, zo zaso najbóle na kn. Čelakowskjeho poručenje wondano wot ministerstwa 100 toleŕ dóstach. —

Před někotrym časom khwilu Delnych Łužicach přebywach, zo bych to a wono za swój słownik nahromadźił. Wo tym pak a wo wudokonjenju našeje Maćicy budu kn. Čelakowskjemu wobšěrnišo pisać.

Štož Linebórskich Słowjanow nastupa, da zda so po nowišich listach, zo drje su tola cylje zahinuli. — Ćim krućišo pak so Łužiskje Słowjanstwo założuje.

Bydźće w bože mje! Mějće so wšitcy derje!! To stajnje přeje

Waš

najswěrniši służownik

Jan E. Smoleŕ.

Sr. Wohlgeboren
Herrn Professor der Physiologie Purkyně
Ritter des rothen Adlerordens etc.
in Breslau.

* * *

Hakle w tutym dopisu spomina Smoleŕ na Budyšski spěwanski swjedźeń; ale jenož z krótka, dokelž wědźeše, zo ma Purkyně wo nim rozsprawu kaž wot Čelakovskeho tak z nowin. Raduje so nad postupom serbskeje narodnosće a njezapomina znowa so dźakownje wuprajić wo Purkynjowej a Čelakovskeho zasłužbje při serbskim wozrodźenju: „Našu mudrosć mamy z Čech a najwubjerniša pomoc so nam z Čechow dóstawa.“ Smoleŕ lubi hišće wjacy we čěskich nowinach čitać, zo by noweho powučenja nabył — wosebje prosy wo „Českou včelu“ a wo „Květy“. Rozprawja wo přihotowanym druhim serbskim spěwanskim swjedźenju, na kotrymž budźe tež Čelakovskeho „Cikánova píšťalka“ spěwana a prosy wo melodiju k Hankowej znarodnjenej pěsni „Modré oči“. Wróća Purkynjej požčene knihi a lubi, zo napiše Čelakovskemu wobšernišu rozprawu wo swojim delnjołužiskim wopyće. Njerady přispomnja, zo su Limborscy (Lüneburscy) Słowjenjo tola wuzemrěli; zwotkel to wědźeše, njepřispomnja. Ale to jeho ćim bóle pohonja, zo by Łužiske Słowjanstwo (!) hišće krućišo založene było; wón praji: „Ćim krućišo pak so Łužiske Słowjanstwo założuje.“ Wo to so wězo najbóle staraše a ze wšěmi mocami prócowaše Smoleŕ sam.

A rjady nowych dźěłaćeri rosćechu. Nadobny Smolerjowy přikład bě jim najlěpši nastork. Tež Delnja Łužica so pomału zběhaše, hačrunjež wšak přeco jara khromješe za swojej sotru Hornjej Łužicu, kaž poprawym hišće dźensa khromi. Ale Smolerjowy přikład a jeho wosobne poćahi

tež tu wjele zamochu. Horjekach mjenowany bohosłowc Delnjołužičan Markus a pastor Mato Nowka, wot l. 1848 wudawař „Bramborskeho Serbskeho Casnika", prócowaštaj so hižo wo zawjedźenje delnjołužišćiny do šulow a starąštaj so wo posylnjenje cyle zanjerodźeneho narodneho ducha. Smoleř pisaše wo tym wróćiwši so z Delnjeje Łužicy we „Tydź. Now." 1846, str. 46—48, w dopisu „Z Holje". J. G. Zwahr (Swora) zestaja tehdy delnjołužiski słownik, kotryž wšak bě jara njedospołny. Zwahrowy syn, kandidat theologije, jón l. 1847 w ćišću wuda a žadaše za njón wo podpjeru pola pruskeho ministerstwa, kotrež jón k přehladanju Čelakovskemu do Wrótsławja pósła. Čelakovský prašeše so hnydom Smolerja w dopisu z dnja 30. meje (najskerje mylnje město 30. hapryla abo měrca, dokelž Smoleř piše jasnje 8. meje 1846. List je dźensa zhubjeny, ale regesta k njemu su zakhowane a budźa woćišćane w Korrespondency Čelakovského III. 419. [Wudawař Korr. Čel. knježeřstwowy rada insp. Fr. Bílý mi je přećelnje zdźěli, za čož so jemu wutrobnje dźakuju.] Smolerjej jenož: „wozjewja, zo je wot ministerstwa připis dostał, zo by swoje dobrozdaće podał wo słowniku kand. Zwahra, kiž prosy wo podpjeru k jeho wudaću. — Njezda so jemu, zo je wjele hódny. Tež ma so Čelakovskemu wuprajić wo wědomostnej hódnosći tuteho dźěła dźiwajo na swój (Smolerjowy) serbski słownik, kotryž Čelakovský z rukopisa znaje, wo času, hdy snadź budźe z nim hotowy, kak daloko je jeko (Smolerjowe) dźěło dospěło." — Smoleř dyrbješe potajkim khwatać. — Dale jemu Čelakovský zdźěluje, zo „da 300 exemplarow překłada ‚Wothłósa pěsni ruskich' ćišćeć a zo je Fr. Doucha korrekturu přewzał. — Posyła jemu pokazku z njeje. Ma-li Smoleř što za njeho, měł jemu to ze Symankom pósłać."

Smoleř z Łaza hnydom wotmołwi (Č. M. S. 1904, 90—91):

We Łazu, 8. meje 1846.

Wjelečesćeny knježe!

Mój wysocyważeny knjez dobroćelo a přećelo!

Hdyž dźensa dopołdnja domoj přińdźech z Budyšina, hdźež běch Maćičnych naležnosćow dla pobył, Waš list namakach a po Wašim žadanju hnydom wotmołwjam.

Štož Zwahrowy słownik nastupa, tón, kaž prawje sudźiće, wulkeje hódnosće nima, přetož ćeřpi na wosebnym njedostatku, t. j. na tym, zo so při jeho spisowanju njeje nałožowało žanoho druheho słowjanskeho dialekta. Kand. Zwahr žaneje druheje słowjanskeje rěče njeznaje, štož jeno delnjoserbsku. Z toho wukhadźa a) zo piše w hubjenej

njesłowjanskej orthografiji, b) zo etymologisuje jako tamón, kiž praji, zo so „lucus a non lucendo“ wotwodźuje, c) zo ma sem tam němske konstrukcije, d) zo njewě, kak so konsonanty přeměnjeju. Hižo z toho so wuswětluje, zo je Zwahrowy słownik jenož njekritiska zběrka słowow, a hdyž jón z tym přirunam, kotryž chcu přichodnje sam wudać, budźe rozdźěl mjez woběmaj něhdźe tajkile:

a) Zwahrowy słownik je spisany bjeze wšeho dźiwanja na druhe słowjanstwo.

Mój słownik so z poćahowanjom na wšitke słowjanske narěče spisuje.

b) Zwahrowy słownik nima žane phrases.

Mój změje ke kóždemu słowu wuswětlace hrono.

c) Zwahrowy słownik jeno korjeńske słowa dawa a staja pod nje hnydom jich wotwodźowanja w njedospołnym čisle.

Mój budźe korjeńske a wotwodźowane słowa wosebje a we wšej dospołnosći podawać.

d) Zwahrowy słownik je w njeznatej orthografiji pisany.

Mój so w zrozymliwym prawopisu rjaduje.

Hdyž pak bych směł z Wašim dowolenjom što radźić, bych prajił, zo byšće Zwahrowy słownik poručił ministerstwu jako wobkedźbowanja hódnu zběrku delnjoserbskich słowow, kotrejež by kritiski słownikar we swojim času wužić a ju šěršemu literariskemu publikej přistupnu sčinić mohł. Přede wšěm pak bych k někajkemu podpěranju Zwahroweho dźěła toho dla radźił, dokelž je we Zwahru škrička narodneje horliwosće, kotraž by so snadź z tym do płomješka rozhoriła a tak w Delnich Łužicach wjacy dušow za Serbstwo zahoriła.

Wóndano běch khwilu w Delnich Łužicach a tam nazhonich, zo so tola na swoju serbskosć trochu dopominać počinaju.

Mój słownik na žane wašnje hač do hód 1847 dokonjeć njemóžu. „Wothłós“ je jara rjany a mi wulke wjesele čini.

Wašej cyłej swójbje moje najpokorniše pokłony. Mějće so derje. J. E. Smoleŕ.

* * *

Smolerjowy list njetrjeba wułožka. Jeho rozsudźenje wo Zwahrowym słowniku je k spodźiwanju jasne a kritiske. Napisa je potom tež po wuńdźenju słownika do „Slav. Jahrbücher“ 1847, 246—249. Nimo wšeho toho radźi z lubosću k serbskej wěcy Čelakovskemu k jeho doporučenju a podpjerje, zo by so „škrička narodneje horliwosće

we Zwahru do płomješka rozhoriła a tak w Delnich Łužicach wjacy dušow za Serbstwo so zahoriło". Sam pak ze swojim słownikom njebudźe hotowy ani do lěta 1847. Kaž wěmy, spušći Smoleř tuto dźěło pozdźišo docyła; druhe starosće jeho wot wěcy dospołnje wotwjedźechu — wosebje w lěće 1848. Wobšěrnišeje rozprawy wo Delnjej Łužicy njepoda — spokoji so ze swojim nastawčkom „Z Holje" w „Tydź. Nowinje". Pokazuje radosć nad ćišćom „Wothłosa pěsni ruskich" pod Douchowym wjedźenjom. Přełožk bě pěkny a zasłužene bě připóznaće, kotrež so jemu sta w Jordanowych „Slav. Jahrbücher" 1847, 164—166. Smoleř so njekomdźeše Douchej swój dźak wuprajić w dopisu z dnja 11. julija samsneho lěta 1846, při čimž zdobom přizamkny wozjewjenje druheho spěwanskeho swjedźenja:

We Łazu, 11. dźeń julija 1846.

Mój wusocy waženy přećelo,
Dostojny knježje!

Přeswědčeny, zo mi moje dołhe mjelčenje za njedźakomnosć dla Wašeje stajneje hotowosćje přećiwo mi njewułožujeće, sym teje kruteje nadźije, Wy budźeće mój dźensniši list z Wašej znatej dobroćiwosću přijeć. Ja pišu pak dźensa, zo bych Wam něšto wo našim lětušim serbskim spěwanskim swjedźenju (Gesangfest) k dalšemu dobrowolnemu wozjewjenju w čěskich nowinach rozprawił.

Po postawjenju zhromadźizny wótčincow, kiž běchu so na přeprošenje wubjerka Maćicy serbskeje srjedu po jutrach w Budyšinje zejšli, změje so lětuši serbski spěwanski swjedźeń 7. dźeń Awgusta a to w Budyšinje. Wjacy hač 100 serbskich spěwarjow a spěwařkow chce na tutym dnju pod wjedźenjom k. Kocora rjad serbskich originalnych komposycyjow, kaž tež čěskje, słowakskje, pólskje a ruskje hłosy z podłoženym serbskim tekstom spěwać. Wšitkje spěwy su do třoch dźělbow zezrjadowane. Prěnja dźělba wopřija „wótčinskje" (patriotiske), druha pak „lyriskje (a elegiskje)" a třeća „wjesele a žortne". Najwjacy tychhlej spěwow je wot hižom pomnjeneho K. Kocora komponowanych; z ruskich hłosow pak budźe so spěwać: Sołowjej, mój sołowjej etc., z pólskich „Jeszeze Pólska etc." a hišće jedyn druhi, ze słowakskich: Nitra, miła Nitra etc., a z čěskich: Husytski spěw a Cyganowa pišćel. Z Ilir njemóžachmy žadyn hłós dostać, hač runje tam dwaj króć pisachmy; štož jara wobžarujemy. Spěwanje změje so w Budyskim hosćincu „we 3 lipach" a to popołdnju wot 5. hodźiny. Po spěwanju budźe wulka hosćina, na kotrejž chce juž nětko nimalje

300 wosobow dźěl wzać, hotowana, a po hosćinje změjemy prěni serbski narodny bal.

To by było, štož bych dalšeho dobrowolneho rozprajenja dla wo našim lětušim spěwanskim swjedźenju připowjesć měł. Bórzy po tym samym dóstanjeće dlěžšu sprawu, kak je wšitko wupanyło.

Mějće najlubozniši dźak, zo sće loni mój referat nic jenož wotćišćeć dali, ale mi tež hnydom jedyn eksemplar tuteho wotćišća připósłali.

Wustawki (Statuten) maćicy so ćišća a tak bórzy, hač budźe to dokonjane, wustupi wona do połneho žiwjenja.

Kaž z Wrótsławja zhonich, da staraće so tež we tym nastupanju wo Serbstwo, zo Serbskje přełoženje Čelakowskjeho wothłosa pěsni ruskich korrigujeće. Dźak Wam, najrjeńši dźak, zo sće tu prócu na so wzali, přetož hdyž mamy tajkjeho korrektora, da tež wěsćje korrektnu knižku dóstanjemy. Ticinus daše 1679 swoje „principia linguae wendicae" w Prazy ćišćeć a wot teho časa so drje žane serbskje knihi w Prazy ćišćałe njejsu.

Je-li k. Hawliček, redaktor pražskich nowin, tón samy Hawliček, kiž běše khwilu w Móskwje, da chcyli jeho najpřećelnišo wote mnje postrowić. Duch jeho nowinow so mi jara spodoba, jenož škoda, zo tak rědko něšto dostawam.

Mějće so derje! Waš swěrny a wěrny

Smoleŕ.

Sr. Hochwürden Herrn Franz Doucha,

Weltpriester in Gräflich v. Pachta'schen Hause

Nikolandergasse in Prag.

franco.

Powěsć wo serbskim spěwanskim swjedźenju pósła Smoleŕ Douchej zaso jenož z tym wotpohladom, zo by so tež w čěskich nowinach wozjewiła. Wospjetuje z tym poprawym „Nawěšk" z „Tydź. Nowiny" 1846 čo. 29, str. 116 z dnja 19. pražnika (znowa pak na str. 120, 123—124 tež z programom, po słowje. Doucha napisa swědomiće rozprawu po Smolerjowym lisće do Havlíčkowych „Pražských Nowin" čo. 57, 1846 z dnja 26. julija na str. 241.

Zajimuje nas tu tež rozprawa wo tom, kak Maćične naležnosće pokročowachu — Smoleŕ woznamjenja, zo so wustawki Maćicy hižo ćišća, zo potom „wustupi wona do połneho žiwjenja".

W samsnym dopisu spomina so znowa na Havlíčka, tehdy redaktora „Pražskich Nowin", kotrehož Smoleŕ wutrobnje postrowja, přispominajo, zo so jemu duch jeho no-

win jara spodoba a wobžaruje, zo jenož tak zrědka je do rukow dostawa. Kajki bě duch tutych „Pražských Novin", zo so Smolerjej tak lubješe? „Pražské Noviny" z přiłohu „Česká Včela", kotrychž redaktor bě wot 1. jan. 1846 Havlíček, běchu jeničke čěske wulke politiske łopjeno we času absolutisma. Jich duch bě liberalismus a wótčinstwo, kruta wěra do přichodnosće Čechow, wojowanje přećiwo njepřećelam čěskeho naroda, wojowanje přećiwo absolutismej a birokratismej atd. (Hlej Zd. V. Tobolka „O Karlu Havlíčku a w jeho Pražských Novinach" w literatuře české XIX. stol. III. 1. na str. 583—596.) Smolerjej so tajki duch lubješe, přetož wón začuwaše mnoho podobneho w serbskim žiwjenju a Havlíček wěsće Smolerjowe myslički wupraješe. Je to žadny dopokaz Smolerjowych zasadow, kotrež móžeše tež wón potom w lěće 1848 wužić. — —

Lědma bě druhi spěwanski swjedźeń 7. augusta wotměty, napisa Smoleŕ hnydom Douchej wo nim wobšěrnišu rozprawu tohole wobsaha:

We-Łazu, 15. dźeń Awgusta 1846.

Mój luby přećelo!

Přeswědčeny, zo chceće na naš lětuši spěwanski swjedźeń w čěskich nowinach spomnić, sćelu Wam krótku rozprawu wo tym samym a to teho dla, zo by so to aby wono wopačnje njerozemiło, předco hišće w cuzej rěči.

Das zweite lausitzisch-serbische Gesangfest.

Schon nach Beendigung der vorjährigen serbischen Gesangaufführung (vgl. Kwěty 1846) wurde von dem Budissiner Rathsherren und stellvertretenden Bürgermeister Hr. Dr. Klin öffentlich der Wunsch ausgesprochen, daß dieselbe auch bald wiederholt werden möge. Hierzu kam nun noch der allgemeine Wunsch aller eifrigen Serben, sowie des gesangliebenden Publikums, und es wurde daher, sobald man sich der Einwilligung des serbischen Lehrerstandes versichert hatte, Mittwoch nach Ostern festgesetzt, daß das heurige serbische Gesangfest am 7. August abgehalten werden solle.

Es war im Vergleich zu dem vorjährigen weit umfänglicher und zerfiel in drei Teile, nähmlich 1) in die Gesangaufführung, 2) in das Festmahl und 3) in den Ball.

Was nun die Gesangaufführung als den wichtigsten Theil des ganzen betrifft, so fand dieselbe unter Leitung des Herrn Kocor im Saale des Gasthofes zu den drei Linden in Budissin statt und dauerte Nachmittags von 6—½9 Uhr. Hierzu hatten sich 104 serbische Lehrer als mitwirkende

Sänger eingefunden und außerdem gereichte es dem Feste zur besonderen Zierde, daß auch 17 serbische junge Damen am Gesange thätig theilnahmen. Die Gesänge waren in drei Abtheilungen geordnet. Die erste Abtheilung, welche hauptsächlich patriotische Lieder umfaßte, wurde mit dem, bereits voriges Jahr gesungenem, nach dem böhmischen sogenannten „Hussitenliede" verfaßten Gesange eröffnet. Sowohl das Solo, vorgetragen von Herrn Lehrer Hatas, als auch der Männer- und Frauenchor wurden vortrefflich ausgeführt. Hierauf folgten mit Ausnahme eines Liedes mit polnischer Melodie durchgängig von Kocor komponirte Gesänge. Die zweite Abteilung brachte elegische und die dritte heitere Lieder. Am Meisten gefiel ein von Seiler gedichtetes und von Kocor komponirtes Jagdlied (Honjeŕski spěw), sowie die bereits am vorjährigen Feste verherrlichte „Serbska Meja" (der serbische Maientanz), welche beide wiederholt werden mußten. Im ganzen wurden 23 Lieder vorgetragen. Hievon waren 16 Kocorsche Kompositionen, außerdem kam 1 polnische, 2 böhmische, 1 slowakische (Nitra, mila Nitra), 1 rußische (Sołowjej, mój sołowjej) und 2 lausitzische (Volks)melodien zum Vortrag. Zu 19 derselben hatte Seiler den Text geliefert, zu 2 Smoleŕ, zu 1 Domaška, zu 1 Wjela und damit die deutschen Zuhörer doch auch wußten, was gesungen würde, so waren sämmtliche Gesänge auch in deutscher Übersetzung zu haben. Unter den böhmischen Gesängen befand sich auch Čelakowskýs Zigeunerpfeife, welche Smoleŕ in folgender serbischen Uebersetzung dargebracht hatte:

Cyganowa piščcl.

Ach tón naš nan njebožički
Wjele móžeše,
A nam wbohim cyganjatam
Wšo zamjelčeše;
Móhł je pić, móhł je hrać,
Mjehcy dźěłać, twjerdźje spać, [wać.
Za pjeć porstow pěkne wěcy kupo-

Ach tón naš nan njebožički
Nas njehladaše,
Měješe wón dźiwnu piščcl,
Nam ju njedaše.
Hdźež ho rad česćachu,
Derje jemu płaćachu, [dźachu.
Bórzy podźiwny tam dźiw tež wi-

Z kapsy wućahny wón piščel,
Wohjeń zadźěła,
Hdyž zapiska, wšitkje šwoby
Z doma wuwoła.
Šwoby won dyrbjachu,
Prěki, podlu běžachu,
Potom kabat čerwjenojty dóstachu.

Hdyž wón zapiska na piščel
Po wsy, po měsćje,
Čěrjachu wšě němskje myšje
Za nim na měsćje.
Dyrbjachu wandrować,
Podla njeho drypotać,
Na posledku do hata pak skakotać,

Ach ty nano njebožički,
Hdźe sy rozom dał?
Hdy bydźiše ty tu piščel
Nam wšak wotkazał!
Tu smy nětk w žałosćach,
Móhli pak być w radosćach
W našich hornych a tež delnych Łužicach.

Als Solosängerinnen traten mit allgemeinem Beifalle auf: Fräulein Emilia Pfuhl (E. Pfuhlowa), Christiana Kocor (Khrystla Kocorowa) und Lydia Jakubowa und als solche Solo- und Quartettsänger, welchen Seiten des Publikums besondere Anerkennung zu Theil wurde, sind zu nennen: Bajeŕ, Bĕrnich, Bräuer, Cybla, Hatas, Kocor, Kulman, Linke, Lólk, Pjekaŕ, Rada, Ryćeŕ I. u. II., Rychtaŕ, J. E. Smoleŕ, Šolta und Vogel usw.

Nicht nur die städtischen, sondern auch die höchsten königlichen und geistlichen in Budissin stationirten Behörden hatten die Einladung zu der Gesangaufführung geneigtenst angenommen und wohnten auf einer für Sie bestimmten Tribune derselben mit sichtbarem Wohlgefallen bei. Auch das übrige Publikum war durchweg zufrieden und es gereichte nur zum Bedauern, daß der Platz, obgleich man den größten Saal in Budissin ausgewählt hatte, nicht vollkommen ausreichte.

Nach beendigtem Gesange setzten sich sämmtliche Sänger und Sängerinnen, sowie auch eine große Anzahl Serben und Serbenfreunde zur Tafel, welcher Herr Klin präsidirte. Dieser brachte zur geeigneten Zeit und ausgehend von der Freundschaft, welche der sächsische und preußische Regent zu einander hegen, und hiebei gedenkend an das sächsische und preußische Volk, welches, wie der gegenwärtige Augenblick zeige, solch hohem Beispiele nacheifere, Sr. Majestät dem Könige von Sachsen, sowie dem von Preußen einen Toast aus, dem ein allgemeines, stürmisches Sława folgte. Hierauf sprach Herr Pastor Jakub darüber, wie sowohl die preußischen, als auch die sächsischen Behörden eine gegen die Tydźeńska Nowina und auch gegen dieses Fest gerichtete Denunciation zurückgewiesen hätten und brachte daher der preußischen Regierung zu Lignitz, sowie der sächsischen Kreisdirection und dem Stadtrathe zu Budissin ein von der Versammlung höchst beifällig aufgenommenes Hoch! aus. Von den nachfolgenden sehr zahlreichen Toasts wäre etwa noch zu erwähnen, daß ein solcher ausgebracht würde von Pastor Seiler den Sängern, von Pastor Bróska und Jakub dem Componisten Kocor, welcher auch einen Lorbeerkranz aufgesetzt erhielt, von Smoleŕ den serbischen Lehrern katholischer Konfesion, von Pfuhl dem Dr. Klin, von Jakub den anwesenden Deutschen und von Stöckhardt auf das serbische Volk. Letzterer erklärte, daß er als Deutscher nun auch zu der Ueberzeugung gekommen wäre, daß die Serben nicht nur im Ackerbau, sondern überhaupt in allen Künsten den

Deutschen gleich stehen könnten und daher der gesetzlichen Freiheit ebenso würdig wären, wie diese. Daher wolle man ihnen den Fortschritt auf der Bahn zur gesetzlichen Freiheit stets offen lassen etc.

Nach dem Mahle, an dem über 300 Personen Theil genommen hatten, war Ball, bei welchem die Tänzerinnen zur Auszeichnung lausitzischsfarbige Rosetten trugen.

Wie schon beim vorigen Feste die serbischen Lehrer zeigten, daß sie als solche den deutschen in keiner Weise nachstehen und hierdurch ihrer Nationalität eine höhere Wertschätzung bei den Deutschen erwerben, so haben diese auch in Folge des Festmahls und Balles anerkennen müssen, daß die Serben auch in rein gesellschaftlicher Beziehung den Deutschen die Wage zu halten wissen und daß die serbische Sprache zur Conversation recht wohl geeignet sei.

To by z krótka było, štož bych wot druhjeho serbskjeho spěwanskjeho swjedźenja k prajenju měł. Nałožće to samo po swojim zdaću. Wo to pak Was luboznje prošu, zo byšće mi 1 eksemplar teho nowinskjeho čisła, w kotrymž tuta sprawa wotćišćana budźe, do Łaza skjerje lěpje připósłać chcyli.

Druhi króć pišu wo druhich wěcach.

Mějće so derje! Waš swěrny
Smoleŕ.

Doucha přełoži Smolerjowu rozprawu po słowje — po přećelskim dopisu, kaž přispomnja — do „Kwětow" 1846 str. 423—424. A Smoleŕ pósła zdobom rozprawu do „Tydźeńskeje Nowiny" 1846, 129 sć. z přispomnjenjom, zo je zaso mały spěwnik wušoł „Druhi wjenc serskich spjewow, spjewanych 7. augusta 1846 w Budyšinu". Zo by so dalše zajimowanje zbudźiło, pósła najskerje zaso Smoleŕ Douchowy nastawk wo 2. koncerće z dźěla z citatami do „Tydźeńskeje Nowiny" 1846, 155 sć. „Rozprawa wo rozprawach", nimo druhich nowinaŕskich wothłosow. Druhi spěwanski swjedźeń bě so tak derje poradźił, zo běchu dalše zawěsćene. Skónčnje buštaj hišće samsneho lěta 1846 wobaj (1. a 2.) Budyšinskaj koncertaj we wubjerku 7. oktobra we Wojerecach pod Kocorowym wjednistwom wospjetowanaj, kaž čitamy w „Tydź. Nowinje" 151 sć. a 171 sć.: „Tsecźi spjewanski swedźeń".

Wo třećim (Wojerjowskim) spěwanskim swjedźenju hižo Doucha žaneje rozprawy njedosta a tež žaneje njenapisa. Ale napisa dlějšu rozprawu wo Smolerjowym-Waŕkowym přełožku Čelakovskeho „Wothłosa pěsni ruskich" a wo

„Wjencu Serskich spjewow“ z Budyšskeho spěwańskeho swjedźenja 1845—46 w „Kwětach“ 1846, 246 a 342. W tutym nastawku žada znowa dobry serbski słownik. W tym času wězo hišće podarmo. Wo „Wothłosu“ z pokazkami přełožka pisaše potom znowa krótko w „České Včele“ 1846, str. 232 a wobšěrnišo w „Čas. Česk. Museja“ 21, 1847, zwj. 2, 65—77.

Smoleŕ njepisaše wjacy rozprawow wo spěwanskich swjedźenjach, dokelž běchu so derje zakorjeniłe a dalších doporučenjow njetrjebachu. Štwórty bu wotměty 8. okt. 1847 w Budyšinje; wo nim piše rozprawnik w „Tydź. Now.“ 6, 1847, 166—168 a pódla toho tež Doucha w „Kwětach“ 1847, 531—532. Lěta 1848 běštaj dwaj atd., kaž je to wobšěrnje K. A. Fiedleŕ wopisał w nastawku „Serbske spěwanske swjedźenje wot lěta 1845 hač do lěta 1851“ w Čas. Mać. Serb. 13, 1860, 91—119. Nimo toho měješe Smoleŕ dosć dźěłać z Maćicu Serbskej, na kotrejž jemu a wšěm serbskim wótčincam předewšěm ležeše. Dopokazowacu rozprawu wo tutym jednanju napisa Čelakovskemu w dopisu ze Zhorjelca 28. februara 1847, wočišćanym w Čas. Maćicy Serbskeje 1904, 92—94:

W Zhorjelcu, 28. febr. 1847.

Wjelečesćeny knjez professoro!
Mój wosebny knjez dobroćelo!

Čas běži a wěc, kotrejež dla so dlijach z pisanjom do Wrótsławja, so přeco hišće dokonjała njeje. Ja pak měnju to, zo hišće nimamy dospołnje do rjada zestajanu našu Maćicu. Po jutrach dwě hižom budźetej lěće, hdyž ju założichmy; ale hdyž tež wšužkuli prócu nałožowach, zo by skerje lěpje płody dawała, toho tola hišće docpěł njejsym.

Cyła wěc měješe pak so hač dotal takle: Něhdźe po swj. Janu zašłeho lěta běch ja w mjenje Maćičneho wubjerka přeprošenje přećelow serbskeje literatury k zastupjenju do Maćicy spisał. Tuto přeprošenje, podobne na něhduše čěske, mjez druhim tež Maćične zamysły wobšěrnje wułožowaše a pokazowaše, na kajke wašnje chcemy je wuwjesć. Hdyž běch tute swoje pismo k wotćišćenju do ćišćeŕnje dał, mje khwilu po tym k. dr. Klin prošeše, zo bych jeho tola wopytał. Hdyž běch sebi k njemu dóšoł, mi wón praješe, zo je jemu jako kral. censorej spomnjene přeprošenje do rukow přišło, a přistaji, zo so jemu wěc lubi a zo chcył tež do Maćicy přistupić. Potom sebi Maćične wustawki wuprosy, a postajichmoj sebi, zo ma so z wozjewjenjom přeprošenja hišće khwilku wočaknyć. Někotre njedźele po tym k. Klina zaso wopytach, a wón mi rjekny, zo chce so za

wobswědčenje swojeho dobreho zmyslenja tež hnydom za Maćicu dźěławy wopokazać. Tuta dźěławosć pak by była, zo by jemu so dowoliło, wustawki hišće jónkróć přehladać a snadź sem a tam polěpšić, hewak chcył wón tež, je-li so mi to dobre zezdanje, list napisać, z kotrymž bychu so wustawki wyšnosći předpołožiłe.

To prěniše žadanje měјach za dobre a z toho, zo by so to druhe dopjelniło, so tež wužitka za našu wěc nadźijach. Tohodla k. Klina prošach, zo by wustawki přehladał a list napisał, mi pak to, hdyž změje wšo hotowe, wědźeć dał. To khětro dołho traješe. Hakle srjedź novembra mi wón prajić da, zo je slubjene dźěło dokonjał. Podach so z k. duch. Zejlerjom, z k. duch. Jakubom a z budyšskim měšćanskim wučerjom k. Imišom, kotrehož běchmy jako horliweho a pilneho wótčinca za knihownika Maćicy wuzwolili, do Klinoweho bydła. Knjez Klin běše we wustawkach sem a tam słowa přeměnił, paragrafy hinak zrjadował a ličbu wubjerkownikow pomjeńšił.

Wšitko to za dobre póznachmy. Potom čitaše nam pismo, kotrež dyrbješe so z wustawkami wyšnosći, to je budyšskej krajnej direkciji přepodać. Ze přitomnymi knjezami a z k. Klinom sebi na to wučinichmy, zo maju so jenož sakscy poddanjo, evangelscy a katholcy Serbja ze wšěch wučenych stawow, na tute pismo podpisać. Najprěnjej so podpisaštaj k. Klin a k. Jakub (wobaj budyšskaj censoraj!!), a potom nawabi k. Imiš dweju duchowneju, z kotrejuž jedyn swojeje wosebnosće dla a druhi swojeje pobožnosće dla pola ludźi a wyšnosće wjele płaći, swojeju wujow, zo taj tež podpisaštaj. Tohorunja sčiništaj hišće dwaj evang. duchownaj a dwaj kandidataj a dwaj evang. wučerjej, hdyž běchmy jeju k tomu wuzwolili. Z katholskeho duchownstwa běše hižo na druhim puću k. kanonikus Smoła dobyty, Tón podpisa a tohorunja tež k. kanonikus senior Haška, najwyššej kath. duchownaj po biskopu. Na to hišće štyrjo kath. duchowni podpisachu a direktor tachantskeje šule, tak zo móžachmy pismo ze 7 podpismami kath. a z 8 podpismami evang. Serbow krajnej direkciji přepodać.

To so sta někotre dny do hód. Při spočatku februara krajna direkcija wozjewi, zo ničo nima přećiwo našemu skutku, ale zo so ji wón wjele bóle jara lubi a zo je naše pismo z pokhwalenjom do Drježdźan na ministerstwo pósłała, zo by nam tuto dało dowolenje k wudanju Maćičneho časopisa. Na ministerstwje nětko hišće wšitko leži a my drje tež prjedy wotmołwjenja a dowolnosće njedóstanjemy, dóniž njebudźe sejm skónčeny. Tak dołho pak tola z pisa-

njom čakać nochcych, přetož je-li što, maće Wy pódla knjeza prof. Purkynje zasłužby wo mnje a wo našu wěc a tohodla tež najwyšše prawo, z časami wobšěrne rozprawy wo wšitkich tajkich należnosćach dóstawać.

Hdyž wotmołwjenje dóstanjemy z Drježdźan, Wam to napišu a rozłožu, kajki chcemy puć při wudawanju Maćičnych knihow nastupić. Hdyž nic prjedy, wokoło swj. Jana k Wam přijědu, zo bychmoj ze rta do rta dale radu składowałoj. Ja sebi myslu, zo by najprjedy knižka wušła, kotraž ma naš analogiski prawopis wopřijeć a zo skerje lěpje časopis Maćicy Serbskeje wudawać póčnjemy.

Wšě eksemplary „Wothłosa", kotrež mějachu so po Wašej poručnosći rozdawać, rozdawach a wjele dźaka za Was bjerjech.

Štož słownik naštupa a wšě druhe wěcy, we přichodnym lisće, zo by so wot Wašeje sćeŕpliwosće tón króć nježadało přez měru.

Moje najpřećelniše pokłony Wašej knjeni mandźelskej a cyłej swójbje, tohorunja tež k. prof. Purkyni a jeho Manuelej a Karli. Mějće so wšitcy na najlěpje!

J. E. Smoleŕ.

Z wobsaha dopisa je widźeć, zo so dr. A. Klin sam zajimowaše wo nowe „Towaŕstwo Maćicy Serbskeje", zo so něhdźe po swj. Janu l. 1846 sam wot sebje za sobustawa Maćicy zamołwi a cyłu wěc tak horliwje na so wza, zo bě w času Smolerjoweho lista Čelakovskemu pisaneho należnosć hižo pola ministerstwa w Drježdźanach, samo wot Budyšskeho krajskeho hejtmanstwa doporučena, zo by so za dobru spóznała. Dr. Klin wustawki derje přehlada a wuporjedźa a napisa tež prěnjotny list.

Smoleŕ pisaše swój list poprawym hižo w času, hdyž bě Maćica Serbska dowolena z připisom z dnja 26. februara 1847; přebywajo w Zhorjelcu njeměješe wón wo tom ani zdaća. Tak ruče hač pak wo tom rozprawu dósta, wotjědźe do Budyšina, zo by so wobdźělił na prěnjej dozałožeńskej skhadźowancy, kotraž so w Budyšinje dźeń 12. hapryla 1847 wotmě. Wo tutej skhadźowancy napisa potom hnydom rozprawu do „Tydźeńskeje Nowiny" str. 60—63, 65—67 we nastawku „Dozałoženje Towaŕstwa Maćicy Serbskeje". A wobšěrniše pojednanje pósła do Jordanowych „Slavische Jahrbücher" samsneho lěta 129—132, w kotrymž tež cyłu historiju nastaća Maćicy Serbskeje narysowa. Tu je tež spomnjene, zo bu za prěnjeho předsydu dr. Klin wuzwoleny a za redaktora „Časopisa Maćicy Serbskeje" Smoleŕ. Skónč-

nje njezaby rozprawu wo tom tež Čelakovskemu napisać, kiž bě posrědnje sobuskutkował při założenju Maćicy, a potom Douchej — woběmaj z připołoženymi wozjewjenjemi noweho towařstwa, z namołwjenjom k sobustawstwje a z próstwu, zo bychu so prócowanja Maćicy po móžnosći podpjerałe.

Čelakovskemu pisaše (dopis bu wočišćany w Časopisu Maćicy Serbskeje 1904, 94—95):

W Budyšinje, 29. hapryla 1847.

Mój wjelečesćeny knježe!
Wysokowaženy knjez professoro!

Z Tydźeńskeje Nowiny drje sće hižo zhonił, zo je so naše towařstwo Maćicy Serbskeje wóndano dozałožiło. Wy a k. prof. Purkynje so jara wo našu narodnosć starataj, tuž smy so zwažili, Was a k. Purkynju luboznje přeprosyć do Maćicy zastupić. Kak so z tutej změje, to hižo pak wěsće, pak ze připołoženeho přeprošenja dowidźiće. Tutoho přeprošenja tohodla wjacy eksemplarow do Wrótsławja sćelu, dokelž so nadźijam, zo změjeće składnosć, nam přećelow za Maćicu nadobywać.

Pjenježny přinošk je přeměnjeny; 10 hr. so zhromadźiznje přemały pjenjez być zdaše, tuž so postaji, kaž je we přeprošenju wustajene. A dokelž dale za wobćežnu wěc póznachmy, hdy by tón, kotryž z daloka Łužicy bydli, swoje pjenjezy słać dyrbjał kóžde lěto, so dale postaji, zo smědźa tajcy hnydom na pjeć lět zapłaćić. Tež chce wubjerk přichodnje wustajić, zo tón, kiž 30 toleř na dobo abo w 5 lětach zapłaći, potom ničo swoje žiwe dny płaćić njezměje. To by nimale tak było, kaž pola čěskeje Maćicy. Z Čech móžemy so tu něšto pomocy nadźeć, a kralowske sakske ministerstwo chce tež, hdyž je najprjedy někotre płody widźało, summu pjenjez darić. Ale hdyž bychu sebi ludźo prěni čas jeno přez měru wjele nježadali, potom wěc poběhnje; honorarow płaćić njetrjebamy, dokelž wšitcy darmo dźěłamy. Trjeba pak je, zo bórzy něšto wudamy a tuž prosymy a namołwjamy zo bychu bohaće přistupowali do Maćicy.

Čohož so najbóle bojachmy, t. j. zadźěwkow ze strony wyšnosće a přećiwjenja přećiwo nowemu prawopisu ze strony luda, to je so woboje najlěpje činiło, přetož wyšnosć je naš zamysł na najbóle pokhwaliła a nowy prawopis sebi kóždy žada. Wubjerk pak tola chce knižki, kotrež maju so wšědnemu ludej do rukow dawać, z woprědka we starym prawopisu ćišćeć.

„Wothłosa“ je so wjacy eksemplarow předało, hač běch sebi myslił.

Přichodnu njedźelu do Lipska pojědu. Knjez Jordan najskerje do Prahi póńdźe a chce, zo bych w Lipsku na jeho město stupił a „Slavische Jahrbücher“ redigował. Ja to lohko dosć na so wozmu, přetož hdyž sym w Lipsku, sym tež nimale we Łužicach, za 5 hodźin mjenujcy móžu z Lipska do Budyšina dojěć a to za dźeń tři króć.

Skónčnje pak jara prošu, zo byšće so chcył z k. prof. Purkynju po móžnosći za našu Maćicu starać.

Moje najponižniše pokłony Wašej knjeni mandźelskej a k. prof. Purkyni, Wašej a jeho swójbje.

Moja wutroba so jara za tym žedźi, zo bych mohł Was wšitkich wohladać a z najmjeńša při jenej Wrótsławskej bjesadźe pobyć.

Mějće so wšitcy najlěpje!

J. E. Smoleŕ.

Podobnje napisa Douchej dźeń na to list z próstwu, zo by „Wozjewjenje Maćicy Serbskeje“ rozšěrił a rozprawu do čěskich nowin napisał a na wšě móžne wašnje wo dobro Maćicy Serbskeje mjez Čechami so starał. Pisaše tón króć jenož serbski:

W Budyšinje 1. dźeń Meje 1847.

Najsławniši knježje!

Přede wšitkim praju swój najlubozniši dźak za wšě napominace a přećelniwe słowa Wašeho wusoko waženeho łońšeho lista. Z tamneho časa hač dotal je so we Łužicach wjele k lěpšemu stało, hač runje postup w našich naležnosćach někotremužkuliž so mały zdać móže. A woprawdźje, njebych-li na to spominał, kak hubjeny a strašny běše staw łužisko-serbskeje narodnosćje při započatku mojich narodnych prócowanjow, njebych-li so nětko dopomnjał, kak běše hišće před někotrymi lětami Serbstwo nimalje beze wšeje nadźije přichodneho byća, dha njebych w tutym času wo postupje rěčeć móhł. Ale njeje to postup, hdyž so město wzdaća kruta nadźija pokazuje? — njeje to postup, hdyž so nětko narodneho mjena khwala, hdyž so jeho prjedy hańbowachu? — njeje to postup, hdyž dyrbi wušnosć nětko narodnu mysl zjawnje pokhwaleć, hdźež ju prjedy přesćehachu a hanjachu? — njeje to postup, hdyž nětko nic jenož horjacu młodosć, ale tež rozmyslacu starobu wšudźe za narodnosć dźěłać widźimy? — a njeje tež to postup, hdyž nětko někotryžkuliž našeje literatury dla na raz telko pjenjez přinjese, kelko za swoje žiwe dny hišće na nju njewułožowaše?!

Tuto poslenje so pak stawać počina, dokjelž smy nětko hižom před časom založene towarstwo maćicy serbskeje z dowolnosću kralowskjeho sakskjeho ministerstwa dozałožili a dla dopjelnjowanja maćičnych wotpohladow pjenjezy zhromadźować počeli.

Hač runje wěmy, zo budźa naši krajenjo kóždy po móžnosći do maćicy dawać a přez to serbsku literaturu a z njej serbsku narodnosć po potrjebje spomóžować, dha pak tola tež wěmy, zo změje wšitka naša próca jenož špatne a maličkje płody, jeli zo tež druzy Słowjenjo k pomocy njebudźa. Teho dla wobroćamy so, kaž w druhich wěcach, tak tež we tutym nastupanju k našim čěskim pobratram, zo bychu nas w tutej za přichod našeho naroda najważnišej naležnosći dobrowólnje a přećelnje podpjerali a po tej měrje, kaž ju „přećelam łužiskoserbskjeje rěčje a literatury" poswjećene a tudy w 50 eksemplerach připołožene přeprošenje dale wułožuje, so pomocni wopokazowali, a nadźijamy so, zo chcedźa našu najlubozníšu a najwutrobnišu próstwu bratrowscy dopjelnjować.

Po prawym je naša maćica po čěskjej założena, jenož z tym jeničkim wuměnjenjom, zo smědźa ći, kiž w Serbach bydla, swój přinošk na jene lěto płaćić, druzy pak to na 5 lět činić dyrbja; přetož to by za kóždeho jara wobćežne było, hdy by nam kóžde lěto tajki mały pjenjez z dalokosćje słać měł. Lěpšeho pospěcha dla chce pak wubjerk na powšitkomnej zhromadźiznje přichodneho lěta postajić, zo dyrbi kóždy staw maćicy serbskjeje pak z cyła 30 toleř w 5 lětach, pak kóžde lěto swojeho cyłeho žiwjenja 1 tlr. 10 nsl. = 2 zł. sl. zapłaćić. Štóž lětsa, dokjelž je tak postajene, 6 tlr. 20 nsl. = 10 zł. sl. zapłaći, temu budźa so na přichodnosć při wospjetowanym płaćenju 20 nsl. k lěpšemu zličbować. — Na tajkje wašnje by ta wěc tak kaž w Čechach była a hjewak by tym, kiž na raz wjacy pjenjez darić njemóža, tež puć k přistupej wotewrjeny był.

Naš wubjeřk chcyše wo tutej naležnosći, kaž sym ju we tymhlej pismje předpołožił, najpródcy k samemu musejnemu wubjeřkjej pisać, ale njewjedźo, hač by to spodobne było, je so to za najlěpše zdało, Wam, kiž dźě so tež rad wo naš mały narod staraće, přeze mnje list připósłać a Was najlubozníšo prosyć, Wy chcyli našu wěc dobrowolnje před wubjeřkom čěskjeho museum wjesć a přede wšitkimi Čechami, kiž wo nas a wo našu literaturu rodźa, za nas rěčeć.

Najsławnišemu wubjeřkjej čěskjeho museum a Wam najlubozníše postrowjenja wot cyłeho wubjeřka maćicy serbskjeje přez Wašeho najpokornišeho słužomnika
J. E. Smolerja.

Ze Smolerjoweho dopisa błyšći so ćicha radosć nad docpětymi wuspěchami. Jeho stupnjowanje, wuprajene z dobom w kontrastowacych sadach: „njeje to postup, hdyž —" swědči wo Smolerjowym radostnym zahorjenju nad dopjelnjenjom sona jeho žiwjenja, nad założenjom Maćicy Serbskeje. To bě woprawdźe wulkotny postup a wuspěch, hdyž so poradźi, srjedźizniske narodne zjednoćeństwo założić, kotrehož nadawk bě skónčne postajenje serbskeho prawopisa, wudawanje dobrych serbskich hnihow a wědomostneho „Časopisa", kotrehož nadawk bě wšostronske pěstowanje narodneho žiwjenja a jeho posylnjenje. Hladamy-li dźensa wróćo k tutym počatkam łužiskoserbskeje Maćicy, widźimy, zo njebě prócowanje Smolerjowe a jeho přećelow podarmo, zo so nadźije, stajane na tuto nowe towarstwo, bohaće dopjelnichu. Adolf Černý je historiju wuwića Maćicy Serbskeje pěknje rysował we swojim „Łopješku ze stawiznow serbskeho wozrodźenja: Matice Srbská v Budyšíně" we „Slovanskim Sborniku" 4, 1885, 198—204, 243—253 (Hlej tež „Entstehung und bißherige Tätigkeit der Maćica Serbska" w „Neues Laus. Magazin" zwj. 39).

Smoleŕ připołoži do Douchoweho dopisa tohorunja jene ćišćane přeprošenje Maćicy Serbskeje „Přećelam łužiskoserbskeje rěčje a literatury", zakhowane hač do dźensnišeho dnja w Čěskim Museju pod sign. 93 ct' 20 ze Smolerjowym přispomnjenjom:

„Přispomnjenje: W lisćje pomnjene 50 eks. přeprošenja najskerje na nowy tydźeń přez Crednerowu knihaŕnju dostanjeće." —

Doucha dopjelni kaž hewak tež tón króć zwólniwje próstwu. Po dopisu napisa krótku rozprawu wo „Lužické Matici" do „Květow" 1847, 275—276. Wobšěrnišo jednaše wo Maćicy Serbskej, wo spěwanskich swjedźenjach a wo druhich serbskich narodnych naležnosćach we „Zprávě ze Srbské Lužice" w Čas. Čes. Mus. 21, 1847, zwj. 1, str. 675 hač 683, hdźež wukhadźa wot swojeho nastawka w „Musejniku" z l. 1845. Spomina tu tež na přihotowany Časopis Maćicy Serbskeje, kotrehož prěni zešiwk pak hakle lěta 1848 wuńdźe. Tehdy napisa wo nim hnydom rozprawu do „Květow" 1848, 126—127.

Dyrbimy tu sprawnje wuznać, zo so w Čechach za Maćicu Serbsku hnydom telko zajimanja njenamaka, kaž so Smoleŕ nadźiješe. Póznawamy to z dopisa Čelakovskeho Staňkej (Čas. Čes. Mus. 1872, str. 317) z dnja 20. dec. 1847, w kotrymž so Čelakovský dźiwa, zo „w Čechách tak málo na Matici lužickou pamatováno, ano kromě 3 neb 4 (Hanka,

Marko, Doucha) jiného jména nevidĕti**. Z časom so to wězo polěpši.

Spomnić so ma, zo bě na założenju Maćicy Serbskeje zdźěla tež wulki čěski historik František Palacký (1798 hač 1876) wobdźěleny, hłowny organisator a założeŕ Matice České. Tež Palacký znaješe Łužiskich Serbow, wobkhadźowaše dźěn hižo w meji l. 1827 w Lipsku ze Zejlerjom, kaž w jeho dźeniku čitamy (Hlej wudaće: V. J. Nováček „Palackého korrespondence a zápisky" Praha 1898, str. 184—185); tu měješe wulki wliw na Zejlerja pódla Serba Simy Milutinovića, kiž bě tehdy wučeŕ južnoserbskeje rěče pola Němca Gerharda (Hlej mój nastawk: „Z dějin Luž. Srbů v Lipsku" we Slov. Přehl. 12, 1910; wosebity woćišć str. 9). Palacký přebywaše potom tež w Budyšinje swojich historiskich studijow dla skónc junija l. 1843 (Korr. a zápisky str. 232; Tydźeńska Nowina 1843, č. 38 a 41). Tehdy runje poda někotre namjety k założenju Maćicy Serbskeje. Palacký je snadź tež sobudźěłaćeŕ při spisanju pomjatneje serbskeje peticije (hlej wo njej w mojej knižcy „Łužice" 1919 str. 39). w l. 1848, dokelž bě jeho Smoleŕ wo to prosył z listom z Lipska dnja 4. 5. 1848. (Dopis, hač dotal njećišćany, je wukhowany w listowanju Palackého w Čěskim Museju w Prazy.) Ze Smolerjom zetka so Palacký při swojim druhim wopyće w juniju 1862, kaž čitamy we Łužičanu 3, 1862, 95. (Tu je tež w 4. lětn. 1863, str. 7—10 žiwjenjopis Palackého wot Hórnika.) Smoleŕ sebi Palackého jara wažeše a dojědźe samo w l. 1876 do Prahi, hdźež bě 23. hapryla na Žofinje swjedźeń wosławjacy dokončenje „Dějin národa Českého", spisanych wot Františka Palackého. A hdyž samsneho lěta něhdźe měsac na to 26. meje Palacký wumrě, napisa Jakub Bart, pozdźišo Ćišinski, tehdy sobustaw Pražskeje „Serbowki": „Sonetowy wěnčk na Palackého mary", woćišćany w 17. lětniku Łužičana 1876, 93—95 (znowa we Łužicy 1898, 87 w nastawku Ad. Černého „Palacký a łužiscy Serbja", přeloženym wot Andrickeho z „Národnich Listů" 1898, čo. 166). Tam bě tež přizamknjeny „Žiwjenjopis Dr. Fr. Palackeho" na str. 125—128.

* * *

Ze założenjom Maćicy Serbskeje wuwjedźe Jan Arnošt Smoleŕ wulkotny skutk swojeho žiwjenja. Kaž bě ze swojimi „Pjesničkami" l. 1843 kruty zakład dał k wobnowjenju serbskeje literatury, tak da ze założenjom Maćicy Serbskeje

---

* Zo so w Čechach tak mało na Maćicu Serbsku kedźbuje, hdyž nimo 3 abo 4 (Hanki, Marka, Douchi) druheho mjena njeje widźeć.

l. 1847 kruty zakład cyłemu serbskemu narodnemu žiwjenju. Dźěło wo Maćicu skónči runje zahe dosć, zo by so druhim nadawkam, runje tak ważnym a wobćežnym, wěnować mohł. Ale w tych lětach 1846—1847 zbywa wěsta potajnosć we Smolerjowym žiwjenju, kotraž budźe so wujasnić dyrbjeć. Smoleŕ piše mjenujcy we swojim samsnym žiwjenjopisu (Slov. Přehled 12, 1910, str. 66—67), zo so lěta 1846 do Lipska přesydli, hdźež redakciju Jordanowych „Slavische Jahrbücher" přewza, hdźež pak na płuca ćežko skhorje, tak zo njemóžeše ani rěčeć, zo pak tam njedźiwajcy na to „Slovanský spolek" załoži, w kotrymž so Lipsčanscy serbscy, čěscy a južnosłowjanscy studenća skhadźowachu. Po Smolerju wospjetuje tuto wuprajenje K. A. Jenč w nastawku w Časopisu Maćicy Serbskeje 1888, str. 177 a druzy Smolerjowi žiwjenjopisaćeljo. Ale kak sebi to zjednoćimy z dopisami Smolerja samoho, tu woćišćanymi z lět 1846—1847, z kotrychž njeje ani jedyn z Lipska datowany: lěta 1846 piše z Łaza Purkynjej 28. měrca, Čelakowskemu 8. meje, Douchej 11. julija a 15. augusta; l. 1847 piše Čelakowskemu 28. februara ze Zhorjelca a 29. hapryla z Budyšina, Douchej tohorunja z Budyšina dnja 1. meje.

W tutych dopisach njeje ani spomnjenja wo Smolerjowym přebywanju w Lipsku, kaž tu tež njeje spomnjenja wo tom, zo by skhorjeł. A zawěsće by był wo tom pisał runje tak, kaž pisaše Čelakowskemu wo swojej khorosći 27. meje 1845. Nawopak — z jeho dopisow w tym času je jasno, zo bě dospołnje strowy, zo jara horliwje na swojim słowniku, na spěwańskich swjedźenjach, na Maćicy Serbskej a na druhich serbskich naležnosćach dźěłaše. Měnju tohodla cyle wěsće, zo je so tu Smoleŕ zaso we swojim pomnjeću zmylił, kaž w lěće swojeho dojězda do Prahi z Čelakowskim, napisawši lěto 1842 město praweho 1843 a kaž so podobnje myli tež při mjenowanju pojutrowneje skhadźowanki serbskich wótčincow, mjenujo město lěta 1845 mylnje lěto 1843! Tak ma so tež tu rjec, zo so Smoleŕ hakle lěta 1847 do Lipska přesydli a to započatk meje. Wo tom mje wosebje přeswědčeja słowa Smolerja samoho w dopisu Čelakowskemu z dnja 29. hapryla 1847, hdźež piše: „Přichodnu njedźelu do Lipska pojědu. Knjez Jordan najskerje do Prahi póndźe a chce, zo bych w Lipsku na jeho město stupił a „Slavische Jahrbücher" redigował. Ja to lohko dosć na so wozmu . . atd." A Smoleŕ pomhaše woprawdźe hakle l. 1847 při redigowanju Jordanowych „Slavische Jahrbücher", kotrež docyła hakle wot 9. čisła lěta 1848 přewza. Do Lipska přišedši da bórzy nastork

k założenju „Slovanského spolku", wo kotrymž čitamy powěsć w „Tydźeńskej Nowinje" 6. 1847, 79—80 w čisle z dnja 14. róžownika w Cyžowym nastawčku: „Słowjanske towafstwo w Lipsku". (Hlej też mój hižo mjenowany nastawk „Z dějin Luž. Srbů v Lipsku" str. 10, woseb. wud.) Tohodla so Smoleř też z Čelakowskim njezeńdźe, kiž srjedź augusta do Prahi jědźeše a so w Budyšinje zastaji, kaž w „Tydźeńskej Nowinje" 6, 1847, čo. 34, str. 136 z dnja 21. žnjeńca čitamy. Rozprawnik mjenuje tu Serbow, kotřiž z Čelakowskim rěčachu. Smoleř mjez nimi njebě.

Je derje móžno, zo bě Smoleř tehdy w Lipsku hižo khory, ale wěstych powěsćow wo tom nimam. Snadź Smolerjowy biograf wšo dokładnje wuslědźi, dokelž su tute lěta za Smolerja wosebje ważne. Přikhadźeše dźě čas lěta 1848 — čas połny přewróćenjow a revolucionarneho hibanja.

* * *

Smolerjowy „Slovanský spolek" w Lipsku je prěnje znamjo politiskeho hibanja we Łužicy. Narodnostnje bě so Łužica, kaž smy widźeli, hižo před lětom 1848 wozrodźiła; hesła, kotrež so po Europje počachu wozjewjeć, polětowachu też po Łužicy, ale politiske wozrodźenje měješe hakle nastać. To čas sobu přinjese. Do tutoho časa běchu jenož wótčinske towafstwa, drobne literarne dźěło, ale wšo stawaše so jenož z ćicha, po puću miłosće. Nadobo wozjewichu so mócne hesła: Swoboda! Jenajkosć! Bratrowstwo! Wudyri francowska revolucija w měrcu lěta 1848, kotraž francowske kralestwo wotstroni, w Němskej přińdźe tohorunja k žiwemu politiskemu hibanju, w Rakuskej hotowaše so słowjanski zjězd, kiž žadaše zlěpšenje poměrow słowjanskich narodow w Rakuskej a też wo Serbow so zajimowaše. Tohodla khwataše Jordan do Prahi, dokelž to so jeho powazy hodźeše, tu móžeše radikalnje dźěłać Serbam k wuspěchej. Tu daše ćišćeć swoje „Přeprošenje Serbow k słowjanskemu kongresej w Prazy", wot Maćicy Serbskeje wězo wotpokazane ze strachom před porokami panslavisma, tu wobkhadźowaše z Havličkom, dźěłaše nowinafscy, wobdźěleše so na jednanjach słowjanskeho zjězda atd. (Hlej Ad. Černý wo nim w „Zlaté Praze" 8, 1891, 415 sć.)

Smoleř bě mjez tym wot 9. čisła 1848 Jordanowe „Slavische Jahrbücher" docyła přewzał, je do Budyšina přenjesł, hdźež so też na přeco přesydli, přida k nim přiłohu „Slavische Rundschau" wot 12. hapryla 1848. We Lipsku zažiwi hišće prěnju revolucijnu zymnicu, wo kotrejž



we swojim žiwjenjopisu str. 67 z něžnym humorom powěda, ale potom přimny so kruće dźěła. Bě muž skutka a pytaše z wulkeho časa znajmjeńša něšto za swojich Serbow wuwikować. Dźěła měješe dosć a nadosć: pódla „Slavische Jahrbücher“ přewza wot Zejlerja „Tydźeńske Nowiny“ a přemjeni je do dobreho politiskeho tydźenika, z dobom wuda prěni zwjazk „Časopisa Maćicy Serbskeje“, do kotrehož přispě ze swojimaj dźěłomaj „Serbski Abejcej“ a „Powostanki ze starodawneho nabóžnistwa w serbskich Łužicach“, samsneho lěta napisa ważny spisk „Serbski lud a kraj“ do Jakuboweho-Kućankoweho dźěła „Serbske horne Łužicy“ atd.

Smoleŕ lěta 1848 přesłapja nas ze swojim wjelestronskim a rozważnym skutkowanjom: rediguje swoje časopisy a zdobom piše do nich rozprawy, wěnuje so wědomostnemu literarnemu dźěłu a zdobom je wjednik politiskeho hibanja, stara so wo wudawanje serbskich knihow a zdobom zarjaduje serbske towaŕstwa na wsach. Smoleŕ měješe lěta wuknjenja a pućowanjow zady sebje, stoji před nami jako zrały muž. Dosaha, zo bychmy sebi „Slavische Jahrbücher“ a „Tydźeńske Nowiny“ přečitali, zo bychmy sebi někak wo tym předstajenje sčinić móhli. Smoleŕ lěta 1848 — to dźě je spis sam za sebje! Dosaha, čitamy-li nastawk we „Slavische Jahrbücher“ 6, 1848, 8—11: „Was thun und was wollen wir in der Lausitz“, dale nastawčk: „Lausitzer Serben“, též tam na str. 171—172; dosaha, čitamy-li drobne powěsće w „Tydźeńskich Nowinach“ tutoho lěta, podawane wot Smolerja ze wšěch stronow, z Łužicy a z wukraja, wosebje pak kedźbliwje sćěhowane Pražske podawki wot radostnych přihotow k słowjanskemu zjězdej hač k jeho wotewrjenju a — rozehnaću —, kajke tu hobrske napinanje mysli!

Nimam wšak tu mysle, tute podawki, dźensa přederje znate, wospjetować, wo kotrychž též Smoleŕ sam we swojim žiwjenjopisu powěda a wo kotrychž přehladnje Ad. Černý piše, naposledy w swojej knižcy „Lužice a Lužičtí Srbové“, 1912, str. 76—77. Zajima nas tu jenož postawa pućowaceho revolucionara Rusa Michala Bakunina, kiž so w tym času wšudźe zjewi, hdźež móžeše so revolucija rozhorić, a kiž též k Smolerjej přińdźe, zo by jeho za serbsku revoluciju dobył. Bakunin (wo jeho Pražskim přebywanju sym, wučeŕpawši wšu přisłušnu literaturu, pisał do „Časa“ w konfiskowanym feuilletonje) so přez Wrótsławskich Polakow z Čelakowskim zezna, kiž dawaše wšěm Słowjanam doporučenja k słowjanskemu zjězdej do Prahi. Čelakovský woprawdźe tak jednaše. Widźimy to z jeho dopisow Stańkej

(hlej na př. Čas. Čěsk. Museja 1872, 329) a z woprawdźe poručowaceho lista, kiž je so připadnje zakhował. Poradźi so mi (za čož sym knjeni Evje Klatovskej dźakowny) tutón dotal njeznaty list Čelakovskeho dóstać, w kotrymž zarjadowarjej Pražskeho słowjanskeho zjězda K. Vl. Zapej Polaka Bialeckeho doporuča. Dla zajimawosće a dopokazmosće tutón list tu po słowje wozjewjam:

Milý Pane a Příteli!

Pan Bialecki zeměnin z knížectví Poznaňského odebíra se ku sněmu našemu slovanskému do Prahy, a žádám jménem jeho i svým uctivě, byste se mu v čem by toho potřeba byla a co by mu ku pohodlí sloužiti mohlo co jednatel laskavě propůjčiti ráčil. Lituji, že na ten čas Prahu navštíviti nemohu, což teprv se státi moci bude v příštích feriích. Buďte zdráv.

Vaš

Ve Vratislavi, 27. máje 1848. Fr. L. Čelakovský.

To je po serbsku:

Knjez Bialecki, zemjan z Póznjanskeho wjeŕchowstwa, podawa so k našemu słowjanskemu zjězdej do Prahi, a prošu w jeho a mojim mjenje, zo byšće jemu, w čimž by to trjeba było a štož by k jeho derjeměću słužić mohło, přećelnje srjedźićeŕ być chcył. Wobžaruju, zo tón čas Prahu wopytać njemóžu, štož budźe so hakle w přichodnych prózdninach stać móc.

Budźće strowy. Waš

We Wrótsławju, 27. meje 1848. Fr. L. Čelakovský.

A na tym dopisu je zajimawe pólske přispomnjenje: „Bakunin jest w Pradze już, przymiejcie tych Panów dobrze." To znamjenja, zo měješe Bialecki k Zapej hromadźe z Bakuninom hić. Po njeporadźenym Pražskim zběžku wotjědźe Bakunin do Budyšina a chcyše z pomocu Smolerja mjez Serbami revoluciju rozhorić. Ale Smoleŕ jeho raznje wotpokaza. Nadźiješe so, zo tež bjez revolucije něšto docpěje. Serbja pósłachu tež próstwu do Drježdźan, jenajke prawo serbšćiny w cyrkwi, w šuli a před sudnistwom žadajcy, ale wěc wusny. Njedźiwajcy na to mějachu Serbja nadźiju k swojej sprawnej wěcy a skónčnje při Drježdźanskim mejskim zběžku wobkhowa jenički serbski wojeŕski połk swěru a zakita krala. Tu hakle bu 28. augusta próstwa Serbow, wězo jara přitřihana a zmjeńšena na najmjeńšu měru dopjelnjena, ale někotre swobodnosće buchu tola serbskej rěči a serbskej narodnosći přizwolene.

Tu móžemy znajmjeńša spomnjeńku sčinić wo Smolerjowym dopisu, pósłanym z Lipska dnja 4. meje 1848 čěskemu wjednikej Fr. Palackemu. Dopis je zakhowany w „Čěskim Museju“ w Prazy w korrespondency Palackeho a dotal njewoćišćany. Dokelž je jeho woćišćenje Čěskej Akademiji wumĕnjene we zhromadnej korrespondency Palackeho, podawam tu znajmjeńša wobsah tutoho lista we wućahu. Smoleŕ piše nĕmski, zo njeby žanoho njedorozumjenja nastało. Spomina na powšitkowne wuswobodźeńske zmyslenje a wobkruća serbske prócowanje wo zesamostatnjenje. Je sej toho wĕdomy, zo so serbski hłós pominje snadź bjez wothłosa, tola je to za Serbow nimo mĕry ważne, zo bychu so do kruteho rjada zestupali a swoje zmyslenje wozjewili. Chcedźa tak činić z peticiju k sakskemu ministerstwu, w kotrejž sej žadaju rune prawa za serbšćinu z Nĕmcami w šuli, w cyrkwi a před sudom. Smoleŕ prosy Palackeho, zo by jemu po móžnosći rychle pósłał krućе wobmjezowany naćisk tajkeje peticije a kónči ze serbscy pisanym dosłowom, w kotrymž spomina na to, zo chce so do Budyšina přesydlić, hdźež budźe nuznje trĕbny. K wobswĕdčenju swojeho lista powoła so na swojich pražskich znatych: Douchu, Stańka a druhich.

Što a kak je Palacký wotmołwił, njeje mi hač dotal znate, ale Smolerjowy dopis je z dokumentarnym swĕdčenjom za to, zo bĕ tež tu Smoleŕ z wodźacym skutkowarjom.

Tak miny so lĕto 1848, lĕto najwjetšich nadźijow słowjanskich narodow a lĕto najwjetšich jich zmyslenjow, lĕto, na kotrež mĕjachu tež Serbja wulke nadźije; miny so čas wichorjacych zbĕžkow a ćichich sonow a nasta zaso porjadne žiwjenje. Ale Serbam přinjese tola nĕkajki wuspĕch. Dokelž so na zbĕžku njebĕchu wobdźĕlili, nawopak kralowski ród swĕrnje škitali, pósła tehdyši sakski kral August krónprynca Alberta do Budyšina, zo by nic jenož w budyšskej posadcy přebywał, ale zdobom tež serbski wuknył. Smoleŕ bĕ jeho wučeŕ. Skutk knježeŕstwa zwubudźi njewšĕdne zahorjenje mjez Serbami a zbudźi wjele liwkich Serbow. Serbscy wótčincowje buchu z tym jara posylnjeni a jich nadźije na dalše zakhowanje serbskeho naroda wobkrućene. Serbja móžachu w powšitkownej reakciji mĕrnje we swojim dźĕle dale pokračować.

A dźĕłachu woprawdźe. Smoleŕ, wučeŕ krónprynca a zdobom wučeŕ serbšćiny jako pódlanskeho předmjeta na gymnasiju, tehdy hižo sakski poddan a Budyšski mĕšćan, wostaji drje wudawanje časopisa „Slavische Jahrbücher“ hnydom z l. 1849, ale „Tydźeńsku Nowinu“ wjedźeše dale

a wudospołnješe ju. „Tydźeńsku Nowinu“ přemjeni do „Tydźeńskich Nowinow“, přewza je wot l. 1850 do swojeho nakłada a mjenowaše je wot l. 1854 „Serbske Nowiny“, kaž hač dotal rěkaju. Tež „Časopis Maćicy Serbskeje“ wukhadźeše, hdyž tež trochu zmjeńšeny a nic dosć porjadnje; Smoleŕ wuda hač do lěta 1852 dźesać małych zešiwkow, potom přepoda redakciju J. Bukej. Při tom Smoleŕ sam stajnje tež wědomostnje dźěłaše a pódla swojich serbskich hodźinow a redigowanja namaka hišće časa, tež wosebite dźěła spisać. W l. 1850 wuda w ćišću dotal wuznamnu hornjołužisku rěčnicu „Mała serbska rěčnica“ (1852[2] a 1861[3]), poča l. 1850 tež praktisku pomócnu knihu wudawać „Přiručna kniha k lóhkemu nawuknjenju serbskeje rěče za najwšelakše poměry čłowskeho žiwjenja“, ale dźěło njedokónči. Měješe mjenujcy w tym času zaso druhe wotmyslenja. Z tym, zo „Tydźeńske Nowiny“ do swojeho nakłada přewza, nastachu jemu nowe starosće. Zo by sebi a druhim pomhał, załoži wosebite knihikupstwo, kotrež měješe so wo rozšěrjenje serbskich knihow a časopisow starać. Bě to nadawk runje tak wuznamny kaž njesnadny a ważny, dokelž so jednaše wo pospyt doma, kiž móžeše so jenož na swoju samsnu pomoc a někotrych wótčincow spušćeć. Ale Smolerjej so dosć derje wjedźeše a jeho „Nowiny“ nakhadźachu přeco wjacy a wjacy čitarjow. A hdyž so l. 1863 J. B. Pjech z nim zjednoći k rozšěrjenju wobkhoda, bě za trajacy wuspěch serbskeho knihikupstwa rukowane.

Z toho časa nimamy žanych Smolerjowych dopisow z Čechami zakhowanych. Čehodla Smoleŕ njepisaše, wo tom so njehodźi lohko sudźić. Snadź běše přejara zadźěwany ze swojimi dźěłami, kotrychž bě wěsće hač nadosć, snadź so boješe, zo by so jemu wot wyšnosćow panslavistiske zmyslenje porokowało, hdy by sebi z čěskej-revolucionarnej a słowjanskej Prahu dopisował. Štó to wě. Je móžno, zo so z časom hišće někotre dopisy nańdu, ale — dwěluju, zo so tak stanje.

Mjez tym bě so pola Smolerjowych čěskich přećelow něštožkuli přemjeniło. Wobaj Wrótsławskej přećelej Purkyně a Čelakovský woteńdźeštaj l. 1849 na Pražsku universitu. Ale Čelakovský přińdźe do Prahi hižo do cyle hinašeho powětra a to do dospołnišeho, mjez tym zo bě we Wrótsławju we swojim filologiskim romantismje přeco tón samy wostał. Wobkedźbowaše to sam a čuješe, zo so hižo do Prahi njehodźi. Wobžarowaše skónčnje, zo bě z Pruskeje wotešoł. Dźěło so jemu wjacy njeporadźi, jenož hoborsku zběrku słowjanskich přisłowow dokónči a zestaja w knizy „Mudro-

slovi národa slovanského v přislovich", w kotrejž tež wjele serbskeho materiala wuži. Na wšěch stronach začuwaše so wobšudźeny a „ot dalnějšich razočarpvanii osvobodila ego smerť, poslědovavšaja 5. aug. 1852" — tak přispomnja Jagić jara něžnje we swojej „Istorii slavjanskoj filologii" na str. 724.

Runje nawopak činješe Purkyně dalše postupy a skutkowaše na Pražskej universiće k wuspěchej swojeje wědomosće a čěskeho naroda hišće cyłych dwaceći lět hač do lěta 1869. Jeho łužiske poćahi z toho časa, běchu-li žane, njejsu dotal wujasnjene.

Z druhich Smolerjowych čěskich znatych bě zdobom z Čelakovskim l. 1852 wulki słowjanofil Jan Kollár na prawdu Božu wotešoł, kotrehož l. 1856 tež Ludevit Štúr sćěhowaše. Staněk mějo dosć druheho dźěła — wosebje z čěskej lěkaŕskej terminologiju — zaby na štyrinjedźelny wopyt serbskeho studenta, wosebje hdyž so wón sam jemu njepřipominaše. Tež z Vinařickim, kiž bě tehdy hižo dekan w Týně nad Vltavou a tón čas runje Vergilijowu „Aeneidu" přełožowaše, wusnychu wšě dalše poćahi. Zdaše so, jako by Smoleŕ docyła na swojich čěskich přećelow zabył.

Ale njezaby. Lědma bě wěc z „Tydźeńskimi Nowinami" někak zrjadował a nahladnu ličbu woteběrarjow dobył, přewostaji redakciju „Čas. Mać. Serbskeje" J. Bukej a poča znowa prjedawše Jordanowe wažne a wuznamne „Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft; Neue Folge" wudawać, kotrež hač do lěta 1856 zdźerža, póznawajo wažnosć dobrych rozprawow wo słowjanskich wěcach za němsku a njesłowjansku zjawnosć. Trjebaše k tomu wězo sobudźěłaćerjow, kotrychž na wšěch stronach we słowjanskich krajach pytaše. A tehdy so najprjedy zaso dospomni na swojeho zwólniweho přećela a woporniweho duchowneho Františka Douchu, woprawdźe woporniweho, dokelž Doucha, hačrunjež měješe so z pjenježnym njedóstatkom bědźić, tola přeco, nic jenož čěske, ale tež serbske naležnosće podpjerowaše, mjez prěnimi Słowjanami so za sobustawa Maćicy Serbskeje zamołwi a nowemu towaŕstwu knihi dari. Rozprawowaŕ „Tydź. Nowinow 6, 1847 str. 184 wo Douše piše, zo „je tež tón prjeni našich wukrajnych Słowjanow, kiž je do knihownje našeje „Serbskeje Maćicy" knihi pósłał a darił".

Njedźiwamy so tohodla, zo Smoleŕ hnydom Douchej napisa, zo by jemu nowe wudawanje „Slav. Jahrbücher" wozjewił a zdobom jeho wo sobudźěłaćeŕstwo abo znajmjeńša wo dobyće sobudźěłaćerjow poprosył. Piše:

W Budyšinje, 17. meje 1852.

Wysocydostojny knježje!

Ja hotuju so k temu, zo bych wot 1. julija t. l. zaso „Slav. Jahrbücher" wudawał. Te same maja w měsačnych zešiwkach wukhadźeć a přede wšitkim kritiku słowjanskich knihi wopřijeć. Maće-li Wy snano hišće khwilje, so z recensijami čěskich knihi zanošeć, dha by mi jara lubo było, hdy byšće tajkje dźěła za moje „Jahrbücher" wobstarać chcyli. Za ćišćane listno (Bogen) płaću 8 Rthl., tak bórzy hač je zešiwk wujšoł. Prěnje kusy potrjebuju k započatkej měsaca junija.

Njemóhli Wy mi w tutej naležnosći k pomocy być, dha chcyli mi to bórzy wjedźić dać a mi mužow předstawić, na kotrychž bych so w tajkim nastupanju wobroćić móhł.

Z najwjetšim počesćowanjom

Waš

najpodwolniši

J. E. Smoleŕ, knihikupc.

Sr. Hochwürden
Herrn Geistlicher F. Doucha.

* * *

Njewěmy, što je Doucha na Smolerjowy list wotmołwił, ale zawěsće je jeho próstwu dopjelnił. Přinoški wšak njepósła. Nječuješe so najskerje powołany ke kriticy čěskich spisow a wyše toho měješe dosć druheho dźěła. Z tym skónči so tuta zajimawa a dotal njeznata Smolerjowa korrespondenca, kotraž přispě k wujasnjenju někotrychžkuli stronow Smolerjoweho žiwjenja a dźěła, korrespondenca, kotraž je sama wo sebi hižo najrjeńši nastork k pěstowanju čěskoserbskich poćahow.

Korrespondenca wobeju mužow so drje skónči, ale Douchowe zajimanje njewosłabny. W lěće 1860 čitamy wot njeho zaso „Ukázku z umělého básnictví Srbův Lužických" w Čas. Česk. Mus. 34, str. 321—325, w kotrejž wućišćuje přełožki šěsći hornjołužiskich basni wot Zejlerja, Herty Wićazec, Jana Wjele a Hórnika, lěta 1870 zetkawamy so z nim zaso w „Květach" str. 6 sć. z přełožkami z Radyserba a Hórnika, l. 1874 wozjewja wón w „Světozoru" str. 363 „Ukázky z básnictví lužickosrbského", w sćěhowacym lětniku 1875, str. 379 sć. pokazki z delnjołužiskeje poezije (Bałcaŕ, Broniš, Nyčka, Rocha) atd. Najradźeniše z tych přełožkow woćišća potom Fr. Vymazal w druhim dźěle swojeje „Slovanské poezije" (Brno 1878) na str. 405—427.

Wo Douchowych přełožkach pisaše so we Łužičanu 1874, 101—109.

Douchowe nastawki wo Łužiskich Serbach a jeho přełožki serbskeje narodneje a wumjełskeje poezije zbudźichu trajacu kedźbliwosć čěskich čitarjow. Wšitcy Douchowi biografowje spominaju z připóznaćom na jeho zajimanje a dźěło k spomoženju najmjeńšeho słowjanskeho naroda, Łužiskich Serbow. Hižo w Riegrowym „Slovníku Naučném" 2, 1862, 266 su jeho přełožki serbskich narodnych pěsni z Čas. Česk. Mus. 1846 mjenowane, podobnje na nje spomina Ferdinand Schulz (a nic Václ. Zelený, kaž K. Hikl we spomnjenej rozprawje „Douchovi Jungmanovci" str. 10 praji) w jubilejnej pomnjeńcy k sydomdźesatnym narodninam Douchowym w „Osvětě" 10, 1880, 749—752, kaž tež Ot. Mokrý w „Květach" 2 samsneho lěta na str. 351—353, kiž wo nich praji, zo „su plód něžneho příkhilenja Douchoweho k wosudam skhnyjaceje hałožki słowjanskeje w susodnym Saksku; bě dźěn Doucha we swojim času najprěniši jeje pěstowař, hdyž so ta po dołhim času poča zaso zelenić. — —." A tak złoža našu kedźbnosć na Douchowe serbske poćahi tež Fr. Bílý we „Světozoru" 1880 (z nowa wo nich piše w Ottowym Slovníku Naučném 7, 1893, 886 hač 887), hdźež piše, zo so we nim za Serbow namaka „horlivý hlasatel", kiž bě do tutoho časa „předním representantem vzájemnosti českolužické" (Světozor 414). Tež Jakub Malý je w dotal najwobšěrnišim nastawku wo Douše w „Osvětě" 15, 1885, 209—216 podobnje pisał. Najlěpje je wo Douchowych serbskich poćahach poslednje pisał K. Hikl w hižo spomnjenej rozprawje „František Doucha, Jungmanovec" 1913 na str. 10—12. Wote mnje tu wudate dopisy wšak rozpřestrěwaju na cyłe Douchowe zajimowanje a skutkowanje hakle dospołnje jasne swětło. Doucha by docyła podrobnu biografiju trjebał, zo by cyłe jeho skutkowanje dospołnje so přepytało. Běše wulkotne a nic bjezwuznamne. Pokazuju tu na jeho zawostajene spisy w Čěskim Museju, w kotrychž je bohate žórło za to. A Doucha by sebi to z połnym prawom zasłužił.

Serbja běchu Douchej za jeho woporniwe a přećelne zajimowanje přecy dźakowni. Mnozy znajachu jeho wosobnje z pražskeho serbskeho seminara, hdźež Doucha z Hanku rad přikhadźeše (hlej Šewčik w „Stawiznach serbskeho studentstwa" we „Łužicy" 1892, str. 33—34 a před nim J. Bart w „Lipje Serbskej" 1881, w čěskim „Ruchu" a druhdźe). A hdyž Doucha swój połstalětny měšniski jubilej dnja 6. hapryla 1884 swjećeše, přińdźe tež „deputace ven-

dického semináře v Praze s presesem P. Lužčanským v čele" jemu zbožo přeć. A hdyž Doucha dnja 3. nov. 1889 zemrě, zbudźi mjez druhimi wěncami kedźbnosć rjany ławrjencowy wěnc ze słowjanskej trikoloru a napismom: „Swojemu swěrnemu přećelej — želacy a dźakni — Łužiscy Serbowje." Čěski „Světozor" měješe prawje, zo začuwachu Serbja wěrnu želnosć. Mikławš Žur napisa potom nastawk do Łužicy 4, 1885, str. 6—7, hdźež podawa krótki žiwjenjopis muža, kotremuž „maja so tež Serbja wjele dźakować. Přetož wón je swojich lubowanych Čechow přeco zaso a zaso na łužiskich Serbow kedźbliwych činił." Žur rěči wo Douchowym literarnym skutkowanju a jeho nastawki wo Łužicy kładu jemu tele słowa do pjera:

„Doucha bě we swój čas jedyn z najprěńšich Čechow, kiž so ze Serbami zezna a swojich krajanow na nich a jich prócowanja kedźbnych činješe. Tehodla přełožowaše wón serbske ludowe a wuměłske pěsnje a basnje do čěšćiny a pisaše mnohe nastawki wo postupach serbskeho pismowstwa. Wón wopytowaše we swojich młódšich lětach tež často serbske hodźiny Pražskeje Serbowki, zahorjejo ze swojim přikładom studentow k lubosći wótčiny a ke kubłanju maćeŕneje rěče. Při tajkim swojim skutkowanju spřećeli so Doucha z wjacorymi serbskimi wótčincami, předewšěm z Jórdanom, Smolerjom, Hórnikom a Bukom."

Doucha wosta a wostanje přeco kruće zapisany do pomnjeća wšěch dobrych Serbow a w stawiznach čěsko-serbskeje wzajomnosće, wo kotruž sebi woprawdźe z wuspěchom zasłužby doby. Spodźiwny bě wosud, zo we samym lěće 1884 wumrě tež Smoleŕ bywajo wo šěsć lět młódši hač jeho Pražski přećel, kiž jeho přežiwi skoro wo pjeć měsacow. Smoleŕ njemóžeše hižo „Njezapomnički" na Douchowy row napisać, kaž bě to l. 1861 na Hankowy row činił — druz hižo jemu „Njezapomnički" spěwachu. — — — Tola — wróćmy so hišće k Smolerjej lěta 1852.

* * *

Smoleŕ poča potajkim znowa swoju korrespondencu do Čech z listom Douchej z dnja 17. meje. Ale tuta korrespondenca nima hižo teho wobsaha kaž před lětom 1848, we času wuknjenja a wuwiwanja Smolerjoweho. Smolerjowa korrespondenca po lěće 1850 je jenož sćin listow z předkhadźacych lět a ma jenož wuznam za žiwjenjopisne data Smolerja.

Samsneho dnja, hdyž pisaše Douchej, dźakowaše so tež Hankej za wočišćenje přełožka „Kralodvorského rukopisu", zarjadowaneho do „Polyglotty" a 8. augusta wobroći

so na Hanku z tej samej próstwu wo sobudźěłaćeŕstwo do „Slav. Jahrbücher". Wobaj listaj staj woćišćanej w „Hankově Korrespondenci", wudatej wot Franceva, na str. 929:

W Budyšinje, 17. meje 1852.

Najsławniši knježje!

Mi dobroćiwje připósłane wotćišćje kralodwórskjeho rukopisa sym w swojim času dostał, a praju za nje swój najwutrobniši dźak. Dokjelž dołhje časy wo swojim přełoženju ničo słyšał njeběch, myslach sebi skoro, zo je so zhubiło, ćim bólje buch pak zwjeseleny, jako je ćišćane do ruki dostach. Mějće Wy najlubozniši dźak, zo sće moje dźěło na swětło wupósłali a tak znajomnstwo łužiskoserbskjeje rěčje po słowjanskim swjěćje rozšěrić pomhali.

Dališu rozprawu wo tutej naležnosći Wam přichodnje připósćełu, dźensa jenož tu próstwu wuprajam, Wy chcyli tak dobry być a mi na bližši čas 50 eksemplarow spomnjeneho přełoženja sem pósłać, zo bych je za Was předawał. Tak bórzy hač su rozpředate, Wam pjenjezy pósćełu a sebi wjac eksemplarow wuprošu.

Waš najpowolniši

Smoleŕ.

Najsławnišemu knjezej a ryćerjej Wjacysławej Hancy, musejskjemu knihownikej w Prazy.

* * *

W Budyšinje, 8. augusta 1852.

W někotrych čěskich nowinach je so we swojim času na to spomniło, zo budźa wote mnje „Slawische Jahrbücher" z nowa wudawane. Temu je tak. Alje ja chcu je lěpje wudawać, dyžli so to w prjedawšim času stać móžeše, a teho dla mam za tym honić, zo bych we wšitkich słowjanskich narodach stajnych społudźěłaćerjow měł. Wšudźom sym hižo derje dosć wobstarany, alje w Čechach a w Rusach nimam hišćje nikoho, kiž by mi chcył stajnje za spomnjene nowiny dźěłać. To je za mnje přewulka škoda, a dokjelž sam do Čěch jěć njemóžu, dha dowolam sebi so w tutej nuzy na Was wobroćić a Was prosyć.

Wy chcyli tak dobroćiwy być a mi tych wukazać, kotrychž bych w Čěchach a w Rusach wo jich społudźěławosć na mojich nowinach prosyć mohł.

Za ćišćany arch korpusoweho pisma dawam 8 toleŕ = 12 złot. slěbora honorara a to hnydom po wotćišćenju kóždeho artikula, kiž je mi připósłany.

Nimo teho bych rad bórzy wzał dlějši referat wo Šafařikowym pismje: „Izbor jugoslavjanských dostopamiatnosti", a wo Cankowej „Bulgarskjej grammaticy". Móhł ja tutej wěcy w krótkim času wot někoho dostać, to by mi jara lubo było.

Zo byšće lěpje wjedźeli, kak so z „Jahrbücherami" změje, sym na pódlansku stronu tehohlej lisćika programm tych samych přepisał.

Najwutrobnišo wo zamołwjenje prošo, zo Was z tajkimi wěcami wobćežuju, a so Wašeho dobroćiweho pomocneho skutkowanja sylnje nadźijo, sym a wostanu

Waš najpodwolniši

Smoleř.

P. S. Wo spěšne wotedaćje připołoženych listkow prosy S.

Programm.

Die Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft erscheinen in $1\frac{1}{2}$ monatlicher Frist und in 5—7 Bogen. Ihren Inhalt bilden:

1. Kritiken slavischer Schriften,
2. Referate über die Tätigkeit slavischer Künstler und über Kunstwerke in slavischen Ländern,
3. Historische, geographische, statistische, ethnographische und philologische Artikel hinsichtlich der slavischen Gebiete und der slavischen Mundarten,
4. Revue der slavischen Literatur oder einzelner Zweige derselben,
5. Berichte über slavische Gelehrte und literarische Gesellschaften,
6. Beurteilungen nichtslavischer Schriften, welche die unter 2—5 angeführten Gegenstände behandeln, und
7. Slavische Bibliographie.

* * *

Potom so Smoleř na Hanku zaso w lěće 1853 wobroći z cyle techniskej naležnosću, t. j. poprosy jeho, zo by we Prazy serbske zbožopřeće ke kwasej sakskeho prynca Alberta ze šwedskej pryncesnu Karolu ćišćeć dał. Na to poćahuje so w cyłku šěsć dopisow, woćišćanych w Hankowej korrespondency 931—934:

W Budyšinje, 2. junija 1853.

Wysokočesćeny knježe!

W naležnosći, za naš narod tu khwilu jara ważnej, njewěm sebi žaneje hinašeje rady, dyžli so dowěrnje na

Was wobroćić a Was najnaležnišo wo dobroćiwu pomoc prosyć.

Serbjo su sebi mjenujcy wotmyslili, Jeho Kralowskej Wysokosći pryncej Albertej krasnje wupyšene zbožopřeće k swatbje z J. W. pryncesynu Karolu Wasov'nu přepodać, a wuwjedźenje tuteje wěcy je mi přeporučene. Ja sym so teho dla za wčerawšim do Drażdźan podał a wot tam tež z kralowskeho dwora potrjebnu dowolnosć domoj přinjesł. Ale w Serbach so ta naležnosć wuwjesć njehodźi, přetož my nimamy w našich knihićišćeŕnjach požadanych pismikow, ani bjez našimi knihiwjazarjemi dostojnych wumjełcow a duž nam ničo njezawostawa, hač zo so do wućeka wšeho Słowjanstwa, do Prahi, a tam zaso na Was wobroćamy, kiž Wy wšo najlěpje rozemiće, štož je w napohladu na našu wěc nuzne a trěbne.

Z přiłohi tuteho lista Wy widźiće, kajkje něhdźe naše serbskje zbožopřeće budźe. Štož jeho ćišć nastupa, dha je naše žadanje, zo by so tak krasnje sčinił, hač so to při pjenjezach, kotrež smy k temu nahromadźili, wuwjesć hodźi. Tu khwilu mam hižom něšto přez 40 toleŕ. A zwjazk ma po móžnosći krasny być a tajki, kiž je hódny so do krakralowskeje ruki połožić.

Kak ma so to wšitko sčinić, k tomu chcyli Wy w Prazy poručnosć dać.

To je moja najnaležniša próstwa a ja dawam Wam z tutym wšu połnomóc. W Drażdźanach měnjachu, zo snadź budźetaj so herbaj nawoženje a njewjesty při wupyšenju trjebać móc a duž su mi dźensa njewjesćiny herb pósłali, kiž sym za Was připołožił. Jenož to hišće přispominam, zo je škit módry a krony žołte. Sakski herb Wy sami derje znaješe.

Duž budźće nam z Wašej radu a ruku k pomocy, hjewak bychmy wopušćeni byli. To pak by wulka škoda za Serbstwo było, přetož my dyrbimy kóždu składnosć nałožić, za bychmy je do jasneho swětła stajili.

Duž budźće nam pomocny!

Jara lubo by mi było, hdy bych hač do 7. t. m., hdźež chcu Wam cyły tekst pósłać, wot Was krótkje wotmolwjenje na moju próstwu dóstał.

Z najwjetšim počesćowanjom Waš najpodwolniši

J. E. Smoleŕ.

* * *

W Budyšinje, 7. junija 1853.

Wysokočesćeny knježe!

Z wulkej radosću staj mje Wašej, mi wčera do ruki přepodataj listaj napjelniłaj, a ja praju Wam swój najwutrobniši dźak za Wašu dobroćiwu hotowosć za serbski lud zbožopřeće k kwasej prynca Alberta wobstarać.

Ja sebi myslach, zo budu dźensa wšitko pósłać, štož je trjeba, ale wšitke podpisy hišće přišłe njejsu, — duž je bakhlej jutře wotpósćełu. Bjez tym pak khwatam Wam wozjewić, zo sym ze wšitkim nanajbóle spokojny, štož sće Wy zarjadowali, a prošu, Wy chcyli wšě dališe přihoty činić, zo by potom, hdyž posleni rukopis přińdźe, wšitko spěšnje k dokonjenju khwatało.

Pjenjez sym dotal summa summarum jenož 51 toleŕ hromadu znjesł a prošu teho dla, zo bychu wudawki za tu cyłu wěc spomnjenu summu daloko njepřekročili.

Pryncowy eksemplar a 16 eksemplarow za wysokich hosći njech je najkrasnišo přihotowanych, ale za druhe 300 eksemplary móže so špatniša papjera wzać.

Wospět swój najwutrobniši dźak prajo a wobkrućo, zo jutře wšitko wotpósćełu, wostanu

Waš najpodwolniši

J. E. Smoleŕ.

N. B. Za připósłanje č. hexametrow dźakuju so najnaležnišo. S.

K tutemu dopisej je zbožopřejaca basnń, składba Smolerjowa, ćišćana w Prazy pola Haasy, připołožena. Podawam ju tohorunja; Francew ju wuwostaji.

Jeho
Kralowskej Wysokosći
Pryncej Albertej
Wójwodźe Sakskemu
a
Jeje
Kralowskej Wysokosći
Pryncesynje Karoli Šwedowskej
dźeń 18. junija 1853
k swjedźenjej lubosće a swěry
swěrni Serbja
najpokornišo zbožo přeja.

Sakskim krajam zeskhadźa dźeń jasny,
Zaswěći jim słónco wjesela,
Zabłyšći so swjedźeń pyšny krasny,
Po wšej zemi radosć knjejstwo ma,
Połne hosći je dźens město kralowske,
Přetož kralowske tam swjeća wjesele.

Albert, prync naš ryćeŕski a sławny,
Stupi do božeje swjatnicy,
Wobtwjerdźić swój lubosćje slub zjawny
Wysokeho rodu lubej potomcy:
Karola pak, luboznych najkrasniša,
Swojej wutroby zwjazk dźens z Nim poswjeća.

Ze wšěch stronow syły přikhadźeja,
Dary, zbožopřeća přinoša,
Wjac pak wěsće žane njenjeseja,
Hač štož Serbja Jimaj sćeleja;
Zbožo Albertej a Karoli wšak tu
Cyłe Serbstwo přeje z dušu swěrneju.

Na to slěduja někotre podpiski z łužiskich městow, we kotrychž Serbja bydla, potom podpiski gmejnskich předstejićerjow wšitkich (263) serbskich wsow a na posledku podpiski někotrych w cuzbje přebywacych Serbow.

* * *

W Budyšinje, 8. junija 1853.

Wysocyważeny knježe!

Skónčnje wam tu připodla wšo sćełu, štož je trjeba a poručam to Wam k najlěpšemu přetrjebanju.

Štož prěnju stronu nastupa, dha ma so po poručnosći z Drażdźan dostatej Šwedowskej do Wasownje přemjenić; w nastupanju podpiskow zawostajam wšo Wašej rozhladnosći a myslu, zo budźe snadź móžno, wšitko na jene listno (arch) přinjesć a by so snadź teho dla mało pismo brać dyrbjało. Tola čińće, kaž so Wam dobro zda, a kaž za přihódne dźeržiće. Abo snadź přiwdamy jenož k wotćišćej, za prynca postajenemu, podpisma? je-li so hinak nječini!

Cyła wěc je z našeje strony trochu zapozdźena, ale ja so nadźiju, zo Wy to přez swoju mudrosć wšo zarunaće. Za někotre dny dostanjeće zaso list wote mnje a hnydom tež pjenjezy, tola by mi jara lubo było, hdy byšće mi po dostaću dźensnišeje posylki krótke pismičko pósłali a to na doswědčenje, zo sće wšo do ruki dostali.

Z najwjetšim počesćowanjom Waš najdźakomniši

J. E. Smoleŕ.

N. B. g. p. = gmejnski prjódkstejeř
g. s. = gmejnski starši
r. = rychtař.

* * *

W Budyšinje, 9. jun. 1853.

Wysokočesćeny knježe!

Přińdźeli tuto pismičko pozdźje, dha wjele nješkodźi, je-li pak hišće času dosć, dha budźe mi jara lubo, hdyž so nastupace podpisy hišće wotćišća:

Bróń. Jakub Winař, g. p. Boranecy. Wićaz, g. p. Kamjenej Horna. Jakub Handrik, g. p. Dubrawka Lupjanska. Jan Nikuš, r. Łupoj. Jan Parjeńc, r. Lutowč. Michał Jěrcha, g. p. Měrkow. Jurij Rječka, g. p. Stróžišćo. Mikł. Cyž, g. p.

To je złe, hdyž ma jedyn z pomałumyslacymi ludźimi činić, kotřiž jenemu přez njedomasanje wěc zapozdźa. Tak su pomjenowane wsy swój přinošk prjedy dałe a dźensa wječor přińdze hakhlej pósoł, kiž mjena předstajenych njese z tej próstwu, zo bychu so wotćišćało. Ja je teho dla wotpósćełam, hač runje so wulcy jara boju, zo Was snadź z tajkim pózdnym připósłanjom wulcy rozmjerzam. Wy chcyli mi pak to lubosćiwje wodać, přetož bóh wě, zo so lěpje činić njehodźi, hač sym činił a zo wina na mni njewotpočuje. To pak su wšćje poslenje podpisy, kotrež sćełu, žane wjacy na žane wašnje njepřijmu.

Z najwjetšim počesćowanjom Waš najpodwólniši

Smoleř.

W Budyšinje, 9. junija 1853.

Wysokočesćeny knježe!

Dokelž sym dźensa hišće něšto podpisow dostał, khwatam Wam je připósłać, snadź móžeće te same hišće wotćišćeć dać. Mjenujcy wjele gmejnskich prjódkstejerjow je jenož „Widźał a přinošk pjenježny“ napisało, ale swoje mjena pozdźišo pósłało. Po tajkim móže so, je-li hišće k temu čas, město „Njemjemjenowany g. p.“ stajić:

Ralbicy. Michał Nuk, g. p. Kónjecy. Michał Bórnač, g. p. Šunow. Jakub Rehor, g. p. Łazk. Michał Kumer, g. p. Róžant. Michał Jurk, g. p. Sernjany. Michał Bjeńš, g. p. Smjerdźaca. Krawc, g. p. Kamjenej Delna. J. K. Čech, g. p. Trupin. Jan Šołta, g. p.

Z Drażdźan su mi tež wulku mnohosć podpisow pósłali, a by mi jara lubo było, hdy bychu so tute tež hišće wotćišćeć hodźiłe, přetož my dyrbimy tež našu serbsku na-

rodnosć w cuzbje na wšo móžno pěstować. Njech so, je-li městna pobrachuje, w petitnym pismje přistaja.

Drażdźany.

Handrij Libuša, póstski zastojnik. Jurij Hejduška. F. A. Bjerš. Handrij Pannach. Jan Ledźbor. Jakub Wićaz, wučeř. Mikławš Buša. Jakub Bórnać. Pětr Čornak. Jakub Šwaba. A. Renč. J. Renč. J. Mjeŕwa. A. Strohbach. Michał Słodeńk. Jakub Hanuš. Jurij Ćemjera. J. K. Žur. Michał Hodan. Mikławš Pjetř. Jan Křižank. Měrćin Lenic. Handrij Ackermann. Handrij Měrćin. Awgust Šała. Awgust Šöna. Jurij Křižank. Michał Renč. Michał Róbel pom. Hurban. Jakub Renč. Michał Nowak. Jakub Jur a mandźelska. Hana Nowakowa. Michał Wöllmann. Jakub Rjelka. J. Rostok. J. Glawš. Jan Kóžnik. Jan Wawrik. Jurij Słódeńk. Jakub Krawc. J. Bohuwěr Keller. T. Winkler.

Mój wčerawši list maće wěsće hižom w rukomaj a sće na titulnej stronje „Šwedowskej“ do „Wasownje“ přeměnić dali.

Hdyž sym wot Was lisćik dostał, Wam na měsće pjenjezy pósćełu

Bjez tym prošu najnaležnišo, Wy chcyli tu wulku wobćežnosć, kiž sym Wam z tutej cyłej wěcu napołožił, našeje narodnosće dla lubosćiwje sebi lubić dać.

Z wutrobnym postrowjenjom Waš najpodwolniši

Smoleř.

* * *

W Drażdźanach, 19. junija 1853.

Mój wjelečesćeny knježe!

Nětko runje ½2 popołdnju sym wot Jeho K. W. prynca Alberta a Jeho K. mandźelskeje z audiency přišoł a khwatam wam najpodwólnišo k nawjedźenju dać, zo je so wšitko jara krasnje radźiło. W bližšich dnjach dowolu sebi Wam wobšěrnu rozprawu dać.

Z najwjetšim počesćowanjom Waš najdźakomniši

Smoleř.

* * *

Hanka potajkim Smolerjowe přeće swěrnje dopjelni. Hač pak tež Smoleř swój slub dopjelni a Hankej wobšěrnišu rozprawu pósła, wo tom dokładow njeje. Znajmjeńša žadyn tajki list w Hankowej korrespondency zakhowany njeje.

A z tym bu Smolerjowa korrespondenca skónčena. Smoleř, zaryty do swojich „Jahrbücher“, zadźěwany ze „Serb-

skimi Nowinami" a z cyła ze swojim wobkhodom, njeměješe ani časa dopisować. Hakle z lěta 1855 je zaso lisćik dokhowany, w kotrymž Smoleŕ Hankej Serba dr. Sommera doporuča, najskerje, zo by jemu někajke studium w Prazy móžne sčinił.

Lisćik rěka (Hankova Korr. 934):

W Budyšinje, 19. junija 1855.

Wysokočesćeny knježe!

Knjez dr. filos. a kandidat ev. duchomnstwa Sommer, łužiski Serb a tu khwilu wučeŕ w tudomnej měšćanskej wučeŕni, je mje prosył, zo bych jeho Wam poručił, štož sebi z tutym z najwjetšej podwólnosću činić dowolam.

Z najwosebnišim poćesćowanjom Waš najpodwólniši

J. E. Smoleŕ.

Najsławnišemu knjezej, knjezej Wjacsławej Hancy, ryćerjej atd. atd. w Prazy.

* * *

Posledni króć wozjewi so Smoleŕ Hankej w lěće 1860. Tón króć z Pětrohroda. Tu pak dyrbi so najprjedy připomnić, zo Smoleŕ šěsćdźesatych lět w prašenju pismo nastupace wurjadne stejnišćo zajima. Mjez tym, zo so Smoleŕ štyrcetych lět prócowaše wo reformu serbskeho prawopisa, serbske łaćonske pismo porjedźeše a je, hdźež móžno, do serbskich knihow a časopisow zawjesć pytaše, wotstorkuje je nadobo na kóncu pjećdźesatych lět, nahradźa je z kyrilicu a chce na wšě móžne wašnje město łaćonskeho pisma rusku azbuku zawjesć. Smoleŕ drje wudawa dale swoje „Serbske Nowiny", piše wědomostne nastawki wo serbšćinje do Časopisa Maćicy Serbskeje (1855, 58—64, 104—109; 82—85; 1856—1857, 29—31; 1859, 7—14! 1860, 119—124; atd), chce l. 1854 „Wučeńsku knihu łužisko-serbskeje ryče" wudać, kotruž njedokónči, piše samsneho lěta zawod k wudaću delnjołužiskeho přełožka „Faedrusowych basnickow" atd.; ale zaso zrawi we nim wotpohlad, nowu reformu do serbskeje rěče zawjesć, to je město łaćonskeho pisma kyrilicu.

Smoleŕ měješe tón čas wěsće poćahi z Ruskej, dokelž přełožowaše spisy ruskeho Słowjanofila A. Th. Hilferdinga (1831—1872), znateho spisowaćela wo južnych a połobskich Słowjanach, stawiznarja husitisma, kiž so tež wo Serbow zajimowaše, spisawši nastawk „Narodnoe vozroždenie Serbow Lužičan v Saksonii" do „Rus. Besědy" 1856 I, 1—35. — A tu je nam hnydom jasno, zwotkel Smoleŕ swoju mysličku serb-

skeje kyrilicy město łaćonskeho pisma wza. Bě dźěn Hilferding jedyn z najhorliwišich propagatorow nic jenož ruskeje rěče, ale tež kyrilskeho pisma pola wšěch Słowjanow, hłownje pola Polakow, hdźež njeby so był ani mocowaneho zawjedźenja hańbował. (Jagić, Istorija slav. filologii 772)

Hilferding doby za swoju myslički dosć přećeli doma a za hranicami. Mjez nimi chcyše ju wosebje praktiscy přewjesć Čech František Jezbera (1829—1901) docent słowjanskich rěčow we Waršawje, kiž da čěske słowa na kyriske pismo přepisane ćišćeć a wšo swoje prócowanje jenož tomu wěnowaše. (Wo Jezberje piše Fr. Pastrnek w čěskim Ottovym Slovníku Naučném" 13, 1898, 308—309.) A tutón Jezbera přebywaše započatk septembra I. 1858 w Budyšinje, hdźež tež ze Smolerjom wobkhadźowaše. Tu wułožowaše najskerje Smolerjej swoje nahlady wo kyrilicy, kotraž by hłowne znamjo słowjanskeje jednoty być měła, tu rěčeše ze zahorjenjom wo swojich wotmyslenjach (planach) a dźěłach. Při tom njezapominaše na šěrjenje słowjanskeho zwědomjenja, kaž najlěpje widźimy z jeho basnje, napisaneje „Serbam w Hornych a Delnych Łužicach k dopomnjenju" po swojim wotjězdźe z Budyšina dnja 15. septembra 1858, kotrejež hłowna myslička je „Božo, zakhowaj wšěm dobrym Serbam słowjansku tu wutrobu."

Njech měješe Smoleŕ swoju ideju zawjedźenja kyrilicy město łaćanskeho pisma pola Serbow wot Jezbory abo wot Hilferdinga (jeho Istoriju Serbow i Bolgar wuda Smoleŕ w němskim přełožku, 1.zwjazk 1856, „Pamjatniki narěčija zalabskich Drevljan i Glinjan" w lěće 1857, samsneho lěta tež „Bosnu"; dopokazy wo Smolerjowej korrespondency z Hilferdingom 1855 mamy w Korrespondency Hankowej str. 204—205, 206—207), wěste je, zo bě za nju zahorjeny a hnydom k přewjedźenju tutoho zajimaweho zmylka swojeho žiwjenja kročeše, zmylka, kiž na zbožo ani najmjeńšeho wothłosa njenamaka. Wotmysli sebi, zo budźe „Slavische Revue" wudawać, w kotrejž by za tu ideju wustupował, skaza hnydom kyrilske typy pismikow, prošeše Jezboru, zo by jemu na wšě móžne wašnje k přewjedźenju serbskeje kyrilicy dopomhał. Praju tu z wotpohladom „serbskeje", dokelž Smoleŕ do ruskeje kyrilicy někotre nowe pismiki zawjedźe, kaž je najlěpje z jeho dopisow widźeć. Smoleŕ chcyše swoju ideju hnydom praktiscy přewjesć — we swojich dopisach. W korrespondency z Jezboru wotraža so Smolerjowe tehdyše zmyslenje. Skhowane dopisy buchu woćišćane we Čas. Mać. Serb. 57, 1904, 100—106. My je dla wjetšiny našich čitarjow podawamy přepisane we łaćanskim pismje;

štóž by je chcył w kyrilicy widźeć a čitać, njech tamny lět-nik Čas. M. S. do rukow wozmje.

Hnydom po Jezberowym wotjěďźenju z Budyšina dnja 11. oktobra 1858 napisa jemu Smoleŕ do Prahi prěni* list (hl. Čas. M. S. 1904, str. 100).

W Budyšinje, 11. oktobra 1858.

Najlubši přećelo a knježe!

Po Wašim požadanju sćelu Wam při tutym lisće „Přehlad serbskeho pismowstwa wot lěta 1855—1857“ kaž je tón samón knjez Jenč spisał. Ważnych knihi je w tutym času mało wujšło, tak zo mamy we Serbach hišće wjele njedopjelnjenych potrjebnosćow.

Wopisanje serbskeho kwasa k. Wawrich hišće dokonjał njeje, ale chce to w Prazy samej sčinić; přetož wón so we tutych dnjach do Prahi wróći.

W nadźiji, zo so Wam poradźi potrjebne pjenjezy wot Wašich přećelow w prawym času dóstać, započnu w druhej połojcy měsaca prěni zešiwk „Slavische Revue“ ćišćeć. Najprěniši artikel budźe: Bosnien zu Anfang des Jahres 1858. Wot A. Hilferdinga. Druhi budźe „Geschichte der niederlausitzisch-serbischen Literatur in ihren Anfängen bis jetzt. Von K. A. Jenč. Třeći budźe Waš nastawk „wo zawjedźenju kyrilšćiny do powšitkowneho wužiwanja“ a prošu, zo byšće mi tute dźěło hižo w srjedź novembra pósłali. Ja myslu sebi, zo budźe prěni zešiwk też hewak pěknje wuhotowany, tak zo budźe so lubić.

Zajimaweho materiala změjemy stajnje dosć, wosebje dokelž chcu wšitke słowjanske časopisy sobu dźeržeć.

Wóndanjo sym Wam 40. čisło Serbskich Nowin pósłał, hdźež bě pěseń, kotruž bě wěsty Pětr Młynk, wobsedźeŕ małeje žiwnosće we wsy Dźiwoćicach, Wam k česći zestawjał a we Serbskich Nowinach woćišćeć dał. Waše mjeno je nětko derje znate we wšitkich hornich a delnich Łužicach a ze wšěch stronow so prašeja, što Wy dobreho činiće.

We swojim poslednim lisće Wy pisašće, zo snadź je list z Wašej adressu do Budyšina přišoł a so wot hosćencarja Pfennigwerta njewotedał. Ja sym po dóstaću Wašeho lista hnydom pola Pfennigwerta, kaž też na pósće za tajkim listom so naprašował, ale wšudźom mi prawjachu, zo na Was žadyn list přišoł njeje.

Knjez Hórnik, kiž w tu khwilu w Šěrachowje wikarěruje, dawa Was luboznje postrowić, najlubozníšo pak Was

* Abo druhi list. Přetož w 2. lisće tu wozjewjenym rěči Smoleŕ poćahujo so po zdaću na tónle list wo lisće čo. 2.

postrowja moja mandźelska a dźěći: Ludmila, Wladimir, Olga a Marko.

Bóh daj, zo byšće stajnje strowy a čerstwy byli! Zwjeselće bórzy zaso z listom

Wašeho

najswěrnišeho

J. E. Smolerja.

Z toholo dopisa je widźeć, zo Jezbera někajki spisk wo Serbach přihotowaše. Slubi jón najskerje wosobnje swojim serbskim přećelam, ale njewuda jón ženje. Znajmjeńša sym podarmo za nim slědźił. Smoleŕ pósła jemu jako přinošk Jenčowy „Přehlad serbskeho pismowstwa wot l. 1855 hač 1857", woćišćany w Čas. M. S. 1858, 63—69. Sem hotowaše wudawanje časopisa „Slavische Revue", w kotrymž by Hilferdingowe-Jezberowe zasady rozšěrjał. Žada wot Jezbery nastawk wo „zavedení kyrilice do obecného užívání". Lišći so k Jezberowej samolubosći z tym, zo jemu 40. čisło „Serbskich Nowin" posyła, do kotrychž bě samowuk Pětr Młyńk z Dźiwoćic baseń na Jezberu napisał. Jezberowe mjeno je po woběmaj Łužicomaj znate. Smoleŕ postrowja jeho wot Hórnika a wot swojeje cyłeje swójby (Marko je nětčiši wobsedźeŕ Smolerjec ćišćeŕnje a knihikupstwa w Budyšinje.)

Ale Jezbera njewotpowě. Smoleŕ měnjo, zo list njeje dóšoł, pisaše znowa 25. novembra 1858 (hl. Čas. M. S. 1904, str. 101 sl.). Jako dodawk napisa Smoleŕ hnydom 6. decembra 1858 třeći list (hl. Čas. M. S. 1904, str. 103).

W Budyšinje, 25. novembra 1858.

Wysokočesćeny knježe a přećelo!

Dokelž je snadź móžno, zo mój list čo. 2 do Wašeje ruki njepřišoł, dha pišu Wam prjedy hač sym wot Was wotmołwjenje dostał.

Štož najprjedy wudawanje našeho časopisa „Slavische Revue" nastupa, dha je so w knihićišćeŕni w tych dnjach prěni artikul sadźeć započał a budźe do noweho lěta prěni zešiwk hotowy, jeli mi Wy swój nastawk wo kyrilšćinje we prawym času pósćeleće. Wyše toho je pak tež trjeba, zo so žadana kaucija pola ministeŕstwa we swojim času złoži a nadźijam so, zo tute pjenjezy hišće do noweho lěta na tym puću wudobudźeće, kaž smoj to w Budyšinje zrěčałoj. Ja myslu sebi, zo tajke pjenjezy lohko njepřińdu, ale zo pak je přecy dóstanjemy, hdyž Wy zaso a znowa zaso wo nje prosyće. Tohodla dam ja w Božim mjenje hižom Slav. Revue ćišćeć. Ale pósćelće mi bórzy Waš artikel.

Též trjeba mój knihićiščeř hišće něšto ruskeho pisma. Duž budźće tak dobroćiwy, a dźiće do pismikilijeřnje Synow Bogumiła Haase a njech Wam tam wоćišće ruskeho pisma pokazaja. Wot toho, kotrež so Wam najlěpje spodoba, pósćelće mi, je-li móžno, někajku ćišćanu pokazku, a k tej též přispomńće, što centnař tajkeho pisma płaći. Tola prošu ja, zo byšće z tym dołho nječakali.

Kritiku Wašeho spisa „Kyrill atd." w Musejniku woćišćanu, sym čitał. Zo was ta strona, kotraž Kyrila za glagolitu wudawa, khwalić njebudźe, to móže sebi kóždy myslić, a zo z hordym wobličom na Was — na tajkeho noweho člowjeka hlada, to též žadyn dźiw njeje. Ale z hordym hladanjom so prawda wotstronić njeda a z wumjetowanjom naïvnosće so wěrnosć powalić njemóže.

Styl spisa može być naïvny, ale prawda a wěrnosć spisa samoho přeco twjerda. Tohodla njedajće so wot tajkeje, hdyž ju při swětle wobhladamy, ze wšěm słabeje, do wěcy sameje njesahaceje kritiki na žane wašnje zatrašić, ale pomysliće sebi: „Hdźež je wójna, tam su puki, a: hdźež so ruba, tam třěski padaja." Štóž za prawdu wojuje, dyrbi wjele přećěrpjeć, prjedy hač dobudźe.

A štož k. Nebeský rěči přećiwo zawjedźenju kyrilicy pola łaćanskopisacych Słowjanow, to su słowa, hižom tysac króć słyšane. Wone móža jenož na słabych a nizkowidźacych ludźi něšto skutkować, — za Słowjana pak, kotryž so dale stara, dyžli jenož za jedyn dźeń, za Słowjana, kotryž sebi rozkwět wšeho swojeho naroda žada, je to hižom wučinjena wěc, zo Słowjanstwo prjedy k połnej mocy njepřińdźe, hač budźa jeho wzdźěłancy z posrědnistwom kyrilicy zjednoćeni. Duž dyrbimy so ze wšej mocu wo to starać, zo so skěrje, lěpje wospjet a zaso wospjet zjawnje za zawjedźenje kyrilicy jako powšitkowneho słowjanskeho pisma prócuje. Ale w Rakusach so časopis, za kyrilicu wojowacy, wudawać njemóže, a w Rusowskej též nic: ja pak směm a móžu wudawać, štož chcu a mam též přiležnosć, wšě tajke po swěće rozšěrić. Tak čińće, zo skoro časopis do swěta pósćelemy, w kotrymž móže so znajmjeńša kóždy měsac něšto za kyrilicu powjedać.

Nimo Wašeho artikula, na kotryž čakam, chcu ja hnydom w prěnim čisle našeje Sl. Revue též něšto wo tym prajić, kak k. Nebeský Wašu zasłužbu wo zawjedźenje kyrilščiny jako powšitkowneho słowjanskeho pisma zaničić pyta, hdyž wón wukładuje, zo Waš „navrh ovšem důležitý avšak ne nový". Kóždy člowjek jemu to lubjerad wěri, — ale to je Waša najmjeńša zasłužba, hdyž je wot Was tajki „navrh"

sčinjeny, — wona — Waša wosobna najsamsniša zasłužba leži w tym, zo sće Wy najprěni mysličku wo powšitkownym słowjanskim pismje do praktiskeho žiwjenja přesadźili a tak nastork dali k dołho žadanemu zjednoćenju Słowjanstwa. To je Waša zasłužba a tu Wam nichtón wzać njemóže: ale my dyrbimy nětko tež ze wšej prócu za to dźěłać, zo by při samym nastorku njewostało. Duž hladajće ze wšej swěrnosću, zo Revue skoro wukhadźeć zamóže.

Tola ja sebi myslim, zo wo tym dale žanych slow činić njetrjebam, dokelž budźeće w tej należnosći sam wšo móžne činić. Ja sym, dźakowano Bohu, strowy a wša moja swójba wužiwa dobreje strowosće. Moja mandźelska, kaž tež Ludmila a Vladimir Was wutrobnje strowja. Zmij a koćik staj derje skhowanaj a we wulkej česći a spomina so jara často na Was wot młódšich a staršich.

Kak daloko sće ze swojim spisom wo łužiskich Serbach? Jeli móžu Wam w tym hišće někak wužitny być, dha to radlubje sčinju. Dajće mi jenož wědźeć, što mam činić. Zapis literatury 1848—1857 tola dóstašće?

Z najwutrobnišim přećom,
zo byšće strowy byli a so stajnje najlěpje měli,
sym a wostanu Waš
najswěrniši J. E. Smoleŕ.

Jako dodawk napisa Smoleŕ hnydom 6. decembra 1858 hišće nowy list:

W Budyšinje, 6. decembra 1858.

Wysokočesćeny knježe a přećelo!

Po wotpósłanju swojeho lista čo. 3 je mi hišće do mysle přišło, zo budźich Wam dyrbjał w nastupanju potrjebnych kaucijskich pjenjez někotre wokolnosće rozpomnić.

Dokelž je summa (1000 toleŕ) wulka, kotruž za kauciju potrjebujemy, dha budźe drje tež najskěrje próca wulka, prjedy hač tajku summu dóstanjemy. Duž budźe dobre, hdyž tym samym, kotřiž bychu snadź tajku summu chcyli dać, najspodobniše wumjenjenja (Bedingungen) postawjamy; tohodla móžeće dobroćelam tajke „navrhi" činić:

a) zo móže so summa, nam požčena, na moju knižnu ławku ingrossować (ingrossiren, hypothekarisch eintragen), abo

b) zo móže so ta summa na dom mojeje přichodneje maćerje, 3000 toleŕ hódny, ingrossować.

c) zo ma so ta summa lětnje 5% danić,

d) a zo ma so ta summa kóždolětnje z wotpłaćenjom 200 toleŕ amortisirować.

To by było, štož bych spomnić měł. Ale nětko dawajće sebi tež wšu prócu, zo te pjenjezy dóstanjemy.

Prěnje listno našeje Revue je hižom čitane, a sadźa so nětko druhe. Ja prošu, zo byšće mi swój artikel bórzy pósłali; je-li njemóžeće dołhi artikel napisać, dha pósćelće znajmjeńša krótki, zo bych wo kyrilicy tola něšto hižom w prěnim zešiwku měł.

Z najwutrobnišim postrowjenjom
Waš najswěrniši Smoleŕ.

Z tuteju listow je widźeć, zo bě so Smoleŕ z Jezberu w Budyšinje wo wudawanju někajkeje „Slavische Revue" zrěčał, w kotrejž byštaj ideju zawjedźenja kyrilicy město łaćanskeho pisma rozšěrjałoj. Bě to zhromadny pospyt, dokelž Smoleŕ piše „naša" Sl. Revue: Smoleŕ mějęše ju ćišćeć, Jezbera pjenjezy hromadźić. Woboje dźěše špatnje. Nimo toho so zda, zo Jezbera w Prazy na swoje Budyšske fantasije zaby a Smolerjej docyła njewotmołwi. Podarmo jeho potajkim Smoleŕ wo napisanje pohonjowaceho nastawka wo zawjedźenju kyrilicy pominaše, Jezbera jako by womjelknył. A tola so w Prazy hibaše. Bě mjenujcy mały spis „Kyril a Methud, svatí apoštolové slovanských národů, nepsali nikdy hlaholsky než cyrilsky" wudał, kotryž V. B. Nebeský z połnym prawom w Časopisu Českého Musea 1858, 459—463 wotpokaza. Njeje woprawdźe dwělomnišeho a słabšeho spisa w cyłej hobrskej cyrilomethodejskej literaturje. Ale Jezbera njedaše so zatrašić — Smoleŕ jeho skónčnje ze swojim dopisom posylnješe — a napisa „Obranu" — runje tak hubjenu a słabu kaž spis sam. Jezbera pokazuje so powšitkownje w cyłym swojim skutkowanju w jara spodźiwnym swětle: njerozymju, kak móžeše so Smoleŕ wot tajkeho dilettanty zawjesć dać, a je mi žel khwile, w kotrejž so tutaj mužej zeńdźeštaj. Što snadź jemu Jezbera narěča wo rozšěrjenju cyrilicy město łaćanskeho pisma? Z čim poradźi so jemu strózbu mysl Smolerjowu tak zamućić, zo chcyše ćežcy wuwojowane łaćanske pismo za cyrilicu wumjenić?! — — Snadź by tu Smolerjowa ruska korrespondenca swětło rozšěriła. Bych sebi woprawdźe přał, zo by so wupytała a woćišćała kaž zcyła wšě Smolerjowe dopisy do słowjanskich krajow!

Kajke běchu Jezberowe wědomosće? Podawam tu jenož jedyn připad: fararř Kordina piše Jezberje 12. januara 1859 (Čas. Mać. Serb. 1905), započina serbscy, ale pokračuje čěski, dokelž by jemu Jezbera pječa njerozymił. Kak móžeše Jezbera cyrilscy pisanu serbšćinu rozymić?! Abo: Hanka namjetowaše Hilferdingej za přełožowarja jeho spisow do

němčiny Jezberu. Hilferding wšak bórzy Jezberje mzdu zastaji, dokelž so jeho přełožka stróži. Piše mienujcy Hankej (Korr. Hankova 207) dnja 9. 21. januara 1856, zo „perevod G. Jezbery nevěrojatno duren" — — „on ruzskago jazyka ne ponimaet — — " atd. Jezbera zastupowaše kyrilicu a njemóžeše ruscy! A přeco dosta po lětach za swoje zasłužby ruski zasłužbny křiž — — —! Tola — dosć wo tom. Dźensa su Jezberowe zbytne brošurki a brošurčički, jeho naivne basnički, z łaćanskimi pismikami, ze šwabachom a z kyrilicu ćišćane, zabyte, zabyte je tež jeho mjeno, mjez tym zo so Smolerjowe skutkowanje a Smolerjowe mjeno budźe přeco błyšćić mjez Serbami a wšěmi Słowjanami.

Skónčnje Jezbera slubjeny nastawk docyła njepósła ani njewotmołwi. Z tej „Slavische Revue" niebu ničo. Smoleř měješe druhe wotpohlady: mysleše na powjetšenje swojeho knihikupstwa a to w zmysłu słowjanskeko kommissionařstwa. Chcyše tež znowa swoje „Jahrbücher" z dokładnej słowjanskej bibliografiju wudawać. Wěmy wo tom z Haukoweho dopisa 18./30. oktobra 1859 (Korr. Hank. 615) V. J. Lamanskemu, hdźež Hanka praji: „pora by byla, čtob javilsja čelověk, kotoryj by zaňalsia torgovleju slav. knig, daj Bog, čtob eto udalos' g-nu Smoljaru!"* Smoleř so rozsudzi swoje knihikupstwo powjetšić, k čemuž trjebaše pjenjez a woteběrarjow. Wotmysli sebi je w Ruskej pytać. K tomu poskići so jemu witana składnosć, hdyž kazański literarny stawiznař Nikolaj Nikitič Bulič (1824—1892) Budyšin wopyta, kiž bě so ze Smolerjom w lěće 1857 zeznał. Čitamy wo tom w Hórnikowej korrespondency z Hanku (Hankova Korr. str. 244, 247) a tu tež z lista 13. julija 1859 zhonimy, zo Bulič Smolerja do Barlina přeprosy a wottam do Ruskeje. Bě jemu pječa hižo z Pětrohroda pisał, zo potom do Moskwy wotjědźe. Hórnik wjedźeše za njeho mjez tym redakciju „Serbskich Nowin".

A tak přińdźe Smoleř prěni króć do Ruskeje, za kotrejž tak žedźeše. Wotjědźe tam započatk julija a wosta tam něhdźe tři štwórće lěta, nawjazujo literarne a překupske poćahi. W Pětrohrodźe bě hósć Sreznevskeho. A bě zahorjeny. Kak njeby so zahorił přisłušnik najmjeńšeho słowjanskeho naroda, kiž doma před wyšnosćemi ani Serb być njesmědźeše, hdyž so tu njezadźěwany pohibowaše we słowjanofilskim srjedźišću, wo kotrymž bě dotal jenož słyšał.

---

* „hižo by na času było, zo by so čłowjek namakał, kiž by so z překupstwom słowjanskich knihow zaběrał, Bóh dał, zo by so knj. Smolerjej poradźiło!"

Napisa wo tom zahorjenu rozprawu Musejnemu knihownikej Hankej z Pětrohroda dnja 1. februara 1860. List, tohorunja ze Smolerjowej „serbskej" cyrilicu pisany, bu wudaty wot Franceva w Hankowej Korrespondency 934—935:

Wysokoważeny knježe, luby přećelo!

Waš najwutrobniši počesćowar a mój najdobroćiwši přećel, knjez akademik J. J. Sreznevski, přizwoli mi, so směm zdobom z nim někotre słowa k Wam pisać.

Ja hižom, kaž to wěsće, nimale sydom měsacow mjez ruskimi słowjanami přebywam, zo bych předawanje ruskich knihi do zapadneje Europy a rozpřestrěwanje zapadosłowjanskeje literatury do ruskich zemi po móžnosći zrjadował. Moje dźěło je tudy nětko zwjetša dokonjane a mam ja w Pětrohrodźe jenož hišće dostaće někajkeje, mi slubjenjeje podpjery wočakać, zo bych potom do Moskwy dojěł a tam za moje wotpohladanje zdźěłał, štož je trjeba. Ja nadźijam so, zo moje dźěło, z kotrymž budźe tež porjadne wudawanje słowjanskeje bibliografije atd. zjednoćene, za powšitkomne słowjanstwo bjez wužitka njebudźe.

Mi so mjez tudomnymi słowjanami jara spodoba, ale najwjetšu přećelniwosć sym pola knjeza Sreznevskeho a jeho česćeneje swójby namakał.

Knjez Sreznevski mi wosebje k temu pomhaše, zo bórzy wjele ruskich wučenych zeznach. Wón je lěpši wšosłowjan, hač sam wěri, a ja budu jemu wšě swoje žiwe dny najwjetši dźak winojty. Wot njeho a jeho swójby spomina so jara často na Was, a z cyła je Waše mjeno to, kotrež w Rusiji ze zapadneho słowjanstwa najlěpje znaja. Ja husto wobžarowach, zo sebi žanych poručenskich listow wot Was wuprosył njebych, přetož tute budźichu mi, wosebje w započatku tudy wjele pomhali.

Druhdy je mi kaž basnička, hdyž wopomnju, zo sym w kraju žiwy, kdźež smě so słowjan swojeje słowjanskosće bjeze wšeho zadźěwanja wuznawać, a zo w zemi přebywam, po kotrejž wjele lět požadanje we wutrobje nošach.

Wšitko podrobniše Wam wupowědam, hdyž w bližšim času do Prahi přińdu.

Budźće strowy! Waš najpodwolniši
W S. Pětrohrodźe, Smoleŕ.
1. februarja 1860.

Po porućnosći a z přizwolenjom naju wysokoważeneho Izmaila Ivanoviča přiwdam ja hišće někotre słowa wo disputaciji W. I. Lamanskeho. Wona spodobaše so mi hižom tehodla, dokelž wo powšitkownym słowjanstwje jednaše, nic

z cyła, ale tola po wulkej dźělbje, — a wona lubješe so mi, dokelž bě widźeć, zo bě posłuchaŕstwo tak mnohočisłate a tak wosobne runje dla słowjanskich wěcow, wo kotrychž měješe so rěčeć. Zo su ruscy posłucharjo z disputom a z předmjetom disputa spokojeni byli, to je Wam Izmail Ivanovič najpěknišo rozestajał, a mi ničo wyše njewostanje, hač připomnić, zo je mje zapadneho słowjana wšo jara, jara spokojiło, štož sym dźensa (njedźelu, 11. februarja 31. januarja) w Pětrohrodskim universitetu słyšał a widźał.

* * *

Smoleŕ bě woprawdźe zahorjeny, hačrunjež njezapomni na swoje pósyłstwo w Ruskej t. j. na předawanje ruskich knihow w nawječornej Europje a nawopak, kaž tež na přihotowanu słowjansku bibliografiju. Piše wo přećelnym přijeću pola Sreznevskeho a jeho swójby, spomina na jeho — słowjanske zmyslenje. Smoleŕ „budźe jemu wšě swoje žiwe dny najwjetši dźak winojty". Samo wot sebje spominamy tu na słowa Sreznevskeho Hankej před 20 lětami wo Smolerju napisane: „Tomu mužej wostanu wěčnje dołžnik . . ." (hlej str. 51) Sreznevskij swój dołh rjenje zaruna, hdyž móžeše Smoleŕ po 20 lětach skoro to same wo nim napisać. Njedźiwamy so, zo so jemu wšitko zdaše jako w bajcy. Za Słowjana-romantika bě to wěsće bajka.

W připisu spomina Smoleŕ hišće na disputaciju młodeho slavisty V. J. Lamanskeho na Pětrohrodskej universiće: „O slavjanach v Maloj Azii, Afrikě i Ispanii", při kotrejž so jako posłuchaŕ wobdźěli. Lubješe so jemu wułožk Lamanskeho wo zańdźenosći a přichodźe Słowjanow, wo kotrymž zdebom Sreznevskij Hankej pisaše (Korr. 1105); Lamanskij, zahorjeny słowjanofil, bu potom wot l. 1865 z professorom pětrohródskeje university, wukonjawši prjedy w l. 1862—1864 pućowanje po słowjanskich krajach. Wosebje w Čechach bě derje znaty. (Hlej „Květy" 1868, 406 a w poslednim času hłownje nastawki prof. Polívky w Čes. Čas. Hist. 22, 1916, 98—116 a w Arch. f. sl. Phil. 36, 1916, 609—621.)

Wróćiwši so z Ruskeje wot pućowanja posylnjeny pušći so Smoleŕ horliwje do dźěła. Jeho „Serbskim Nowinam" so derje wjedźeše, tak zo móžeše wot l. 1858 z pomocu a pod redakciju Hórnika belletristisku přiłohu „Měsačny Přidawk" wudawać, z kotrehož so lěta 1860 samostatny literarny časopis „Łužičan", wuwi, wuznamny nic jenož ze swojimi originalnymi nastawkami, ale tež ze swojimi přełožkami, na př. z čěšćiny, a wosebje ze swojej słowjanskej rubriku. Smoleŕ wjedźeše wot lěta 1864 hač do 1865 re-

dakciju sam, potom ju na wósom lět Fiedlerjej přepoda, a wot lěta 1874 ju zasy sam přewza. Hórnik wudawaše w tym času hižo wot lěta 1861 nabožniski časopis za katolikow „Katolski Posoł". Nastachu tež nowe časopisy, nowe towarstwa buchu założene, narodne žiwjenje so wudospołnješe. Smoleř so nadźiješe, zo jeho wobnowjene „Jahrbücher" pod napismom „Zeitschrift für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft", wudate w lěće 1862, tež doma někotrych wotběrarjow nańdu.

Zawěsće rozpósła powěsće wo nowym pospyće do słowjanskeho swěta, ale z listow do Čech pósłanych njebu dotal ničo namakane. Wróćiwši so z Ruskeje ani Hankej njepisaše a njewěmy, dojědźe-li do Prahi woprawdźe tak bórzy, kaž bě to Hankej lubił. Dopis z Pětrohroda bě Smolerjowy posledni Hankej pósłany list. Z tym skónči so dotal znata Smolerjowa korrespondenca z Hanku. Bě bóle informowaceho a administrativneho dyžli powučneho abo wosobinskeho raza. A w času wudaća Smolerjoweje „Zeitschrift" bě Hanka hižo njebohi. Hdyž Hanka 12. januara 1861 wumrě, debjeny z mnohimi rjadami a wuznamjenjenjemi — „poterju velikago slavjanina oplakivali v osobennosti v Rossii, iměja v vidu skorěe ljubeznago čelověka, do pristrastija predannago Rossii, čěm velikago učenago" * (Jagić w Istorii slavj. fil. 260).

Haj, pře Hanku płakachu wosebje Rusowje. Ale tež Serbja běchu zrudźeni. Pisachmy hižo horjekach wo jeho wopytach serbskeho seminara (Hanka bě tu předkhadnik basnika K. J. Erbena, kotrehož serbske poćahi maju so tohorunja hakle wopisać; hlej: Hórnik we Łužičanu 1870, 172—174) a njedźiwamy so, zo běchu jemu Serbja dźakowni. „Łužičan" (lětn. 2, 1861, 24—28) přinjese hnydom wopisanje jeho žiwjenja a dźěławosće kaž tež připóznaće jeho serbskeho zajimanja. A zawěsće bě to Smoleř sam, kiž napisa basnisku „Njezapomnički na row wysokoćesćeneho knjeza Wjacława Hanki" do januarskeho čisła „Serbskich Nowin" 1861, str. 17. A k tomu „Hankovo jméno zůstane Lužičanům, dokud budou žíti, v památce nejvděčnější",** napisa Jakub Bart-Ćišinski we swojim nastawku w „Ruchu" 120, pod napisom: „O národních snahách studentstva lužickoserbského".

---

* „smjerć wulkeho Słowjana wosebje w Ruskej wobžarowachu, při čimž wjacy na lubozneho čłowjeka, ze zahorjenjom Ruskej podaneho, dyžli na wulkeho wučenca hladachu."

** „Hankowe mjeno wostanje Serbam, doniž budźa žiwi, w najdźakniším wopomnječu".

Njenapisa-li Smoleŕ Hankej, wón tola zawěsće někajku powěsć da pućerubarjej cyrilicy mjez słowjanami Fr. Jezberje. Też Jezbera pytaše pomału swoje wotpohlady přewjesć a poča w zmyslu swojich zasadow wot l. 1862 w Prazy časopis „Slověnin", wudawać, kiž bě čěski pisany, ale ruscy ćišćany. Smoleŕ jón we swojej „Zeitschrift" doporučeše. Też Smoleŕ wosta při swojich zasadach a w předrěči k swojej „Zeitschrift" 1862, napisa, zo přichod pokaže, kotre pismo změje tu česć, zo by było zhromadny abecej wšěch Słowjanow, hačrunjež dyrbi kóždy njestroniski čłowjek wuznać, zo je cyrilica, t. j. ruska azbuka, nad łaćanskim pismom. (Přirunaj też Věstnik jugozapad. i. zap. Rossii 1862, 10. 4, 92—93). Zo by praktiski dokład dał, přizamkny ke kóždemu zwjazkej „Sbornika", w kotrymž wotćišćowaše z łaćanskim pismom słowjanske basnje we Smolerjowej transkripciji. Čitamy tam mjez nimi też Douchowu składbu „Na trosce" 1864, 1. 73—80. A też bibliografiju wudawaše Smoleŕ swědomiće najprjedy w „Zeitschrift" potom z přemjenjenym titulom w „Centralblätter für slav. Literatur und Bibliographie" wot l. 1865—1868 k woprawdźitemu wužitkej wšeho Słowjanstwa. Smolerjowe mjeno rosćeše a jeho přikhilnosć k cyrilicy a jeho pоćahi sčinichu jeho znateho mjez ruskimi zdźělanymi. W lěće 1862 — při 1000-lětnym jubilеju założenja ruskeho kejžorstwa — dosta wot cara Alexandra II. za swoje zasłužby wo słowjanske rěče rjad swjateje Hany. Na Jezberu pak njezaby. Z dopokazom za to je dopis (hl. Čas. Mać. Serb. 1904, 104), w kotrymž Smoleŕ wo swojim zetkanju z ruskej wjeŕchowku O. F. Košelowu z Moskwy (hl. wo njej w Hankowej Korrespondency str. 8, 53, 141) Jezberje 14. sept. 1862 do Prahi takle piše (hl. Čas. Mać. Serb. 1904, 104):

W Budyšinje, 14. septembra 1862.

Mój luby přećelo!

Wčera běch w Drježdźanach, zo bych tam knjeni Olgu Feodorownu Košelowu wopytał. We wšelakich rěčach spomnich też na Was a na Waš „Slověnin" a khwalach jón, kaž je wón teho hódny; wobžalowach pak při tym jara, zo budźe Wam ćežko, jón wudawać, dokelž njezmějeće k tomu dosć pjenjez. Wona njebě hišće Waš „Slověnin" widźała a rjekny, zo je Wam za njón hižo něšto pjenjez pósłała. Duž rjeknych ja, zo chcu jej někotre čisła 1. Sl. pósłać a zo dyrbi wona za Was abonnentow zhromadźować. Z tym bě spokojena, ale po khwili rjekny, zo by snadź tola najlěpje było, hdy by Wam hnydom něšto pjenjez pósłała, tola kak? Na to ja wotmołwich, zo Wam ja pjenjez „sej čas" pósćelu,

a wona da mi za Was 100 toleŕ, kotrež z tutym listom dóstanjeće. Budźće tak dobry a dajće mi hnydom k wědźenju, hač sće tute pjenjezy dostali, a chceće-li Olge Feodorownje dźakny lisćik pósłać, dha připołožće jón, zo bych jón ruče k njej wobstarał.

W łužiskich Serbach znajetaj tu khwilu jenož dwaj čłowjekaj słowjanske narěče tak, zo móžetaj Waš „Slověnin" čitać, to staj Hórnik a ja. Po tajkim budźe namaj jenož 1 eksemplar Sl. přichodnje trjeba. — Eksemplary 1. čisła, kotrež Olge Feodorownje njepósłach, pósćelu Wam z našimi studentami naspjet.

Hewak móžeće mi wěrić, zo je Waš Slověnin cyle po mojich myslach pisany a ja přeju jemu ze wšej wutrobu jara, jara wjele abonnentow.

Pisajće hnydom Wašemu najswěrnišemu
Smolerjej.

Ale kaž hižo prjedy, dyrbješe Smoleŕ tež tón króć Jezberu pominać. Pisaše jemu 20. oktobra 1862 (hl. Čas. M. S. 1904, str. 105):

Knjezej F. I. Jezberje w Prazy.

Budyšin, 9. oktobra 1862.

Mój luby přećelo!

Po poručnosći Olgi Feodorowny K. pósłach Wam 14. septembra 100 toleŕ z tej próstwu, zo byšće mi hnydom pisali, hač a zo tute pjenjezy dostašće. Do dźensnišeho dnja njewěm pak, kak so z tym ma a prošu Was tehodla wospjet, mi w tajkim nastupanju na měsće wotmołwić.

Njedostanu-li do 20. oktobra list wot Was, budu myslić dyrbjeć, zo pjenjezy njedostašće, a změju potom na pósće reklamować.

Waš časopis „Slověnin" sym w 3. zešiwku mojeho časopisa „Zeitschrift" Słowjanam najnaležnišo poručił.

Ze starej lubosću Waš
swěrny Smoleŕ.

Hač je Jezbera na tutón dopis wotmołwił, njewěm. Zda so, zo wulkeje korrespodency njelubowaše. Smoleŕ jemu zaso pisaše a to hakle w lěće 1876 do Waršawy.

W tym času měješe Smoleŕ wjele dźěła za sobu. Poradźi so jemu nowe pućowanje do Ruskeje hromadźe z drom. P. Dučmanom w lěće 1867 na narodopisnu wustajeńcu a słowjanski zjězd w Moskwje. Tehdy bu samemu carej Alexandrej II. předstajeny. Ale jeho zajězd do Ruskeje přinjese

jemu wjele njeluboznosćow, dokelž měješe jeho němske časopismowstwo za panslavistu, agitatora a přeradnika. (Wo tom piše tež Imiš w brošurje „Der Panslavismus unter den sächsischen Wenden"). Ale Smoleŕ so njezastróži. Runjež jemu gymnasialne wučeŕstwo w Moskwje l. 1860, potom l. 1861 professuru na Charkowskej a l. 1868 na Waršawskej universiće poskićachu, wotpokaza wšitke poskićenja a wosta radšo we swojej Łužicy. Měješe mjenujcy posledni największi nadawk swojeho žiwjenja před sobu: załoženje „Serbskeho Domu". Hižo l. 1856 da namjet k jeho natwarjenju, ale hakle w l. 1873 kupi na swoju ruku městnosć, hdźež l. 1875 swoju knihićišćeŕnju zaměsći. Wostajam popisowanje tutych podawkow, kotrež su ze Smolerjoweho žiwjenjopisa samoho dosć znate, podawkow połnych mjerzanja a hubjenstwa za hižo zestarjeneho Smolerja. Smoleŕ dyrbješe we swojej pjenježnej nuzy pola druhich Słowjanow pomocy pytać a wosebje nadźiješe so na podpjeru ruskich „Slavjanskich Blagotvoritelnich komitetow". Měješe tehdy młodostneho Rusu Sergěja Pogodina při sebi, kotrehož na dompuć do Moskwy přez Waršawu přihotowaše a při tutej składnosći napisa Jezberje ruski list do Waršawy, kiž ma so do łaćanskeho pisma přepisany takle:

Budyšin 9./21. meje 1876.

Milostivyj gosudaŕ

Feodor Ivanovič!

Sergěj Pogodin, do sich por u menja živuščij. dolžen vorotiŕsja v Moskvu. Tak kak on pojedet čerez Warszawu, Was pokornejše prošu, jego tam na stanciji wěn-ko-warszawskoj železnoj dorogi ožidaŕ i potom na warszawsko-moskovskuju železnuju dorogu provodiŕ. Ja Vas v svoje vremja uvědomlju, v kotoryj deń i čas on v Varšavu priědeŕ, Polagaju, čto to budet okolo 13./31. maja.

Ego babuška prikazala, čtoby on v tretem klassě ěchal a to prjamo v Moskvu. Po etomu požalujsta mně skorče pisaŕ, skolko rublej bilet 3. klassa iz Varšavy do Moskvy stoiŕ, i prošu Was, čtob Vy etot bilet kupili i potom Sergěju vručili.

Dalče Vas najpokorněje prošu mně napisaŕ, kdo tepeŕ predsědatelem Slavjanskago Blagotvoritelnago Komiteta v Varšavě, Rievě i Odessě. V S. Peterburgě est, kažetsja, knjaz Vasilčikov novym predsědatelem, no ne znaju, kak ego zovut, i po etomu izvolte mně i ego polnoe imja napisaŕ. I eželi Vam vozmožno uznaŕ, živet li v Odessě knjaz Anatol . . . ič Gagarin ili ego syn, to budu očen rad, eželi mně ego polnyj adress prišlite.

Prežde vsego napišite mně Vaš adress! O drugich děljach Vam drugoj raz napišu.

Měždu těm iměju česť byť s istinnym uvaženiem i predannostiju Vašim iskrenno oddanym

J. Smoljarem.

To rěka serbski takle:

W Budyšinje, 9./21. meje 1876.

Wjelewaženy knježe Feodor Iwanowičo!

Sergjej Pogodin, dotal pola mje přebywacy, dyrbi so do Moskwy wróćić. Hdyž přez Waršawu pojědźe, prošu Was najponižnišo, zo byšće jeho na stanicy widźeńsko-waršawskeje železnicy wočakał a potom jeho na waršawsko-moskowsku železnicu přewodźał. W prawy čas Wam napišu, kotry dźeń a kotru hodźinu do Waršawy přijědźe. Myslu, zo budźe to něhdźe 19./31. meje.

Jeho wowka je poručiła, zo by wón w třećej rjadowni a to runy směr do Moskwy jěł. Tohodla budźće tak dobry a napisajće mi tak bórzy kaž móžno, kelko rublow bilet 3. rjad. z Waršawy do Moskwy płaći, a prošu Was, zo byšće Wy tutón bilet kupił a potom jón Sergějej dodał.

Dale Was najponižnišo prošu, zo byšće mi napisał, štó je nětko předsyda Słowj. Blagotworitelneho Komiteta w Waršawje, w Kijewje a w Odessy. W Pětrohrodźe je, po mojim zdaću, wjeřch Wasilčikow nowy předsyda, ale njewěm, kak jeho mjenuja, a tohodla mi prošu jeho cyłe mjeno napišće. A budźe-li Wam móžno wuslědźić, je-li w Odessy wjeřch Anatol . . . ič Gagarin abo jeho syn, zwjeseli mje jara, hdyž mi tež jeho cyłu adressu pósćeleće.

Předewšěm napišće mi Swoju adressu! Wo druhich należnosćach Wam druhi raz napišu.

Mjez tym mam česć z woprawdźitym česćowanjom być

Waš Wam wutrobnje poddany

J. Smoljar.

Mjez rjadkami dopisa čitamy, zo Smoleř za adressami wšelakich słowjanofilow a spěchowarjow slědźeše — wězo k wuspěchej należnosće Mаćičneho Domu. Tohodla chcyše adressy předsydow jenotliwych komitetow wědźeć, nastałych w l. 1858 z prěnim Moskowskim towařstwom, ke kotremuž so po dźesaćich lětach Pětrohrodski komitet přidruži (jeho předsyda bě A. Th. Hilferding); lěto pozdźišo Kijewske a l. 1870 Odesske wotdźělenje nasta (Hlej Rus. enciklop. slovař 30, 1900, 333—335). Tohodla žadaše sebi adressu ruskeho publicisty a ekonoma wjeřcha Alex. Jlarionoviča Vasilčikova w Pětrohrodźe, wjeřcha Anatola Evgenieviča

Gagarina w Odessy a druhich. Dosta-li Jezbera tute listy a rozesła-li je wopra'vdźe, kaž Smoleŕ žadaše, je jara dwělomne. Njepósła dźě ani swojeje adressy! Tohorunja je dwělomne, staraše-li so wo młodeho Pogodina, do Moskwy so wróćaceho.

Ale Smoleŕ njekhabłowaše. Runjež hižo šěsćdźesaćlětny starc pytaše njesprócnje podpjeru na wšěch stronach, wosebje wobroći so po zeznaću z pólskim advokatom Alfonsom Parczewskim a z basnikom J. I. Kraszewskim do Pólskeje wo pomoc. Rusowje běchu mjenujcy tehdy we přikhilnosći k Serbam spodźiwnje wosłabli. Tohodla dojědźe Smoleŕ též ze swojej žonu do Waršawy w měrcu l. 1881, zo by tu pomocy zehnał za Maćičny Dom, kaž též za nowe założene „Towaŕstwo pomocy za studowacych Serbow", a zo by pólskich evangelskich duchownych za prusku Łužicu pytał. Z toho časa je so nam nowy list Jezbjerje pósłany (hl. Čas. M. S. 1904, 106) zakhował a to we Waršawje samej serbscy pisany:

W Waršawje, $\frac{\text{31. měrca}}{\text{12. haprleje}}$ 1881.

Wysokočesćeny knježe!

Dźensa připołdnju běch pola knjeza Mikuckeho w universitetskej knihowni, zo bych so za druhim tomom Pypinoweje „historije literatury słowjanskich narodow" prašał. Wy wěsće, zo je w tymle druhim tomje též na łužisko-serbsku literaturu spominane, čehož dla bych tuto wotdźělenje rad přečitał a to a druhe z njeho za moje wotpohlady wužił. Ale w knihowni běše jenož prěni tom. Tola jako z knjezom Mikuckim z knihownje dźěch, jenoho knjeza zetkachmoj, kotrehož mi wón jako knjeza Perwolfa předstaji a tón, je-li zo sym prawje dorozumił, rjeknu, zo ma pytany druhi tom. Ja jón nuznje trjebam, hač runje jenož na někotre hodźiny abo najdlěje na jedyn jenički dźeń. Ja sym po wšěch tudomnych wjetšich knihownjach pokhodźił, ale nihdźe žanoho Pypina njenamakach.

Wy pak sće, kaž sebi myslu, z knjezom Perwolfom derje znaty, tuž Was naležnje prošu, Wy chcyli tak dobry być a mi pola knjeza Perwolfa naspomnjeny tom dobroćiwje wudobyć: ja jón na druhi dźeń z najwutrobnišim dźakom zaso wróću.

Duž budźće tak dobry a wobstarajće mi tu knihu!

Moja žona dawa Was najlubozněišo strowić, a wjeselimoj so hižo na Waš slubjeny luby wopyt.

Z najwutrobnišim postrowjenjom Waš hižom doprědka dźakomny J. E. Smoleŕ.

* * *

Smoleř přebywaše potajkim we Waršawje, hdźež po dołhim času — wot Budyšskeho wopyta lěta 1858 — zaso z Jezberu a nimo njeho z tamnišimi Polakami wobkhadźowaše. Z nich mjenuje z mjenom Stanisława Pawłowiča Mikuckeho (1835—1890), professora Waršawskeje university, spisaćela „Ostatkow jazyka polabskich Slavjan“ z lěta 1873. Spomina tu tež na čěskeho slavistu Josefa Perwolfa (1841—1892), wot l. 1871 docenta na Waršawskej universiće, kiž bě znaty hižo wot l. 1867 ze swojim spiskom „O vývinu idey vzájemnosti u národů slovanských“ („Wuwiće ideje wzajemnosće pola słowjanskich narodow“).

Zda so, zo tón króć Jezbera Smolerjowu próstwu tola dopjelni, dokelž Smoleř, kiž bě runje swoju Waršawsku autobiografiju, pisanu wot 21.—31. měrca, dokónčił (wudata wot Ad. Černého w Slov. Přehl. 12, 1910), poča serbsku partiju z druheho zwjazka Pypin-Spasovičoweje „Istorije slavj. literatur“ do serbšćiny přełožować a dokónči tež přełožk. We Waršawje wšak skhori, tak zo dyrbješe tam hač do februara 1882 wostać. Prjedy hač wotjědźeštaj, chcyštaj so wosobnje, wón a jeho žona, z Jezberu rozžohnować, ale podarmo. Wo tom nam dawa powěsć krótki dopis we „serbskej“ cyrilicy pisany (hl. Čas. M. S. 1904, 106):

Warszawa, 14. februarja 1882.

Wysokočesćeny knježe!

Moja žona a ja smoj wčera a dźensa tři króć pola Was pobyłoj, ale njejsmoj Was nadešłoj. Tohodla Was należnje prošu, Wy chcyli tak dobry być a mi mój list, za knjeza A. pisany a Wam k přehladanju daty, wěsće bliżši štwórtk nazad dać a, je-li někak móžno, tež listy do Kijewa, přetož pjatk ja so na puć podam.

Z najwutrobnišim postrowjenjom wot mojeje mandźelskeje a wote mnje

Waš najpodwolniši

J. E. Smoleř.

Z tym so cyłe dotal znate Smolerjowe čěske listowanje skónči. W tym času běchu dny Smolerjoweho žiwjenja hižo ličene. Z Waršawy poda so do Ruskeje, z dźěla wo podpjeru serbskeje narodneje wěcy, z dźěla za swojej wudatej dźowku Ludmilu Čochowej a synkom-studentom Janom do Nižnjeho Novgoroda. Přebywaše w Kijewje, hdźež měješe Jezbera listy najskerje doporučace předpósłać, přebywaše něhdźe štwórć lěta w Pětrohrodźe, wopyta tež Kazań, na čož so znowa přez Nižnij Novgorod a Moskwu na zymu do Pětro-

hroda wróći (hl. Hórnik w Čas. M. S. 1984, 180 w přispomnjenju). Tu skhori druhi króć, tak zo móžeše so hakle we naléću 1883 domoj wróćić. Ćělnje docyła wučeřpany pak tutón 67 lětny starc duchownje zlemjeny njebě. Lědma běše so trochu wustrowił, da so znowa horliwje do dźěła, poča swoje jazykospytne drobnosće rjadować a k ćišću přihotować (hlej Łužicu 34, 1915 „Łužiskoserbske rěčespytne zapiski“ Smolerjowe z l. 1884), staraše so tež wo druhe wěcy, runjež njebě dospołnje strowy. Jutry lěta 1884 wobdźěli so posledni króć na hłownej zhromadźiznje Maćicy Serbskeje, ke kotrejž bě před štyrcyći lětami pilnje přihoty wukonjał, wo kotrejž bě před štyrcyći lětami z čěskimi wotčincami listował. Bě to zawěsće khutny wokomik, dokelž wšitcy přitomni čujachu blizku Smolerjowu smjerć. 19. junija toho sameho lěta wumrě k wulkej zrudobje wobeju Łužicow a wšěch Słowjanow. Woteńdźe na wěčnosć wulki Serb a wulki Słowjan, přewodźany wot cyłeho naroda k poslednjemu wotpočinkej, ale zawostajacy trajne stopy w myslach wšěch wubudźenych Serbow. Do tutych stopow słuša tež jeho korrespondenca.

Smolerjowa čěska korrespondenca je zajimawa nic jenož wobsaha dla, ale tež dla swojeje prawopisneje drasty. Ani snadź jedyn dopis njeje z tym samym prawopisom pisany, a skónčnje tež listy w „serbskej“ cyrilicy pisane pokazuja hač do poslednjeho drobne nowoty a wotkhilki. Zajimawe su tež, štož rěč nastupa, dokelž Smoleř měšeše pod wliwom swojich čěskich poćahow husto do nich bohemismy, druhdy snadź tež, zo by je adressat lěpje rozymił. Štož wobsah nastupa, maju zawěsće listy do pjećdźesatych lět wjetši wuznam, ale ani dalše dopisy do lěta 1881 njejsu bjez zajimawosće za Smolerjowe žiwjenje a žiwjeńske wosudy. Tutych dopisow bě wěsće wjacy; škoda, zo mnohe z nich su so zničiłe. Z nimi pak njejsu Smolerjowe čěske poćahi wučeřpane. Pokazuju na př. na jeho zeznaće z čěskim basnikom Vít. Hálkom (1834—1877) při Budyšskim spěwanskim swjedźenju l. 1861, wo kotrymž a wo Smolerju Hálek pisaše do „Národních Listů“ 1861 dnja 12. 9. a 15. 10. We wšěch tu woćišćanych dopisach jewi so Smolerjowe krute a razne zmyslenje, jeho njepoddajna wola we serbskim a słowjanskim prócowanju, jeho idealne zahorjenje tež tam, hdźež bě na wopačnym puću, we wšěm a wšudźe slěduje zajimy swojeho małeho naroda, wostajiwši swoje wosobinske pozady. Jenož jemu maju so Serbja za to dźakować, zo wot štyrcetych lět bóle na słowjanske a europske jewišćo wustupichu, jenož jemu dźakuja so za nětčiše wudospołnjene

narodne žiwjenje w Hornjej Łužicy. A tež Delnju Łužicu wón njewustawajcy budźeše k nowemu žiwjenju, wosobnje ju pozbudźowaše, zo by tam znajmjeńša škričku narodneho zwědomjenja wubudźił spušćejo so, zo so tam k płomješku rozhori a dalšu narodnu existencu zakhowa. Prawje mjenuje jeho Pypin we swojej „Istorii slavjanskich literatur" (1081) „zaměčatelnějšim i populjarnějšim iz vsěch predstavitelej lužickago vozroždenija" (najzajimawšeho a najpopuiarnišeho ze wšěch předstawićelow łužisko-serbskeho wonarodźenja), prawje kharakterisowaše jeho hižo l. 1868 M. Hórnik w „Květach" 150 jako „prěnjeho wědomeho Słowjana we Łužicy". Hižo w lěće 1868 móžeše Hórnik pisać, zo bě to Smoleř, „jenž u větší míře znova obrátil zraky Slovanů na Lužičany. I ve vzdálených končinách dobře se ví, že on jest hlasatelem solidárnosti v duchovním boji všech Slovanů." —* Jara wěstotnu kharakteristiku wo Smolerju napisa tež Ad. Černý w Ottowym „Slovníku naučném" 23, 1905, 529 jednajo wo nim jako wo „patriarchovi lužickosrbského národa a vzkřisiteli lužickosrbského jazyka — — —; Smoleř rázem probudii spící a postavil lužicko-srbské znovuzrození na základ lidový a slovanský." ** A najwjetši čěski basnik Jaroslav Vrchlický měješe nimo Hórnika w mysli Smolerja, hdyž pisaše we swojej basni „Łužiskim Serbam" (přełožk Ad. Černého we Łužicy 1891, 25, znowa woćišćany we Łužicy 1912, 98) wo „dvou recích ducha" (wo dwěmaj rjekomaj ducha), synomaj serbskeje zemje, kotrejž nad rowom Slavije z wuspěchom pěstujetaj serbski štom. Jenož Smolerjowe a Hórnikowe skutkowanje połoži Vrchlickemu tele wěšćeřske słowa do rta: „Do putow spjaty, bity, klaty wšudźe, hdźež něhdy bě, stać Słowjan přeco budźe! —

Basnikowe słowa so zawěsće dopjelnja, změja-li tež dźensniši Serbja telko horliwosće a zahorjenja za swjatu narodnu wěc, budźa-li tak njesprócnje a wutrajnje za swój narod dźěłać kaž cyłe swoje žiwjenje dźěłaše Arnošt Smoleř. A w njewulkej tutej korrespondency nańdu wěsće dosć powučenja a wubudźenja.

* „kiž we wjetšej měrje kedźbnosć Słowjanow na Serbow wobroći. Samo we zdalenych kónčinach derje wědźa, zo wón přezjenosć prěduje w duchownym wojowanju wšěch Słowjanow."

** „wo patriarchu serbskeho naroda a budźićerju serbskeje rěče . . ., Smoleř z dobom spjacych zbudźi a postaji serbske wozrodźenje na ludowy a słowjanski zakład."

Dosłowo spisaćela.

NB. Při skónčenju swojeho spisa powažuju a mam za swoju winowatosć, zo so podźakuju kn. M. Krječmarjej, kiž je tuto moje dźěło z čěšćiny do serbskeje rěče přełožił, a wosebje kn. prof. drej. Arnoštej Mucy, kiž je lubosćiwje kaž cyły čěski tekst tak też serbski přełožk přehladał a korrekturu wobstarał.

Porjedźeńki a dodawki.

Strona	rjadka	město	čitaj
6	24	49	50
6	26		V Palackemu jedyn
6	29	pjeć	šěsć
7	30	životupisu	životopisu
9	10	Srbech	Serbech
12	12	hnihownika	knihownika
15	36	Cechow	Čechow
17	33	stowrik	słownik
20	24	mluvinci	mluvnici
21	8	prosiuce	prosince
24	38	Zaborskeko	Záborskeho
26	6	gsan	gsau
26	15	ponžigj	použigj
36	36	Frauceva	Franceva
39	25	zjewarjo	spjewarjo
49	35	Lubjińskeho	Lubjeńskeho
51	39	Potakej	Polakej
57	4 (wot delka)	Bodanskij	Bodjanskij
64	23 24	mluwali, powidali	mluwiti, powidati
65	3	Stowj.	Słowj.
74	2 (wot delka)	Prohazcy, Skatsku	Procházcy, Skalsku
106	6 (wot delka)	rukan	rukau
107	11	pewnýck	pewných
107	17	iistůw	listůw
108	15 (wot delka)	eprawami	oprawami
127	5/6	Matici České	Maćicy Čěskeje
136	8	Naučnémi	Naučnym
146	4 (wot delka)	Jezboru	Jezberu

Strona	rjadka	město	čitaj
148	13	sem	sam
152	4	ruzskago	russkago
152	18	Haukoweho	Hankoweho
154	19	51	36
158	6 (wot delka)	Rievě	Kievě

Přispomnjenje. Dokelž serbska ćišćeŕnja wosebite čěske pismiki z čarkami a hočkami á í ý ú ů ň w dosahacej ličbje nima, njemóžachmy je, runjež to radźi chcyli, w čěskich listach tu wozjewjenych a w čěskich wosobinskich mjenach a knihowych napisach wšudźe a přeco woznamjenić a smy za to jednore serbske pismiki a i y u ń stajeć dali. Lubi čitarjo a knjez spisaćel njechcyli nam to za zło měć.

I. Pokazowaŕ wozjewjenych listow.

Strona

II. Pokazowaŕ wosobow.

W Łazu 11. Dnja Julija. 1846.

Mój wusoce waženy přećelo,
Dostojny knježe!

Přeswědčeny, zo me moje dołhe mjelčenje za njedźakomnosć dla Wašeje stajneje holowosćje přećiwo mi njewukłožuješe, sym tež kruteje nadźije, Wy budźeće mój dźensniši list z Wašej znatej dobroćiwosću přijeć. Ja pišu pak dźensa, zo bych Wam něšto wo našim lětušim serbskim spěwanskim swjedźenju (Gesangfest) k dalšemu, dobrowólnemu rozšěrjenju w čěskich nowinach rozprawił.

Po postajenju zhromadźiznych wótčincow, kiž běchu so na přeprošenje wubjerka maćicy serbskeje swjedźeń po jutrach w Budyšinje zešli, změje so lětuši serbski spěwanski swjedźeń 7. dnja Augusta a to w Budyšinje. Wjacy hač 100 serbskich spěwarjow a spěwarkow chce na tutym dnju pod wjedźenjom k. Kocora njad serbskich

originalnych kompozicyjow, kaž tež čěske, słowa-
pólske a ruske kłosy z podłoženym serbskim tekstom
spěwać. Wšitke spěwy su do třoch dźělbow rozrjadowane:
Prěnja dźělba wopřija „wótčinske“ (patriotiske), druha pak
„lyriske (a elegiske)“ a třeća „wjesołe a žortne“. Najwjacy
tychle spěwow je wot Kižom pomrjeteho Kocora
komponowanych, z ruskich kłosow pak budźe so spěwać
Sołowjej, mój sołowjej“, z pólskich „Jeszcze Polska“ a hi-
jedyn druhi, ze słowakskich: Nitra, miła Nitra“, a
z čěskich. Husytski spěw a cyganowa pěseń. Z Ilir-
njemóžachmy žadyn kłós dóstać, hač runje tam dwej
króć pisachmoj; štož jara wobžałujemy. Spěwanje
změje so w budyskim hosćencu „w 3 lipach“ a to po-
połdnju wot 3 hodźiny. Po spěwanju budźe małka
hosćina, na kotrejž chce juž něhdźe nimale 300 wo-
sobow dźěl wzać, hotowana a po hosćinje změjemy
prěni serbski narodny bal.

To by było, štož bych dališeho dobrowólneho
rozpomjenjenja dla wo našim lětušim spěwanskim swjedźenju
připowjesć měł. Bórzy po tym samym dóstanjeći

ližne sprawu, kaž je wšitko wupanyło.

Mějće najlubozniši dźak, zo sće lońši mój referat nic jenož wotćišćeć dali, ale mi tež hnydom jedyn eksemplar tuteho wotćišća připósłali.

Wustawki naše maćicy so ćišća a tak bórzy, haž budźe ći- skonjane, wustupi wona do połneho žiwjenja

Tež z Wróćławja zhonich, da starać so tež we tym nastupanju we Serbstwo, zo Serbske přełoženje Čela- kowskeho wothłosow pěsni mnich korriguješe. Dźak Wam, najprjedy: dźak, zo sće tu prócu na so wzali, přetož bórzy mamy tajkeho korrektora, dha tež wšitke korrektne knižki dostanjemy. Ticinus daše 1679 swoje principia linguae wendicae w Praze ćišćeć a wot teho časa so dyrbje žane serbske knihi w Praze ćišćane njejsu.

Jeli k. Hawliček, redaktor pražskich nowin Čišpany Hawličok, kiž běše khwilu w Móskwje, da chcyli jeho najpřećelniše wote moje postrowić. Duch jeho nowinow so mi jara spodoba, jenož škoda, zo tam rědko něšto do- stawam.

Mějće so derje!

Waš

swěrny a wěrny
Smoler.

Dem Hochwürdigen

Herrn Franz Daucha, Wirthschafter

am gräflich v. Pachta'schen Hause

in

Prag.

Nikolandergasse.
franco.